[illegible]7,140/3

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b30528112_0004

ANTONII DE HAEN

S. C. R. A. MAJESTATIS CONSILIARII ET ARCHIATRI NEC NON MEDICINÆ IN HAC ALMA ET ANTIQUISS. UNIVERSITATE PROFESSORIS PRIMARII, SOCIETATIS SCIENTIARUM HAARLEMENSIS, ET PHISICO-BOTANICÆ FLORENTINÆ SOCII,

PARS OCTAVA

RATIONIS MEDENDI

IN NOSOCOMIO PRACTICO;

Quod in gratiam, & emolumentum Medicinæ Studioſorum

C O N D I D I T

MARIA THERESIA,

AUGUSTISSIMA ROMANORUM

I M P E R A T R I X,

HUNG. BOHEM. &c. REGINA &c. &c.

L U C Æ MDCCLXIX.

Ex Typographia Jacobi Juſti,

S U P E R I O R U M P E R M I S S U.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

ELENCHUS CAPITUM.

C A P. I.

Varia de Sudoribus in morbis acutis.

C A P. II.

Varia de Criſi morborum.

C A P. III.

De Morbis acutis cum Petechiis & Miliaribus.

C A P. IV.

Problema de Scorbuto.

C A P. V.

De Machina ad curandum Ileum deſperatum.

CAPUT I.

Varia de Sudoribus in Morbis acutis.

§. I. Hippocratica *tota noſtra Methodus eſt*. §. II. *Longus* Hippocratis *textus ex* Progn. *limitatur*, *&* *ſuis exceptionibus traditur*, *ex ipſo* Hipp. §. III. *Morbi nomina exemplo* Hipp. *quærenda*. §. IV. *Queſtio an ſudor in ægra noſtra 7. die contingens*, *Criticus eſſet*, *nec ne*, *utrinque agitatur*. *Quandonam ante ſudorem criticum rigor præcedat oportet*, *quandonam non? Licet ſudores optimi ſint prægreſſi*, *nihilominus in alios morbos incidere ægri*, *imo & in mortem*, *poſſunt*. *Ea occaſione exponuntur quidam textus* Hipp. *&* Gal. §. V. *Multi iterum textus* Hipp. *de ſudoribus continuis aut frequentibus explicantur*, *triſtique confirmantur exemplo*.

§. I. HIppocratis Methodus ea noſtri Noſocomii eſt; Hippocratis eſt, quam ad Lectos ægrorum ſequimur, norma: non proprie quia eius, ſed quia purum eſt Naturæ ſtudium, nullis aut innixum, aut

ſociatum Hypotheſibus. Uti ad hoc demonſtrandum plura ſpecimina toties dedi, ſic etiamnum, quo Medicinæ Studioſis hæc norma maneat alta mente repoſta, & quo promiſſis, Tomo ſeptimo de totius doctrinæ Hippocraticæ adornando compendio datis, ſtare incipiam, notabiliora quædam referam.

§. II. De ſudoribus ad Lectos ægrorum frequens ſermo eſt; qui ut Hippocraticæ doctrinæ accommodandus, textum Prognoſt. Libri ut baſin agnoſcit. „ Sudores optimi quidem per omnes morbos acutos, qui „ diebus judicatoriis contingunt, & penitus febre liberant. Boni vero quicumque toto corpore orti, oſtendunt ægrum facilius ægritudinem ferre. Peſſimi „ autem frigidi, quique circa caput tantummodo, faciemque, & cervicem, oriuntur. Ii namque cum acuta febre mortem, cum mitiore vero morbi longitudinem, præſignificant: qui & per totum corpus eodem modo, quam ſecundum caput, fluunt. Qui vero Milii formam referunt, & circa Cervicem tantum „ pravi, boni autem qui guttatim, & exhalantes, contingunt. Atque hoc in totum de ſudoribus animadvertendum eſt, quod nonnulli ex diſſolutione corporum, alii vero ex vehementia inflammationis oriantur. „ Et Coac. n. 572. „ Sudor optimus ſane, qui „ febrem die judicatorio tollit; utilis autem & qui allevat; malus vero frigidus, & ubi caput duntaxat, „ & cervix inſudat. Nam & temporis diuturnitatem & „ periculum denuntiat. „

Dum ad hunc textum doctrinam Clinicam accommodamus, ſemper memores ſumus Legis ejuſdem noſtri in Arte Dictatoris, qua Naturæ aberrationes & exceptiones attendere caute jubeat, doceatque etiam bonis cum ſudoribus morbos nonnunquam aut letales, aut longos, fieri; tum & defectum ſudorum bonorum ita aliunde ſuppleri, ut & citum ſequatur, & tutum judicium. His cautelis progreſſi, quouſque Artis præcepta

pta indubitata, quouſque dubia *Hippocrates* eadem tradiderit, intelleximus. En porro exemplum.

Femina 26. annorum, febre continua acuta, una cum repetentibus ſæpe doloribus capitis, atque pectoris, decumbens, die morbi quinto ad Noſocomium noſtrum adducta eſt. Maculas ſubpurpureas paucas in pectore mox in illa deteximus, ad dorſum, in ventre. Subdubitantibus Medicinæ Studioſis num forte Pulicum morſus non forent, paulatim conſtitit ejuſcemodi non eſſe: 1° Quia ſæpiſſime in morſu pulicum punctulum diſtinctum rubicudius reperitur, lætior in ambitu rubedo. 2° Quia ſenſim loca palleſcunt, ut paucis poſtmodum horis, ſaltem die altera, aut vix, aut nulla, reperias veſtigia. Nihil tale in hac ægra; nam & maculæ hæ integra, quam occupabant, plaga rubræ æquabiliter, & centro conſpicuo carentes, nec ante diem morbi 12. evanidæ; an ad Petechias ergo referendæ?

§. III. Quærebatur morbi nomen? Acuta febris cum cephalalgia ad Phrenitidem ſæpe referenda, præſagitve ſaltem illam; eadem cum laterum dolore, ad Pleuritidem. At vero utriuſque loci dolor, nec perſeverans, neque explens Pleuritidis aut Phrenitidis definitionem, relinquebat nobis acuti ſolam febris ideam. Igitur morbum vocavimus Febrim continuam putridam, imitati Magiſtrum, qui Epid. 1. hiſtoriam *Cleonactidis* ſic infit: „ *Cleonactidem*, qui ſupra *Heraclium* decumbebat, „ ignis, id eſt febris ardens, vehemens ordine vago „ prehendit: dolebat autem ab initio capite & ſiniſtro „ latere. „ Quemadmodum igitur ille morbo, quem vagi capitis laterisque dolores ab initio concomitabantur, nomen Febris ardentis ſervaverat, ita & nos nomen ſynochi putridæ.

Secundum indicationem, in ſimili morbo formandam, bis ipſi Vena ſecta eſt, data alimenta, potulenta, medicamenta, qualia ejuſmodi ægris *Tomo I. Rat. Med.* nos dare ſolere deſcripſi. Sudor eam die ſeptima pre-

hendit, iſque calidus, univerſus, copioſus, ſex horarum ſpatio, tam inſigni cum morbi levamine, ut poſt placidam noctem, ſola ſupereſſet capitis gravitas die octavo; febre prorſum cum cæteris exulante ſymptomatibus.

§. IV. Quærebatur eſſetne judicata ægra διὰ τέλεος?

Utique dies criticus erat, & qui pro criſi ſudor optimus. Aphor. 4—36. Morbi autem conditio hæc erat: Cruditatis ſigna urina habebat, alvuſque, uſque ad initium ſudoris: interim ipſa Febris poſt ultimam miſſionem ſanguinis cujuſdam coactionis ſigna tulerat, perque illud ipſum remiſſionis tempus ſomnus inquietior, ſubdelirium, levis nauſea, criticam quandam perturbationem ſubinſinuare potuerant, maxume cum brevi poſt ſudor tantus, tantoque cum levamine, ſequeretur.

Verum defuerat rigor ante ſudorem. Rigorem autem ſudores criticos præcedere oportere, *Hippocrates* Lib. I. Epid. in *Cleonactidis* hiſtoria, in qua admirando Laconiſmo ſuo ſylvam obſervationum integram comprehendit, nos docuit. Simulque retulit, eo quod rigor ante ſudorem defuiſſet *Mulieri*, *quæ in Littore habitabat*, licèt ipſa poſt ſudorem febre omnino vacaret, tamen quinto febris ardentis die ſymptomata rediiſſe cruditatis, nec ſanatam ægram, niſi ad undecimam obrigeſcens, nova febre corriperetur, ab eaque tandem die decimo quarto judicaretur vomendo, ſudando. Quare eodem Libro I. Epid. pag. 915. Edit. Foëſ. „ Plerique ægrotantium circa Criſin rigebant; ac præcipue ii, quibus non fluebat de naribus ſanguis: rigebant autem hi, & ſudabant.

Hinc in *Zoïli* Hiſtoria pag. 1023. „ Neſcio, inquit, quomodo ille ſine Rigore judicaretur. „ Et dein ſudores non decernentes enarrans, ſubjungit: „ Abſque „ Rigore eſt die 14. judicatus. „ Oſtendit tamen poſtea, quam imperfecta ejuſdem judicatio fuerit.

Ita-

Itaque defectus rigoris de ſudoris jubebat dubitare bonitate, ad criſin ſufficiente; ab altera parte conſulenda erat, quam de ſua ipſa regula fecerat *Hippocrates*, exceptio. Quippe refert Epid. 4. pag. 1131. „ *Menandri Vinitorem*, non eſſe, ut quidem ſororem *Timenœi*, „ rigores paſſum, quamvis judicatione abſolveretur, eo „ quod alvum perturbatam, ac liquidam, ab initio „ morbi habuiſſet.

Ad hanc exceptionem explicandam juvat decimus, iſque obſcurior, textus Libri VI. Epid. cum *Galeni* explicatione. Textus ſic habet: „ Ante rigorem Urinarum ſuppreſſiones; ſi cum bonis ſignis proceſſerint, „ & alvus dejecerit, ſomnique affuerint. „ In quem *Galenus* dum Hiſtoriam *Menandri* elucidat: „ Igitur ſi „ alvus plura dejecerit, Urinæ ſuppreſſæ fidere non „ convenit ad futurum rigorem præſentiendum: at ſi „ alvus fluxa non ſit, proximamque eſſe morbi judicationem prænoveris, ægrotum rigere, ſudareque, neceſſe eſt.

Cum igitur ægra noſtra, quemadmodum Vinitor *Menandri*, perturbatam aliquomodo ac liquidam habuiſſet ab initio alvum, judicatio æque bona & perfecta, quam illa *Vinitoris*, cenſeri poterat. Verum ita cenſendo non fuiſſemus mentem *Hippocratis* rite aſſequuti. Crebritate enim obſervationum ille didicerat haud modo, qui horrore præcedente caruiſſent, verum etiam qui illum præcedentem habuiſſent, ſudores, incertæ prognoſeos eſſe, donec ſtatus inſequens judicationis confirmaret certitudinem: quippe integre judicari quandoque ægros ſudorum horum alterutro, unica; ſæpe alios repetita vice; imo non ſemper inde ne a morte quidem ægrum præſervari: Ita *Charion*, ex potus abuſu in febrem ardentem lapſus, licet die 7. poſt rigorem acute febricitans, diffuſoque per totum corpus ſudore manans, certo quodam modo judicatus videretur, nihilominus die nono novum inſultum paſſus eſt; & graviorem die 14.

cum

cum ſudore; aliumque die 17. novo cum rigore, febre, ſudore; ac tamen non niſi 20. die (quo demum modo non narrat,) abſolute judicatus eſt. Et *Dromeadæ* uxor, licet ter ſudorem cum rigore experta, nihilominus 6. die periit.

Igitur toties horum omnium exempla Auditoribus in Noſocomio demonſtrata, in pronuncianda ſententia cunctari omnino jubebat. Docuitque eventus haud inanem fuiſſe cautelam. Ægra noſtra die 8. 9. 10. calido balneo crurum inſidens, vomuit. Urinam hypoſtaticam die nono miſerat. Die undecimo alvum coctam, biliosam. Die 13. vix veſtigia macularum. Die 14. optime ac blande purgabatur ab unciis quatuor Aq. Lax. Vienn. noctemque dato paregorico tranſegit tranquilliſſimam. At vero die 15. febre invadebatur tanti caloris, ut 104. gradum Therm. Fahrenh. æquaret; qualem febris in illa necdum attigerat. Die 16. mane calor 106. veſpere 109. gradus notabat. Vomitus interea, dura alvus, urina jumentoſa. Die 17. febris cum cephalalgia, vomitu flavo, flava alvo, ac pultacea, quater miſſa. An tandem vomitu judicata alvoque? Fere quidem; integre autem nondum. Etenim diebus inſequentibus cum urina hypoſtatica vires redire, pulcreque reſtitutæ ſunt functiones; caput autem vertiginoſum manſit, & hebes, & grave. Unde purgans cum paregorico repetitum: nihilominus a die 23. vagi obſervabantur colici dolores, noctu quam diu graviores, vomituſque frequentes. Et hinc, & quod oculorum album id innueret, & quod brevi ante ægritudinem vermes bis ore expulſiſſet, haud immerito vermium nata ſuſpicio eſt. Datis ideo cum antihelminticis, tum purgantibus, demum ſanitatem integram 34. die adepta eſt.

§. V. Atque hæc de ſudore critico; de eodem vero aut continuo, aut frequenti, paucis videamus. Sudores frequentes aut continuos, vi productos morbi, nunquam in Noſocomio ſalutavimus ſalutares, ſed vel

in

in mortem, alioſve in morbos tendentes, vel demum, hiſce ceſſantibus ſudoribus, animadvertimus aut per alias vias, aut per bonum ſudorem, febres judicatas.

Confirmatam proinde ubique Hippocraticam veritatem conſpeximus. Epid. 1. *Eraſino*, qui 5. die morbi ſui periit, febres aderant ad mortem uſque cum ſudoribus. Et Epid. 3. ægr. 4. *Phreniticus homo* primo die habuit ſudorem copioſum, aſſiduum, toto corpore dimanantem; ita & die altero, & tertio, cum ſymptomatibus gravibus, quarto vero periit. Cur *Euxeni* uxor, Epid. 7. pag. 1224. ſeptimo poſt remiſſionem die obiit? Sudores affuerant ab initio per totum corpus; iterumque morbo medium agente curſum. Cur *Nicolai* filius die 7. mortuus? Quia, præter alia ſymptomata prava notat Hippocrates Epid. 7. pag. 1234. illum per morbi crudum ſtatum bis ſudaſſe. Cur *Philiſcus* Epid. 1. pag. *966.* die *6.* cum ſudoribus frigidis extinctus? primo ac tertio crudi morbi die ſudaverat.

Sic viri immortalis doctrinam intelligimus, quam diverſis operum ſuorum docuit locis. Prorrh. 1. text. 58. „ Sudor in febribus acutis copioſus malus eſt. „ Et mox initio 2. Epid. „ In ſiccis caloribus magnis, febres „ ut plurimum citra ſudorem; ſin vero ipſis durantibus „ leviter ac guttatim pluere ceperit, febres eædem jam „ ab initio ſudores copioſiores, difficilioremque criſin, „ quam alias, habent: licet tamen haud ita difficilem, „ quam ſi a morbi ipſius ratione, aut natura, profluerent. „ In *Phrenitico*, in *Euxeni* conjuge, in filio *Nicolai*, in *Philiſco*, veritas conſtitit effati Hippocratici Coacar. n. 574. „ Qui, una cum febre incidit ſudor, „ malus eſt. „ Et quidni? Τὰ *κρίσιμα ἐς βελτιον μὴ αὐτίκα ἐπιφαινέσθω*· dixerat Epid. 2. ſect. 2. „ Haud „ ilico cum morbo appareant ea, quæ in melius judicent. „ Et quare non debent hæc ab initio apparere? Reſpondet ibidem pag. *999.* Τὰ *προκρινόμενα ἢν ὠμῶς κριθῇ*. „ Quæ in cruditate præmaturæ judicant, mor- „ bo-

„ borum recidivas faciunt, & ſi non has, tunc Criſes „ aut malas, aut nullas: quin & ſi copioſiora, perni- „ cioſa ſunt.

Ex quibus liquet quantopere & *Hippocratis*, & noſtræ Experientiæ, illorum Medicorum adverſetur methodus, quæ ab initio ad excretiones quaſcunque, potiſſimumque ſudoris, vires intendat omneis; Methodus, inquam, quam optimus *Boerhaave* adeo damnavit Aph. §. 715. 716. „ Sudor, inquit, *in initio* acutæ febris „ cujus cauſa paullo pertinacior ..... ſi perennat, or- „ bat ſanguinem liquido diluente, reliquum inſpiſſat, ob- „ ſtructiones facit lethales; ſanguine poſtea vix diluenti- „ bus, vel reſolventibus auſcultante; unde omne fere „ acutorum genus produci poteſt“. Longus forem omnia, quæ in hoſce binos textus *Boerhaavii*, ut & in 610. ac 698. *Illuſtriſſimus Commentator* habet, referendo: ſufficiat monuiſſe cuncta eo collineare, ut penitus condemnet cum *Boerhaavio* Lecti, Conclavis, Aëris, Medicamenti, calorem, in communibus, quorum cauſa pertinacior eſt, Acutis: & ut multis, potiſſimumque tribus diverſis in locis, reſumat æternas *Sydenhami* laudes „ quem „ ait, generoſe, animoſe, auſu generoſo, ſe ſolum ſe- „ re, primumque, communi torrenti oppoſuiſſe.

Triſte hujus exemplum vidit Noſocomium quondam. Italus homo a primo, ad quintum diem febris putridæ acutæ, potu Theano copioſiſſimo, lectoque ac cubiculo calido, profuſiſſimos ſibi elicuerat ſudores, a quibus vehementer debilitatus, meam demum implorabat opem. Pergente ſudore die 6. & 7. nauſeas paſſus eſt, ventriſque dolores, die octavo copioſiſſimam alvum, ab 8. die ad 10. qua mortuus eſt, perpetuos ſudores. Mala utique arte infelix homo per primos quinque morbi dies crudam moverat materiem, ſanguinemque exſiccarat; unde die 6., criticorum inſidiſſimo, ad Ventriculum & Inteſtina materiæ morboſæ perturbatio nata; octavo die, non critico, evacuatio quidem alvi flava ac copioſa, ſed ce-

ceterum ſanguis adeo ſpiſſus, ut tranare per minima non potuerit, debilitaſque obſervaretur tanta, ut nec movere artus, nec in lecto ſe erigere, citra animi deliquium, poſſet; ac præterea, ab octavo die ad mortem uſque, ſudor a ſanguine ſic condenſato, ut aquoſa epota haud ultra ſecum commiſcere poſſet, perpetuus manaret. An palpabiliore teſtimonio doctrinam datam poſſumus confirmatam videre? Caput tertium funeſta exempla plura ſuppeditabit.

CAPUT II.

Varia de Criſi Morborum.

---

§. I. *Obſervationes* Hipp. *de morbis ſine Criſi terminantibus; ad Reſol. benignam minime referendis.* §. II. *Ejuſdem Obſervationes de Criſi perfecta.* §. III. *De Criſi imperfecta cum Recidiva.* §. IV. *Ejus mos agnoſcendi Criſes, quæ alios in morbos tendant, imo quæ in mortem: Regulæ ejus de Criſeos bonitate & perfectione judicandi.* §. V. *Perfectæ Criſes, quæ imperfectæ videbantur, & verſa vice. Criſes cum pernicioſis ſymptomatibus bonæ. Ea occaſione diſſeritur de Urinis nigris, quæ per ſe letales, nonnunquam tamen cum bona Criſi apparuere. Attamen, una ægra excepta, quotquot poſt urinas nigras convaluere, non niſi poſt plures ærumnas convaluere.* Galeni, *& multorum cum illo, de urina nigra errores hypothetici. Et in Chronicis urinam nigram laudamus, facta bona Criſi, formidamus facienda.* Piſonis *textus & caſus non docent contrarium.* §. VI. *Criſes bonæ & perfectæ cum pravis, alio modo, urinis, pravis ſputis, &c. Criſes malæ, imo mortes, bonis cum ſu-*

do-

doribus, cum bona, imo hypoſtatica urina. §. VII. *Ad firmam prognoſin tamen urinæ bonæ paſſim requiruntur, ad easque* Hipp. *attendit cum maxume.* §. VIII. *Bonæ ac pravæ urinæ ſolæ prognoſin non formant: jungenda illis ſemper ſigna reliqua. Bonæ, inſolitæ licet, Criſes. Ad generalium regularum exceptiones perpetuo attendendum; ea vero lege, ut haud ita exceptiones conſideremus, ac ſi regulam generalem aufferrent. Pulcerrimum* Hipp. *in hiſce exemplum.* §. IX. *Solæne urinæ morbos judicent? Probatur.* §. X. *Difficile ſæpe exordium determinare Acutorum: qui hic ſe geſſerit* Hippocrates? §. XI. *Agitatur quæſtio num, Criſi bona contingente, prædici poſſit fore eam perfectam, aut non perfectam? Regulæ* Hipp. *omnem hic nobis prudentiam ſuadent. Morbi ſive lethales, ſive periculoſi, nonnunquam formantur inſciis ægris, inſcio medico. Hiſtoria ægrotantis adjungitur, quæ multa confirmat dictorum.*

§. I. EX *Hipp. Gal. Aretæo Capp.* ceteriſqne ſubſequentium Medicinæ Corryphæis, ſummus in Arte *Boerhaavius* dedit nobis ſuccinctam deſcriptionem Cruditatis, Coctionis, Criſeos, Evacuationiſque criticæ, in Morbis acutis, Inſt. §. 922. 925. 926. 928. & a 931. ad 940. His, ut per ſe perſpicuis, non immorabor, recenſurus duntaxat quas ipſe *Hippocrates*, quas nos poſt illum, exceptiones in norma generali obſervandas deteximus.

Atque ut ab *Hippocrate* ordiar, obſervavit ille 1°. Morborum finem citra Criſin. Libr. I. Epid. pag. 944. tradens illam quam in *Thaſo* obſervaverat, Conſtitutionem morborum, 20. 40. 80. die judicatorum, „ Erant „ etiam, ſubjungit, quibus ne quidem ſic, ſed errabun„ de, & nulla obſervata judicatione, febres deſinerent“. Eademque in urbe graſſantibus poſtmodum febribus conti-

ti-

tinuis remittentibus, Tritaiophyis dictis, notant „ ægro„ tantium pleriſque febres abſque judicatione deſiiſſe ". Praxi Medica in 29. annum occupatus, necdum potui caſum aut obſervare talem, aut demonſtrare.

Cum ſimile quid, raro tamen, poſt *Hippocratem* unus notare alterve potuerit, *Boerhaave* prudenter Inſt. §. 913. „ In morbis acutis, ait, qui in humoribus con„ ſiſtunt, diſponitur, *ut plurimum*, certo tempore, ma„ teries morbi ita, ut fiat ſubita mutatio morbi in ſani„ tatem, vel &c. ". Quæri poteſt num morbi, qui citra Criſin finiebantur apud *Hipp.*, ad ſanationem per *Benignam reſolutionem* referendi ſint? Verum cum in Reſolutione benigna inter cætera requiratur benigna morbi materies, & in Hiſtoria data ab *Hipp.* materiei perquam malignæ ſigna obtinuerint, *ακρίσιμοι* illi *Hippocratis morbi* per Benignam Reſolutionem non explicantur. Eſſetne hæc variarum rationum una, cur *Hipp.* dixerit Aph. 2. -- 19. „ Acutorum morborum ὀ παμπαν „ non omnino, non abſolute, non citra ullam exceptio„ nem, tutæ ſunt prædictiones ſive mortis, ſive ſanita„ tis "? Etenim ſi nihil critici in morbi ſanatione obſervatur, etiam nihil certi Medicus ad præſentem futurumve morbi ſtatum, pronunciare poteſt.

§. II. Ut morbos deſcripſerat ἀκρίσιμους, ita deſcripſit multos διὰ τέλεος, δι ὀλȣ, integre, judicatos. Sæpe adhuc addit: „ Neque morbi eſt facta Reverſio ". Fatendum tamen eſt neque unum neque alterum ſæpe adjunxiſſe morbis, quos ſimpliciter judicatos tradidit, licet & perfecte, integreque, & citra morbi reverſionem, eſſent judicati. Criſes tales perfectas Noſocomium exhibuit multas.

§. III. Deſcripſit judicationes cum Reverſionibus, quæ frequentes admodum ipſi viſæ; ita quidem ut Epid. 1. pag. 956. 957. integram viderit conſtitutionem, in qua nullus ſervaretur, niſi poſt recidivam, reconvaleſcerentque quotquot relapſum paſſi eſſent. Ut *Hipp.*, ut

ut omnes Medici, ita & in Noſocomio nos frequentes relapſus cernimus. Eſt alia ratio cur *Hippocrates* in laudato mox Aphoriſmo faſſus ſit, Acutorum morborum haud eſſe tutas citra ullam exceptionem prædictiones. Sæpe ſæpius cernimus Criſin omnibus numeris abſolutam, integramque poſt eandem brevi redeuntem ſanitatem; dum interea primo, altero, tertio, quaternario dierum elapſo, morbus idem, aut ſimilis, aut prorſum alienus, redeat. Contingitque ſubinde, ut de qua Criſi, num perfectam dicas, valde dubitares, eandem perfectiſſimam ſalutes; quamque arbitratus perfectiſſimam eſſes, hanc doleas fallentem. Ad talia in Noſocomio data exempla ipſum hunc Aphoriſmum adplicare ſoleo, & una cum Medicinæ Auditoribus prudentiam diſco in danda Prognoſi.

§. IV. Judicatos *Hipp.* vocat, quibus varia tamen incommoda, eademque ſæpe gravia, poſt Criſin acciderint, imo quorum nonnullos mors abſtulerit. Libr. 1. Epid. pag. 956. judicatos appellat, quibus parotides poſtliminio ſuboriebantur; iiſque nec dimittentibus, nec ſuppurantibus, vel Diarrhæa bilioſa naſcebatur, vel Dyſenteria, vel craſſarum Hipoſtaſis urinarum. *Metonem* Epid. 1. pag. 983. judicatum die 5. pronuntiat, cui nihilominus poſt judicationem Pervigilium ac Delirium leve nonnunquam affuit, a quibus non niſi crebriore narium hæmorrhagia eſt liberatus. Ibidem pag. 986. *Clazomenium* nobis refert die 20. judicio liberatum, qui tamen ad diem 40. multa paſſus, demum manſit Amblyops. Pag. 958. inter judicatione abſolutos retulerat *Scymni Fullonis ancillam*, & *Cratiſtonactam*, quos, licet Parotidibus ſuis critice ſuppuratos, mors dira abſtulit. Sic etiam videmus apud ipſum morbi criſin in mortem deſcribi. Et Epid. 3. pag. 1073. *Euryanactis* filiam narrat 6. die judicatam, quæ poſtea, & ut videtur circa 19. diem, legitur obiiſſe. Sane ſi ad conſtantes Judicationes perpetuo addidiſſet ſuum *per totum*, ſuum o-

mni-

mnino, aut *perfecte*; ſi ad imperfectas vel nihil addidiſſet, vel, ut Epid. 1. pag. 973. Morbus judicatus quidem, ſed *intermiſit* tantum; hiſtorias morborum ſuorum accuratius traditas *forte* gauderemus.

Haud vero id *Hippocrati* ita viſum, idque merito, eſt. Exemplo hoc ipſo ſuo prudentem cautelam docuit Poſteritatem. Dixerat Aphor. 2--12. & *quinquies* in Epidemicis repetiverat „ Quæ in morbis poſt Criſin re„ linquuntur, recidivas facere ſolent. " Porro recidivas aliquando letales eſſe demonſtraverat. Hinc mos illi perpetuus invigilandi poſt Criſin ægrotis. Criſin eſſe perfectam ex aliis non noverat ſignis, niſi rerum poſt eandem eventu. Hinc toties addidit ὀυκ ὑπέςρεψε Debuit ergo ſuos in ægros perpetuo attentus fuiſſe, ut vel integra vel imperfecta ægrorum in ſanitatem illibatam conſtantemque reſtitutio, vel mutatio in alium morbum, vel recidiva nonnunquam letalis, ſibi primo innoteſcerent, antequam, quam jam Criſeos nomine donaverat, vel veram, vel perſonatam duntaxat fuiſſe, aſſeveraret.

§. V. Dixerat ſuperius criſes, quæ numeris omnibus videantur abſolutæ, ſæpe minime abſolutas eſſe, & quæ imperfectæ admodum adparerent, has integras fuiſſe rerum conſtare eventu. Cum id in Noſocomio toties viſum, operæ pretium erit altius, ac præcipue ex *Hipp.* repetere.

Cum urinis plane nigris & ſubnigris, ſeu tenuibus, ſeu cum contentis quoque nigris, Criſes acutorum morborum obſervamus bonas.

Attamen nihil in praxi Medica certius ac teſtatius eſt ſumma nigrarum urinarum pernicie.

Conſulamus hunc in ſcopum univerſam Medicinam.

Hipp. in progn. „ Viris, mulieribusque, omnium „ peſſimæ urinæ nigræ, ſicut pueris aquoſæ. Et Coac. „ n°. 580. ". Peſtifera autem eſt inter urinas & quæ „ hypoſtaſim habet nigram, & quæ ipſa quoque eſt ni„ gra: ſed pueris peſtifera eſt magis aquoſa.

Unde *Hipp.* deſcribens febres ardentes Lib. I. Epid. 1. pag. 954. „ a quibus plerique omnes moriebantur“. addit: „ Urinæ his erant nigræ, tenues, & paucæ “. Exemplis præterea urinarum nigrarnm pravitatem demonſtrat. *Pithio in Thaſo*, poſt urinas primo ſubnigras, deinde nigras, 10. die mortuus legitur, Epid. 3. pag. 1098. *Mulier in Cizico* cum urinis nigris tenuibus, deinde oleoſis, 17. die periit, ibid. pag. 1114. *Mulier in Thaſo ad frigidam decumbens*, 80. die interiit, notante ſic *Hipp.* „ Urinæ huic perpetuo nigræ, tenues, & a„ quoſæ fuerunt “ ibid. pag. 1096. *Adoleſcens in Foro Mendacium* poſt urinas ſubnigras obiit 7. die, ibid. pag. 1076. *Femina in febre ardente poſt puerperium* 7. die expiravit, urinis 5. & 6. die paucis, tenuibus, ſubnigris, ibid. 1079. *Philiſcus* habet die 3. 4. & 6. urinas nigras, 6. die moritur, Epid. 1. pag. 966. *Eraſinum* mors die 5. abripit poſt urinas nigras. Epid. 1. pag. 984. Abderæ, *Apollonius* in mortem incidit 34. die cum urinis, quas *Hipp.* ſcribit, ex quo ipſum in morbo viderit, fuiſſe nigras. Epid. 3. pag. 1111. *Silenus* morbi ſui die 11. extinguitur, cum toties nigras urinas aliqnando cum Hypoſtaſi nigra reddidiſſet.

Hinc *Galenus* Lib. I. de Criſ. cap. 12. *Charter.* Tom. 8. pag. 395. „ Peſſima igitur eſt omnis urina de„ nigrata, adeo ut neminem unquam ſervatum viderim „ ex iis, qui talem urinam minxerunt “: Exceptiones qnaſdam adjungit, ſed quæ ad rem non faciant; agit enim *Hippocrates* in his ægris, non de urinarum contentis, ſed de ipſa urina ſubnigra nigraque. Hinc quod Galenus, hoc textu, quod *Liber Galeno adſcriptus de urinis*, cap. 20., quod *Liber de urinis ex Hipp. Gal. aliiſque* ſubjunxere: „ Minus vero pernicioſa eſt ſi ſo„ lum id, quod ſubſidet, nigrum fuit; atque adhuc mi„ nus, ſi ſolum enæorema; ac multo minus etiam, ſi „ nebula “: hæ inquam, exceptiones locum hic non ha-

bent,

bent, quandoquidem de ipſa urina nigra ſermonem facit *Hippocrates*, non de contentis.

Equidem negavit omnino *Galenus* urinam nigram exiſtere poſſe, quæ ſimul tenuis eſſet: negarunt idem cum *Galeno* Autor libri *de urinis Galeno adſcripti*, Liber *de urina ex Hipp. Gal. aliiſque*, ut & *Theophilus Jatroſophiſta Libr. de urinis*, qui omnes libri apud *Charterium* Tom. 8. inveniuntur. Et cur negarunt? Quia cauſam nigredinis urinarum Hipotheſis illornm ab atra bile deducebat; quæ cum craſſa eſſet, non poſſet urinam nigram ſimulqne tenuem exhibere.

Miror *Galeni* aliorumque errorem, miror eorum erga *Hippocratem* irreverentiam. Error eſt craſſum liquorem nigrum non poſſe aquæ limpidæ copioſæ conciliare nigredinem ſic, ut aqua hæc cum nigredine ſit tenuis: atramenti enim craſſamentum exiguum nigram reddit copioſam aquam, haud ablata ejus tenuitate. Hic tamen adeo palpabilis error ſeducere hos Autores eo potuit uſque, ut, quod tot locis vidiſſe ſe teſtetur *Hippocrates*, non ſuſcipiant, imo ſe ſimulent ignorare. Unde recte *Lud. Mercatus* Vol. 1. Lib. 2. pag. 254. aſſerit illos omnes urinam nigram poſſe tenuem eſſe *oſcitanter* negaſſe, toties nigram ac tenuem demonſtrante *Hippocrate*.

Duretus pag. 504. in Verba Hippocratis: *Peſtifera autem eſt inter urinas, quæ & Hypoſtaſin habet nigram, & ipſa quoque eſt nigra*: „ Peſtifera eſt inter u„ rinas, de qua ſperabilis nulla curatio eſt febris acutæ, „ cujus ardore talis mejendo emittitur.

Quamvis igitur omnium teſtimonio urina vere nigra lethalis, idque tot confirmarit *Hippocrates* exemplis, videmus tamen & cum iisdem ſervatos ægros, & una cum illis criſin bonam factam.

Primo *Metoni* ad 5. diem judicato urinæ ſubnigræ erant, tam ante, quam poſt Criſin. Haud omnino recte *Hippocratem* intellexiſſe *Foëſius* videtur, dum *de Metone*

tone ſcribit: „ urinæ iſtæ nigricantes, etſi taceat *Gale-*
„ *nus*, non ſine magnæ naturæ efficacitate, potuerunt
„ eſſe ſalutares, ut in acutis morbis contingit, qui per
„ urinas judicantur, ut multas pleuritides judicatas ſci-
„ mus per urinas nigras, *craſſas tamen*: & quæ ſolent
„ urinæ nigræ ſalutares eſſe, fere craſſæ ſunt; *tenues*
„ lethales“. Etenim ſubnigras urinas, earumque ſubni-
grum enæorema *Hipp.* refert ante criſin fuiſſe, ergo non craſſas, utpote in quibus enæorema non apparet: poſt criſin vero urinarum cum tenuitate nigricantium diſerte meminit.

Epid. 3. pag. 1108. *Mulier in Thaſo auſtera & aſpera* habuit ad diem 3. urinas nigras ac tenues, cum enæoremate valde rotundo; eademque nocte perfecte judicata ſudoribus eſt, & catameniis.

Epid. 1. pag. 974. *Herophon*, poſt nigras tenueſque urinas, eſt judicatus imperfecte die 9. perfecte autem 17.

Epid. 3. pag. 1106. *Heropytus* urinas nigras habuit, & tandem convaluit.

Epid. 1. pag. 979. *Epicratis uxor* judicata eſt poſt urinas tenues, ac ſubnigras.

Epid. 3. 1108. *Nicodemus* 24. die integra judicatione abſolutus eſt, poſt urinas tenues ac nigras.

Igitur ſex exempla apud *Hipp.* proſtant ſervatorum ægrorum, quibus urinæ aut ſubnigræ aut nigræ fuere: & quod ipſe, idem alii magni practici obſervarunt.

Si *Galenum* per ſeipſum explicare debemus, etiam ſic cenſuiſſe reputandus eſt. Ipſus enim, qui dixerat, ut vidimus, eorum, qui in acutis nigram urinam minxiſſent, ſe ſervatum vidiſſe, neminem ille ad caſum *Mulieris auſteræ & aſperæ*, ait: „ Urina licet eſſet nigra nihil attu-
„ lit periculoſi: quod retenti menſes eſſent magis me-
„ lancholici. „ Imo in comm. ad *Mulierem quæ ad frig. aq. in Thaſo decumbebat*. „ Quandam novi, inquit, quæ ta-

„ talibus (nigris) urinis magna copia evacuatis, ἀφεληθεῖ-
„ σαν, opem perceperit. „

Proſper Alpinus Lib. 7. cap. 14. *de Præſag.* non malas urinas eſſe nigras judicat ſi cum copioſa hæmorrhagia narium, ut in *Metone*; aut cum largis catameniis, ut in *Muliere auſtera*, obſervantur.

Ludovicus Mercatus laudato mox loco: „ Tamen
„ ad ſalutem, inquit, aut ad mortem prædicendam, non
„ eſt ſolum nigra urina conſideranda, ſed alia ſigna ſa-
„ lutaria, aut deleteria, adjungere oportet, & inſpice-
„ re an bene exeant, vel male. Namque diffidendum
„ non eſt interim dum virtus conſtat, ut ſtatuit *Avin-*
„ *cenna*; quantumvis ab omnibus urina nigra letalis ha-
„ beatur.

Proſper Martianus in *Coac.* *n*°. 580. commentatus, *Mercati* ſequitur ſententiam. Vide pag. *606*. edit. Rom. *1626*.

Hinc *Cl. Rega*, *Diſſ. de urinis ut ſigno* „ in æſta-
„ te anni 1727. ait, vidi ego hic *Lovanii* duorum ægro-
„ rum, qui adhuc ſuperſtites ſunt, urinam per plures
„ dies atram valde, cum ſedimento quoque nigro“. Non addendo autem utrum acute an chronice hi laborarint, minus forte probant bina ejus exempla, ut patebit mox.

Sed *Plempius* fund. Lib. 5. ſect. cap. 5. in acutis malignis nigram urinam quandoque criticam ſalutat.

Porro inquirendum eſt, cur uno tempore omnis denigrata urina abſolute letalis habita fuerit, alio tempore minus fuerit?

Hippocrates raro ratiocinando, ſed ſimpliciter paſſim phenomena enarrando, parum quoque hic explicat; niſi quod in febre ardente epidemica, de qua ſupra actum, narret & pleroſque in ea febre urinas nigras habuiſſe, & pleroſque periiſſe: tum in hiſtoriis variorum ægrorum ſuorum, qui nigra minxerint, aut labores nimios, aut calores ardentes, aut victum pravum, aut Bacchum, Veneremve, morbi inter cauſas recenſeri o-

portere: denique in nonnullis humores Melancholicos eſſe conſiderandos.

Nunquid hinc celebris illa nata diſtinctio, quam poſt *Galenum* omnes magni ſcriptores practici foverunt, qua cauſas urinarum nigrarum partim deducerent a cruore per violentiam febrium exuſto, partim ab ipſo humore atrabilario, qui quidem ante morbum exiſteret, vi autem morbi valida moveretur, miſceretur que humoribus? Saltem eo collineant omnes ut nigram urinam ſemper quidem periculoſam valde exiſtiment, longe vero perniciosiorem illam, quæ a corrupto, & exaſſato per ardores ſanguine, quam quæ ab humore melancholico orta ſit, pronuntient: & cum menſtruum ſanguinem retentum ſolerent Melancholicum fieri credere, hinc *Galenus* in Comm. ad *Mulierem moroſam* ſupponit ipſi urinas nigras minus noxias fuiſſe; quale quid cum ipſo cenſet *Duretus* Edit. Leyd. pag. 498.

Attamen motu humoris atrabiliarii in acutis *Hippocrta* nihil perniciosius viſum. Paſſim in Coacis, in Prorrh. in Aphor. id videre eſt. Vid. Aph. 4. --- 22. 23. 24.

Sane ſi videamus eorum qui, narrante *Hipp.*, ſervati ſunt, hiſtorias, excepta *Muliere aſpera & moroſa*, habuere omnes poſt Criſin aut perfectam aut imperfectam, prava ſymptomata varia, Criſes perfectiores, nigrarum urinarum in colorem meliorem mutationes, alias excretiones ſalutares. Unde etiam *Hipp. Coac.* 577. & in *Progn.* vel ſolas nigras lividaſque urinarum nubeculas damnavit; & *Prorrhet.* 1. n°. 4. inter alia Phrenitidem ex urina decolori cum nigro enæoremate præſagiit; dein *Coac.* n. 581. lethale pleuriticis dixit ſedimen nigrum in urina porracea, & demum *Coac.* 582. „ In errantibus febribus nigræ nubeculæ quartanam denuntiant; decolores urinæ enæorema nigrum habentes, „ cum privigilio, & perturbatione, phrenitidem; u-

„ ri-

„ rinæ cineritiæ vero cum Dyſpnœa, hydropem præ-
„ nuntiant.

Unde quod *P. Alpinus*, quod *F. Plempius*, aliique, ejuſmodi urinas nonnunquam criticas appellarint, id ſecundum *Hipp.* & celeberrimos ejuſdem Commentatores, haud aliter capimus, intelligimuſque, quam quod in his ægris, Criſeos tempore, una cum nigris urinis, apparuerint hæmorrhagiæ narium, uterive, ſudores, &c. qui morbum aut integre, aut imperfectius judicantes, ſimul indomabile illud, & vix coctile, letiferumque per ſeſe, de corpore expulerint: pari profecto ratione, qua Petechiæ & Miliaria, dum eum aliis evacuationibus prorumpunt, critica quibuſdam vocantur.

Exceptionem quidem Autores petunt Chronicis in Morbis, dum Hepar, Lien, aliæve abdominis partes, ſua atra bile, Criſeos in morem, exonerent ſeſe, vel dum Melancholicorum intermittentes febres nigris judicentur urinis. Fateor & tales formidandas me Criſes vidiſſe, optaſſe vero ne viderem unquam. Qui hiſtoriam Bilis atræ ex *Hippocrate* bene poſſidet, propriaque praxi demonſtratam tenet, ille demum novit quid non timendum ſæpe ab Atra bile mota, & quod, etſi aliqui fortunatiores emergant, poſt ejuſdem expulſionem validam, vomitu, alvo, urinis; ejuſdem motus nihilominus ſit perpetuo formidandus. Ideo *Hippocrates*, & cum flore practicorum *Boerhaavius*, adeo anxie ac ſollicite inculcarunt nobis, ut de movenda Bile atra ne cogitaremus quidem, donec eandem ſic primo immutaſſemus, ut talis haud amplius eſſet, neve unquam prodiret foras, niſi ſic mutata, mitigata, ſoluta, attenuata, dilutaque foret, ut antiquæ naturæ plurimum depoſuiſſet. Verbo repetam, ſi in Melancholica Quartana febre urina nigra Critica dicenda ſit, Criſin hanc infidam ſic gaudent Practici prægreſſam, ut formidant futuram; eamque ob cauſam Quartanam talem cortice, cæterum contrario, moderentur ſic, ne Bilis atra in motum ducta occidat.

Difficultatem contra hanc ſententiam movere quis poſſet ex Obſerv. C. *Piſonis* Lib. de Coll. ſer. Sect. 3. cap. 9. Agens hic autor de Colica Pictonum, & de ea Colica Nephritica, quæ Pictonicæ per quam ſimilis, bonas ſe narrat obſervaſſe urinas, quæ ſic atræ eſſent, ut ni quis attente conſpexiſſet, a nigro ſanguine tinctas crediditſet, tumque ſubjungit: „ Ejuſmodi urinæ atræ mihi ſane olim fuere in autumno familiares, & per pluſculos dies, vel etiam quindecim, aſſiduæ: ſed fere iis poſt aliquot dies dolor Nephriticus, a me deſcriptus, ſucceſſit. Alias cum nullam aliam injuriam iis ſuccedentem expertus eſſem, plurium ægrorum deinceps poſtea querelas ſuper iis compoſui, & animi anxietatem, earum occaſione obortam, longe faceſſere juſſi". Hinc quiſquam forte concluderet urinas nigras tam peſtiferæ naturæ minime eſſe, quam hucuſque deſcriptæ ſint.

Sed regero 1°. ſummas eaſque multiplices Autoritates pro ſententia de harum pravitate urinarum laudatas, unica hac Obſervatione Piſoniana, eaque omnino extraordinaria, non elidi. 2°. Ex ipſo Piſonis textu ambiguum fieri an vere nigra ejus urina fuerit? Et an potius ſic nigredinem retulerit, qualem toties in chronice Nephriticis contuemur, quæ a ſanguine commixto penitus videatur nigreſcere, quamvis non ea, de qua hic agitur, urina nigra ſit. Calefacta urina differentiam demonſtrat. 3°. In renibus ac veſica urinaria, ut & in omnibus ſive naturaliter cavis, ſive præternaturaliter excavatis, corporis partibus, ejuſmodi humorum aut ſolidorum degeneres mutationes ut conſiſtentia, & forma, ita & colore, nos experiri, cujuſmodi Circulatio humorum non toleraret, ſed a quibus extingueretur: nihilominus degeneres has conditiones longo ſæpe tempore tolerari, quia extra circulationis veluti territorium ſunt. Hoc modi vidi in Chronica Nepritide, vidi in Duſuria, ſic alcalinam prodeuntem urinam, ut mictionis momen-

to vehementer efferveſceret cum aceto. Sic Piſonis Nephritici urina, non atra de ſanguine ſecreta, ſed corruptum atque atrum tranſeuns antrum, atra reddi potuit.

Ergo, quo ad Theſin propoſitam redeamus, Criſin quandoque fieri bonam cum urinis, & *Hippocratis*, & Autorum Practicorum pene univerſorum, teſtimonio, vel abſolute per ſe letalibus, vel ſaltem ſummopere periculoſis, diſcimus.

§. VI. Quod de urinis nigris vidimus, idem innumeris in ægris Noſocomii noſtri obſervamus de urinis tenuibus, de urinis fœtidis, de urinis bonam nunquam gerentibus hypoſtaſin. Cernere e contrario datur in ſumma Acutorum cruditate vel alvum quæ naturalis ſit, aut etiam quæ flava ac pultacea conditione critica dici queat; vel urinas perpetuo hypoſtaticas, interea dum capit morbus augmentum, immo dum tendit in mortem; vel in inflammatoriis morbis pectoris ſputa cruda, cum alvo urinaque adeo coctis, ut morbus inde judicatione integra abſolvatur; vel Reſpirationem bonam, cum perpetua morbi cruditate, viceque verſa ſigna quævis coctionis cum Reſpiratione fere deſperata.

In hiſce difficultatibus pro more ad *Hippocratem*, ceu ad ſacram anchoram, confugere, antequam diagnoſin ac prognoſin formemus, ſolemus, examinaturi quid circa hæc obſervaverit ille, quî in hiſce ſe geſſerit?

Epid. 7. pag. 1208. 1209. in Hiſtoria *pueri Eratolai* dyſenterici miramur terribilia tot ſymptomata, graphice ibidem deſcripta, unico in homine poſſe contingere, ab homine poſſe tolerari, poſſe poſt tot tantaque eundem ſaneſcere hominem. Aſt in media enarratione *Hippocrates*, interrumpens filum orationis, jubet attendamus ad id, quod *νεῦμα ὁποῖον ὑγιαίνοντι*, reſpiratio haud aliter ipſi, quam ſano homini ſolet, contigiſſet.

Ibid.

Ibid. pag. 1212. 1213. *Cydis* ſive *Cydios filium* legimus morbo terrifico, diuturno, affectum, & (quia neque de morte, neque de alio morbo ulla mentio,) ſanitati reſtitutum. In tanta calamitatum pravitate unicum notat memorabile: „ πνεῦμα δὲ ἐπιεικῶς διὰ „ παντὸς μέτριον: Reſpiratio per omnia, fere ſemper, „ erat moderata.

Dixerat in Prognoſticis, ſæpiuſque repetiverat: „ Oportet conſiderare reſpirationem vim habere magnam „ in cunctis morbis acutis. „ Unde adeo ſollicitus fuit Reſpirationis modum plerorumque ægrorum ſuorum, ac *pravæ* maxime in letalibus, enarrare. Hinc quandiu bonam Reſpirationem cernimus ægrotantium, concludimus ſpem vitæ magnam ſupereſſe, quod aut illibata, aut perpaucum læſa tantum innumera organa eſſe oporteat, a quibus vitæ dependeat perrennitas, quodque cruditatis etiam ſummæ coquendæ ſpes bona affulgeat. Hine nunquam deſperabundi? Nunquamne triſtis eſt facienda prognoſis? Non triſtis, ſed utcumque dubia tamen. Vel enim nobilis hæc functio perennando univerſam morbi cruditatem emendatura, coctura, expulſura eſt, ſanitatemque redditura; vel, copia ac malignitate crudorum humorum aucta, functio bonæ Reſpirationis lædetur, ac delebitur, unde mors: quandiu vero bona manet, bonam ſpem format.

Hipp. Prorrh. n. 102. „ Qui ſopore oppreſſi, circa „ ca initia tenuiter exſudantes *cum urinis coctis* οὔροισι „ πέποσι ardentes, citra judicium perfrigeſcentes, „ rurſum ex brevibus intervallis peruruntur, torpidi, „ ſoporoſi, convulſi, perniciem habent.

Galnnus qui bonis urinis nimium ubique fidit, voluit pro τὸ οὖρον πέπον, legere ἐπίπονον: ſed 1° omnes fere autores hic ſe *Galeno* opponunt, dicentes lectionem eſſe genuinam τὸ πέπον; addunt quidam, ut *Jacotius*, ſe in moribundis coctam, imo hypoſtaticam,

vi-

vidiſſe. 2° Quod *Hipp.* hic, idem ſignificat *Coac.* 180. verbis iiſdem, & convenit cum ſenſu *Coac.* 579.

Quod *Hipp.* in hoc loco notat de bonitate urinarum in ſumma morbi pravitate; quod *Jacotius* in peſſimo morbo de urina hypoſtatica obſervat; idem in Juvencula brevi ante mortem cum peſſimis morbi ſymptomatibus per plures dies obſervavi.

Epid. 2. pag. 1015. *Bion* eodem tempore & crudas habuit urinas multas, & criticam naris ſiniſtræ in ſplenitide hæmorrhagiam; relapſum licet deinceps paſſus, ſervatus eſt.

Vidit *Hipp.* Coac. 582. diuturno tempore crudas urinas, cum cæteris omnibus ſignis ſalutaribus, tam frequenter, ut auſus fuerit regulam inde condere criſin per abſceſſum prædicendi.

§. VII. Attamen ab alia parte ad firmam prognoſin, certamque ſalutem urinas cum cæteris bonis ſignis bonas paſſim requiri ab *Hippocrate* eſt certo certius.

Pro parte id jam vidimus in tot hominibus, qui poſt urinas nigras, ſubnigrasve, perierint; pro parte id docebunt ſequentia: *Coac.* n. 575. „ Urina in febribus „ albam, levem ſedimen habens, celerem liberationem „ denuntiat: „ proſequitur deinde reliquas bonas urinæ conditiones in acutis requiſitas; maxime vero fortunatam Acutorum curam præſagit ex varia urinarum bonitate in magno textu Libr. *progn.* pag. 40. Unde ad mortem *Hermocratis* Epid. 3. pag. 1062. addidit. „ Huic ad „ uſque finem & ſurditas permanebat, & urinæ prodi„ bant vel turbidæ, rubræ, non ſubſidentes, vel al„ bæ, non coloratæ, nec enæorema habentes. „ Quæ ibidem pag. 1076. mortua legitur *Iliaca mulier*, hanc notat paucas habuiſſe tenueſque urinas. Idemque pag. 1077. in *Mulieris poſt abortum febricitantis*, deindeque mortuæ, hiſtoria advertit. Epid. 3. pag. 1080. *Mulier in foro Mendacium*, quæ die 14. mortua eſt, minxit die 8. multum craſſumque inſcia, die 10. mane multum

ac

ac nihil ſubſidens. Et pag. 1083. in graſſante morbo, quæ multos ſternebat, lotium perturbatum fuit, multum atque pravum. Pag. 1085. in peſſimo genere Febris ardentis, ac Phrenitidis: „ Urinæ copioſæ, tenues, „ nec critici quid, aut levantis, habentes. „ Et paulo poſt: „ Vel enim denſæ erant, vel nullo modo haben- „ tes aut coactiones, aut utiles purgationes. Pag. 1001. „ *Homini Calvo*, ad 4. diem mortuo, Copia urinarum „ prodiit, nunquam bonarum, „ Pag. 1100. Illius qui 4. die *Phrenitide perierat*, „ urinæ tenues fuerant, par- „ va enæoremata habentes, διεσπαμένα, divulſæ, non „ ſubſidentes. „ Pag. 1093. *Pario* ad 120. diem mortuo urinæ fuerant perpetuo malæ.

Memorabile quoque magnum Virum Lib. I. Epid. pag. 953. ſuſpicari ne *Bioni*, *Cratiæ*, *Aretonis puero*, & *Mneſiſtrati uxori*, ideo poſt prægreſſam judicationem Dyſenteria fuerit ſuborta, quod poſt judicationem urinas reddidiſſent dilutas multas, liquidas, ac tenues.

§. VIII. Porro hæc ita, quemadmodum jam monui ſupra, non ſunt intelligenda, ac ſi ob ſolius urinæ pravitatem, ſedimentique defectum, *Hippocrates* deſperatas crediſſet ægrorum res; verum proprie tunc, quando, una cum urinæ vitiis, cruditatis notabilioris indicia in excretionibus reliquis, & præprimis iu Vitalibus aderant functionibus: erat enim perpetua ſibi & inviolabilis Lex haud judicandi unquam ex unico ſigno, ſed ex multorum collectione, ut patet ubique. Hanc Coï immortalis legem & nos obſervantes, nunquam boni quid ad Lectos ægrorum præſagimus, ſi multa alia prava ſigna pravas comitentur urinas: nunquam ſpem ſinu fovimus, ſi una cum optima urina, & quidem conſtanter hypoſtatica, alia ſigna pernicioſa, functionum potiſſimum vitalium læſarum, animadvertantur. Quod autem de urinis, hoc quoque de aliis quibuſcumque ſignis ſive cruditatis, ſive coctionis, dictum velim. Et e contrario quotieſcumque in Laterum Pulmonumve inflammatione

cum-

cum ſputis aut nullis, aut pravis, aut paucis, bona alvus ſeu ſola, ſeu bonis ſociata urinis, levaret pulmonem, viresque repararet collapſas, nunquam prognoſin infauſtam formavi, lætique mecum Medicinæ Studioſi plurimos pectore inflammatos vel ſine ullis bonis ſputis, vel cum bonis duntaxat poſt criſin prodeuntibus, egregie curatos ſalutarunt. Sed bona alvus, & probe hypoſtatica urina nunquam inani ſpe animos lactaverunt noſtros, quando partes alias, eaſdemque nobiliores, cruditate notabiliore laborare cernebamus. Pariter egimus ad inſolita: haud parcius enim laudavimus illa, modo prodeſſent, quam ſi conſuetas ſuas obſervaret Natura leges. Præiverat exemplo *Hippocrates* ſuo. Epid. 1. pag. 951. Noverat conſueta lege Febres ardentes ſolvi ſudore, alvo, urinis, hæmorrhagiis; aſt didicit tamen poſtea eos qui urinas aut nihil aut parum modo hypoſtaticas, & plerumque dilutas admodum reddidiſſent, modo inſolito Dyſenteria curari. Rarior ſane Pleuritidis per ſudores judicatio; *Anaxionem* tamen Libr. I. Epid. licet 27. die cocta ſputa ejiceret, legimus nihilominus perfecta judicatione non fuiſſe abſolutum, niſi largis, qui de toto corpore, ad 34. morbi diem profluerent, ſudoribus.

Equidem *Carolus Piſo* de Coll. ſer. ſect. 3. cap. 9. putavit haud inſuetum eſſe ut ſudores pleuritidem judicent, idque ſe in pleuritico cive *Pontano* obſervaſſe, quinimo *Hippocratis* id ſe autoritate confirmare poſſe. Verum legitimam hanc *Pontani* civis pleuritidem fuiſſe & ipſe poſtea pag. 254. dubitavit, & nos dubitamus cum illo; deinde quem laudat Coacarum 393. textum, is haud videtur nobis id, quod ipſi, ſignificare, niſi alio ſenſu & modo. „ In his igitur, ait *Hippocrates* „ ibidem, & omnibus qui Pulmonum affliguntur mor„ bis, bonum quidem eſt facile morbum ſuſtinere, do„ lore defungi, ſputum prompte expuere, facile ſpirare, „ ſiti eſſe vacuum, reliquum corpus æqualiter incale-

„ ſce-

„ ſcere, ac molle eſſe. Ad hæc ſomnos, *ſudores*, uri-
„ næ eductionem, laudabiliter fieri; quibus contraria
„ mala ſunt. Quandocumque ergo bona hæc omnia
„ *huic ſputo* (quod mox ante deſcripſerat optimum)
„ adſuerint, homo ſervabitur. „ Clarum eſt Sudores hic ab *Hippocrate* laudari, & alvum bonam, bonaſque urinas, ſed tamen ſic, ut ſputa morbum præcipue judicent, id quod non ita in *Anaxione*; licet laudabilia ſputa ad 27. diem ejeciſſet, eguit tamen ad judicationem abſolutam ſudore 34. diei.

Hæc nobis animo præſentia, multa utique dubia levant, multa etiam quæ certa credideramus, dubia reddunt, Artiſque genuinos obſervare terminos docent; quæ tantummodo vere certa pro certis, pro incertis ac dubiis dubia tradit. Sic ſcilicet hæc nos docent plures exceptiones, ſeu naturæ a conſueto tramite aberrationes, ut muniti quidem ſimus, dum occurrunt nobis, aſt nihilominus ad conſuetas ejuſdem leges nos indeſinenter conferamus, niſi nos illa, vi phenomenon aliorum, cogat exceptionem a regula ſua generali agnoſcere.

Suo iterum exemplo id docuerat admirabilis per omnia *Hippocrates*. Ecquis Viri in Arte certitudinem & fiduciam non ſtupeat, dum animo meditantem ſuper conſuetas naturæ vias Epid. 7. pag. 1229. illum cernit! *Fullo in Syro*, præter alia prava ſymptomata, urinas poſuit citra ſedimen limpidas, & citra evacuationes criticas ullas; & ad diem 18. certe non criticum, judicatur. Stupefactus primo titubat *Hippoc.* & quî demum hoc portentum explicet, anxio animo volvit. Ea occaſione *Nicoxeni* recordatus, qui quoque citra ſudores aliasve evacuationes, die 7. ſic judicatus eſſet, ut belle ſumeret ſuas ſorbitiones, ſuum vinum, ſuas uvas inſolatas, ſed quem 17. die deprehenderit in peſſima poſt criſin tam infidam recidiva, ut ab ea illum non niſi magnos poſt labores die 20. ſervaſſet, & ſanaſſet; intelligit ejusmodi criſeos perfidiam, eaque probe confirmatam videt

det perpetuam ſuam experientiam: ſed eo minus, cur *Fullo* in ſanitate perſeveret, capit. Tandem incidit ipſi in mentem, quod *Fulloni* enema ex *Thapſia* paratum injectum ſit, rogatque num forſitan paradoxi cauſa lateat in eo, quod alvus enemate ſæpius mota, morbi eduxerit materiem? ſicque febris citra ullas evacuationes alias, rariore cæterum diei minime critici exemplo, judicata ſit? Alvum non videtur conſpexiſſe, firmiorem ſententiam alioqui prolaturus.

Quod porro *Coiis*, non niſi ejuſmodi conjectura arrepta, hoc problema ſolvere ſe credit poſſe, nos convincit de ejus obſervationum certitudine inconcuſſa, doctrinæque æternitate. Simulque fateor, inter tot Naturalium Legum exceptiones, me nunquam in Acutis, in quibus Reſolutionis benignæ ſpes nulla eſſet, neque in privata praxi, neque in publica, quemquam ſine quapiam evacuatione judicatum vidiſſe; eamque ob cauſam ſemper & prædixiſſe, & eventu confirmaſſe, aut recidivas, aut alios morbos, aut mortem, ſi caſus talis obſervaretur.

§. IX. An idem judicandum, ac metuendum, ſi morbus acutus citra ullas evacuationes, præter eam hypoſtaticarum urinarum, judicatus eſſet? An vero, etiam cæteris evacuationum criticarum feriantibus organis, ſolæ urinæ ſic omnem morbi materiem critice eliminare queant, ut tuta ſequatur integraque judicatio?

Profecto Rariores ſunt caſus, in quibus morbi acuti per unicam modo excretionis viam plane judicentur; adeoque, quemadmodum frequenter non contingit, ut cæterarum evacuationum unica duntaxat totam morbi materiem eliminet, ægrumque perfecta judicatione abſolvat; ita quoque frequens ea urinarum non erit. Veram tamen criſin Acuti morbi ut olim in praxi, ita in Noſocomio vidi; ſic quidem ut cæteræ excretiones aut naturales omnino eſſent, aut plus minus cruditatem redolerent; urinis vero hypoſtaticis conſtanter emiſſis morbus

bus levaretur, reliquæ excretiones emendarentur, & Perfecta ſequeretur judicatio.

Hoc idem *Hippocrati* ſic viſum eſſe ejus opera arguunt. Epid. 1. pag. 955. „ Atque in hoc ſtatu (febris ardentis) ex quatuor maxime ſignis ſervabantur „ hi, quibus *aut* ex naribus ſanguis profluxiſſet, *aut* „ copioſæ urinæ, quæ multam eandemque pulcram hypoſtaſin haberent, per veſicam exiviſſent, *aut* qui per „ alvum turbulenta bilioſa tempeſtive demitterent, *aut* „ qui fierent Dyſenterici. Multiſque contigit ut non ab „ uno horum deſcriptorum ſignorum judicarentur, ſed „ ut plurimi per omnia decurrerent, graviuſque habere „ viderentur. Sed hi omnes, quibus iſta contingerent, „ incolumes evaſerunt. Mulieribus etiam & Virginibus „ contingebant quidem hæc præſcripta ſigna omnia; *quibus autem horum quidquam* bene fieret, vel Muliebria liberaliter apparerent, per hæc ſervabantur & „ hæc judicabant. Nec periiſſe ullam novi, quibus *horum quid* bene ſucceſſiſſet. Nam *Philonis filia*, cum „ liberaliter ſanguis de naribus fluxiſſet, ideo mortua „ eſt, quod 7. die, (quo judicabatur,) intempeſtive „ utique, cænaſſet.

Epid. 2. pag. 1027. Metaſtaſes ex imperfecta criſi futuras expectat, niſi urinæ eruperint. Ergo credidit morbi materiem, quæ in corpore reſtitaverat, critice excerni urinis poſſe.

Ibidem in *Scopi* acuto morbo, ut etiam pag. 1085. & 1056. vocat urinæ hypoſtaſes *Corporis in morbis purgationes*. „ ȣ̃ρȣ κάθαρσις πολλὴ, inquit καὶ πλήθει, „ καὶ ὑπόςασει. Urinarum purgatio erat multa, tum „ copia, tum ſubſidentia.„ damnatque urinas „ nec co- „ ctiones, nec probas purgationes habentes „ laudat illas, „ quæ probæ eſſent per Veſicam expurgationes.

Epid. 1. pag. 956. „ Quibus febre judicatorie de- „ ſinente parotides, in febribus cum dolore ſubortæ,

„ ne-

„ neque conquieſcunt, neque ſuppurantur, eos Diar-„ rhœa bilioſa, *vel* Dyſenteria, *vel* Craſſarum urina-„ rum hypoſtaſis liberat: quale quid *Hermippo Clazo-„ menio* evenit.„ Videmus iterum urinas hypoſtaticas dignitate & præſtantia critica certare cum alvi criticis evacuationibus.

Epid. 4. pag. 1121. „Hæmorrhagiæ erant, & per „ urinas purgatio & criſis. Αἱμόρροοι, καὶ οὔροισιν ἡ „ κάθαρσις, καὶ ἡ κρίσις.

Ibid. pag. 1131. „diſerte affirmat *Menandri Vinito-„ ri*, cui alvus circa initia liquida fluxerat, nunc vero „ ſubſtiterat, per ſolam urinam judicationem contigiſſe. „ Καὶ τὸ οὖρον ἐκρίθη.

Epid. 3. pag. 1083. deſcribens malignum in febribus Eryſipelas, in peſſimos artuum, pudendorumque abſceſſus abeuns, „ illud vero ipſis inerat, inquit, ut quæ-„ cumque abſceſſum facerent ad ſuppurandum, ſi *vel* „ tempeſtiva, opportuna, alvi perturbatio, *vel* probarum „ urinarum tranſmiſſio fieret, per ea ipſa ſolutio pro-„ cederet.

Unde & Aphor. 4—74. ſtatuit a futuris alioquin in morbo abſceſſibus ægros Urinam, quæ craſſa reddatur albaque, liberare; liberationem vero hanc citius contingere, quando abſceſſum futurorum materies duplici via eliminetur, narium hæmorrhagia & urina. Igitur pari paſſu urina procedit hic cum hæmorrhagia, ut paulo ante cum critica alvo.

Coacarum 575. „Urina ſubrubra, habenſque ſub-„ rubram hypoſtaſin, atque lævem, ſi quidem ante ſe-„ ptimum diem fuit hujuſmodi, ſeptimo die (aut ſepti-„ mam febrem) ſolvit. ἑβδομαῖον ἀπολύει

Aphor. 7—54. criſin iterum certam declarat urinis dicendo: „his per venas in Veſicam pituita verſa, „ morbi fit ſolutio:„ Hunc Aphoriſmum *Duretus* vo-

cat graviſſimum ſuper urinæ materie, & *ſuper Criſi per eam ſuſcepta & edita*.

Coac, n. 207. „ Ex acutis morbis, in febribus ar-
„ dentibus maxime tubercula ad aures exoriuntur, ac,
„ niſi critice ſolvantur, & matureſcant, *aut* ſanguis ex
„ naribus profluxerit, *aut* urinæ craſſam hypoſtaſin ac-
„ ceperint, ægros interimunt. „ In quem textum *Proſper Martianus* advertit *Hippocratem* in Prognoſticis laudare in Acutis mitioribus urinam hypoſtaticam per omne morbi tempus, non qua ſignum coctionis, ſed qua ſignum mitiſſimi morbi, & materiei benignioris, *unde morbi ſolutio evenit per ſolam ejuſdem urinæ excretionem*: Criticas deinde urinas non differre ab ea Libri prognoſticorum, nam eo referens *Hipp.* modos, per quos febres ſolvuntur, urinam concoctam appoſuit, inferens ſolam urinæ coctionem *abſque alia evacuatione*, ad morbi ſolutionem facere. Et quid clarius in hanc rem dici poteſt, quam dixit *Hollerius* Lib. 3. ſect. 3. Coac. pag. 1047. „ Atque aliquaado judicari pleuritides multa u-
„ rina & biliosa micta ſcripſit *Hippocrates*. Et nos vi-
„ dimus pleuritides graves diſſolutas urinis multis, craſ-
„ ſis, & nigris; converſa, ut *ſenex* ſcripſit, deorſum
„ materie: quod certe minus mirum videri debet, quam
„ Peripneumonias urinis ſolvi. „ Et pag. 824. „ Pus
„ in pulmone effuſum, a natura attenuatum, tranſmit-
„ tur in Venas, & Arterias; atque hinc modo ad re-
„ nes, modo ad inteſtina, dimittitur: mirabili natu-
„ ræ providentia, omnia moliente, ut ſalutem ægro
„ quærat.

Eundemque in locum *Jacotius*: „ Ex quo fit, ut
„ per urinas pulmonis vomicæ critice expurgari poſ-
„ ſint.

Et Pr. *Alpinus* Lib. 6. Cap. 16. „ Per urinas
„ plures Acutorum morborum fuiſſe judicatos & nos
„ vidimus, & *Hippocrates* in Epid. ſe vidiſſe ſcripſit.„ Addit deinde ex *Galeno* ſigna, quibus criſis per urinam

fu-

futura prænoſcatur, ſi nempe deſunt ſigna omnis cujuſque aliûs evacuationis futuræ; poſtea ſigna a ſe obſervata adjungit, ubi præter ſigna *Galeni* ponit morbum non admodum eſſe vehementem, hypogaſtrium grave ac dolens, & in veſica veluti inflationis perceptionem.

Unde recte *Jacotius* in Libr. IV. Comm. Coac, pag. 240. urinam ſic Criticam conſiderat in ſua natura, ut ipſa ſputa pulmone ejecta.

Et *Boerhaave* §. 1016. Inſtit. ubi n. 1. quandam hypoſtaticam urinam toto morbi tempore emiſſam conſideraverat, veluti indicium optimumque morbi præſagium, deinde n. 2. „urina multa, ait, alba, ſtrangu„rioſa, cum ſedimento copioſo alboque, critico tem„pore emiſſa, *ſanat, & abſceſſus tollit.* „ Etiam §. 938. omnes criticas evacuationes recenſens, ſputa, alvi fluorem, urinam, hæmorrhagias, &c. urinam iterum ut paris ad criſin efficaciæ & dignitatis, quam ſputa, quam alvi fluorem, quam hæmorrhagias, conſiderat.

Jure igitur concludere videmur, exiſtente inter ægros noſtros eo quandoque caſu, ut præter urinam criticam nulla prorſum alia evacuatio contingat, non minus fauſtam prognoſin dandam eſſe, cæteris paribus, quam ſi in aliis, aut per ſolum ſudorem, per ſolam hæmorrhagiam, aut ſola ſputa, aut alvum, morbi expellatur materies.

§. X. Cum ex omnibus hucuſque dictis pateat, quod ad criſin bonam determinandam oporteat dies morbi accurate notare, adeoque morbi principium exacte definire; haud citra difficultatem id efficere ſæpe non poſſumus. Non raro namque apud multos, potiſſimum plebejos, contingit, ut, ſeu ingenio, ſeu morbo, ſtupidi, ignorent qua die, qua diei hora, primum morbi experirentur inſultum, & ut quotieſcumque de integro examinentur, vacillent. Ubi nunc ab eorum Conſanguineis, Neceſſariiſve, id reſcire non datur, res dubia manet. Hi tamen numero ſunt pauciores. Dantur au-

tem numero plures, qui initia morbi exacte teneant, ſed ubi dubites utrum cum incommodis principio perceptis acuta, qua laborent, febris una occeperit, an vero acceſſerit poſtmodum. Laſſitudines ſpontaneæ paſſim adſuere; ſed hæ Aphor. 2—5. æque morbos futuros denuntiant, quam præſentes. Dolores Capitis, artuumque, inappetentiam, nauſeam, haud minus Acutos morbos præcedere, quam comitari, docent nos ægri, qui ab ipſo nos convocantes principio, hæc ſymptomata ſæpe ante primum febris inſultum patiuntur. Ambigui itaque ſæpe hærentes in Noſocomio, Oraculum pro more conſulimus.

Epid. 3. pag. 1106. *Herophytus* rectus incedens, ὀρθοςάδην, & obambulans, capite autem dolens, videtur jam a principio febricitans ab *Hipp.* credi, ex ſymptomatum, quæ a principio cephalalgiam concomitabantur, ſyndrome.

Sed ibidem pag. 1111. *Apollonius* videtur diutius ante febrim male habuiſſe, *erectus licet & obambulans*; acutæ autem febris initium non habuiſſe, arbitro *Hippocrate*, niſi quando per intempeſtivum potum, intempeſtivumque carnis bubulæ eſum, inciperet incaleſcere.

Mulier in Thaſo moroſa & aſpera Epid. 3. pag. 1108. die prima incommodi percepti, licet *erecta & obambulans*, ejuſmodi ſymptomata habuit, ex quibus *Hippocrates* febris inchoamentum cum prima ſymptomatum origine notaverit.

Qui poſt cœnam in ſomno horrore correptus, Epid. 7. pag. 1230. ſurrexit mane capite gravis, horruit, vomuit, gravitas capitis perſeveravit, ſub noctem remiſit, ad uſque ſecundi diei meridiem. Rurſus inhorruit tum, noctemque tulit moleſtam. Haud tamen ante tertium diem ſymptomatum horum, cepit *Hipp.* febris acutæ notare initium, quæ demum, ut videtur, ad 14. diem morte terminata eſt. Facile nos in Hiſtoria ægri febrim initio jam adfuiſſe ſuſpicaremur, ſed *Hippocrates* ex ſignis

gnis quæ hic non memorat, v. g. ex defectu caloris, ex pulſu, certus fuit, quod hominem non ſit, niſi tertio die, aggreſſus.

Epid. 7. pag. 1231. Anamneſin refert *Anaxenoris*, quod Lienoſus ſcilicet & pravi eſſet coloris, quodque obortus ſiniſtro in femore tumor derepente evanuiſſet. Data hac Anamneſi, morbum præſentem ſic infit: „ Neque multis poſt diebus ad Lienis regionem exorta „ eſt illi per initia veluti Epinyctis, inſuperque tumor, „ ac dura rubedo. Poſt quartum autem diem Febris ar- „ dens ſuborta eſt, & in ambitu omnia livida apparue- „ re, ac veluti putrida. Mortuus eſt leviter antea pur- „ gatus, mentiſque compos.„ Vel ægrotum ante quartum diem vidiſſe *Hippocratem* oportuit, vel ex *Theſſalo*, *Polybio*, *Draconte*, aliisve, hiſtoriam morbi adeo accurate tenuiſſe, ut Epinyctidi, rubroque tumori febrim defuiſſe, eamque haud niſi poſt 4. diem acceſſiſſe, ſtatuerit.

Epid. VII. pag. 1238. *Epicharmi puer* primo die necdum febricitaſſe videtur, ſed apepſiam contraxiſſe, id eſt cruditatem ex deambulatione, qua excalefactus ſupponitur fuiſſe, & ex potu, quo frigido æſtuantem ex motu ſanguinem condenſaverit, omnemque perſpirationem ſuppreſſerit. Ab introverſa tranſpiratione ad Ventriculum Nauſea orta Vomituſque. Altero die anxietatem paſſus emeticum ſumſit ex aqua cum aceto & ſale. Poſt pituitæ vomitum, rigor primum ac febris acceſſit. Tertio die febris major. Quarto die morbi totius, ſcilicet tertio die febris, mors.

Epid. 3. pag. 1070. *Philiſtes in Thaſo* diu capite doluerat, & ſoporoſus ante morbum acutum decubuerat: Morbi vero acuti, cujus die 5. obiit, initium *Hippocrates* notavit duntaxat ex qno in morbo abuſus potibus eſſet.

Hiſce, ſimilibuſque muniti obſervatis, dum minime ſtupidi ægri ſunt, probeque exiſtunt memores ante-

geſtorum, exacte, opinor, determinare novimus, utrum cum ipſis primis perceptis incommodis, an vero poſtliminio ortus ſit, quo laborant, morbus acutus. Febris enim indicia, majore calore, cæteriſque ſymptomatibus ſociata, hic juvant; licet plures pauperum ſuos, quibus victum quæritent, labores, per unum, pluresve dies, adhuc continuarint. Diffitendum tamen non eſt dubium ſupereſſe nonnunquam tale, ut incertitudo per totum morbi decurſum perſeveret, nec morbus ad demonſtrationem regularum Hippocraticarum ullo modo ſit accommodandus.

Quæ ſi ita ſe habent, an non capimus, quam inique nonnulli Hippocraticarum legum de diebus criticis inconcuſſam negent veritatem & conſtantiam? Si primo non utantur prudentia *Hippocratis* in determinandis Acutorum initiis; ſi ſecundo non abſtinent ab applicandis hiſce regulis ad caſus incertos; ſi tertio, ut bene notat optimus *Baglivus*, contra Leges Hippocraticas naturam præpoſtera medicatione interturbent; habebunt unde perpetuo in *Hippocratem* invehantur, dum in ſe ſolos invehi illos oporteret, dumque ſuis invectionibus falſis *Hippocratem* magis confirment, quam oppugnent.

§. XI. An, Criſi bona contingente, certo determinare poſſimus, utrum ægri perfecta judicatione abſoluti ſint, an vero recidivam timendam habeant, alioſve morbos?

Ne abſolute unquam hic determinent, Auditoribus meis Autor perpetuo ſum. Exceptis enim caſibus, ubi Epidemiæ natura talis eſt, ut omnes fere recidivent, qualem *Hippocrates* ſic deſcribit Epid. 1. pag. 956. 957. „Haud ſcio an eorum cuiquam, qui ſuperfuerunt, „rite factæ recidivæ non recurrerint, omneſque, quod „ſciam, ſervabantur, quibus hoc recidivæ genus conti„gerit:„ exceptis obſervatis Epidemiæ, in qua vix recidivæ apparent, qualem *Hipp.* deſcribit Epid. 2. pag. 1020. ajendo. „Nec niſi admodum paucis recidi-

„væ

„ væ contingebant: „ hiſce, inquam, exceptis, innumeræ cauſæ exiſtunt, quæ recidivam morbi ejuſdem, quæ morbos ex acuto alios, quæ demum cum optima criſi mortem inferre queant; adeoque ſummam in præſagiendo nobis inculcent prudentiam. Cauſæ hæ ab ipſo morbo petendæ ſunt, ab ægro, ab aſſiſtentibus ipſi, a Medico, ab errore Pharmacopæi &c.

1.° Ab ipſo morbo vel corpore morboſo pendere ejuſmodi caſus, docent nos quotidiana obſervata. Novi ex regulis criticis requiri criticæ evacuationis eam conſtantiam, ut omnis morbi materies de corpore expellatur: Quis porro Medicum certiorem reddet fore ut, quam laudet, quam gaudeat, critica evacuatio, ejus ſit conſtantiæ? Ex cauſis nobis ignotis; ex non ſufficiente virium expultricium robore; ex facili receſſu materiæ per circulationem motæ in nobiliora loca; ex anguſtia finium minimorum canalium, quos permeare critice motus, expellenduſque humor, debeat; optima criſis quæ gaudia excitaverat, in luctum vertit. Ne longus ſim, qui Hiſtorias ægrorum apud *Hippocratem* attente revolvit, pluries has ſimileſque bonæ, ſed non perennantis, criſeos, reperiet cauſas.

2.° Ipſi ægri vix judicati, animi paſſionibus, errore regiminis, diætæ, imaginatione venerea &c., bonæ ſuæ perdunt judicationis effectum. Cur *Philonis filia*, quo ipſo die optime judicata erat, periit? Intempeſtive cœnando debilem obruerat naturam, vaſaque debilitata ſua copioſiore chylo inferciverat, quam illa eſſent tranſmittendo. Quare *Moſcho* die 14. ut debebat, bene judicato, tam peſſima recidiva? *ἁμαρτάδες βρωμάτων ἐγένοντο*: Die 17. errata in ciborum ratione contigerant. Cur *Scopus* Epid. 2. pag. 1028. poſt criſin Synanches inciderit in alvi ſegnitiem, febrimque continuam? *φλαύρως διαιτηθέντι* reſpondet *Hippocrates*: improba utebatur diæta. Si aere nimis libero utantur,

dum v. g. criſis per ſudores ſit, continuat, imo aliquando, ut *Sydenham* in quodam morbo advertit, 24. horis perſeverare debet, aer frigidior imprudenter admiſſus omnem noſtram ſpem ilico fallit. Præterquam quod aeris mutatio ſpontanea morbos mutet, eorumque ſymptomata. Fuerat *Perinthi*, Epid. 2. pag. 1020. aer in Epidemicis morbis ſiccus diu calidusque; aſt cito mutatur in humidum a copioſa minutiſſimaque pluvia: tanta hinc in acutis mutatio, ut qui iis non niſi ad finem contigerant, ſudores, jam ægros ab initio invaderent. Ponamus tale quidquam contingere dum v. g. nunc fit critica per alvum aut urinam evacuatio: mollitudo cutis aere calido humente nata, allicit motam per circulationem morboſam materiem, quæ forte, apta quidem ut ſyſtemate meſenterico, aut renali, excerneretnr, minus apta erit, quæ per cutaneos evacuetur poros, criſimque ſic turbatam monſtret.

3.° Ab iis, qui ægro adſint, inſerviant, adeant, turbari critica evacuatio poteſt. In irato ob uxoris moroſitatem viro, in alio quem uxoris cum alio viro adſtantis zelotypia torquebat, viſitantium hominum importuna multitudine, vidi anxietates ortas, criſesque turbatas. Nec deſunt, qui res eo tempore haud concedendas ad manducandum aut bibendum ſuadeant, obtrudant; id quod ne Medico ſubolfiat ſæpe religioſe cavent; ſique ille quid ſuſpicatus, interrogaverit, præfracte negant, culpamque turbatæ naturæ in Medicum impudenter refundunt. Cum a tot tantiſque rebus fortunata judicatio morbi turbari queat, quis non videat, quam plena dubiæ aleæ ſit, quamque circumſpectum eſſe oporteat in prognoſi?

4.° Ad evacuationes criticas a Medico medicamenta, quæ eo uſque data fuerant, incaute continuata, imprudenter ablata aut mutata; evacuatio critica qnod nimia crederetur, ſuppreſſa, imminutave, vel quod minor falſo ſupponeretur, imperite aucta; nimia

Me-

Medici in uſu alimenti aut potus, indulgentia, virium intentione reſtaurandarum, ut ad laborem ſuſtinendum æger ſufficiat; aut diæta continuata, quæ in vigore morbi bona, jam inſufficiens eſt; famulorum Pharmacopolæ forte errores in paranda, apportandave, medicina, & millena id genus alia, criticam evacuationem turbare, minuere, augere, ſufflaminare poſſunt.

5.° Quid quod Criſes ſint, quæ videantur perfectæ, nec tamen ſint? Quæ ſanitatem reparaſſe appareant, nec reparaverint tamen? Intereaque temporis homines quid vitii in corpore alere minime credantur, & nihilominus alant? Hoc genus vitia nonnunquam a bona natura ſic coqui, alvoque, aut urina, aut perſpirationis organis, tam blande eliminari, ut æger prorſum ignoret, credibile omnino eſt; ſed ſæpius poſt ſimulatam aliquantiſper ſanitatem, varios in morbos erumpere, teſtatiſſimum eſt. Deſumatur a Variolis exemplum. Hiſce ſic defuncti, ut perfecta valetudine frui videantur, ſi vena tundatur, fundunt æmulum pleuriticorum ſanguinem. Cum omnibus propemodum Varioloſis meis, *Sydenhamo* docente, ſemel, bis, ter, a curatis variolis ſanguinem detraxerim, potero centenis confirmare, quod hic affero, exemplis. Porro ejuſmodi cruor in corpore circumductus, videtur in multis ſic ſenſim ſubigi, ut attenuatus inſenſibiliter eliminetur, aut etiam ſic, ut diatheſin phlogiſticam amittat; attamen, quod dolemus toties, poteſt ſubitaneis in cute tumoribus furunculos generare, abſceſſus ad articulos, ad oculos inflammationes, ſuffuſiones, cataractam, amauroſin; ad aures baruëkoiam, ſurditatem; ad pulmones aut vomicas, aut puris continua ſputa, variaque ad viſcera & partes, alia atque alia, formidandos morbos creare. Haud eget confirmatione Theſis, quam, heu nimium! demonſtratam mecum dolent omnes practici, ſi poſt variolas venæ ſectiones negligantur. Multi quidem inter variolarum cu-

curationem & erupturos poſtea morbos, languent; verum non deſunt plures, qui, ut monebam mox, ferant hanc diatheſin inſenſiles, inſcii, uſque ad tempus, quo alius inde erumpat morbus.

Sane miri caſus, quos ſuppeditat praxis, millies mihi in memoriam revocant ſententiam *Hippocratis*, quam inexperti rident, experti mecum veriſſimam agnoſcunt. Libr. I. de Morbis pag. 456. de Abſceſſibus agens, qui multis in pulmone, ſæpe letales, naſcuntur, addidit „eſſe, qui ob bonum corporis habitum eoſdem „ in ſe fieri, ne ſentiant quidem. „ Binos memorabo quos hac æſtate habui caſus. Vir nobiliſſimus in Moravia, totus toroſus, ac ſanus, vomicarum ingentium in thorace latitantium prorſum ignarus vixit, donec in prandio ab oſſiculo aviculæ imprudenter quidem, ſed feliciter, deglutito, maximas pateretur anguſtias, & ſub conaminibus extraendi oſſiculum excitata tuſſicula, ſubito pus expueret, horrende fœtidum, ad plures libras; poſt aliquot dierum quietem denuo plures libras, atque ſic per 7. 8. vices, ut vix auſim deſcribere dolium, quod pure plenum eo tempore evacuaſſe ſe æger affirmet. Norunt mecum caſum bini celebrandi in arte Viri, qui ægrum tractantes, mecum ſuper eo ſæpius conſuluere, Doctiſſimus *Sagar* Phyſicus, meritiſſimus Circuli *Iglavienſis*, Botanices ſimul ac Hiſtoriæ naturalis eximius Cultor; & Doctiſſimus Dominus *Magh*, Archiater Nobiliſſimæ & Excellentiſſimæ Comitis viduæ *de Liechtenſtein*, in praxi medica colenda & promovenda eminens: & quod magis mirabar, bimeſtri ſpatio vix inde exacto, vidi Nobiliſſimum Comitem in prædio meo ſuburbano me viſitantem, adeo ſanum, & toroſum, ut quid in ejus valetudine culparem, invenirem prorſus nihil. In Curatione ejus Lac, Aqua Selterana, Mel, Opium, Cortex peruvianus, primas tenuerunt.

Di-

Dixeram diatheſin phlogiſticam longo tempore in corpore circumlatam, haud raro, abſque formato primum ſacco, ex ſanguine videri immediate tranſſudare, dilatata vaſa pulmonalia, aut bronchialia, atque purulentorum ſputorum forma expui, ut incautis vomicæ pulmonalis videatur evacuatio eſſe, idque ideo præcipue quod longiore ſæpe tempore hæc continuet ſputorum ejectio. Caſus plures variis in *Rat. Med. tomis*, Anatome demonſtratos, communicavi; dabo alium confirmatum ſanitate. Nobiliſſimus Vir ex Rheumatiſmo dimidii anni, ex Morbillis deinde, & Angina, incidit, anni abhinc ſpatio, in magnam debilitatem, & in induratum valde hepar, deinde in febrim tertianam. Solvente ac deobſtruente remedio, ſuccis herbarum potiſſimum, curata febris fuit; iiſdemque remediis, aqua ſelterana, atque continuato cataplaſmate ad durum epigaſtrium, hepar denuo molle factum eſt, vires rediere, ſomnus, appetitus; ut demum declinante æſtate munere ſuo publico fungi æger, itinera quotidiana curru, aut equo, ſanitatis ergo, peragere potuerit, & exceptis flatibus ſæpe torquentibus, integram videretur ſanitatem adeptus. Aſt ſubito, ineunte Septembri, raucus fit, moxque tuſſiendo pus coctum album copioſum commode, unica tuſſicula expuere cepit, & toto menſe Septembri & Octobri continuavit, ſanitate interim, liberrimoque ſemper pulmone, perſeverante. In Excellentiſſimo Comite priore latuit omnes enormis copia puris, vomicis contenta pulmonis; in Poſteriore, diatheſis purulenta ſanguinis magna & copioſa, non niſi numeroſiſſimis innotuit ſputis.

Ergo dubia prognoſis danda ſemper eſt, bona quamvis fiat evacuatio critica, & nunquam poſt eandem, dum videtur abſoluta eſſe, nimia indulgentia erga ægrum utendum: ne noſtra culpa quod forte inſenſibiliter exiviſſet, vel recidivam, vel novum morbum faciat; neve in ipſam Medicinam, aut Medicos, refundatur recidivæ, aut deterioris, cauſa.

Ad

Addere juvat hiſtoriam ægrotantis letalem, quæ tum per ſe ſingularis eſt, tum egregium facit plerorumque hucuſque dictorum ἀ.ακεφαλαίωσιν.

Femina 27. annorum, quæ veris variolis bis ſe laboraſſe aſſeverabat, levioremque dabat virulentæ gonorrhœæ ſuſpicionem, morbos acutos pluries perpeſſa, menſes ſuos aliquando interruptos, ſemper irregulares tempore, copia autem paucos, habens, tandem 15. Auguſti proxime elapſi horrore ac frigore, ſpatio 5. horarum corripitur, magno ſuccedente calore. Triſti neceſſitate coacta, laſſum ſuum ac dedolatum corpus ad hortenſes labores iterum admovit, ſuperſtite ad prandium & cœnam aliquo appetitu. Die altera laborem hortenſem eadem difficultate proſecuta, tandem die tertio ingraveſcente morbo lecto ſurgere non potuit, æſtu laborans ingenti, ſiti intenſa, cephalalgia, apoſitia, artuum omnium dolore, vigiliis, &c. Pulverem quo ſudaret ſumſit, modice ſudavit. Die quarto maculis rubris ſibi cutem tingi advertit, veſpere evaneſcentibus. Die quinto maculæ renatæ; pedes, manus, venter, pauculum intumuere. Die ſexto eadem. Huc uſque & alvum quotidie habuerat, & nunquam dormiverat fere. Die ſeptimo inchoante, mox ubi ad Noſocomium SS. Trinitatis adducta eſſet, ad nos adferebatur.

Femina hæc quamvis primis morbi diebus labores ſuos proſecuta eſſet, *erecta & obambulans*, ὀρθοστάδην, ex regulis tamen a pag. 73. ad 80. datis judicabatur a nobis acute ab ipſo initio laboraſſe, adeoque acuti ac maligni morbi diem nunc ſeptimum agere. Cum in ſummo æſtu, notante thermometro Fahren. in umbra gradum 81. caloris, febriente corpore laborans valide ſub dio, tenuiora humorum ſuorum diſſipaſſet, incraſſaſſet reliqua, dein ſine auxilio bono, cum intempeſtivo ſudorifero, jacuiſſet, mirum minime eſt petechias acceſſiſſe, morbumque evaſiſſe malignum.

Sym-

Symptomata porro, die 7. inchoante, hæc invenimus; cephalalgiam, artuum gravitatem, vehementem ſitim, cutem aridam & urentem, aridam linguam, reſpirationem difficilem, fortem ac celerem pulſum, ventrem tumidulum, dolorem, attactu auctum, in latere dextro, eoque inferiore, thoracis, petechias tandem, & ad femora vibices, quæ tamen ex aliquot horis coloris intenſitatem multum dimiſerant.

In toto morbo, undique examinato, nihil non crudum. Petechiæ, & errore natæ, &, quod morbus indies ingraveſceret, vere ſymptomaticæ; ergo tuto, *Sorbaitii* conſilio, negligendæ, ac ſi non adeſſent; & febris acuta, tanquam plane cruda tractanda. Unde vena ſecta eſt, diluentia, nitroſa, expectorantia remedia præſcripta, cataplaſma dolentibns adplicitum locis. Poſt V.S. reſpiratio paullo facilior fuit; petechiæ, quæ jam illi ad nos intranti minuebantur, plus diſparuere, veſpere vero, quamvis in parvo ſomno leviorem ſudorem, humidamque poſtea ac calidam cutem haberet, vix ultra niſi ex veſtigiis relictis cognoſcebantur.

Veſpere cum calore 102. graduum Cephalalgia ingens, & ferme ſuffocans Reſpiratio, alteram V. S. ſuaſerunt. Symptomatnm inde remiſſio.

Inchoante die octavo, licet calor 100. gradum thermometri non tranſcenderet, febris tamen magna fuit, pulſu minus, quam pridie, ſuppreſſo. Perſeverantibus Ventris utcumque doloribus, continuatum cataplaſma eſt, & injectum emolliens enema, quod copioſa ſtercora ſolvit, eduxit.

Suffocans reſpiratio, quæ die 7. ad meridiem, & ad ſeram veſperam affuerat, hoc die octavo ad 9. matutinam minus violente, ad 2. pomeridianam poſt levem horrorem violentiſſime ingruit, ita ut, ne ſuffocaretur penitus ægra, tertiam V. S. tentaremus: verum vix fluente ſanguine, & imminente animi deliquio, ſub ſtragulis repoſita eſt, & aceti frigidi aſperſione ac frictio-

ctione ſic recreata, ut facilius reſpiraret. Calorem notabat tunc eo, qui pridie, majorem; graduum ſcil. 104. percipere ſe affirmabat ſub ſterno corpus veluti durum, ac dolens, quod in paroxyſmo auctum reſpirare prohiberet.

Ex his phænomenis ſuſpicati, ne præter acutum morbum, ſpasmodici quid reſpiratorios afficeret nervos, dedimus inter remedia dicta nonnunquam lene neuroticum, ſpiritum C. C. ſuccinatum, miſtum cum tantillo Diacodii. & admovimus Veſicantia. Nihilominus ad mediam ſeptimam ſubdelirare cepit, valde febricitavit, vehementer ſitivit, & cum cute primum jam humida ſudare cepit ad octavam, ſudore per totum corpus profuſo, cum ſomno perturbato. Urinam tunc reddidit, quæ boni coloris enæorema ſuſpenſum habuit. Nox valde inquieta, quietior ad Auroram ſomnus parum modo læſam reſpirationem oſtendebat. Mane febris minor, & calor tantum 100. gr. Veſicantia operabantur.

Signa bona plura hic aderant. Sudor, poſt horrorem, univerſus, ſymptomatum emendatio, ſomnus tranquillior, febris ſedatior, calor minor, bonus Veſicantium effectus, urina bona.

Verum contigerant hæc media octava morbi die, quæ non critica: Coctionis ſigna ante ſudorem non adparuerant, & dies 9. continuis omni hora variantibus anxietatibus pectoris, & febribus, tranſacta eſt. Ergo nihil critici in ſudore prægreſſo. Porro hoc 9. die obſervavimus dormienti, quam vigilanti, reſpirationem liberiorem; quod acuto morbo ſpaſmorum adjunctorum confirmavit ſuſpicionem. Interim hoc toto die pulcre fluxere veſicantia, bonique fuit urina coloris, calor 101. gradum tantum notavit. Nox inſequens moleſta, ſudor frequens.

Die 10. inchoante pulſus fortis ac celer, ad meridiem moderatus; cephalalgia continua toto morbo, ſudor indeſinens, apoſitia. Poſt meridiem permutationes

per-

perpetuæ reſpirationis ac febris, cum ſomno, ut videbatur, placidiore, aliquoties capto. Enema alvum copioſam, ſtercoraceam, eduxit.

Subnaſcebatur interim ſuſpicio num febris hæc referenda non foret ad ſpeciem illam, quam Libro *de Febrium diviſione* Capite 9. deſcripſi, qnam poſtea vidit, accuratiſſime deſcripſit, feliciter curavit, egregius *Lautter*; qualis ſi foret, cortex peruvianus ilico præſcribendus eſſet.

Verum ſpecies illa febrium ad intermittentes urinis, ac maxime pulſu, referendam ſe eſſe docet; noſtra febris erat continua remittens utroque hoc ſigno. An vero etiam in continuis remittentibus, ſi malignitatem redolerent, non dedimus ſæpius ſummo cum effectu Corticem? Utique daturus fuiſſem, niſi bonæ eouſque & naturales urinæ circa tertiam matutinam, mox inſtante IV. die in vere Hypoſtaticas pulcre mutatæ, juſſiſſent pauliſper expectare eventum morbi.

Die igitur II. vere critico, poſt hypoſtaticas urinas, placidus ſomnus, facilior reſpiratio, multus, iſque univerſus ſudor, ſputa pauca glutinoſa. Hocque die quinquies miſſæ urinæ, habebant omnes ſedimen album, læve, æquale, copioſum. Febris moderata ſic, ut poſt meridiem vix ultra perciperetur.

Igitur habebamus hic plurima bona ſigna, quæ bonæ Criſeos, criticæque evacuationis, certitudinem ad ſalutem indicabant; ſive evacuationes ſudorum & urinarum, primumque apparentium ſputorum indicium, ſive inſignem morbi, ejuſqne ſymptomatum, emendationem, intuearis.

Principiis vero imbuti Hippocraticis, (vid. pag. 81. n. 1.) cavimus a certitudine prognoſeos, viſuri num bonorum ſignorum gauderemus conſtantia. Prudenter ſane: nam ad 8. veſpertinam reverſio anxietatis in reſpirando; quæ ad 10. remiſſior, tandem ad 2. adeo vehemens, ut intra horam vitam una ademerit.

An

An malum, poſtremos ſudores prægreſſo caruiſſe horrore? Sed alvus per totum morbum libera fuit. Vide a pag. 9. ad 12. An ſpaſmi motam, & critice probe excernendam, natura tamen ſua craſſiorem, materiem morboſam, ſic in anguſtiis pulmonum compreſſerint, ut tota ſimul ſubſtiterit Circulatio? Nunquid, ſimili caſu denuo ſe offerente, cortex peruvianus non foret audacter ab initio exhibendus, tanquam antiſpaſmodicorum princeps? Si optime hypoſtaticæ urinæ formidoloſas ſe oſtendant aliquando, ut hic, ut & ex *Hipp.* pag. 48. & ſeq. patuit, an non imprudenter imitaremur *Galenum*, tantopere bonis fidentem urinis, ut ex iis ſolis prognoſin credat poſſe formari?

CAPUT III.

De Morbis acutis cum Petechiis, aut Miliaribus.

§. I. *Petechiæ & Miliaria rariſſime, ſi unquam, Critica ſunt; frequentiſſime ſymptomatica; ſymptomaticorum vero plurima factitia: quod quamvis demonſtratum pluries, nec dum animis patrium evellere errorem potuit.*

§. II. *Hinc natæ Tironum objectiones, & ſcrupuli, contra demonſtrata. Objectio* 1ma *de Aphthis eſt. Oſtenditur hanc ipſam objectionem evincere tum Miliaria factitia eſſe, tum brevi occidua fore.* 2da *Objectio ponit ſi, quæ de calida Methodo, ut Miliaria generante, dixerim, vera eſſent, Miliaria & antiquiora, & univerſaliora eſſe oportere: Reſpondetur argumento a pari, quo objectio refutetur.* 3tia *Objectio ſupponit, quam-*

quamvis Viennæ *calida Methodus vix in uſu ſit, tamen & in urbe, ſuburbiiſque, & in omnibus Noſocomiis, etiamque in meo, Miliaria frequentiſſima eſſe: adeoque falſum eſſe, quod eadem generet calida Methodus. Reſpondetur, ſalvo honore multorum præſtantiſſimorum* Viennæ *Medicorum, multos medicos, ipſamve plebem, vel utroſque, aut calida medicamenta, aut calidum regimen, aut utrumque, vehementer amare: deinde præterquam a calida methodo, etiam pluribus aliis de cauſis illa generari: Falſo accuſari meum Noſocomium, demonſtrari Diariis hic communicatis; utpote quæ & rariſſima in illo Miliaria, & ſemper ſymptomatica fuiſſe, doceant. Animadverſio in imperitos, qui maculas rubras, & ſudamina, cum Petechiis & Miliaribus inepte confundunt.* 4ta *Objectio ſtatuens exanthema hoc, ob regularem oriundi, creſcendi, decreſcendique tempus, criticum dicendum eſſe, nihil probat: id textu* Hippocratis, *plura alia adhuc docentis, oſtenditur.* 5ta *Objectio ſupponit ideo critica eſſe Miliaria, quod eadem moderari, mutare, minuere non liceat, ut quidem id, quod vere ſymptomaticum: Reſpondetur ſummo ægrorum emolumento, & licere, & oportere.* 6a *Objectio comparat illa cum Variolis & Morbillis, ponitque male a me negari, quod ut hi illis, ſic illæ his, ſuperveniant: reſpondetur, paucis exceptionibus regulas univerſales non deſtrui: adeoque jure me negaſſe.* 7a *Objectio Me ipſum ut idiopathica deſcripſiſſe: reſpondetur negando.* 8va *Objectio condemnat mea in Miliari febre Methodum, V. S. Eductionem ægrorum ex lecto, Veſicantia, &c. Reſpondetur demonſtrando V. S. neceſſitatem apud* Germanos, *deinde* Sydenhami *exemplo, a* Boerhaavio & Illuſtriſſimo Præſide *laudato, meam methodum commendari. Veſicantia id non facere, quod ſupponit objectio, demonſtratur obſervatis; verus demum illorum uſus & effectus oſtenditur.* 9na *Objectio nititur teſtimonium* Fr.

Miſericordiæ *annihilare*; *probatur non modo verum fuiſſe, ſed novis conſtare & firmari experimentis.* 10ma *Ojectio agit de omiſſo* maximam partem *in latino* Lautteri *textu gallice reddendo. Reſpondetur quod incuria fecerim, idem vitium in eodem textu gallice reddendo paulo inferius commiſſum eſſe ab iis, qui ob id me carpant.* 11ma *Objectio ſpectat contradictiones notatas in Libro Doctiſſimi Domini* Hazenobrl: *Reſponſio demonſtrat, aut imaginarias has objectiones eſſe, aut malevolas. Objectio* 12ma *De uſu candelæ ad detegenda miliaria, & reſponſio. Objectio* 13ma *ſupponit me perperam* Hoffmannum, Fuchſium, Trumphium, *in meas partes laudaſſe; reſpondetur laudari in meam ſententiam debuiſſe, eo quo laudavi ſenſu, non vero in eo ſenſu, quo Adverſarii velint, & qui meus non fuerit.* §. III. *Epilogus hujus capitis neceſſaria.*

EX quo Medicinam, idque *Viennæ* potiſſimum, feci, per Obſervationes, quas in Noſocomio meo, & apud Ægros in Urbe atque Suburbiis in conſilium vocatus, plurimas habui, dudum didici duo hæc: 1.° Clariſſimum meum in Cathedra Viennenſi Anteceſſorem, & Auguſtiſſimæ Imperatricis ELEONORÆ Archiatrum, *Paulum de Sorbait*, ante 100. fere abhinc annos, veriſſime *de Petechiis*, extra Peſtim contingentibus, ſcripſiſſe *Univ. Med. pag.* 541. quod eſſent motus *noxius* ac *ſymptomaticus*; & pag. 545. *Expulſio ſymptomatica*, cujus tam parum noxia eſſet retardatio, ut extantibus iiſdem venæ ſectio tuto inſtitueretur, 2.° Incomparabilem *Sydenhamum* 80. abhinc elapſis annis in *Schedula monitoria* juſtiſſime non modo ſimilia de Petechiis, de Maculis purpureis, & de Miliaribus, teſtatum eſſe, verum etiam raro a natura, ſæpius mala arte extorqueri, luxiſſe.

Hinc elapſis propemodum quatuor annis in Dedicatione Theſium de Div. Febr. ad Auditores meos hæc dixi:

dixi: „Dantur Exanthemata Petechialia, & Miliaria „ *Critica*; dantur mere *Symptomatica*; dantur denique *Accidentia*, aut *Accidentalia*, ut vocant, prava „ arte producta. Peſtilentioſis temporibus Critica fre„quenter, frequentius Symptomatica, deſcribuntur Au„toribus: tempore autem minime peſtifero, Exanthe„mata hæc tum Critica, tum Symptomatica, rariora „ ſunt, Accidentia vero, fatali ſcilicet arte genita, fre„quentiſſima.

Poſt editum hunc librum, magis convictus fui, magiſque, de tanta utriuſque Exanthematis, veluti critici, raritate; ita ut vix critica dari, ſponteque generatorum Exanthematum pleraque, ac fere omnia ſymptomatica eſſe; cæterum ſymptomaticorum in *Germania* numeroſiſſimorum pleraque eſſe factitia, audacter ſtatuam.

Hinc in omnibus fere quæ edidi opuſculis medicis, hanc veritatem propoſui, ſtatuminavi, unguibus defendi roſtriſque: ut demum omnes, qui Medicinæ addiſcendæ cauſa ad inclytam hanc Univerſitatem confluunt, dictis convicti factiſque, ad extinguendum hoc peſſimum, ac ſæpe letale ſymptoma, animum admoveant, dum ipſi per ſeſe praxin exercebunt.

Sed altiores egit radices patrius error, quam ut exantlatis hucuſqne laboribus evellatur animo. Id me docent ipſi Medicinæ Tirones, quos converſatio cum Vetuſtioribus Medicis, quos male relata exempla, quos horror omnis ejus quod novum dicitur, licet ſit præjudicata opinione antiquius, ita præoccupavit, ut ſylvam objectionum collectam mihi ſæpe objiciant, ad quas toties reſponſa ipſis dedi, quibus videbantur convicti recedere; haud ita tamen, quin convictionis obliti, ſæpius ad me redirent, crambem recoquentes antiquam.

Cum porro ſalus publica ſuprema Lex ſit, & cum Noſocomii noſtri Diariorum collectiones, quas opuſcula *de Rat. Med.* referre ſolent, in uſum Studioſorum præ-

cipue evulgentur; operæ pretium erit, in hoc octavo ejuſdem operis Tomo, eaſdem tum amplius evulgare, tum elucidatius exponere, ut demum omnis de illorum animis auferatur hæſitatio. Quo autem utilius atque efficacius id exequi poſſim, putavi nihil ad id accommodatius fore, quam recenſionem earundem objectionum, quas mihi contra meam ſententiam oppoſuerunt, & ad quas reſponſa, quæ dudum dederam, nondum rite intellexiſſe eoſdem deprehendo. Noſocomii obſervata ſimul ad objectiones eaſdem dirigam, & applicabo.

I. Objiciunt mihi ſæpe problema, quod Ill. Med. Præſes L. B. *van Zwieten*, capite *de Aphthis*, Medicis propoſuit illis, quibus occaſio rem propius examinandi, quam ſibi, ut Archiatrorum Comiti, liceret, frequentiſſima adeſſet; *utrum ſcilicet Miliarem morbum inter, & Aphtas, tanta intercederet affinitas, ut quod apud Belgas Aphthæ, id Miliaria apud Germanos eſſent*; unde concludunt *non poſſe Miliaria dici factitia, quia factitiæ non ſunt Aphthæ*.

Quidquid ex problemate concluditur, æque problematicum manet, quam problema ipſum. Verum demus non eſſe problema, ſed demonſtrationem; quid inde? Profecto Miliarium in *Germania* ruinam neceſſario præſatur.

Belga natus, & ſpatio 19. annorum luculenta ibidem praxi exercitatus, certi quidquam & novi de Aphthis proferre potui; utpote qui pluribus annis poſterior magni *Boerhaavii* in Coll. Pract. Auditor fuerim, quam Ill. Præſes; & qui integris novem annis poſt Ill^mi^ Viri abitum praxim ibidem exercuerim.

Aphtharum nomine quid intelligatur proprie, ex Definitione *Boerhaavii*, & Commentario Ill. Præſidis cuique notum eſt. Antiquitus videmus eo nomine potiſſimum intelligi puerorum morbum, & etiam exedentia Adultorum ulcera, quæ cancri aquatici, vel ulceris Nomæ nomine, nunc deſcribimus; minime vero aliquod

ſymptoma, vel evacuationem criticam, quæ in acutis creberrima conſpiceretur, ut quidem poſtea. *Foreſtus* in *Belgio* potiſſimum ſic de Aphthis agit, ut dixi: addit vero Libr. 14. in Scholio ad Obſ. 22.: „Aſt Aphthæ „ quæ in febribus & in morbis acutis, & in Peſtilen„ tia, & quæ frequentius in periculoſis febribus appa„ rent, ex flagrantibus exhalationibus etiam in peripneu„ monicis, ut ſæpe vidimus, raro non diro augurio ſpe„ ctantur.„ *Sennertus* in Germania prax. Lib. 2. Part. 1. cap. 18. ut infantum morbnm deſcribit; ſin vero adultos occupat, ad malignitatem morborum acutorum refert.

Ex quo vero regimen & medicamenta calida *Belgis* per integrum fere ſæculum acceptiſſima fuere, Aphtharum frequentia tanta ibidem fuit, ut gauderent Medici & ægri acutum morbum quandoque ſine Aphthis curari. Luxerat quidem diu infamem ob illas Patriam ſuam *Boerhaavius*; verum triennio ante ſua fata vidi, audivique, venerabilem Senem gloriantem, & exultantem, quod indies Aphtharum crebritas minueretur, ſpemque ſui interitus daret, ex quo Hippocraticæ Methodo, multitudine ſuorum diſcipulorum ſenſim inductæ, inciperet, pergeretque cedere error antiquus.

Hoc adeo verum, ut ipſe ego, ultimis Batavæ meæ praxeos annis, celebreſque mecum in Patria Practici, teſtarentur, vix bis ter in anno Aphthas ſe in Adultorum acutis cernere morbis; læti ob id inprimis, quod inciperemus hoc modo carere ejuſmodi in Acutis ſymptomate, quod criticæ evacuationis honeſta appellatione vix eſſet recenſendum. Equidem *Beerhaave* Inſtit. §. 938., & Aphorſm. cap. *de Aphtbis*, ad criſin eas retulerat; ſed ad qualem? Ad difficilem, laborioſam, periculo plenam, ac ſæpe letalem; raro ſcilicet ortam a natura febris, ſed, Aph. 991. probl. 3. *maxime ſi medicamenta, victus, regimen, calefacientia (aut adſtringentia) initio hujus morbi data.* Agnovit eas abſque calefacientibus na-

ſci, ſed ſimul ab iisdem naſci *maxime* aſſeverat. Ergo agnovit quoque aphthas *factitias*. Hinc minime in Collegiis mirabamur, quod magnus ille Vir, *Sydenhamum* imitatus, nobis tam ſerio inculcaret, ut in initio ejuſmodi febris, quæ adjunctam Diarrhœam & Dyſenteriam haberet, & in quarum fine alioqui eſſent adpariturae Aphthæ, purgans daremus, *quo ejuſmodi Aphthas præcaveremus*. ibid. probl. 4. Si autem juſſit nos Aphthas, ne naſcerentur, præcavere, agnovit Aphthas negligentia medici factitias; Aphthas, inquam, quæ in fine morbi haud affuiſſent, ſi Medici in morbi principio ſuas partes expleviſſent. Eodem prorſus modo hic *Boerhaave* egit, quo ante 100. fere annos *Sydenhamus* agebat, dum Bubones, Parotides, Antraces, periculoſas ſæpe febris peſtilentialis criſes, tam ſalutariter ſudore 24. horarum, ac purgante, præcaveret, ut omnes inde feliciter emergerent; interea dum aliorum plurimi, quibus hæc Medici non precaviſſent, deſiderarentur. Vid. de Febr. peſtil. & peſte ann. 1665. 1666. Eodem denique modo, *Sydenhamii* ac *Boerhaavii* ſapiens exemplis, *Cl. Allionius*, Miliaria, in febre ad illa depoſita, ne erumperent, præcaveri docuit, bina ternaque Venæ ſectione, totidemque purgantibus; quam methodum ut ſaluberrimam toties expertus, vehementer laudat.

Itaque quo magis urgent Adverſarii problema hocce, eo magis ſtatuminant, & roborant, ſententiam noſtram.

II. *Si Regimen, & calida Medicamenta, miliaribus producendis apta nata forent, utique ad 16. ſæculi initium, quo Sylviana Methodus florere incepit, neceſſe eſt tunc illa adparuiſſe, & ex eo tempore ubique, ſiquidem calida Methodus exinde univerſalis fuit.*

Tranſeundo errorem in Epoca Sylviana commiſſum, ſiquidem initium 16. ſæculi, imo vix illud 17. nec dum *Sylvii* videre natales, Viriqne opera prima ante 1664. lucem non viderunt; dicam calidam methodum dudum ante Epocham illam in Germania viguiſſe. Sed his tranſ-

miſ-

miſſis argumentum argumento opponam, quo ejuſdem imbecillitas pateſcat. Si congreſſus Venereus poſſet Luem veneream, ac Gonorrhœam, creare, hanc & illam creaſſet jam ante numeroſa ſæcula, ſiquidem ſemper obtinuit ejuſmodi congreſſus. Atqui ante finem ſæculi 15. nullibi europæorum locorum morbus hic notus fuit. Ergo eundem producere congreſſus venereus non potuit. Eſt quidem ridiculum argumentum; ſed quo objectionis ridiculitatem demonſtret, neceſſarium. Utriuſque autem facti, argumento utroque contenti, rationem rogatus, fateor reſponſi nihil me invenire, quam, quemadmodum finiente ſæculo 15. morbi venerei, ab impuro congreſſu contracti, primo in Regno Neapolitano apparuere, & deinde reliquos ordine Europæos invaſere, prout infectorum commercio ſuccedente ordine utebantur; a qua tamen cauſa, licet antea millioneſies & millioneſies poſita, Lues Venerea nunquam orta eſſet; ſic poſt elapſi ſæculi principium (eam enim Epocham figere Riveriana ſuadent,) nata Miliaria eſſe ex regimine calido, a calidis medicamentis, ab aëre aut non, aut non ſufficienter, renovato, ab eodem multorum hominum exhalationibus inquinato, ab interna corruptione humorum, illi ſimili, quam calida dicta generent, & forte ab aliis nonnullis cauſis; a quibus tamen cauſis nunquam antea generata eſſent. Mera obſervatio eſt, cujus cauſam neque in Purpura, neque in Lue Venerea, ingenio aſſequimur, naturæ utriuſque corruptionis ignari.

III. *Frequentiſſima ſunt Miliaria Viennæ, & in omnibus Noſocomiis, & in privatis ædibus, etiam quandoque reperiunda in meo Noſocomio. Atqui Viennenſes Medici calida methodo tam parum utuntur, ut qui eoſdem de illa accuſaverit, videatur de Lana Caprina diſputaſſe, neque ego certe calidis utor in Noſocomio. Ergo non eſt verum, quod ea calida Methodus pariat.*

Reſervando mihi reſponſum ad ea, quæ de *omnibus Noſocomiis* objiciuntur, admitto Majorem, & ad Mi-

norem, ſalvo ſemper honore plurium Viennenſium Medicorum, qui egregiam Methodum curandi adhibere ſolent, morboſque acutos, in quibus exanthema prodit, ſic curant, quaſi illud, non adeſſet, id quod mihi teſtati ſunt ſæpius; reſpondeo 1°. formulas multorum Medicorum adeptum, certo me noſſe, & in Noſocomis, & in Urbe, Suburbiisque plurimos reperiri Medicos, qui calidis Alexipharmacis, copioſo præprimis Croco, ipſo Acutorum principio, perque univerſum eorundem decurſum, utantur, & hanc ſuam methodum publice laudare non vereantur, ut virus, quemadmodum *Hoffmannus* Medicis pravis exprobrabat, de corde pellant. Extant innumeræ formulæ Hofmannianæ dictæ miſturæ cum bona Croci doſi; formulæ Linctuum pro tuſſi catarrhali, quibus ſuſpicione aut latentis, aut ſaltem futuræ exanthematis, Crocus eſt admiſtus. Præsens in conſultatione vidi celebrem Medicum, animadverſo, ut poſtea patuit, culicum morſu, cardiaca calida ad exanthema, ut ajebat, foras ejiciendum, jam dediſſe: methodo tamen a me, biniſque aliis Collegis, in rationabilem mutata, æger abſque vel minimo exanthemate brevi integreque convaluit. Advocatus ad conſultationes, aërem nedum ægris, verum nec ſanis, calore tolerabilem, ſæpius deprehendo. Quin & animis adeo alte inſitum calidi aëris præjudicium offendi, ut hora conſultationis is, ne conquererer, moderaretur, moxque, abeunte me, incenderetur; quam fraudem, aliquando maturior interpellans, detexi. Pluries etiam boni Medici apud me conqueſti ſunt, quod, quantacunque diligentia aëris commendarent, curarentque temperaturam, temen Vulgus æque nobile, quam ignobile, calidum perpetuo aëra, ſe abeuntibus, concilient ægris. An ergo falſum non eſt, quod, qui de hiſce conqueratur, de lana cavillet caprina? An miremur, quod exanthemate infamem ſe Regia *Vienna* lugeat?

Reſp.

Reſp. 2°. ut prava arte Miliaria, alioqui defutura produci, ſæpe conqueſtus ſum, ita luce clarius evici aliis occaſionibus, haud ſic calida medicamenta requiri, ac ſi, citra illa, Petechia aut Purpura gigneretur nunquam. Equidem etiam ſine Medicamentis calidis aptum aëra eſſe, qui illa producat, calidiorem: adeoque a Medicis temperatam Medelam dantibus, Miliaria millies creari, dum aut ſtudio imperent, aut conniventia tolerent, acute laborantes calido in aëre foveri perpetuo. Demonſtravi pluries quoque Purpuram eorum ſub cura produci, qui calidi remedii, calidique aëris oſores, vano interim metu ægros lecto ſæpius eximere, eorundemque propriis inquinamentis in lecto fœdatam athmospheram ſufficienter mutare, ac luſtrare. religioni habeant. Generari forſitan eadem facilius dum in ægris, lecto vix mutatis, venæ ſectiones fuerint omiſſæ; ſive præ defectu neceſſariæ diſtinctionis veram inter imaginariamque debilitatem, ſive præ generaliore, quam par eſt, perſuaſione inſequuturi cujuſquam nocumenti, ſi ægris Acutorum principio vena ſecetur, quando aut impetus humorum vehemens non ſit, aut cutaneæ ſperentur, expectenturve, eruptiones. Præterea docuit experientia toties, abſque calidis remediis, abs calido aëre, Miliaria & Petechias produci, quando plures ægri, eodem in loco collocati, athmoſphera mutua, aut non mutata, aut ſaltem haud ſufficienter, ut in Bellis toties viſum, veſci cogantur. Quin etiam omnibus ſic a Medico directis, ut nullatenus exanthema gigni debeat, gigni nihilominus idem, dum qui jam prius iſtud vel in miaſmate alibi concepiſſent, vel aliis explicitis de cauſis ſibi comparaſſent, curandi ſuſciperentur. Tandem ſpontaneam acutis in ægris humorum corruptionem, ſpontanea exanthemata, penitus tamen ſymptomatica, & pernicioſa, generare nonnunquam.

Cum ergo tot exiſtant cauſæ, a quarum vel unica hæc exanthemata citra naturæ operam produci queant,

non-

nonne iniqua prorſum argumentatione concludere velint, exanthema ideo datis de cauſis non gigni, ſi earum vel unica deſit? Eodem plane modo concluderet quis Febrim ardentem gigni poſſe nunquam. Optimus *Boerhaave* Aphor. 740. „ Cauſa, inquit, (febris ardentis) „ labor nimius, iter longum, æſtus ſolis, ſitis diu to„ lerata, uſus caleſacientium, fermentatorum, aromati„ corum, acrium, veneris nimiæ, delaſſatio immodica, „ maxime æſtate, &c. “. Sex igitur ſeptemve varias, ſeorſimque ſubſiſtentes, febris ardentis cauſas enumerante *Boerhaavio*, licebitne negare hujus febris præſentiam, eoquod ad eandem præſentem ſiſtendam ex his ſeptem defuerit una, duæ, tres? Ut febris ardens non gignereter, deeſſe oportuiſſet cauſſas omnes: data autem earum vel unica, generari potuit.

Sic unà reſponſum habetur ad objectionem, petitam a viſo quoque Exanthemate in noſocomio noſtro: Nunquid ideo apud nos, citra bonæ naturæ operam comparere haud potis eſt, non porrectis licet medicamentis calidis? Ordine adplicentur exanthematum recenſitæ cauſæ omnes ad ægros, qui eadem apud nos acquiſiverint, & capiet facile quiſque, quod aut a degeneribus prorſum humoribus, aut proprio neglectu, aut ſuſcepto antea contagio, ſubinde debuerint naſci.

Dedi in variis *Rat. Med.* Tomis catalogum horum, & omnium, qui unquam exanthematibus apud nos laborarunt; ex quibus antequam demonſtrationem formem, recentiora nonnulla prius enarrabo. Anno 1762. feminam cum Miliaribus in noſtro noſocomio acquiſitis ægram habui, idque hunc in modum: per decem dies acutæ febris labore agitata femina, demum ad nos confertur. Die 15., non critico, miliaria prodeunt notabili cum incremento morbi. Die 19. non critico, abundantior purpura. Die 21. non critico, poſt ingentem horrorem calor, ſudor, copioſiora Miliaria; quæ & pauciora ante, & copioſiora poſt, Auditoribus demonſtravi;

vi; eaque demum ſic, ut die 24. moriente ægra, tum eſſent copioſiſſima, tum aliquantiſper a morte, adhuc bene proſtarent.

Anno currente, ad 8. Aug. juvenculam ſuſcepimus, quæ cum continua febre ædibus expulſa, ad feminam pauperrimam ſibi notam ſe contulerat, ibidemque citra ullum auxilium ad medium tertium diem jacuerat. Inde in quoddam Noſocomium, in quo Exanthematicornm legio, delata, ſex horis citra auxilium, tantummodo plurimum tecta, ac probe ſudans, manſit; inde ad nos ſella portatili bene clauſa conducta eſt, maculis petechialibus hinc inde jam coſpicuis, pectore anxia & tuſſiculoſa. Die 4. & 5. morbi alvus cocta bilioſa, naturalis urina, ſudor levis, febris pauca. Ad meridiem diei quinti febris admodum magna, valido cum ſiniſtri lateris ventriſque dolore. Poſt factam ſanguinis miſſionem obdormivit, ac ſudore toto pomeridiano tempore diffluxit, maculis petechialibus inde non promotis, ſed ita ſenſim obſcurantibus ſeſe, ut ad 9. morbi diem ulla vix relinquerentur veſtigia. Quod autem notandum, poſt Venæ ſectionem die morbi 5. factam, Criſis facta videbatur ſudoribus & alvo, ita quidem, ut bona indies perſeverante alvo, cum urina exiſtente paſſim naturali, ſemelque hypoſtatica, ad 10. diem inchoantem nullam prorſus febrem ultra deprehenderemus.

At vero 16. die menſis, Morbi die 12., non critica, notavimus alba quædam, eademque parva admodum Miliaria in pectore, at ita inconſtantia, ut nunc conſpicua, hora vix elapſa, evanida, pauloque poſt iterum viſibilia eſſent. Idem morbi 13. die; perſeverante interim, quæ ante Miliaria affuerat, ſanitate. Die morbi 14. & 15. bene conſpicua, ſed minutiſſima. Die 16. 17. 18. 19. 20. mane quidem pauca, poſt meridiem vero plura. Die 21. mane plura poſt meridiem pauciora. Die 22. vix viſibilia. 23. nulla. Cum puella hæc poſt Criſin ſana vixiſſet, ita ut quovis die ambulans, & ſedens extra lectum,

nec

nec ante eruptionem, nec ſnb, nec poſt illam, vel minimum ægrotaſſet, Templum 1. Sept. adivit, ſilentio ſupprimens levem ventris dolorem. E templo redux, vomuit, quæ comederat, fere tam integra, quam in menſa fuerant. Levem inde experta febrim, ſudavit nocte multum, & ſana ſurrexit, manſitque.

Dedi jam Cap. I. hujus Tomi hiſtoriam feminæ, quæ ſub idem tempus, ad diem ſui morbi 5. purpureis maculis extantibus, ad nos allata fuerat; ſeptimoque die judicari viſa, ingens poſthac negotium nobis faceſſerat; & Cap. 2. alius, quæ a triduo Petechiis tincta, ad 7. diem ad nos conducta, & ad 11. mortua eſt.

Ex cunctorum recenſione decem homines, ſpatio decem fere annorum numeramus, qui alterutrum Exanthema, aut utrumque, in noſtro Noſocomio acquiſiverunt. Horum porro decem, tres in Noſocomiis, exanthemate infectis, aliquantiſper decubuerant; unus negligentia petechias ſibi comparavit. Quinta ad paripneumoniam neglectam, extra ædes noſtras, habuit Scarlatinam ac Miliaria, in Noſocomio vero variolas & petechias, a degeneratione humorum ſubtiliſſimorum ſumma. Sexta ex morbo maxime maligno, cum mictu cruento, fere deſperato, petechias contraxit. In Reliquis, morbus acutus per 4. 6. 8. 10. dies neglectus, jam motu, calore, labore, ſudore, in multos loci verſus errores, malignitatem jam contraxerat.

Cum exantematibus jam conſpicuis quatuordecim ad nos allati ſunt ex Noſocomiis aliis, privatiſve ædibus. Igitur ſpatio decem fere annorum 24. homines exanthematici in Noſocomio noſtro fuere: Octo ſcilicet exanthemate petechiali, quos inter cum variolis una; undecim ſolo miliari: quinque utroque, eoſque inter una cum peſſimis variolis, affecti.

Horum quatuor diem eruptionis reliquere incertum; novem quidem die aliquo critico habuere eruptionem,

no-

novem vero die non critico, duo in reſtituta poſt morbum ſanitate: verum in horum nemine criticæ evacuationis notam ſuſtinuerunt: aut enim in morborum acutorum incremento prodiere; aut ſi in ſtatu, decrementove, cum ſymptomatibus pravis; ita ut inde perierint nonnulli, copioſo licet exanthemate tecti, pluresque ſive Cortice Peruviano, ſive Criticis evacuationibus aliis, ſive utriſque, ſervati fuerint: aut judicato, curatoque jam morbo, ſupervenere Miliaria, abſque ullo præeunte, concomitante, ſubſequente, Symptomate.

Hiſce igitur mature conſideratis, capient facile ſtudioſi cur morbus hic a natura raro, ab arte vel caſu ut plurimum genitus, etiam noſtro in Noſocomio compareat? compareat autem adeo rariſſimus, ut utroque exanthemate ſimul ſumpto, vix quinquies inibi biennali advertatur ſpatio? &, ſi numeremus eos modo, qui illud in Noſocomio acquiſiverint, unicus modo ſingulo detur anno? Præterquam quod in hac enumeratione liberalem juniorum quorundam Medicorum in numerando modum de induſtria imitati ſimus, ne quid cavillent; haud vero, ut eandem approbemus. Si enim pauculas illas maculas rubras, vel purpureas, quas *Sydenham* paſſim, quas *Boerhaave* pluribus in locis, a petechiis diſtinguendo ad peſſimam humorum corruptionem referunt; ſi præterea quaſvis puſtulas miliaceas, ſudore genitas, quas Patres Græci ἵδρωα vocarunt, Latini *ſudamina*, *papulas ſudorum*, quales ut ſano in æſtivis ſudoribus, ſic ſudantibus ægrotis ſæpe obveniunt; ſi, inquam, hæc omnia ad Petechias, & Miliaria relegemus, tunc ab Orbe condito, per univerſas mundi plagas, petechiæ & Miliaria ſunt ἐνδημικώτατα. Hoc autem negatur ab omnibus. Quam incongrue ergo miliaciis illis ſudaminibus, in ſudore critico nonnunquam prodeuntibus, criſin morbi clamitent per Miliaria fieri! ſed *nova* data occaſione, de hiſce latius: Dives enim differendi Seges mihi adeſt. Capient quoque quantoqere præter

ve-

veritatem mihi objecerint, quod Miliaria ſoleant, *etiam fatentibus nobis*, & diebus prodire criticis, & morbi afferre, omniumque ſymptomatum, inſigne levamen. Contrarium prorſus ex allatis vident exemplis. Si præterea videant, quæ in hoc ipſum notarint Viri, eruditione aut praxi aut utroque clari, *Pourchon*, *Trumphius*, *Fuchſius*, *Kleinius*, *Hazenöhrl*, *Lautter*, erunt de iis, quæ profero, convicti. Et qui multitudine obſervationum cæteros antecellit *Cl. Allionius*, qui ipſus ex profeſſo de Miliaribus, tanquam naturaliter genitis, diſſeruerat, nonne diſertis ſcripſit verbis hæc: „Tertio aut „ quarto die, (ambobus criticis) exeunt puſtulæ, ſe„ ptimo, & octavo, plerumque letales: minus funeſtæ, „ quas dies ſexta (Criticorum infidiſſima) affert. Et „ per manipulos & cohortes, incerta die ac hora, fit hujus exanthematis expulſio.

Jurene ergo, an injuria, Diſcipuli mei ex pag. 70. *Theſ. de febr. Diviſ.* colligant Criticum me pronuntiaſſe miliare exanthema? Conqueror pluries objectiones, quas refutandas ſuſceperam, aut jam refutaveram, nihilominus tamen veluti meam propriam ſententiam laudari; pari, ni fallor, injuſtitia, qua quis *Sydenhamum*, toties calidam methodum refutandam aſſumentem, veluti calidæ Methodi celebraret Patronum: aut qua quis aſſereret *Davidem* Regem in Pſalmis 13. & 52. Dei negare exiſtentiam, quando impiorum ſententiam oppugnaturus, referret quid ipſi in corde ſuo dicerent.

IV. *Criſin Miliaria referunt*, inquiunt mihi Studioſorum nonnulli, *regulariter procedendo*, *certamque efloreſcentiæ*, *exſiccationis*, *ac deſquammationis ſervando periodum*.

Sat ſuperque reſponſum, quod ad tertiam Objectionem dedi, hanc quartam diluit, ut inſalutatam hanc præterire poſſim. Verum cum Diſcipulis meis nihil non debeo, dabo illis & aliquam hujus objectionis refutationem peculiariorem. Neſcire me fateor quid in men-

tem

tem venerit ipſis, quod allatis de cauſis Miliaria critica vocent? *Hippocrates* ſaltem tale quid, propter has cauſas, Criticum non vocaſſet. Graſſabatur populariter *Perinthi*, Epid. 2. pag. 1020. Febris ardens, quæ ut plurimum die 14. judicabatur ſudoribus, at vero in ipſa æſtate ſudores jam a principio comites habebat; præterea que die 7. (critico) die 8. (non critico) die 9. (critico) „ *Τρηχύσματα ἐν τῷ χρῶτι κεγχρώδεα, τοῖσιν* „ *ὑπὸ κονώπων γινομένοις μάλιστα ἴκελα ἀναδήγμασιν,* „ *οὐ πανὺ κνεσμώδεα*. Alpredines in cute miliaceæ, cu- „ licum morſibus maxime ſimiles, oboriebantur, haud „ multum tamen prurientes. *Ταῦτα διετέλει μεχρὶ κρίσεος*, hæc ad uſque criſin perſeverabant „. Ergo erat ſymptoma peculiare in hac febre ardente, quod & diebus criticis, & non criticis effloreſcens, perdurans diu, & periodum diſparendi ſervans, morbum nedum judicabat, verum ad morbi criſin, nempe ſudorem, diſparebat. Ergo exanthemata regulariter procedentia, certamque efflorescentiæ, exſiccationis, deſquamationis, periodum obſervantia, nec *Hipp.* nec ulli in hunc *Hipp.* locum commentatores, ad criſeos naturam & genium ea de cauſa retulere.

Plura ſane hoc in texu nos *Hippocrates* docet. Ac primo quidem, ut jam dictum, regulas creſcendi evaneſcendique ſervantem effloreſcentiam, minime tanquam criticam, ſed tanquam mere ſymptomaticam, conſideravit. Secundo Criſin neutiquam huic tribuit, aſt ſudoribus diei 14. Tertio, in hac ardente febre, quæ tam benigna, ut ipſe teſtetur illam nihil habuiſſe maligni; & ut, licet ab initio ſudores perperam adeſſent, tamen pauci inde morerentur; in hac, inquam, febre, adeo benigna, agnovit excretiones dari ſymptomaticas; contra illorum ſententiam, qui ideo negent ſymptomntica poſſe Miliaria haberi, quod ſæpe in benignis acutis contingant, in quibus illi credunt tantam humorum non dari degenerationem. Et morbum benignum ſalutavit *Hippo-*

cra-

crates, & in benigno morbo Exanthemata deſcripſit ſymptomatica.

Dum igitur accuſamur quod Criſin acutæ febris non Miliaribus, ſed aliis, aut ſimul, aut poſtmodum contingentibus evacuationibus adſcribimus, autore id facimus *Hippocrate*. Ut enim ille agebat in deſcripto exanthemate, ita nos Symptomaticam Petechiam ac Purpuram habemus, eo quod utraque die erumpat & critico, & non critico; quod eruptio in die critico pejus ſæpe demonſtretur, quam in non critico; quod cum eruptione, poſtque eandem, morbus ſæpe ingraveſcat, morbique ſymptomata; quodque, etiamſi morbus in melius vertatur, tamen ea in meliorem converſio minime exanthemati ſymptomatico, ſed aliis criticis perturbationibus & evacuationibus potius adſcribunda ſit, quæ morboſam eliminantes materiem, ſimul illud ſymptomaticum crudumque exanthema, quod ſecundum *Allionium*, pag. 44. coctionem non patitur, pellant foras.

V. Attamen inſtant: *Symptomatica dici hæc exanthemata nequeunt, eo quod Symptomatica, ſi modum excedant, ſupprimere, minuere ſaltem, liceat, oporteatque: nunquam vero Miliaria; ni mortem velis, pejorave morte creare Symptomata.*

Profecto ut Symptomaticos in acutis ſudores, ut *Sydenham* Collegæ ſui Petechias, ita *Allionius*, noſque cum ipſo, ægrorum e lecto exemtione, Venæ Sectione, Enematibus, Cortice peruviano, Symptomaticos hoſce motus moderamur cum bonis ægri rebus, totoſque auferimus. Ergo ſunt Symptomatica exanthemata.

VI. Comparant Medicinæ Tirones *Miliaria ac Petechias cum Variolis & Morbillis, naturali ortu, progreſſu, effectu; id me perperam negaſſe arbitrati, quando ſcripſi Variolas & Morbillos non ſupervenire Miliaribus ac Petechiis, ſic ut penitus prodeant, creſcantque, quemadmodum quidem hæc illis; contrarium nempe ex Camerario, & Albrechto, N. C. Sodalibus, demoſtrari.*

Cum

Cum Tironibus multæ ineptiæ condonandæ ſint, & ad has reſpondebo. Primo ex quinque rationibus, ob quas hanc comparationem, Libr. de Febr. Diviſ., negaveram, quatuor ſuppreſſere, ac, veluti illas quatuor non adduxiſſem, unicam quintam arripuerunt. Attamen arripiundæ erant omnes quinque, ut ſtringeret cauſa negati. Secundo etiam hanc, quam memorantur unicam, mutilarunt. In Febr. Div. pag. 70. ſic ſcripſeram: „ Variolæ & Morbilli non ſuperveniunt Miliaribus & Petechiis, ſic ut penitus prodeant, & creſcant, ſicut quidem hæ illis, ſed tantum eo, quo pag. 32. dictum eſt, modo „. Porro pag. illa 32. dixeram: „ Miliaribus enim, aut Variolis, aut Morbillis, aut Scarlatinis, Petechiæ ſuperveniunt; & vice verſa Variolæ, Morbilli, Miliares, ad Petechias accedunt, vix elevantes ſe, mortemque denunciantes propinquam „. Communem obſervationem ſic me expoſuiſſe crediderim. Rogo enim Practicos quoſvis, num eandem utrimque conſuetudinem obſervent ſic, ut eo modo Variolæ Miliaribus & Petechiis ſuperveniant, quemadmodum hæ ambæ illis? Num, quo in loco Miliares & Petechiæ frequentiſſimæ ſunt, ſic in illis Medici expectant Variolas & Morbillos, quemadmodum in Variolis ac Morbillis, Petechias aut Miliares? Si igitur nudo, quo ſcripſi, ſenſu verba mea intelligantur, eam referre ſententiam cenſeo, quam tenent mecum Medici omnes. Veruntamen exempla proſtant Variolarum Petechiis ac Miliaribus ſupervenientium. Admitto utique illa; utpote qui ſimile elapſo jam ſexennio protulerim. Sed num rariores exceptiones ſubvertant communes naturæ leges? Tunc nullas leges Medicina haberet, nullas Phyſica tota, nullas alia quælibet Ars; ſemper enim aliquid eſt, quod extra eaſdem divaget.

VII. *Sed ipſemet ego*, pergunt, *in Feb. Div. pag. 39. Miliarem morbum velut idiopathicum, & graviſſimum quidem, deſcripſi, cujus illa eſſet proprietas, ut morboſam materiem ad corporis deferret ſuperficiem.*

Nunquid, qui ſic fantur, mea volverunt attente? Videant ergo revolvendo me morbum nunquam idiopathicum vocaſſe, ſed deſcripſiſſe talem, qualem Natura rariſſime, cauſæ aliæ numeroſæ paſſim, generent. Minuſne factitia Lues Venerea eſt, quod Autores Syphilici eam deſcribant tanquam morbum graviſſimum, cujus illa proprietas ſit, ut ſolida æque quam fluida corrumpat? An inde ſequitur Luem Veneream morbum eſſe, in quem unuſquiſque ex communibus vulgarium morborum cauſis incidere queat?

VIII. Ajunt mihi Medicinæ Tirones ſe Medicos, veteris opinionis tenaces, advertere *acriter invectos, & quotidie invehi, in methodum, quam in Exanthematicis tractandis obſervem: ægre illos ferre me Venam ſecare, me ægros lecto eximere quotidie, &, ſi ferant, per aliquot horas in ſedili collocare erectos: me Veſicantia admovere, quæ longe acrius ſolida fluidaque humani corporis agitent, ſtimulentque, quam, de quibus conquerar, calida ſtimulantia: interea Medicos ſe frequentare, quibus quotannis innumeri exanthematici curandi committantur, qui tamen in Febre ſimpliciter Miliari Venam non tundant, qui Ethmulleri conſilio ægros hoſce compluribus diebus lecto haud eximant, qui Veſicantia nunquam, niſi efloreſcentia retrocedente, ac debilitato vehementer inde ægro, admoveant.*

Medicinæ Tirones, qui his viſis auditiſque in data ipſis doctrina vacillant, manifeſte docent ſe nec ad ea, quæ apud alios viderint, nec ad illa quæ in Noſocomio noſtro ſibi demonſtrata ſint, accurate ſatis attendiſſe; nec ſufficienter ſe utriuſque methodi conſequentias & effectus ponderaſſe.

Profecto in initiis Acutorum Venam ſecantem non viderunt me unquam, quando vires vera debilitate proſternebantur, nempe in Schola Medica didicerunt. At vero obſervare potuerunt in Natione Germanica, quæ fluxui hæmorrhoidum ſive naturali ſive factitio, quæ fre-

quenti

quenti admodum Venæ ſectioni plus aſſueta juſto eſt, quæ vorax præterea, vinoque indulgens ac cereviſiæ eſt, Venæ ſectionem in acutorum principio, ſi nihil vetat, egregie conducere: neglectu V. S. ex benignis malignos, eoſdemque Exanthematicos morbos, eſſe exortos; ſic quidem ut notare potuerint ægros, neglectu jam Exanthematicos, inſtituta ac repetita ſanguinis non diſſoluti, ſed vere pleuritici, miſſione, e mortis ereptos fuiſſe faucibus. Obliti penitus videntur confirmatæ toties apud nos obſervationis *Sydenhamianæ*, de ea apparente debilitate in Febribus, cujus Cardiacum Venæ ſectio eſſet. Ut dubio procul inter cauſas frequentioris alibi Exanthematis Miſſio ſanguinis, Acutorum principio neglecta, recenſenda veniat.

Deinde cauſam, cur rarius apud nos Exanthema, evidentem ſemper habui, & indefeſſus docui, eſſe quotidianam Lecti refectionem: intra quod tempus ægri debiliores a ium in lectum transferuntur; qui minus debiles per horæ quadrantem, horam, horaſve complures, &, ſi ferunt, bis die, in majore ac commodiore Sedili collocantur. Hinc toties videre mecum Auditores plures ægros, quibus omnia Symptomata, futuri Exanthematis præſaga, adeſſent, febrim dumtaxat acutam, minime Exanthematicam, ſed ſæpe benignam, eſſe perpeſſos. Viderunt mecum alios, erumpente exanthemate ad nos allatos, tolerabiliter valde morbum hac methodo tuliſſe, nec quenquam quid detrimenti inde unquam paſſum eſſe. Ita ut longe alia & penitus contraria a noſtra methodo obſervaverimus, quam apud alios divulgetur.

Nec inſolita hæc noſtra ratio, nec nova eſt. Summorum in Medicina Virorum eſt celebratiſſima. Docuerat nos eandem dictis factiſque immortalis *Sydenhamus*. Tempore febris contagioſæ varioloſæ adeo abhorrebat ab ægris ſuis lecto addicendis, *ut ejuſdem addictionis effectus compararet cum intempeſtiva Cardiacorum eodem in ſtadio exhibitione.* Sufficiebat ipſi, nec, ubi rerum arbi-

ter erat, unquam aliter conceſſit, ut ægri cubiculi ambitu ſe continerent, *a lectulo, æque quam a Cardiacis, abſtinentes*: quarto vero die lecto adjudicabat: porro ſi benignæ ac diſcretæ eſſent Variolæ, & calida tempeſtas, *quotidie per aliquot horas lecto exemtos detineri curabat*. Quo demum effectum, ut feliciter morbi progreſſus ac maturatio fieret, ægrique longe minore cum tædio morbum perferrent. Sin vero aut frigidior anni tempeſtas, aut eruptio copioſior id minus concederet, lecto quidem eoſdem detinebat, verum & moderate tectos, &, foco in Camino mediocriter, biſque die duntaxat, accenſo, quando hyems ſcilicet ingrueret, locum in lecto ſæpe mutare jubebat, ne ad perniciosos hic ſemper ſudores cogerentur.

Sed *Sydenhamo* objiciebant, quod nunc mihi; multos methodo prorſum contraria tractatos nihilominus convaleſcere. Reſpondebat vir candidus negari tamen non poſſe, quin quoque plurimi illa contraria methodo interirent, plureſque adhuc interituros, niſi vel a frigidiore tempeſtate, in quam fors inciderit Morbus, vel a Phlebotomia, ſervarentur: tumque notabile hoc addit: „ Ex dictis, ut obiter attingam, facile erit vulgare il„ lud problema ſolvere, qui fiat ſcilicet, ut perpauci „ adeo e plebe hoc morbo pereant, ſi ad eos comparen„ tur, qui inter divites eoſdem *trucidantur*? Quod qui„ dem vix ad aliam cauſam poteſt referri, quam quod „ ob rem domi anguſtiorem, & agreſte vivendi genus, „ vix fiat illis copia ſibi nocendi, Regimine magis accu„ rato, ac delicatiore.

Quando nunc *Sydenham* in valde confluentibus ægros lecto addicebat, veniam concedebat ab hac in illam lecti partem corpus pro arbitrio ſuo transferendi, eoſque, febre maturatoria adpetente, ad id ſerio monebat, imo per alios curabat illos in lecto verſari. Si autem facies in diſcretis ad 8. diem flacceſſeret, ac palleſceret, ſudorque bonus eo tempore ceſſaret, & phreni-

tis oriretur, præter Venæ ſectionem, & paregorica, aſſueverat ſæpe ſe ægros ab imminente morte præſervaſſe liberiorem auram illis conciliando; quo ut rite fruerentur illos lecto aliquantiſper ſurgere jubebat. Confirmat autem experientiam ſuam exemplis Phreniticorum, qui poſt ſedulitatem irriſam cuſtodum externo aëri frigido, eique nocturno, ſe exponendo, ſervati ſint; & exemplo juvenis, quem in Variolis mortuum nunc a Phrenitide habitum, lectoque exemtum, & in menſa, ut cadavera ſolent, poſitum, aër frigidior in vitam quaſi revocaret. Coma Varioloſum eadem ratione tractans, *eadem ſanguinis contemperatione* inquit, *&* *maculas purpureas vidi ſublatas*. Urinæ ſuppreſſionem in Variolis, Acutiſque aliis, ægrum lecto eximendo melius, quam per omnia alia remedia, curabat. Conqueritur alio loco Vir præſtantiſſimus, Incautioribus quibuſdam neceſſe videri, ut ægri in variolis lecto affigantur, eo quod ſudores, in quos illi proclives, cum facilius inde manarent, tum æſtum moderarentur febrilem; ubi tamen ſole evidentius eſſet, quod exſiccato hinc corpore ad diem undecimam quamplurimi vitam cum morte tranſmutarent. In malignis Variolis, non ductus opinione, ſed experientia firmatus, aſſerebat „ nec venæ ſectionem, „ nec medicamenta diluentia, & refrigerantia, per ſe periculum auferre; plus vero expectari oportere ab aere „ moderato ac renovato, ſic quidem ut non, niſi nocte, Lecto committendi eſſent, quibus confluentes illæ anomalæ variolæ erupturæ præviderentur. Et in „ genere confluentium ſemper uſque in tertium & „ quartum eruptionis diem vix, niſi nocte, lectum ægris conceſſit. Sexto autem morbi die, ſcil. tertio aut „ quarto eruptionis, cum ægri præ debilitate abſtinere „ lecto de die vix poterant, eoſdem, & ob virium defectum, & ob ſufficientem puſtularum copiam, lecto „ addicebat; ea tamen lege, ut non plus tegerentur, „ quam ſani conſueverant, & in lecto ſe verterent ſæ-

„ pius, verterenturque, ne ſudores, hic adeo noxii, „ prolicerentur. Quare & ipſos infantes cunis ſæpe eximi „ curabat.

Patet igitur evidenter *Sydenhamum* haud ſolos eos condemnaſſe, qui aëre ac ſtragulis in lecto calefacerent, verum etiam hos, qui ægros in lecto ſimpliciter detinerent: Hoc porro inculcavit, ac repetivit, urſitque, ſincerus ille & candidus vir, toties, ut hujus articuli neceſſitatis ipſum oportuerit penitus convictum fuiſſe. Hoc ipſum tanti fecit, ut judicaverit non modo fruſtraneam ſine eo eſſe reliquam antiphlogiſticam curam, verum etiam ut deſcripturus in *Schedula monitoria* ſingularem epidemicam febrim, in qua *mala paſſim arte* gigni obſervabantur Petechiæ, Maculæ purpureæ, Miliaria rubra „ quæ licet ſponte ſua *nonnunquam*, ingruant, *ſæpius* „ tamen Lecti calore & Cardiacis *extorquentur* „ hæc ſumme notanda verba adjungat: *Æger jugem in lecto decubitum, quantumvis leviſſimis ſtragulis coopertus ſit, non ſine magno ſuo periculo experitur.*

Hæc porro incomparabilis ille Veteranus multiplici annorum ſerie, non ex ludicra Cerebri Phantaſia, ſed Natura duce, didicerat, innumerabiliterque viderat confirmata. Quicumque deinceps naturam imitati in medendo, *Sydenhamiana* veriſſima invenerunt. Et quod luculentius teſtimonium *Boerhaaviano? Variolarum adeo accurata Sydenhami deſcriptio, ut decies legi merenti, pauca modo addenda habeam.* Aphor. 1379. Quicumque Medici in Schola Boerhaaviana Medicinam edocti, & cum *Boerhaavio Sydenhamum* ſecuti, nihil non exacte verum ibidem deprehenderunt. *Boerhaavii* jam ſeneſcentis diſcipulus, cum publico communicavi in Tomo 2. *Rat. Med.* Cap. 3. & in Tractatibus quos de Variolarum inſitione conſcripſi, propriam meam annorum multorum in Variolis praxin, quæ Sydenhamianis, & ad hæc adjectis *Boerhaavianis*, ad utraque autem additis propriis obſervatis innixa, felicitate curandi demonſtrat,

ſtrat, quam tuto ac proficuè hac via eatur. Pediluvia bis die per univerſum morbi tempus a *Boerhaavio* ad methodum *Sydenhami* addita, quum eo tempore ægri in Lecti crepidine, ſi debiliores; in ſedili, ſi firmiores, erecti collocentur, adeoque atmosferam adhuc frequentius mutent, hæc, inquam, utilitate ſua magnopere ſe commendaverunt.

Quid quod etiam hæc praxis a multis illorum confirmetur, ac laudetur, qui oppugnent eandem? Obruta Europa fuit Diſſertationibus de inoculandi Variolas præſtantia, eo præter alios fine ſummopere commendanda, & ubique introducenda, quod ſedeant, quod ambulent, quod ludant, quod curſitent ſuo in cubiculo inoculati, tam in febre contagioſa, quam poſt plenam eruptionem, ſic ut ne ægrotare quidem videantur, neve metus retropulſionis adſit ullus. Provoco ad complures Scriptores, qui hujuſmodi narratiunculis ſuos delectarint Lectores. Quid igitur metuatur ne benigna miliaria, quibus cnm ægri, ut ajunt, vix ęgrotent ſæpe, retrocedant, retrocedendoque necent? quid metuant ne erupturum quod creditur exanthema, extra lectum haud ſatis pellatur foras? An quod, ut ſuo jam tempore dolebat & conquerebatur *Hoffmannus*, exanthema miliare *factitium* ex facili retrocedat & necet? hoc aliquando contingere cum *Hoffmanno* & *Sydenhamo* arbitror in Petechiis ac Miliaribus factitiis, nec non in Variolis atque Morbillis, quos copia ac malignitate methodus prava auxerit; cæterum quod *Sydenham* teſtatur, id plures mecum videre Medici, Variolas, Petechias, Miliaria, copioſiſſima in denatis confertiſſimaque extare; ſic ut mors eorum retropulſioni tribuenda non eſſet.

Dolendum interea eſt, quod exultans olim de excuſſo hoc pulvere Medicina, *Sydenhaami* potiſſimum ac *Boerhaavii* laboribus, nunc denuo eodem conſpergi contegique ſic videatur, ac ſi nunquam fuiſſet excuſſus. Olim honori ducebatur magnorum horum virorum inhe-

rere veſtigiis; ab illis vero diſcrepare in gravioribus rebus, dedecori. Summa cum voluptate horum vituperia, illorum encomia, legimus apud Ill. *Hallerum* in Comm. ſuper *Meth. Stud. Boer.* Nec horum ſolummodo, ſed & illorum, qui antequam Medicina hoc inclytum Virorum par venerabunda ſuſpiceret, vel ob communem cum iiſdem ſententiam humano generi profuerant, vel ob contrariam nocuerant. „ Ab eo Viro, „ (*Helmontio*) in Sylvium, alioſque Medicos, a- „ mor tranſiit antacidorum, quibus innumerę malę, „ in Germania inprimis, curationes peractæ ſunt „. Hall. pag. 888. De *J. D. Horſtio* Prof. Magdenb. „ Extant „ etiam practica, & non mala aliqua, ut calidę cura- „ tionis in Variolis Refutatio „. Pag. 891. Et „ *Fran-* „ *ciſcus de le Boe Sylvius*, *Hanovienſis* . . . . „ egregius . . . . autor, tot laudes corrupit nova „ ad Helmontianam nata Theoria, qua omnes fere mor- „ bos, & acutos omnes inprimis, ab acido deduxit, al- „ calinis vero, & quidem volatilibus, ſanare voluit; „ neglecta interim, aut non ſatis laudata V. S. atque „ refrigerante Dięta „. Pag. 894. „ *Thomas Sydenham* „ meruit poſt *Hippocratem* primo loco recenſeri, *non a* „ *grata ſola poſteritate*, ſed dum inter vivos fuit. Eam „ laudem ſibi peperit, quod *ab omni Hypotheſi purus*, „ omnem laborem ſuum unice obſervandis morbis im- „ penderit, eorumque curationem ab ipſa per felices „ eventus, inprimis pręeunte natura edoctus, propoſue- „ rit; febres autem, rejecta inani Veneni ſpecifici, „ aut acidi hoſtilis theoria, in univerſum per acida at- „ que refrigerantia expugnare docuerit. „ Pag. 895. „ G. H. *Welſch.* . . . . . . in praxi ſecutus eſt vulga- „ rem ſui ævi methodum. Calida & Bezoardica dedit „ in febribus „ Pag. 897. „ *J. Michaëlis*, Profeſſor „ Lipſienſis de Chemica ſecta, magnus medicamentorum „ compoſitorum calidorum & ſudoriferorum inventor, „ & ex eo ipſo Patriæ non utiliſſimus, quę his alio-

„ quin

„ quin nimis indulget „. Pag. 897. *Caſp. Theophilus*
„ *Bierling*, parum latinus homo, & deditus formulis,
„ quarum vim non mediocrem ſub finem ſubjecit, *non*
„ *tamen abſque judicio fuit, qui præter ſæculi morem,*
„ *in Germania inprimis* raro exemplo Venam in Vario-
„ lis ſecuerit, calidam curationem rejecerit „. Pag. 901.

Et quid volupe magis, quam ea encomia legere, quibus *Sydenhamum* ſequacesque ejus, inſatiabiliter extulit Ill. noſter Præſes? Videatur ad §. 715. & 716. Aph. Boerh. ubi, poſtquam in ſudorum in Acutis expulſionem, uſumque Croci, aliorumque calidorum remediornm, acriter animadvertiſſet, hæc demum addidit:
„ Legi merentur de hac re illa, quæ paſſim in ſuis O-
„ peribus habet *Sydenhamus*, qui generoſo auſu primus,
„ & ſolus fere, ſe huic torrenti oppoſuit, & PERNI-
„ CIOSAM HANC MEDENDI METHODUM GRAVISSI-
„ MIS ARGUMENTIS DEBELLAVIT, ILLIQUE CON-
„ TRARIA FELICI, IN PERICULOSISSIMIS ETIAM
„ MORBIS, EVENTU STABILIVIT. „ Et ad problema *Boerhaavii* §. 698. *Cur lecti, aeris clauſi, victus, Medicamentorum calor, adeo hic noceat?* „ Perverſa hæc
„ methodus, inquit Præſes, inprimis invaluit, quia Me-
„ dici quondam fuerunt in hac opinione, per ſudores
„ tutiſſime febrilem materiem de corpore eliminari poſ-
„ ſe; atque ideo tempore lecti corporis omnem ſuperfi-
„ ciem fovendam ſemper voluerunt. Verum uti opti-
„ me demonſtravit *Sydenhamus*, in fine morbi cocta &
„ ſubacta morbi materies ſic quandoque expellitur; in
„ morborum vero initiis, importuna arte ſic expreſſis
„ ſudoribus, liquidiſſima pars ſanguinis difflatur, &
„ MORBI SEMPER IN PEJUS RUUNT. Unde huic tor-
„ renti ſe generoſe oppoſuit magnus ille Vir, ſolus tunc
„ fere. „ Et ad §. 610. ubi Boerhaave ſcribit: *Si itaque exorbitare deprehenditur Circulatio, moderamen fit abſtinentia, victu tenui, potu aquæ, aere frigidiuſculo . . . . medicamentis blandis refrigerantibus;* ſic Ill. Commen-

mentator habet: „Elapſo ſæculo Medici fere omnes e-
„ rant in illa opinione omnes febres tutiſſime & citiſſi-
„ me ſanari poſſe per Diaphoreſin. Hinc in calidiſſimo
„ aëre ægros detinebant, ſtragulis tegebant, imo ob-
„ ruebant, ut nempe fota corporis ſuperficies hoc ca-
„ lore, ſudoribus emittendis foret aptior. Verum ma-
„ gno ægrorum damno ſic ignes ignibus addebantur, &
„ enormiter exacerbabatur febrium impetus. Omnium
„ maxime vero huic methodo inſiſtebant in illis morbis,
„ quos cutaneæ eruptiones comitabantur, quales ſunt
„ Variolæ, Morbilli, &c. Primus fere ſe huic torren-
„ ti animoſe oppoſuit *Sydenhamus*, atque paſſim in ſuis
„ Operibus indicavit nihil pernicioſius eſſe.

Et quid miremur Ill.^mos Viros *B. van Zwieten*, & *Hallerum*, in *Sydenhamo* celebrando adeo fuiſſe profuſos? Laudes Viri antea paucis verbis omnes inclytus comprehenderat *Boerhaavius*, in Orat. *de Commend. Stud. Hipp.* dum primum conqueſtus quod inter recentiores de *Medicinæ uſu* ſcriptores, pauci, ſi ulli eſſent, veterum perfectionem attigiſſent, cum tamen Priſcos in cæteris artis noſtræ partibus longe ſuperaſſent, in hæc verba erumpit. „Unum eximium habeo, *Thomam Sy-*
„ *denham*, Angliæ lumen, Artis Phœbum, cujus ego
„ nomen ſine honorifica præfatione memorare erubeſce-
„ rem: quem quoties contemplatur, occurrit animo ve-
„ ra Hippocratici viri ſpecies; de cujus erga Rempu-
„ blicam Medicam meritis nunquam ita magnifice di-
„ cam, quin ejus id ſit ſuperatura dignitas.

At quorſum hæc, forte inquient, de *Sydenhami* laudibus aberratio! Ut miremur hodiernam praxin eo iterum ruere præcipitem, unde *Sydenhamus*, Virique poſt illum in praxi ſummi, eandem tam fortunate eripuiſſent; hodiernam, inquam, praxin ſic tradi, colique, ac ſi ingentes illi, quos laudavi, Viri, ejuſdem regulas, natura duce inventas, nunquam poſteris tradidiſſent; venerandaque eorum nomina in tradenda praxi vix amplius

plius reſonare. Doleo Artis fata! Interim probe noſcant genuini omnes Artis filii, dum alienam a laudatiſſimis his viris praxin coli cernant, ex mea ſaltem ſchola petitam non eſſe; ut qui primum in Mandatis habeam Boerhaavianum, id eſt Sydenhamianum, id eſt Hippocraticum puræ naturæ ſtudium, unice tradere cum theoretice, tum practice; ſecundo, ut qui, etiam citra tale mandatum, nunquam aliam doctrinam traditurus eſſem, quam eam, de cujus uſu & certitudine tantorum annorum praxis certiſſimum me reddiderit. Unde etiam nunquam me defuturum polliceor, quin maſculam hanc medicinam tuear voce, & calamo, contra quoſcumque.

Ut autem difficultatem hanc VIII. demum abſolvam, debeo adhuc *Veſicantia* tueri in Acutis. Poſtquam *Aræteus Cappadox* forte primus iiſdem Medicus uſus eſt, Medici plerique eadem magni fecerunt; cum vero, quemadmodum cum cunctis medicamentis comparatum eſt, haud omnibus ex æquo prodeſſent, *Caji*, *Maſſariæ*, *H. de Saxonia*, *Terilli*, *Baglivii*, *Hoffmanni*, *Veratti*, operâ, uſum abuſumque illorum rite intelleximus. Obſervatione practica propria ad eas Cl. horum virorum adjecta, conſtat mihi evidenter, Veſicantia prodeſſe, ubi vis vitæ debilior, quam ut morbum coquat; deinde, quando intentio eſt certam corporis partem irritare ſic, ut in eandem major calor, rubor, dolor, humorumque advocetur, & acceleretur, affluxus; quo demum quæ pars a morbo præcipue afficiebatur, ea minus humorum accipiat, multaque vis morbi ex reliquis corporis partibus in unam veluti derivetur: præterea quando topicus dolor, cæteris immoriger auxiliis, irritandus eo fine eſt, ut, qua doleat, materies attenuetur, diſcutiatur, pellaturve foras: forſitan quoque quando in Nervis aut motus tumultuarius, attenuata ac diſpulſa agitante eoſdem materie, moderandus; aut ſufflaminatus, ſtimulo agitandus eſt. An evacuationibus aliis ſufficienter inſtitutis, diſſolvant quoque cruorem phlogiſticum? Sapientio-

tioribus hoc determinandum relinquo, id modo teſtatus, quotieſcumque dolorem pleuriticum, ad Phlebotomias iteratas, cæteraque auxilia immorigerum, Veſicante brevi ſuſtulimus; quando veſicans mihi in Pleuroperipneumonia omnem brevi ſedavit dolorem, febrim non modo non intenſiorem, ſed moderatiorem fuiſſe, multoque faciliora ſputa prodiiſſe. Proxime autem ad Veſicantia qui accedant, Dropaces, Phœnigmi, Sinapiſmi, huc quoque referendi ſunt. Veſicantia præprimis in parte quam rubefaciunt, ſolutis Epidermidis cum Dermate Vinculis, Veſiculas excitant, quæ, maligniores ſi exceperis acutos, laticem, qui ad ignem concreſcit, continent.

Ex phænomenis enarratis deſtruuntur ratiocinia praxeos vacua, quaſi calorem in corpore præparato excitarent, eo, qui a calidis Alexipharmacis excitatur, formidabiliorem. Unde in præparatis, ut ſemper requiro, corporibus, ad intolerabiles capitis dolores, ad coma utrumque, ad deliria, ad pungentes dolores pleuriticos, iſchiadicos, &c. ſalubriter adhibentur, humorum minime inde aucto motu. Et dum *Sydenham* in variolis conſueſceret Allium pedibus adhibere, dum nos aut idem, aut ſimile admovemus, ſic calorem, dolorem, & metuendam adeo in Variolis Phrenitidem, minui obſervamus, ut eandem ob cauſam febris ipſa adpareat moderatior. Quare & per totum Variolarum decurſum hæc ſalubriter adhibentur. Itaque ſi quis rogaſſet *Sydenhamum*, quid ſibi vellet *execrationibus* ſuis in Alexipharmaca, quæ tam parce dentur, ut qui in eadem invehatur de lana diſputet caprina; ubi ordiri debuiſſet ab execratione Veſicantium? Utique ſolita modeſtia ſua vir candidus reſpondiſſet, ſe a calida methodo experiri in febribus caloris augmentum, a Veſicantibus autem & Epiſpaſticis, poſt requiſitas evacuationes admotis, haud modo non auctum, ſed imminutum calorem; hic ceſſare oportere ratiocinia; hic ſolam conſulendam eſſe, quæ jugis ac ſedula ad Lectos ægrorum, & minime in Muſæo, comparetur, experientiam.

IX.

IX. Quædam ſuperſunt minoris momenti in Diſcipulorum objectionibus, ad quæ tamen & ipſorum, & veri amore, reſpondendum eſt. Ac primo quidem referunt mihi *a multis falſam haberi, quam ad corroborandam ſententiam meam a R. R. Fratribus Miſericordiæ mutuaveram obſervationem: vigere quippe apud ipſos eodem ſemper modo ut olim, & olim ut nunc, exanthematicos morbos.*

Quæ de raritate Miliarium in Noſocomio Monaſterii horum fratrum in *Tract. de Febr. Diviſ.* cum publico communicavi, hæc ex Diariis depromſeram, quæ ſuos in uſus ſibi exaraverat Rev. Frater *Bertrandus*, noſter Collega expertiſſimus, confirmata teſtimonio reliquorum fratrum. Conſervavi hæc mihi, ut cui lubet oſtendere ea poſſim. Qui vero dubitet de Diariorum illorum fide, me imitetur, olim ſubdubitantem; & ut ego tunc, & poſtea, & haud ita pridem, ita ipſe Monaſterium intret, examinetque ægros; inter 140. 150. quorum plerique acute degunt, ſæpe 1. 2. 3. ſæpe nullum, quem Miliaria tegant, inventurus, idemque ab expertiſſimo Viro, digniſſimo illius Noſocomii Phyſico *Guarin*, cunctiſque confirmari Fratribus, auditurus: qui & id addent, quos paucos exanthematicos habeant, iis dudum domi aut neglectis, aut prave tractatis, exanthema jam paratum, expulſumve fuiſſe, antequam ad ipſorum deferrentur Noſocomium.

Ergo reſumo, quam olim feceram concluſionem: Si non a cauſis peculiaribus, quas toties jam memoravi, verum a cauſa cunctis communi, Miliaria orirentur, Fratres Miſericordiæ iiſdem, æque ac alia Noſocomia quædam, ſcaterent: atqui ſæpe raros, ſæpe nullos, in tanta acutorum ægrorum turba habent eisdem affectos. Ergo.

Inquiſivi ſæpius in Methodum ipſorum, & tractatu de *Febr. Div.* plurima dixi. Id modo & Exp. Phyſicus, & Fratres, addunt, quod nulla dies ſit, in qua

ægro-

ægrorum Lecti non bis penitus reficiantur, niſi vires id omnino vetent. Quantum id ad avertendos cutaneos morbos in acutis conferre debeat, demonſtravit ſupra *Sydenhamus*; demoſtrat experientia quotidiana.

X. Objiciunt Studioſi *a me in Gallica ad amicum Epiſtola minus fideliter ex lingua latina in Gallicam verſum eſſe textum Lautteri; ſiquidem illo maximam partem Miliarium factitiam ſcribente, ego illud pro* maxima parte *in transferendo omiſerim*.

Fateor illud *pro maxima parte* omiſſum eſſe, ſed negligentia, non vero peculiari intentione: cum enim tantum hoc probandum ſuſcepiſſem, quod Miliaria *pro maxima parte* factitia eſſent, non indigebam Lauteriana experientia, niſi quatenus idem, quod ego, probaret. Demonſtraturus quippe quod idem ille, quod ego, diceret, fruſtra plus dicentem induxiſſem. Sed ridiculum eſt nugis ejuſmodi inhærere. Oporteret alioquin rogare num is, qui in eodem textu Lauteriano Gallice vertendo, ubi in Latino eſt, *ad incitas* fere *redactus*, redderet *deja reduit à l'extremité*, omittendo *preſque*, an inquam, talis homo aut alia editione operis Lauteriani uſus eſſet, aut malitioſius illud *fere* omiſiſſet.

XI. Laudantem me ore ſcriptiſque egregii *Hazenohrli* opus ſuper hac materia mirantur Studioſi, cum videatur ipſis hic Autor ſibi minime conſtare. *Primo quod ſcripſerit anno* 1760. *pauca ſibi obtigiſſe Miliaria, dum interim ipſi Studioſi Hiſpanicum Noſocomium frequentantes, copioſam inibi miliarem repererint.* 2do *Miliaria in Noſocomio eodem Studioſi viderunt & benigna, & morbi cum emendatione, ut capere proinde nequeant cur Medicus ille eadem critica eſſe neget.* 3tio *Eundem qui ſcripſerat anno* 1760. *pauca exanthemata ſe vidiſſe, mox aſſerere quod multoties, quod ſæpius, emicuiſſe viderit.* 4to *Illa ſaltem exanthemata factitia appellari neutiquam poſſe, quæ nec ipſi Autori ibidem Phyſico, nec ejus Chirurgo, pepercerint.*

Ut

Ut paucis multa comprehendam, an me mecum diſſentientem ſincerus homo ſuſpicatur, dum in Cathedra v. g. dico pauca Miliaria mihi in Noſocomio obtingere, & dum paulo poſt Auditoribus aſſero me in urbe, ac ſuburbiis, eadem ſæpe, multoties, pluries, emicantia obſervare? Ita nullam in Libro Egregii hujus Medici contradictionem infert, quod pauca miliaria viderit in ſuo Noſocomio, quod plura viderit alibi, ſive in altera ſui Noſocomii parte, cui non præerat ipſe, ſive in ſua privata praxi. Quin quod eadem in *multis* non critica, *multoties* cum morbi gravamine contingentia aſſerat, an id eodem ipſo anno, & non potius multorum ſerie didicerit annorum? Qnod vero *ſæpius* Studioſi Miliaria apud ipſum viderint, quod vid rint etiam *benigna*, nemo inficias ibit, qui noverit quoties turmatim Milites ad ipſum deferrentur, quibus exanthema jam erupiſſet, aut in prociuctu ſtaret; haud vero multa ipſi apud eum videre tunc, quando pauca haberet. Quod Chirurgus ejus gravi exanthemate anno 1760. decubuerit, quid mirentur? Debuerat is etiam alteri Noſocomii Hiſpanici parti proſpicere, ubi Exanthema erat *epidemicum*, ut publica ſcripta teſtantur. Qui igitur inter exanthematicos diu noctuque verſabatur, nunquid eundem demum exanthematicum mirari oportet? ſed an concluſio legitima eſt; quia ille Chirurgus in parte ea Noſocomii hiſpanici, ubi exanthema epidemicum, etiam exanthema contraxit; ideo etiam exanthema plurimum fuit in qua parte Noſocomii *Dominus Haxenöhrl* Medicinam faciebat? An quod eruditiſſimus ille Noſocomii Phyſicus anno 1757. diu noctuque inter exanthemata verſatus, demum contagione iiſdem quoque graviſſime corriperetur, concludere poſſint Exanthema etiam frequens apud ipſum triennio poſt animadverti oportuiſſe? Aut quod illi bini ex contagio in Exanthematicos morbos inciderint, ideo non eſſe verum quod factitia Exanthemata dentur? Neſcio demum, quod ſibi velint.

Quod

Quod autem clarus idem Vir Miliaria, una cum aliis evacuationibus coctis erumpentia, neget critica eſſe, nec his, ſed evacuationibus illis aliis, criſeos concedat prærogativam; id ideo fecit, quia aliter facere Medicus rationabilis non poteſt. Sat ſuperque probatum eſt Miliaria & Petechias nunquam Critica, ſemper vero eſſe Symptomatica: demonſtrationes pluries attuli. Quid ergo de iiſdem, una cum aliis bonis evacuationibus conſpicuis cogitandum, niſi quid pravum, quid indomabile, bonitate naturæ ſimul expelli de corpore, dum cocta expelluntur. *Hippocratis* alumni, dum ad ſudores criticos, urina tenuis nigra; dum Hæmorrhagias criticas, gangrænoſa alvus; dum ad alvum criticam, ſputa ichoroſa ſimul compareant; criticam evacuationem ſalutamus, non peſſimam quamque crudam, ſed vere coctam; unà gaudentes naturæ robur tale, ut cum optima evacuatione ſimul corrupta & nocitura eliminentur.

Sed offendit illos hæc explicatio, eo quod apud Exp. Virum hunc viderint Miliaria admodum benigna; adeoque non ea, quæ cum urinis nigris, cum gangrænoſa alvo, cum ſputis comparentur ichoroſis.

Profecto videre benigna talia, ſed etiam viderunt, benignis copioſiora, maligna. Quid ergo ex illis paucis benignis concludant oportet, niſi, quemadmodum apud me pluries alvum criticam, cum pravo ſputo, in pectoris inflammationibus ſic viderint, ut aliquando valde mitis morbus appareret, facileque alvo judicatus & urinis; ita Miliaria, quantumvis mala & ſymptomatica, citra ulla malignitatis indicia adeſſe poſſe, & morbum aliis criticis evacuationibus benigne ſolvi, ac judicari?

Rogant me an ſalem illa Miliaria, quæ, criſi jam facta, & Doctiſs. *Hezenöhrl*, & ego, vidiſſe nos teſtamur, non ſint vere critica, aut metacritica; qualia plura *Hippocrates* deſcripſerit, quando a priore criſi morbi materies haud fuiſſet eliminata ſufficienter?

Quod

Quod toties demonſtratum eſt criticum dici minime poſſe, non poteſt iterum aſſumi, ut criticum: adeoque inanis tota hæc quæſtio eſt. Sed undenam ergo illa Miliaria judicato penitus morbo? Forte a contagio. Si homo levi venereo contagio, nec dum ſe manifeſtante, affectus, in morbum acutum inciderit, morboque abſolute judicato, prodeuntem Gonorrhœam aut Bubonem percipiat, utique non vocabimus Gonorrhœam aut Bubonem morbi acuti, jam judicati, criſin, ſed effectum contagionis ante morbum contractæ.

Contagium porro miliarium in urbe, quæ iiſdem adeo ſcatet, contrahere facile eſt; quandiu vero in corpore latere poſſit, antequam effectum edat, incertum. Sufficiat contagia alia noſſe, quæ diu lateant. Rabidi canis, inſitarum variolarum, veneris impuræ, contagia ſæpe brevi, aliquando multo latuiſſe tempore, antequam in nervum erumperent, practica obſervata demonſtrant.

An miliaria tamen talia prodire, poſt criſin acuti morbi abſolutam, ſic poſſent, ut nulla ægritudo obſervaretur, nullave febris?

Profecto poſſent, cum deſcribantur apud Autores miliaria dicta chronica, quæ vel in ſanitate illibata, vel perfecta morbi criſi, homines ſic adoriantur, ut ſæpe non ægrotent. Provoco ad teſtimonia publica. Inducor fere ut credam chronica Miliaria, quæ in aliis cum nonnullis incommodis, ſine febre; in aliis ſine febre, aut ulla moleſtia, ut v. g. ſcabies, ſæpe effloreſcunt, plurimum deberi ejuſmodi contagio, quod diutius breviuſque latens, demum chronice effloreſcant, ut *Hazenohrlus*, ut ego, poſt abſolutam acutorum Criſin aliquoties obſervavimus.

Sed nondum finis objectionum. Vehementer Medicinæ Tironibus diſplicent hæc ejuſdem Autoris verba: „ Sed vidi *multoties* illos, qui conferto exanthemate „ ſcatebant, gravius longe ægrotaſſe iis, qui pauco ma- „ cularentur: „ Rogant me an ejuſmodi ratiocinium

non ſit practicis contrarium obſervationibus? Multoties, inquiunt mihi, vidimus, qui copioſa ſputa redderent in morbis pulmonicis, gravius longe ægrotare iis, qui pauca expuerent: Vidimus, ajunt, *multoties* homines febre ardente detentos, qui die critico egregie ſudantes, gravius longe ægrotarent iis, qui parum tantum. Nunquid inde juſte quis concludat nec ſputa, nec ſudores, critice morbos judicare?

Benigne ferant Medicinæ Tirones, me reſpondentem, ſi ad Acutorum Criſes in Noſocomio meo attentiorem animum adplicuiſſent, ſi Hippocraticæ doctrinæ vel leviſſimam conſervaſſent memoriam; ſe talem objectionem mihi facturos non fuiſſe. Etenim dum die critico bonæ contingunt, copioſæquæ evacuationes, v. g. Sputorum in inflammatione pectoris, ſudoris in febre ardente, ſolent omnes, quoquot talia fiunt, ſe melius habere iis, qui parum aut expuant, aut ſudent. Ab una enim parte evacuatio critica magnitudini morbi reſpondeat oportet; unde priſcorum axioma: *Nihil paucum criticum*: ab altera parte emendatio morbi, ejuſque ſymptomatum, in ſignis bonæ criſeos haud infimum locum tenet. Ita ut Studioſorum objectio duplex ſupponat falſum. Sin vero rariore caſu, (nequaquam autem *multoties*, id enim falſum,) poſt ejuſmodi ſputa, ſudoreſve copioſos, ægri gravius longe ægrotarent iis, qui modo paucos haberent, referendæ hæ evacuationes forent ad κρίσιμα μὴ κρίνοντα, & infidæ cum *Hippocrate*, pernicioſæque, declarandæ.

Sed ſuperfluum, & inane eſt, ad ſimilia argumenta attendere; cum enim ſat ſuperque demonſtratum ſit Petechias & Miliaria ne vel umbram criſeos habere, refutat ſe ipſum omnem argumentum quod critica eadem falſa ſupponit.

XII. *Cum videant Studioſorum ſimpliciores quomodo Medici alii apud ægros ſuos accenſâ utantur candela, examinaturi num pectus, collumque exanthema ferat; dubi-*

bitant an fors ideo Noſocomium noſtrum pauciora non exhibeat exanthemata, quod candela haud ſemper luſtremur.

Crudum dubium, cruda ſolutione dignum. An quod cœnaturus luce candelarum indigeam, quod ferculis patinisque diſtinguendis ſim, etiam candelam pranſurus petam? cura noſtra eſt acutos maxime ægros iis in lectis collocare, qui, cortinis apertis, plenum lucis jubar admittant, adeoque exanthemata vel minima actutum revelent. Imo ægros lecto exemtos plena die mecum ſtudioſi ſolent, num effloreſcant, examinare. Sin vero loci anguſtia, & major ægrorum numerus, nec non ſi inſignis debilitas ægri in lucem vetat eum adducere, aut dies in hyeme tenebricoſior ſit, candela utimur accenſa. Quapropter dum dies plena plus candelula illuminet, & e contrario ægri alibi paſſim ſic locentur, ut Medicus eos luſtraturus candela egeat, arbitramur nos in exanthematum detegenda præſentia eſſe cæteris certiores. Minutulorum Artifices craſſiora opera ad candelæ lucem, ad plenam diem ſubtiliora, reſervant. Addiderim Exp. Dominum *Guarin*, & omnes Miſericordiæ Fratres, ob plerorumque ægrotantium ſitum candela uti, nec tamen ideo invenire exanthemata.

XIII. Tandem propoſuerunt mihi Studioſi dubium circa *Cl. Hoffmanni*, *Fuchſii*, ac *Trumphii* allatam *Libr. de Febr. Div.* autoritatem; *& quidem ſic, ut Cl. Hoffmannus, ſtatuens exanthematicos hoſce morbos cum ſponte genitos, tum vere criticos eſſe; ut Fuchſius, miram de cura uterini ſphaceli per remedia externa theoriam proponendo ſuſpectus, deinde exanthema violente extortum cum euphoria procedere, quod impoſſibile, docens; ac præterea exanthemata puerperis uteri inflammatione laborantibus, ante nonum puerperii diem ſalutaria eſſe contra me ſtatuens; tandem Trumphius, qui haudquaquam de ſudoribus, ut Miliarium genitoribus, verum ut Miliarium comitibus, diſſeruerit, ac datis dedita opera calidiſſimis Bezoardicis, & Miliaria expectaverit, & eadem in-*

inde nata ſalutaria eſſe pronuntiaverit; *ut hi*, *inquam*, *tres admodum inidoneè a me ad confimandam meam ſententiam adhiberi ipſis vedeantur*.

Si tres hoſce Autores ideo laudaſſem, quod mecum cenſerent raro ſponte naturæ miliaria & petechias gigni; utique male laudaſſem: ſi hoſce viros ideo celebraſſem, quod calida in exenthematicis morbis non commendarent; falſo eoſdem celebraſſem: cum vero eam ob cauſam illos laudaverim, quod amare de iis Medicis conqueſti ſint, qui vel exanthemata producerent, ubi cæteroqui futura non fuiſſent, vel qui regimine calido uterentur in morbis, quibus exanthemata ſupervenire poſſent; tunc juſto titulo hos omnes in meam ſententiam citare potui & debui. Relegant ergo Diſcipuli meî & quid probare voluerim, & quid allati dixerint Autores; pudeatque ipſos ſe, omnia tumultuariò commiſcendo, mihi intentiones varias imputaſſe, quas nec cogitaverim unquam, nec cogitare quidem potuerim.

§. III. Triſte ſane ac tœdioſum eſt, temporumque notat iniquitatem, toties dicta repetere oportere, cogique ad reſpondendum objectionibus, quas, ſi non malevolus animus, ſaltem defectus attentionis in audiendo, legendo, reminiſcendoque, pepererit. Aſt vero Publici ego ſervus, publicæ amator promotorque ſalutis, elucidare hanc Diſputationem debui; qua demum a Tironum mentibus quævis hæſitationis nebulæ diſpellerentur? Intereſt *Auſtriæ*, totius intereſt *Germaniæ*, tam clara in luce Sydenhamianam collocari Boerhavianamque doctrinam, ut cujus miſerandæ peſtis, ſive indies ſævius graſſaturæ, ſive maximam partem propulſandæ, arbitri ſint, ſerio jubeant exulem de finibus agere ſuis. Eſt mihi cordi hoc negotium, nec plane ingratos meos cineres *Germanis* fore hariolor, quando ab hac funeſta plaga pene immunes, me adjuvante & urgente, ſe redditos eſſe recordabuntur. Feliciora vivimus tempora, dieſque gratiores, quam ut publicam ſalutem Nationis erroribus immolaremus.

In-

Interim animos juniorum Medicorum ad ſanam doctrinam amplectendam ea eriget experientia, quam complures, qui mecum ſentiant, frequentem habuerunt. Egregius *Klein*, cujus opus honorifica præfatione exornandum eſſe *Ill. Haller* cenſuit, ſe deprehendiſſe declarat „ Exanthemata ſimplex accidens eſſe, & ſymptoma; „ nec critici quid, nec ſalutis ſpem facere.„ *Cl. Allionius* Taurinenſis Profeſſor eadem in Acutis, ſummo cum ægrorum emolumento, prævenienda eſſe, ſpeciali tractatu evicit. Celeberrimus *Valearenghi*, in Regia *Ticinenſi* Univerſitate Prof. primarius, in *Spec. Pract. Cremonæ* 1761. edito in Quarto, aperte evicit nec ea Miliaria, quæ in Febribus ſuppuratoriis, nec ea, quæ in veris acutis adpareant, critica eſſe; hinc cum laudato *Allionio* omnem curam eo dirigi oportere, ut in hiſce dictis morbis non prodeant: meamque denique, de Miliaribus & Petechiis factitiis ſententiam, ſua confirmat experientia. Egregius *Glas*, Comm. 7. de Febr. multus eſt in demonſtranda Miliarium artificioſa generatione, & nocumento. Eximiorum Virorum *Hazenohrl* & *Lautter* tractatus, eadem propria experientia confirmantes, jam laudati ſunt toties. Plures Medicorum, qui in ultimo truculento bello militibus curandis operam navarunt, ſerio mihi teſtati ſunt, Miliaria & Petechias inveniſſe ſeſe copioſas aliquoties, quo loco alii, ſive calido regimine, ſive aëtre haud ſatis renovato uſi, præceſſiſſent; pauca vero, ac ſæpe nulla in Noſocomiis, quibus præfuiſſent ab initio. Laudabiliſſimus Studii naturalis, Botanices, ac Medicinæ cultor *Cramer*, digniſſimus *Pontis ad Leytham* Phyſicus, pluries mihi narravit, dum plura millia *Boruſſorum* captivorum anno 1757. & 1758. ſuæ curæ demandati eſſent, inter 300. eodem tempore, acute ut plurimum, laborantes, vix quatuor aut quinque Exanthemata paſſos eſſe; illos vero quatuor vel quinque, aut nimium tectos, aut arcte concluſos ſe reperiſſe, antequam ſibi demandarentur: Leucâ autem a ſe

diſtante Pago, ubi ab initio morbi calida methodus in uſu erat, vix ægrotaſſe quoſquam, qui exanthemate non macularentur; a Militibus in incolas contagium tranſiiſſe; pluresque, una cum Medico ſuo, Exanthematum genitore, mortem occubuiſſe.

Quando igitur Medicinæ Studioſi, & Medici juniores, qui in Noſocomio meo demonſtratam veritatem viderunt, ſerio hæc dicta revolvunt animo, an non gravis moleſtia, quæ ægros ſub calido regimine premat; an non periclitans adſtantium ſanorum ſalus; an non formidabile diſcrimen, quod in calido regimine a minimo, eoque fere inevitabili, frigore exſurgat; an non tot ægrorum perditio, qui vix priori morbo ſuſtinendo pares, altero, eoque ſæpe calamitoſiore, torqueantur; an non acutorum, inflammatoriorumque morborum dubia, propter imaginariam Exanthematum curam, alea; an non præſens ipſorum Medicorum periculum contagionis & mortis; an non demum omni velamento denudatus patrius error; adhortari, incitare, animare, cogereque ipſos debeant, ut in Acutis morbis curandis inclytum *Sydenhamum*, admirentur, ſequantur?

Præter inſignia hæc emolumenta, quæ, Exanthemata haud ultra faciendo, univerſo generi humano conciliabunt ilico, etiam eidem ſupremum hoc beneficium præſtabunt, ut contagio ſenſim imminuto, dira tandem plaga ceſſet, nec ultra, niſi in ſumma humorum corruptione, appareat.

CA-

CAPUT IV.

Problemata de Scorbuto.

---

§. I. *Cur nobis Scorbutus, quam Antiquis, notior? Quoſnam potiſſimum affligit? Scorbutus alcalinus, muriaticus, acidus, differt ab crimonia ſpontanea alcalina, muriatica, acida.* §. II. *Daturne talis triplex Scorbutus? an autem unicum modo eſſe nonnulli Recentiorum vere demonſtrarunt? Cum plura ad id obſervata requirantur, quam illi attulere, ut lis dirimatur, teſtimonia plura examinantur, & varia Diaria marina conſuluntur; ac* 1mo *quidem* Jacobi Quartier. 2do J. van Linſchoten. 3^{tio} Duodecim Nautarum, *qui ſoli de naufragio, & hybernatione in* Nova Zembla *ſuperſtites, poſt varios errores in patriam redierunt.* 4to Guill. Corn. Schouten. 5to *Claſſis* Naſſovicæ. 6to Laurentii F. Haan. 7mo Friderici Maartens. 8vo Trium navium *miſſarum ad novas terras auſtrales detegendas.* 9no *Navis dictæ* Barneveld. 10mo Guillelmi Dampier. 11mo J. Egede §. III. *Putridus Scorbutus eſſe Marinus evincitur, idemque cum terreſtri; quæritur porro, cum terricolis mitior redditus ſit, an eædem cauſæ etiam mitificare eundem maricolis poſſint? Hinc cognoſcendæ marini ſcorbuti cauſæ forent. Cauſæ ſufficientes non ſunt aut marinus aer reſpirationi adverſus, non aer humidus, non ſal, nec vegetabilium ſucculentorum defectus. Cur vulgus marinum frequentiſſime, rarius navium proceres, afficiuntur? Machina* Suttoni *ventilatoria aeris humiditatem noxiam ſæpe non tollit. Concluditur ex combinatis pluribus cauſis ſcorbuto Claſſiarios*

 affi-

affici, quæ cauſæ navis proceres tangere nequeunt. §. IV. *Scorbutus marinus & alcalinus eſſe unice adparet, & tamen remedio æque calido, quam frigido; ſed ſemper ex Vegetabilibus ſucculentis, perſanatur. Quæritur unde hoc?* Pringleana *experimenta an id explicent? Quid in nautarum ſalutem ſuadendum Supremæ Poteſtati? Curaretne morbum aer purus?* §. V. *Parcimonia noſtra in dandis medicamentis; Nautarumque in iiſdem devorandis aviditas; efficere videntur, ut longe citius efficaciuſque nobis illi curantur.*

§. I. SCorbutus, morbus pro parte Antiquis notus, aſt vero, quia rarior, minus accurate, quam quidem poſterioribus ævis, deſcriptus. Cum enim in longis, tædioſiſque navigationibus potiſſimum contrahatur, utique rarior fuerit morbus neceſſe eſt, quando naves littora duntaxat lambendo, novis ubique alimentis, nova ubique refocillarentur aqua; frequentior vero, ex quo ſævum mutandis mercibus æquor arando, diuturno ſæpe tempore per immenſa maria fluctuantes, commercium agunt. Ergo & in Navibus jam multo numeroſioribus, plebeque oneratioribus, dicta de cauſa ſcorbutici longe plures quam olim; & in continente quoque copioſiores, quod innumeri ex navibus in terram deportentur; quo tam Scorbuticorum in Regione numerum augeant, & morbum veteribus curatius cognoſcendi occaſionem exibeant Medico.

Obſervatur Scorbutus quoque frequentior populis Septentrionalibus, maris quippe plurimum accolis, 1.° quod ibidem Athmoſphæra ſit, ob fluxum refluxumque maris, heterogenea, ac putreſcentia, in littore relinquentis, impurior. 2° Qupd frigidiora incolent humidioraqua loca. 3° Quod Borealium gentium complures magnam vitæ partem in nave tranſigant, ſcorbutoque affecti ſuos repetant lares 4°. Quod protractiore ibidem hye-

hyeme, Vegetabilibus diutius careant. Quippe generaliter loquendo (exceptiones enim res habet, ut patebit,) in Scorbutum cæteris proniores ſunt, qui Vegetabilibus diutius carent, ut *Bachſtrom*, ut *Anglorum* plures, demonſtrarunt: ita ut v. g. in urbe diu, arcteque obſeſſa, cives, copiæque præſidiariæ, Scorbutum patiantur; interea dum, qui obſident, Scorbuto immunes vivant Vegetabilium abundantia, quam liber ad exercitum aditus, ipſique horti ſuburbani, ſuppeditant.

Dum Vegetabilia dico, intelligo ſucculenta: habentibus enim urbibus obſeſſis, & navibus, abundantiam Cerealium, Piſorum, Fabarum, nihilo minus ſcorbutus in illis ſæpe ſævit. *Viennenſis* Inclyta Facultas Medica Doctiſſimo *Cramero*, ipſam de ſcorbuto hungarico neſſimo conſulenti, Antiſcorbuticas herbas ſiccatas, hyems enim erat, & Antiſcorbutica deſtillata miſerat; dolens autem reſpondet *Cramerus* nullum morbi levamen ab iis ſe conſecutum eſſe. Patebit poſtea ſpiritus quoſvis antiſcorbuticos ſemper inutiles fuiſſe Nautis.

Cauſa proxima ponitur eſſe ſanguis rubra quidem parte craſſus, ſeroſæ vero partis una portio, mucoſa; altera, acris; acris autem ſpecifice: muriatica ſcilicet, acida, alcalina.

An porro ſimilis acrimonia acida, muriatica, alcalina, in ſcorbuto, quam in humorum acrimonia ſpontanea, in qua etiam hæc triplex notatur acrimonia? Schola medica multam utriuſque notat diſparitatem. In ſpontanea acrimonia cujuſcumque ſpeciei ſit, haud notatur putredo, atque exulceratio, gingivarum: non illa dentium vacillatio; non dolor ille, immobilitasque in genu, ſæpe cum tendinum cruris flexorum contractione; imo ne illa quidem matutina laſſitudo: In ſola ſpontanea acrimonia alcalina apud *Boerh. Inſtit.* §. 912. notatur quidem putredo; in muriatica §. 914. rigiditas totius corporis: attamen conferenti has §. §. cum capite de ſcorbuto *Boerh.* ingens apparet inter utrumque differentia.

tia. Deſcribitur in ſpontanea acrimonia alcalina, ſanguis diſſolutus; in ſcorbutica, ſanguis parte rubra craſſus; in ſpontaneæ alcalinæ ſero, nulla mucoſitatis mentio; in ſcorbuticæ acrimoniæ alcalinæ ſero pars mucoſa una eſt, acris altera. Sed in ſingula ſpontaneæ acrimoniæ ſpecie ſanguis omnibus in partibus, pro ſpecifica acrimonia, peculiari modo peccat; ut hinc acrimoniam ab acrimonia characteriſticè diſtinguas: in ſcorbutica vero ſingulæ ſpeciei ſanguis idem craſſus, ſerum partim craſſum partim acre: acre autem illud ſpeciem a ſpecie unice diſcriminat. Febris adeſt, abeſt, ſic ut in ſcorbuti definitione non contineatur, quamvis quædam detur ſcorbuticorum nonnullorum peculiaris febris. Quam Doctiſſ. *Murray* in ſuæ navis Scorbuticis numeroſioribus epidemicam petechialem, eandemque funeſtiſſimam deſcripſit, hæc contagio maligni morbi, non ſcorbuti, tribuenda erat.

§. II. Eſtne igitur diverſa Scorbuti ſpecies? Eſtne ſingula ſpecificis ſuis curanda remediis? Graviſſimi Autores poſt *Eugalenum*, & *Sennertum*, ſic docuerunt; egregii autem Medici non defuere, qui acrimoniam quidem ſpecificam agnoverint, curam vero indiſcriminatim tentarint calidioribus dictis antiſcorbuticis, & acidis; ſæpe etiam inter ſeſe commiſtis. Videntur igitur hi ſua curandi methodo indicaſſe, quod ſpecificam hanc in ſcorbuto Acrimoniam minus admitterent. Quin etiam dum Hiſtorias navales accuratius examinemus, & conſulamus, fere in paradoxam opinionem incidimus, ac ſi unicam ſcorbuti ſpeciem duntaxat eſſe ſtupendæ arguiſſent curationes.

Sed priuſquam concludamus, expediet conſuluiſſe eos, qui omnium optimam morbum noſcendi & curandi occaſionem nacti, nobis ſua reliquerint obſervata.

Occaſionem de Scholarum doctrina circa Scorbutum dubitandi, ſuppeditavit nobis opus tam utilitate, quam amœnitate, commendabile, Doctiſſimi Medici,

Ri-

Richardi Walter, quo iter præclari Architalaſſi *Anſon* per Orbis ambitum, teſtis oculatus complexus eſt. In hoc erudito opere invenimus innumeris exemplis, quorum quodque centenos homines una capit, quæ proinde ſimul plures millenas ſanationes referunt, hanc ſententiam, veluti Axioma poſitum, quod Scorbutus navalis ſit alcalinus, ſit putridus, ſit qui vocetur calidus; de quo innumeræ hiſtoriæ nullum dubium reliquum fecerunt: quodque hic ipſe ſcorbutus putridùs tutiſſime, ac citiſſime curetur, tam copioſis antiſcorbuticis calidis, quam frigidis; ita ut nautarum ſaluti æque conduceret copioſus Cochleariæ Ceparum &c. uſus, quam immenſa Aurantiorum ac Limoniorum pomorum copia. Mox nos in limine offendit tale paradoxon axioma, cum ſcholæ ſubvertat doctrinam; unde memores Præceptoris monitûs μηδὲν εἰκῇ, μηδὲν ὑπερορᾷν, conſulamus prius alios Scriptores marinos, examinaturi num idem, vel contrarium, illi experti ſint, antequam Walterianum axioma, aut amplectemur, aut repudiemus.

Quod mihi primum occurrit, eſt Diarium *Jacobi Quartier*, qui juſſu Regis Chriſtianiſſimi *Franciſci I.*; anno 1535. Americam Septentrionalem luſtrans, hybernare cogebatur ad ripam fluvii *Canadæ*, prope locum nunc dictum *S. Crucem*; Nautarum ingentem ſtragem hic Scorbutus fecit, univerſalem brevi facturus, niſi incolæ ipſis indicaſſent arborem *Anedda*, cujus & cortice & foliis plurimi reconvaluere. Doctus ſcriptor A. *Montanus*, qui nobis hujus Diarii copiam fecit, in ſua *Americæ Borealis Hiſtoria* nihil attulit lucis, ut cognoſcamus arborem: nec licuit apud *R. P. Hennepin*, apud *Denis*, apud *Martiniere*, aliosque, qui Regionem illam peragrarunt, aliquam ejus deſcriptionem invenire. Nec in Doctiſſimi, ac Nobiliſſimi Conſiliarii, & Profeſſoris, *Nicolai Jacquin*, *Hiſtoria Stirp. Amer.* aliquid habetur, cum ad eam in America latitudinem non pervenerit. Hinc ad alios, qui nobis nota magis antiſcorbutica ſuppeditarint, nos conferamus. In

In pluribus Diariis variarum Claſſium Navalium, quas ſub finem ſæculi 16. ſive Reſpublica Batava, ſive Urbium Batavarum nonuullæ, ſive denique Cives ditiſſimi, miſerunt ad viam tentandam, juxta *Muſcovicam* ac *Tartaricam* oram, in *Chinam* ac *Japoniam*, ſtrages nobis occurrunt, quas edidit ſcorbutus miſerandas; eo quod expeditione qualibet infortunato admodum ſuccedente, vel complures Naves inter perpetuas atque inſuperabiles glacies, monteſque glaciales, naufragarentur; vel Nautæ itineris tœdio, longitudine, periculo, confecti, proprios demum lares repeterent; vel in *Nova Zembla*, aut alibi, hybernare coacti, una vice ad unum uſque perirent omnes, alia vice ex *Nova Zembla* in binis apertis ſcaphis, ex nave majore, glacie confracta, compoſitis, iter 400. milliarium in pelago errantes conficerent, donec demum ad extremam *Ruſſiæ* oram appellentes, inde in Patriam, ex toto numero duodeni, redirent. Non immorabor aliis Diariis, quam his, quæ ad ſcopum faciant.

J. van Linſchoten in Itinerario anni 1594. refert ſe appuliſſe in locum, quem *Waygat* appellant, alii *Naſſovicum Fretum*, menſis Junii 27. ibidemque detexiſſe inter gramina, aliaſque herbas, *Cochleariam* copioſiſſimam, Scorbuticorum illuc appellentium tutiſſimam refectionem.

Diarium duodecim illorum, quos retuli, poſt hybernationem in *Nova Zembla*, in Patriam rediiſſe, refert illos anno 1597. in inſulam ignotam conſcendentes, præ gaudio exclamaſſe ad viſam primo Cochleariam, eoquod fere cunctos Scorbutus reddidiſſet pene immobiles; inde non comedendo, ſed continuo vorando, ſe percepiſſe, non modo veras eſſe, quæ Cochleariæ in Patria laudes darentur, verum etiam omni illam laude ſuperiorem; quandoquidem celerem adeo mutationem perciperent, ut, paucis poſt diebus, panem biſcoctum denuo maſticare, quod dolentes gingivæ, denteſque vacillantes, ante nequiviſſent, commode inciperent. Da-

Data hęc exempla monſtrant Scorbutnm curatum Cochlearia: unde forſan quis ſuſpicabitur Scorbutum frigidum, ſive acidum fuiſſe, hincque herba alcaleſcente & calida ſublatum; talem vero, ſi acida & aceſcentia antiſcorbutica Regio dediſſet, non modo non curatum, ſed in pejns verſum, imo letalem fuiſſe redditum.

Reſpondebunt nautæ iidem. Scorbutus redierat dum promontorium *Wardhus* petituri, multum in fluctibus aberaſſent. Appulere demum ad extrema borealia *Laponiæ* in portum *Cola* vocatum, intimiuſque ſe penetrantes, Baccas *Rubi* copioſiſſimas deprehendere, quibus affatim comeſtis a Scorbuto convaluere omnes.

Fructus acido-dulces copioſiſſime comedentes, curantur a Scorbuto iidem ipſiſſimi homines, quos antea eodem in itinere, eodem in climate, eodem cum victu, Cochlearia curaverat. Quid ergo de natura Scorbuti ſtatuendum? Acida & Alcalina curarunt ſaltem eandem Scorbuti ſpeciem.

Rubi copia ingens, ingens & Cochleariæ per boreales omnes regiones: in omnibus itinerariis utrumque deſcribitur, & ad Scorbutum ex æquo laudatur. *Denis*, quo tempore in *Canada* habitabat, Rubrum ubique invenit tam copioſum, ac fertilem, ut qui ſuis de pratis eradicare vellent, non poſſent.

Anno 1615. 1616. 1617. *Guillelmus Cornelii Schouten*, Hoornanus, quo novas, transvecto frecto *Magellanico* terras detegeret, auſtralem orbis partem circum navigans, refert cum tædioſi itineris longitudine, tum diverſi generis commeatûs, aquæ bonæ potiſſimum, pe nuria, potiorem Nautarum partem Scorbuto affectam eſſe; tentaſſe ſe dudum hinc inde inſulam ut detegeret, & in continentem deſcenſionem faceret ægrotantium; ſed fruſtra. Scapha demum littus aliquod attingente, nautas Herbam detexiſſe *Naſturtio Hortenſi* ſimilem, eamque dein adhuc copioſiorem in Inſula dicta *aquoſa* ad 12. gr. lat. auſt. Coctis inde pultibus abudanter come-

meſtis, Scorbuticum nautam adeo levatum ſe percepiſſe, ut Herbæ vires haud potuerint ſatis mirari.

In Diario Claſſis navalis dictæ *Naſſovicæ*, quæ undecim Navibus conſtans, Architalaſſo *Jacobo Eremita*, ab anno 1623. uſque ad 1626. vecta circum orbem eſt, nullas in principio detegimus Scorbuti quærelas; cauſa videtur Limoniorum abundantia fuiſſe, quæ tanta nonnunquam, ut abuterentur, & ut Claſſis primo anno numeraret 42. ſuornm Dyſentericos inde periiſſe. Poſtmodum vero, ut in longis ſolet tædioſiſque itineribus, Scorbuto aliam poſt aliam navem petente, deviando continentem quærere decretum fuit in Procerum conſilio, Limoniorum quærendorum, aliuſve remedii antiſcorbutici gratia: at vero nulla inſula detecta, de ſervanda claſſe ob Scorbuti immanitatem deſperatum eſt. Detegunt tandem Inſulam *Annābon* ad gr. 111. lat. auſtr. Nautæ, & in inſula Aurantiorum pomorum copia incredibili repleverunt ſeſe, & bis centum millia eorundem ſecum in Naves induxere. Ex eo tempore nulla Scorbuti in Diario mentio fit.

Scorbutus igitur natus in plaga mundi auſtrali, curatur antiſcorbutico calido, Naſturtio Hortenſi; curatur antiſcorbutico frigido, pomis Aurantiornm & Limoniorum; eodem prorſum modo quo antea vidimus Scorbutum borealem integre curari calidis Cochleariis, & frigidis Rubis.

L. F. Haan., in Hiſtoria *Freti Davidis* plagam Occidentalem in *America Boreali* notat, ut in qua creſcat ſpecies Rubi, humi repentis, fragorum ſapore grati, copioſiſſimi. Deinde totam Regionem deſcribens, arbores ferre eam nullas ait, ſed aliquas Frutices, & baccas ceruleas, ſimiles Juniperi in *Norvegia* Baccis: tum & copioſiſſimam *Lactucam*, quam ibidem *Groenlandicum acetarium*, vocant, & *Acetoſam*. Hæc Lactuca & Acetoſa pro incomparabili Antiſcorbutico habentur, ut re-

fert;

ſert; ita ut iiſdem plurimum veſcentes, incredibile quam cito, & integre, convaleſcant.

F. Maartens, Chirurgus navis H*amburgenſis*, in Diario ſui itineris in *Spitzbergen*, & *Groenlandiam* ſuſcepti, inter cæteras plantas meminit *Cochleariæ*, quam ibidem pro ſcorbuto, copioſiſſimam, & ſapore gratiorem, & in Acetariis vehementer amatam, notat.

Joannes Egede, Danicus per 16. annos Miſſionarius in *veteri Groenlandia*, refert cap. 3. „ præſtantiſſi-
„ mam viribus *Cochleariam*, incomparibile adverſus ſcor-
„ butum remedium, copioſam ubique ad oras mariti-
„ mas reperiri, ſapore autem haud acrem ita, amaram-
„ que, quam iu regionibus temperatioribus. Stupendas
„ cæterum per eandem ſe curas vidiſſe.

Anno 1721. a Societate Indiæ Occidentalis Batavæ miſſæ tres naves, ut novas Regiones ad gradum Lat. Auſtr 56. quærerent, eruditum habent hujus expeditionis diarium, cujus in capite 7. hæc de Scorbuto leguntur.
„ Aprilis 27. altitudinem attigeramus graduum 23.
„ min. 2. Lat. Auſtr. Hic demum incommoda, diu
„ obſervari cepta, quæ illos, qui longa itinera mari
„ conficiunt, inſequi ſolent, nos gravius premebant.
„ Quantus enim cumque Commeatus nobis datus eſſet,
„ minuebatur tamen, ita ut quotidianæ portiones, ne
„ tandem deficerent penitus, indies parcius diſpenſaren-
„ tur. Quin & Panem, cum communem, tum biſco-
„ ctum, ſitus corruperat, quemadmodum & reliquum,
„ qui inſuper vermibus ſcatebat, commeatum. Percepta
„ quoque & aquæ ſenſim creſcens penuria; quare &
„ parcius illa Nautis cepta dari. Tandem & ipſa fœtida
„ ac verminoſa, non ultra fuit ad ſitim idonea, nec ad
„ humectanda corpora, quæ enormis calor exſiccaverat,
„ apta, nec utilis ad deperditas illorum vires reſtau-
„ randas.

Præter cæteros morbos, Scorbutum inde deduxit, naſci ſcilicet illum oportere ratus, eo quod ſicca eſſet

ac

ac ſuffocans in mari Atmosfæra, quod ſalita alimenta corrumperentur, quod potabilis lympha deficeret, noctesque præprimis gelarent. „ Signa, ſcribitur in Diario, morbi prima manifeſtantur ad Gingivas, haud
„ tumidas duntaxat, ſed & nigras ac putridas; hinc fœtens anima, hinc corrupti dentes vacillantesque adeo,
„ ut nedum navalem, verum etiam nec alium quemcumque cibum, manducare queant. Inde porro per universum corpus morbus vagatur. Ad crura, ad brachia, ad alias partes, maxime vero ad genu, patellam, Maculæ viſuntur, pulicorum morſibus ſimiles,
„ rubræ, purpureæ, lividæ, nigræ, una cum articulorum doloribus. Poſthac brachia, coxæ, femora, hinc
„ inde tument; livida ſic aut nigra, quemadmodum alias a contuſione fit. Palata videre eſt, quibus fruſta
„ veluti craſſæ corruptæque carnis adhæreant, die a
„ chirurgica ablatione altero renaſcentia. Multorum
„ cernas horride tumidos vultus. Accedunt demum tremor, palpitatio cordis, tenſio ventris, miſeranda artuum contractura, vehemens ſæpe dolor, & morbo penitus irradicato, mors: non ita quidem ut omnia hæc
„ ſymptomata eundem hominem impetant; nam ad interimendum ſufficiunt pauciora.

Remedia deinde proſequutus, Cochleariam quidem præſtantem eſſe cenſet, ſed recentem tantummodo, haud vero in ſpiritum evectam; cum is, inquit, calidior exiſtens, tenujora diſſipet, figat craſſiora. Cæterum in longis itineribus nihil reperiri præſtantius, quam in continentem deſcendere, quo ægri ſereniore aura aliquantiſper veſcantur.

„ Vix fari datur, inquit, quantum marinum hunc
„ morbum aer mutet, emendetque, campeſtris; ac quantopere ſimplices *herbæ pratenſes*, ipſumque vile adeo
„ habitum *gramen*, vires exerceant curandi valentiores
„ illis omnibus, quæ ut decantata remedia laudentur.
„ Miror ſane Medicos illos, qui naves, quæ ſua con-

„ ſi-

„ ſilia obſervent, a ſcorbuto immunes fore obfirmata
„ fronte aſſeverent. Etenim quæ eorum remedia ad effi-
„ cacitet præſervandum alia, quam illa, *quæ ipſiſſima*
„ *in longis deficiant itineribus ?*

Inter medias has miſerias Inſulam detegunt ad gr. 15. Lat. Auſtr. cujus nigri incolæ inſulæ afferunt producta: Nuces ſcilicet *Kokos*, & quandam herbam abundantiſſimam, amareſcentem, ſimilem per omnia *Naſturtio hortenſi.* Incredibile, ait, quantopere inde reficerentur omnes; ita quidem ut, licet lapidibus fere obruti ab Inſularibus fuiſſent, ni fugam capeſſiſſent, inſulam tamen *Refectionis* appellarent; quo nomine eandem poſthac in Geographicis Mappis decoratam deprehendimus. Eſt in eadem fere altitudine cum inſula ſupra dicta, ob inventas a nautis aquas *Aquoſa vocata*, in qna eadem herba & copioſiſſima deprehenſa eſt, & mirifice antiſcorbutica.

Anno 1719. Navis *Barneveld*, poſt infortunatos per immenſum pelagus errores, appellens tandem ad ampliſſimam inſulam *Madagaſcar*, ad oram *Africæ* occidentalem, Nautarum 120. ſcorbuticos in Littus duxit, ſub tentoriis locavit, & poſt 14. dies pleroſque iterum ſanos in Carinam recepit, nullo adhibito remedio præter ſpeciem *Nymphææ*, quam in aqua copioſiſſimam invenientes, tum juribus incoxere, tum more Acetariorum comederunt.

In itinere circum Orbem univerſum *Guillelmi Dampier* legimus, qua ipſe vehebatur, navem depoſuiſſe ad Promontorium *Bonæ ſpei* ſuos ſcorbuticos, eo quod ibidem quocumque *fructuum olerumque* genere plerique brevi ſoleant convaleſcere. Non addidit Autor numerum ſcorbuticorum, qui in hoc promontorium depoſiti fuerant; ſed convaluiſſe refert omnes, quatuor duntaxat, qui omnium peſſime in Nave habuerant, exceptis.

Famoſiſſima Scorbuti curâ eſt Inſula *Sanctæ Helenæ*, inter 15. & 16. Lat. Auſtr. gradum. „ Raro fit,
„ inquit *Dampier*, quin ſcorbutici hic amiſſam dudum

„ recuperent ſanitatem. Fert Inſula hæc herbas optî-
„ mas, unde balneis per Inſulanos adornatis rigiditas,
„ immobilitaſve cruris percuretur: a ſuo autem ſcorbu-
„ to fructibus, oleribus, recentioribus alimentis, cito
„ liberantur; ita quidem, ut qui penſili lecto ex Na-
„ vi in Continentem ducti fuerant, elapſo octiduo pe-
„ dibns incedant, imo ſaltent: juvat vero aura ſerena.

In tædioſo itinere ex *Nova Hollandia* ad idem Promontorium, homines ſcorbuticos primum 20. perdidêrunt; deinde vero morbo aucto, auctis itineris tœdioſi laboribus, putridaqne exiſtente ad bibendum aqua, miſere omnino cum nautis agi ceptum. Interim Navis præfectus, magnam in navi poſſidens *Tamarindorum* copiam, juſſit definitam cuique ad prandium portionem cum Oryza dare; id quod omnes multum reficiebat.

„ Porro ita commune omnibus, ait, malum erat,
„ ut vix exiſteret, quem immunem diceremus; malum
„ ſubdolè ſic obrepens, ut ipſi nos vix perciperemus æ-
„ grotantes, vixque dolentes; ſed debiles quidem &
„ inappetentes: ſubdolè, inquam, ſic, ut plurimis eo-
„ rum, qui morti adpropinquarent, vix ſuaderi poſſet
„ ſuo manerent in penſili Lecto, donec demum immo-
„ biles redderentur; quando vero ſe lecto immobilitate
„ affixos cernebant, condebant teſtamentum, haud ul-
„ tra biduum, triduumve, calamitates protracturos ſe
„ certi.

§. III. Ubique quæ de ipſa Morbi deſcriptione & ſymptomatibus Diaria habebant, in mea relatione collegi, ut conſtaret marinum illum ſcorbutum, in nonnullis ſymptomatibus, alia atque alia in nave, differentem, tamen præcipuis in rebus ſic convenientem eſſe, ut ſcorbutum putridum vere referat; conveniatque omnino cum eo ſcorbuto, quem terricolæ habent: ita ut idem prorſum morbus eſſe appareat terra marique.

Subdolum hunc morbum lævius gentem borealem afficere obſervamus, ex quo tellus multis in locis ſit red-

reddita ſiccior; aggeribus ſic adornatis, ut externæ aquæ ſecludantur, liber internis concedatur effluxus: ex quo ædes ſic ſuas conſtruxerint, ut minus humeſcant intus, ac liberiore perflentur aëre: ex quo durioribus alimentis plura ceperint molliora interponere, ſic ut dies nulla tranſeat, in qua variis lactucis, oleribus, fructibus, non veſcantur; crudis, coctis, elixis, toſtis: ex quo Aſiatici alias noxii, potus; ſic ſaltem *Boerhaavii* ſententia erat; corpora ab acrioribus, diluendo, magis liberarint: ex quo tandem ſe contra cæli inclementiam firmioribus veſtibus muniverint. Quin & cæteris paribus, vita laborioſa admodum, in eadem regione boreali, ſub eodem victu & aëre, immunes omnino a ſcorbuto, aut levius ſaltem affectos, præſtat Aratores, Fabros ferrarios, lignarios, &c. interea dum Textores, Sartores, Sutores, Pictores, Phrigiones, Viri Litterati, graviſſime afficiuntur.

Examinandum eſt undenam ſcorbutus in navibus? ut pateat num vel hæc, quæ terricolis mitiorem reddiderint, vel adhuc alia, Maricolarum quoque mitigare tollereve ſcorbutum queant?

An igitur 1°. ab aëre marino, ita ut ex mari quidquam exhalaret, quod aëri commiſtum, ipſum ſæpe redderet reſpirationi ineptum, & ad ſcorbutum generandum aptum, ut quorundam opinio fert?

An 2°. ab humidiore ſemper athmoſphæra?

An 3°. a ſalitis?

An 4°. a penuria vegetabilium?

Ut primo generalem reſponſionem ad hæc omnia, deinde ad ſingula propriam, adornem, dico has quatuor cauſas ita univerſales eſſe, ut ex æquo omnes in nave afficiant, Gubernatores majores, minores, & Claſſiarios vulgares. Conſtitit vero univerſali obſervatione claſſis *Anſonianæ*, aliorumque, nautas potiſſimum ſcorbuticos eſſe, minus eſſe præpoſitos minoris ordinis, adhuc minus præpoſitos majoris ordinis, omnino nihil fere Præ-

fectos ſupremos. Cum igitur quatuor hæ cauſæ omnes ex æquo afficientes, non omnibus ex æquo ſcorbutum crëent, haud videntur ejus cauſæ appellari poſſe.

Doctiſſimus *Lind*, qui de Scorbuto Tractatum Hiſtorico-dogmaticum erudite & practice ſcripſit, dum examinat an ſalita ſcorbutum crëent? egregie reſpondet non videri, quum ſal a putredine ea præſervet, quæ cæteroqui in putredinem proclivia ſint: cum 2°. diuturniore tempore aqua marina, dira neceſſitate cogente, pota, ſcorbuticis haud nocuerit: quod tertio ſalita viſa ſint homines ab eodem præſervaſſe.

Obſervatum quippe fuiſſe, dum naves *Anglicanæ* cum *Batavis* conjunctæ, ſtationem diu peragerent, ne ne portu ſolveret *Gallica* Claſſis, *Anglos* ſcorbutum corripuiſſe, non corripuiſſe *Batavos*: cauſa quæſita, conſtitiſſe id, quod Claſſiariis *Batavis* bis in ſeptimana ex Braſſica ſale condita pararetur prandium, *Anglis* vero minime: cæterum in omnibus idem utriſque regimen contingere.

Pergit Doct. *Lind.* docere non eſſe, qui ſcorbutum faciat, ſalem marinum. Scorbuto affici ceptis, inquit, mox omnia ſalita auferuntur; attamen morbus pergit, & furit. Præterea ſcorbutum natum oſtendet, non niſi recentibus carnibus veſcente nauta. Sic *Anſonii* claſſi, *Mexico* recedenti, inter medias recentes carnes morbum natum: *Cæſarias* Legiones, Cl. *Cramero* notante, cum carnium recentium abundantia; *Ruſſicum* exercitum, referente *Nitſchio*, ſalitis carentem, in turpes incidiſſe ſcorbutos.

In quæſtione porro de Vegetabilibus, merito occinit Doctiſſimo *Bachſtrom*, in eo, quod & ad præveniendum, & ad curandum, ſint egregia: id urbes obſeſſas, id *Hollandorum* Braſſicam confirmare lubens fatetur: attamen cenſet etiam hanc *Bachſtromii* eſſe limitandam ſententiam.

Quod enim 1°. de urbibus obſeſſis conſtitit, id in mul-

multis aliis obſidionibus, ubi ſimiles cauſæ exiſterent, non ita conſtitiſſe. 2°. In media Vegetabilium abundantia ſcorbuticos effectos eſſe Claſſiarios.

Exemplum terribile affert, quod egregius *Huxham* confirmat. Dum Claſſis navalis Architalaſſi *Martin* in Freto Gallicano diu obſervabat Claſſem Gallorum, in ſumma abundantia Vegetabilium omnium & optimarum aquarum, tanto afficitur Scorbuto, ut inter 4000. Claſſiarios 400. numerarentur miſerrime affecti: ſic ut Doctiſs. *Huxham* cernens redeuntem in *Pleymuti* portum Claſſem, graphice ac lamentabiliter conditionem deſcripſerit ægrorum. Unde Cl. *Lind.* defectum Vegetabilium, ſcorbuti feracem, non niſi cauſæ occaſionalis vice fungi putat.

Sed ut certius, quid de Scorbuto proferatur, quid cauſæ eſt, quod plebs navalis infima hoc morbo maxime laboret? minus, aut vix Proceres? 1. Proceres navis & præpoſiti nautarum habent mutatorias veſtes, ut madefactas exuere, ſiccas induere queant. 2. Lectos ſuos pellibus animalium munitiores adverſus frigora, quam plebeji, habent. 3. Omnes ſuas veſtes habent Præpoſiti, quam Claſſiarii, craſſiores, arcendo frigori aptiores. 4. Habent Navium Gubernatores, & ſupremi Miniſtri, Tamarindos, Aurantiorum ac Limoniorum poma, horumque defectu varia Limoniorum genera muria condita, ſuccum Limoniorum qui in doliis, & melius adhuc in lagenis diu ſervari poſſit, conditas ſale Braſſicas, Rapas, Phaſpolos, Endiviam &c. Vina, Cereviſias lupulatas, &c. hæc omnia ſimul ſumpta & non Vegetabilia ſola, concurrere videntur, quo minus Navium Proceres hoc morbo affligantur.

Vita laborioſa nautarum an non deberet illos eximere potius a Scorbuto, ita ut minus eo, quam Proceres, laborarent?

Si ſolus labor exercitus Scorbutum præcaveret, labor neglectus conciliaret, utique nautæ eſſent ab eo

Proceribus navis exemtiores; ſed ut, non obſtante ſua vita laborioſa, magis tamen Scorbutum contrahant, plures inevitabiles ipſis cauſæ, evitabiles Proceribus, efficiunt; ut jam vidimus.

An machina *Suttoniana* apta non eſt, ad Scorbutum præcavendum in Navibus?

Juvat ad aëra puriorem reddendum, ac renovandum; in eoque ſane egregia nautis eſt: ſi autem humiditate diuturna peccet aër, nil Machina juvat; cum pluvioſa tempeſtate expulſum aëra humidum, humidus ſubſequatur. Unde graviſſimus *Anſonio* Scorbutus, *Mexico* redeunti, & omni genere abundanti Vegetabilium. Pluviis ſaturo aëre explente naves, nulla dies ſerena illuxit, qui navem permitteret ſiccari. Venti interim & procellæ ſpumantes undas in naves invehebant, nautas reddebant madidos & frigidos. Cum nunc inter cauſas occaſionales nulla ſit aëre humido ac frigido pejor, cum is diuturniore tunc obtineret tempore, Scorbutum peſſimum naſci oportuit.

Ex cunctis liquet victum corruptum, aëra humidum ac frigidum, veſtes tenues & humidas, humidos tenueſque lectos, Vegetabilium ſucculentorum defectum, animi mœrores ac tædia longi itineris, unà concurrere ad Scorbutum generandum; aëra humidum ac frigidum, cum veſtibus & lectis nautarum frigidioribus, ſcorbutum creare poſſe in media Vegetabilium opulentia; Vegetabilium defectum ſolum ſine humiditate & frigore & mœroribus, vix creare ſcorbutum, ut optimus *Lind* in *Scotiæ* Montanis incolis, & in *Finnis* evicit.

§. IV. Ex mirandarum curarum collectione conſtat illas peractas eſſe herbis calidis, & frigidis; alcaleſcentibus, & acidis; *Cochlearia*, *Naſturtio*, *Braſſica*, *Cæpis*, *Nymphæa*, *Lactuca*, *Acetoſa*, *Rubi baccis*, *fructibus Tamarindorum* aliiſque, maxume pomis *Aurantiis*, *Citreis*, ac *Limoniis:* quovis *graminum* genere: nec non quibuſvis ſucculentis *Vegetabilibus: Vino*, *cereviſia*, *aceto*.

Quam-

Quamvis remedia, quæ morbum curaverint, oppoſitæ ſint Naturæ, ſcorbutus tamen navalis, ſymptomatibus deſcriptus ſuis, unius modo ſpeciei fuiſſe apparet; maxime id concludere licet ex curatione eorundem hominum primo per Cochleariam, deinde per Rubi baccas; ut ſupra conſtitit.

An vero Cl. Viri *Pringle* experimenta, aceſcentis Cochleariæ, dum chemicis quibuſdam operationibus eandem exponebat, præcipuam difficultatem haud tollant, docendo unicum ſcorbuti genus unico medicamenti genere curatum eſſe?

Si hæc experimenta aliis clarioribus elucidentur, lubens Viri doctiſſimi ſententiam amplectar: verum ne huc uſque amplexus ſim, me alia experimenta remorantur. De acore in ipſius experimentis ex Cochlearia percepto ideo non concludo acidum in Cochlearia adeſſe, quia didici propriis experimentis, dum alcalina vegetabilia, dum ipſa jura carnium, certum quendam corruptionis gradum conſequuta, quid acidi redolcant, id fugax acidum, licet ſyrupo Violarum detectum, ideo non docere naturam rei acidam, cum brevi poſt totum abeat in alcalinum. Ergo vix video, cur, ob fugax tale acidum, credamus & alcaleſcentia vegetabilia, & jura carnium, in corpore humano ut acida agere? Equidem in experimentis clariſſimi viri alcali volatile Cochleariæ avolavit multum, indeque natura herbæ alcalina vehementer mutata eſt; ſed an mutata tota? An mirandæ curationes putridi ſcorbuti, ægris, Armentorum inſtar, crudam de pratis herbam vorantibus factæ, præſens non habuere alcali, idque copioſum? Deinde in Pringleanis ſufficiens diſtinctio inter fermentationem & putrefactionem deſiderari mihi videtur. Deſiderari etiam arbitror debitam diſtinctionem putrida inter & alcalina. Putrida multa cum acidis non efferveſcunt, donec certum adipiſcantur putredinis gradum, quo fiant alcalina. Necdum etiam mea experimenta me convicere de vera putredine,

etiam nondum alcalina, in vivente corpore animali. In tot morbis putridis, etiam conclamatis, dum ſanguis vena tuſa eductus, aut aliunde effluens, examinatus eſt, nunquam, ne in peſſimis quidem variolis, putredinis ſigna vel minima mihi dedit. *Mortono* putridus ſanguis de vena exiliens deſcriptus, ob raritatem hic vix memorandus eſt. Et demum non datur in tota Chemia machina, quæ utcumque machinæ humanæ ſimilis ſit: Comparentur alimenta & potulenta cum excretis ſecretiſque omnis generis, an huic ſimilem poſſideat Chemia machinam? Unde donec Clari, quem veneror, ſemperque venerabor, Autoris, experimenta elucidentur, cochleariam, naſturtium, allium, &c. vocabo calida alcaleſcentia, imo alcalina Antiſcorbutica.

Nunquid ergo in Vegetabilibus, præter prædominans acre, aliquid aliud eſt, quo ſic operentur, ut acre illud nihil obſit, & illud aliud, quidcumque demum ſit, curam ſcorbuti peragat totam? Foretne vis eorum ſaponacea? an aliquid aliud?

An non his, qui ſaluti publicæ vi muneris coguntur invigilare, incumbit ut ſupremæ poteſtati ea indicent, quibus horrendus hic morbus præveniatur? Et an inter hæc conſilia etiam hoc ſalutare non ſuadendum, ut loco tantorum vegetabilium ſiccorum, parentur in doliis ſucculenta vegetabilia omnis fere generis ſale condita, ut nunc pauca modo parari ſolent? Si Viri clariſſimi *Poiſſonier* aquas marinas levi negotio potabiles reddendi ſuccedat conatus, laudes merebitur æternas.

An ad ſtupendas & celeres ſcorbuti curas plurimum non contulit aura ſerena, in quam ex navi deducti ſcorbutici inducerentur, & qua compluribus fruerentur diebus.

Purus, ſiccus, tepens aer, partem medicinæ in his expleverit neceſſe eſt, dum humidus frigiduſque aër ſymbolam adeo magnam morbo generando contuliſſet: ſed abſoluta talis puri ſicci tepentiſque aëris neceſſitas non de-

demonſtratur ex eo. 1°. quod ægri ſæpe jacuerint in Littore ſub tentoriis, ubi certo & humidus aer, & frigidus ſæpe eſt. 2°. quod plures tales celeres curæ peractæ ſint, ægris in continentem non expoſitis, verum nave detentis. Curam vero fortunatiorem ac celeriorem bono cum aëre expectare oportet.

§. V. Quid demum cauſæ, quod marini ſcorbuti, ejuſque peſſimi, ſæpe tam celeris, atque perfecta cura fuerit; quodque terricolarum ſcorbutus curam noſtram toties diuturnam, laborioſam, ac ſæpe impoſſibilem arguat? An doſis eſſet Medicamentorum, quam ad guttulas, ad cochlearla, ad vaſcula aliquot Nucthemeri ſpatio evacuanda, præſcribimus; interea dum Hiſtoria marina homines curatos oſtendit illos, qui vegetabilia cruda integris manipulis, qui poma aurantia & limonia denario numero, qui præterea herbas & fructus, coctos, elixos, aſſos, juraque eorum, ad victum ſic adhibebant, ut nulla re alia veſcerentur?

CA-

CAPUT V.

De Machina ad curandum Ileum deſperatum.

§. I. *Commumeantur duæ Epiſtolæ agentes de Machina, nuper in* Italia *excogitata, qua tres homines, Ileo deſperato laborantes, integræ ſanitati brevi reſtituti ſunt; referentes quoque facta in canibus cum eadem experimenta.* §. II. *Traduntur novem mea experimenta cum hac machina capta; qua occaſione etiam phænomena, quæ circa Vermium in corpore animali domicilium, & circa Vitales actiones, obſervabantur, noto.* §. III. *Quatuordecim Corollaria tam Theoretica, quam Practica, ex dictis deducta.*

§. I. ERuditiſſimus ac ſolertiſſimus Medicus *Joannes de Videmar*, celeberrimus *Mediolanenſis* Practicus, ad promovendam Medicinam natus, jam pluries de ejuſmodi machina ad me ſcripſit, quæ excogitata in *Italia*, ad deſperatum Ileum morbum, præſente jam vomitu ſtercoreo, ſolvendum pluries admota, nonnullos homines mortis faucibus eripuiſſet, eoſdemque ſpatio incredibiliter parvo reddidiſſet ſanitati.

Primæ ejuſdem Literæ ad me datæ XII. Kal. Jan. 1762. ſic ſe habent: „ Machinam, de qua alias ſermo „ fuit, a Domino phyſico *Molinari* huic noſtro Fabro „ *Laurentio Mazzoni* demandatam, iſtuc brevi deferen„ dam intelligo; ita binas alias hiſtorias, ad eam ſpe-

„ ctan-

„ ſtantes, quæ bis fortunatum obtinuere eventum, ti-
„ bi communicatas volo; eaque ſimul in Denatis per
„ me capta experimenta coram Archiatro *Vandelli*, e-
„ juſque nepote D. *Dominico Vandelli*, ut de ejus uſu
„ certiores apud Litteratum orbem rationem redddere
„ queamus. Et primo:

„ Ruſtica mulier toróſa, quartum agens luſtrum,
„ poſt magnam ſalſamenti, fructuumque horæorum, in-
„ gurgitationem, quatuor miliarium iter ſuſcepit. Do-
„ mum redux doloribus *ad ileum dextrum* vexatur, cum
„ abdominis intumeſcentia, vomitu, anxietatibus; nihil
„ profuere Enemata ſæpius applicita, nihil iteratæ V. S.
„ nihilque fotus emollientes, & oleum Lini magna ſa-
„ tis copia epotum; ita *ut ad octavam diem* increbe-
„ ſcentes, jamque morituram proclamantes, ut trasfer-
„ retur machina, conſcii ſuadeant nonnulli: qua appli-
„ cata magna tepentis aquæ copia quatuor dierum ſpa-
„ tio: ſed per intervalla, injecta, mirum! dextram ab-
„ dominis intumeſcentiam ſe movere viſum eſt, doloreſ-
„ que demulceri ceperunt, multiſque brevi poſt deje-
„ ctionibus liberata fuit.

„ *Frater Joſephus Fidelis a Mediolano*, Capucinus,
„ moribundis in Xenodochio adſtans, quadragenarius,
„ poſt diuturnam toleratam febrem vix reconvaleſcens,
„ in vomitum fere continuum incidit, materiei primo
„ aquoſæ, virideſcentis, magnæ copiæ, ſingultibus iden-
„ tidem comitantibus, nulliſque trium dierum ſpatio ſe-
„ dibus. Omnibus incaſſum adhibitis, fœteutes jam in-
„ cipiebat vomere fœces. Re in anguſto ſic poſita, adſtans
„ Chirurgus & Lithotomus magni nominis *Dominicus*
„ *Ocelli*, machinam experiri ſolitus, ad eam confugien-
„ dum eſſe autumavit, motum periſtalticum inverſum
„ revocandi ergo. Manu operi admota, paulatim, ſed
„ repetito, injicitur tepida: paucæ, ſed crebræ reddun-
„ tur ſedes, (qui effectus machinæ hujus ſingularis &
„ proprius alvum crebro irritandi,) brevi ceſſat eme-

„ ſis,

„ ſis, permanente adhuc ſingultu; verum analepticis „ recreatus, integre convaluit, prout mihi retulit idem „ ægrotus.

„ Ad ea, quæ in denatis ipſe animadverti coram „ Teſtibus, nunc devenio. Nudatis igitur Inteſtinis, „ aqua per machinam injecta paulatim præterfluere o„ mnes Inteſtinorum convolutiones, uſque dum continua„ to per os exiret rivo, conſpexi; ne guttula quidem „ in cavo abdominis ejecta, intactis, etiamſi ſatis ex„ tenſis, Inteſtinis; neque tam impleta ac diſtenta in„ veni, ut rupturæ periculum minarentur, quin majori „ extenſioni locus foret. Iterato periculo in cadavere, „ cui Ileum pone Valvulam apertum fuit, aquam vix „ ad libram injectam per aperturæ locum exire vidimus, „ nihil prorſum reſiſtente valvula, haud ſecus, ac ſi „ nulla adeſſet: ex quo vera ſcripſiſſe *Matthæum de* „ *Gradibus*, *Guainerium*, aliosque, intelleximus, qui „ ſuppoſitoria in anum intruſa, abrupto vi filo, per os „ ejeciſſe ægrotantes nobis tradiderunt; quin imo digi„ to immiſſo in Colum, deſurſum verſus abſque ulla „ reſiſtentia in Ileum tranſiviſſe animadvertimus.

„ Nec per coſtructam Machinam iſtuc quantocyus „ translatura experti fuimus aliis duobus in cadaveri„ bus; hinc pari modo injecta aqua ultra valvulam præ„ terlapſa non fuit; ita ut non ſemper æque conſtru„ ctam, neque in omnibus æque validam eſſe fateamur „ oporteat; quemadmodum & *Hales* in canibus, aliique „ in hominum cadaveribus Anatomici annotavere. Ho„ rum duorum cadaverum Inteſtina ad ſpithamæ longi„ tudinem, ſupra & infra valvulam, de induſtria diſſe„ cui, atque e corpore extraxi, in diem ſequentem pe„ riclitaturus, quid inde eſſet. Injecta igitur in Colon „ aqua, in Ileum pertranſiit; minime miratus ſum, eo „ quod partes in ſitu quandam habeant actionem, quam „ non retinent divulſæ, quemadmodum partium uſus in „ denatis valde laceſſitur.

„ In

„ In vivo cane de induſtria parato iterum periculum fe-
„ cimus, in eoque facillime tepidam omnes Inteſtino-
„ rum anfractus, ad Pylorum uſque, pervaſiſſe
„ vidimus. Ex quibus patet Inſtrumentum hoc
„ nullum neque in vivis conatum inferre poſſe; eo ma-
„ gis, quia dum ſatis eſt, injectio de ceſſatione admo-
„ neat, atque extracto tubulo immediate poſt rejiciat
„ aquam. Hæc de Machina ſatis.

In ſecunda Epiſtola data *Mediolani* ſept. Kal. Jun. 1762. ſic ſcripſit: „ Habes hic annexam delineationem,
„ atqne deſcriptionem Machinæ, clyſteris vice adhibitæ.
„ En caſus! Mulier fere quinquagenaria, colicis dolo-
„ ribus quatuordecim dierum ſpatio vexata, nihil pror-
„ ſum per inferiora emittens, omnia evomebat; incaſ-
„ ſum adhibitis clyſteribus emollientibus, acribus, ipſo-
„ que Tabaci fumo, atque oleo amygdalino cum Hy-
„ drargyro deglutito, nec repetitis V. S. ac balneis,
„ levari potuit. Ipſo momento, quo Machinæ ope in-
„ jecta fuit ſaccharata aqua, tot dejecit prædura ſcyba-
„ la, ut vix credi poſſit; quibus exacte inſpectis, præ-
„ multi uvarum acini, jam multis menſibus retro co-
„ meſti, reperti ſunt.

„ Verum quidem eſt, quod mulier hæc multos ſu-
„ ſtinuit labores in aquæ violenta injectione, quemad-
„ modum optime notat Exp. *Hales* in Hæmaſt. Exp.
„ 25. ac parum affuit ne in animi deliquium laberetur
„ in fœcum dejectione; aſt analepticis roborata, in diem
„ ſequentem injectione iterata, iterumque interpoſitis a-
„ liquot diebus repetita, optima nunc fruitur valetudi-
„ ne, quæ iliaco morbo mori proxime videbatur.

„ Haud abſimilis ei hæc machina eſt, quæ ad ex-
„ tinguenda incendia apud *Martin* deſcribitur, in *Gram-*
„ *matica ſcientiarum*.

„ Jam in cadavere Machinam hanc experti ſumus,
„ vidimuſque aquam ad Pylorum uſque aſcendiſſe; aſt
„ ignoro uſque dum, an in omnibus cadaveribus hoc

„ e-

„ eventurum ſit? Repetitis experimentis te commonefa-
„ ciam. Dubium tamen eſt an, poſito quod æque eve-
„ niant in omnibus demortuis, in vivis pari modo e-
„ ventura ſint, (quemadmodum & tu notas ſuper *Ha-*
„ *leſiana* experimenta,) majorem propter *Tulpianæ* val-
„ vulæ vim in his, quam in illis.

„ Clariſſimus *Hales* loco citato, & tu quoque in
„ capite *de Tympanitide & Ileo morbo*, Medicos admo-
„ nes ut hujuſmodi caſibus enemata excogitent tanta-
„ rum virium, quæ Inteſtinorum obices tollere poſſint.
„ Hæc tibi communicata hiſtoria ſatis evincit, quantæ
„ ſit efficaciæ ſimilis aquæ injectio.

His ita a digniſſimo Viro perceptis curavi mihi juxta delineatam calamo effigiem Machinam ejuſmodi parari: quam Tabulam lubenter communicaturus eſſem, ſi in actis *Bononiæ*, aliuſve Italicæ Eruditorum Societatis, non proſtaret brevi; & niſi, ut ante monitum eſt, fere ſimilis haberetur in *Martini Gram. Scient.*

Die Martis 28. hujus anni, primum experimentum in Noſocomio fecimus in Cane viva, mediocris magnitudinis. Injecimus in tribus iteratis vicibus in inteſtinum Rectum libras Medicas unciarum XII. propemodum ſex aquæ tepidæ.

Poſt ſingulas injectiones canis incredibili impetu aquam cum ſtercoribus ad 4. 5. pedum diſtantiam expulit ano. Has tres injectiones ſpatio horæ quadrantis abſolvimus.

Liberata canis per 3. 4. minuta ſpatioſum cubiculum circuivit, corpus poſticum totum madidum ubique affricans. Poſtea cucurrit alacriter, bene dormivit, ſaltavit, manducavit eo, & ſeq. die.

Violenta hæc vis, qua injecta aqua ad tertiam uſque vicem reſiliret, noſque injectionem ter repetere cogeret, ſuſpicionem dabat an valvula *Bauhiniana* tranſitum non denegaſſet.

Unde die 29. & 30. & 31. Martii eodem modo

ex-

experimentum repetivimus, eundem an effectum editurum eſſet curioſi. Et phænomena injectionis eadem erant, & æque bona canis poſt injectionem valetudo.

Unde 1. Aprilis experimentum ſic mutavimus, ut ano bene circum ſiphunculum clauſô, & cane melius intra manus firmata, ſex ad minimum libras continuata opera injecerimus. Porro dum libræ pene quatuor injectæ erant, canis vomere cepit, primo aquam, dein cibos, vermes tandem teretes vivos. Injectione interim pergente, vomitus rivi lati inſtar proſiliit ad diſtantiam 3. aut 4. pedum.

Vis ergo machinæ continuatior reſiſtentiam valvulæ ſuperavit.

Animus erat ilico interna examinare. Strangulavimus canem, & aperuimus. Craſſa inteſtina modicè, tenuia minus, ventriculus immenſe diſtentus erat.

Apertis colo & ileo, oblongum in valvula hiatum deprehendimus.

15. Aprilis ſano ac vegeto cani unica continuata vice, niſi quod ſemel quidquam alvus reſiliret, injecimus ultra octo libras aquæ tepidæ. Poſt injectas 5. libras vomere cepit, pluriesque vomitum exinde repetivit. Paucis poſt minutis a ſordibus canis mundatus, ac linteo ſiccatus, hilaris ac ſanus fuit per plures dies; poſtea dimiſſus adiit ilico ſuum in vicinia herum, rediitque adhuc ſæpe nos blande ſalutaturus.

18. Aprilis in cadavere humano vires exploravimus machinæ. Sexagenario major cum calculo in Veſica in Noſocomio obierat. Vexicam cum calculo primum eduxeramus, ne utiliſſima demonſtratio, quam poſthac communicabo, turbaretur. Injecimus tunc ope machinæ tepidam per anum, quæ ut facilius progrederetur, inteſtina plurium manibus molliter compreſſimus; ſic tamen ut aquæ progreſſum levatis ſæpe manibus bene contemplaremur. Vidimus inteſtina craſſa cito impleri; nonnullam quidem naſci ad valvulam remoram, ſed brevi ſub-

la-

latam; injectam aquam momento citius inteſtina tenuia permeare; non extendi ea notabiliter; ventriculum autem valde turgidum fieri, oreque mox elabi aquam. Valvula hiabat; antequam vero perſcinderemus, ex colo aquam in ileum promovere ſatagebamus, haud æque feliciter in quovis inteſtini ſitu: certus ac determinatus ſitus requirebatur, ut ex Cæci ſacco aqua in Ileum tranſiret.

3. Maji canem maſculum 16. menſium, fortem, nacti, experimentum iteravimus. Valida corporis contorſione & ejulatu tres primæ tepidæ libræ vi expellebantur ano. Quo dein accuratius circum cannulam firmato, tres alias libras commode, & non interturbate, injecimus: aqua interim vomitu quidem valido, ſed eo, qui in primo cane obſervatus, debiliore, ejectabatur, cum paucis cibis, & teretibus Lumbricis, ad tertiam uſque vicem.

Decreveramus etiam hunc extemplo aperire; ſed cum inde minus recte, quam priores canes, ſe videretur habere, pepercimus ejus vitæ, viſuri an quid ab operatione infortunii obſervari daretur. Aſt hora elapſa canis per omnia ſe ſanum eſſe demonſtrabat. Cum haud illepidus cuiquam placeret, qui pro ſuo magno ac vetuſtiore cane libenter eum mutaret, dedimus illi noſtrum, poſtquam per novem dierum ſpatium certiores nos de ipſius perfectiſſima ſanitate reddidiſſemus.

Canem ergo majorem illum 12. Maji ad experimentum ducentes, ſpatio binis minutis breviore injecimus aquæ tepidæ 8. vel 9. libras, quæ incepere tunc violento ſaltu, minus tamen violento, quam in primo experimento, ore exſilire. Vomitus iterum ut in prioribus ter repetierat, iſque ſingula vice copioſiſſimus. Materies ejecta partim aqua erat, partim copioſa caro, partim lumbrici teretes, digitum, ſeſquidigitum, longi, valde graciles, partim copioſiſſima Tenia, & glutem multum.

A-

Apertis per longitudinem inteſtinis deteximus innumerabilium Teniarum copiam, ſic ut catena cohærentium ſibi cucurbitinorum vermium, ſive Aſcaridum planorum, hinc inde, forte per vim aquæ, fracta, plus vigeſies iret, rediretque per totam tenuium inteſtinorum longitudinem, glutine involuta copioſiſſimo. Lumbrici teretes Teniam concomitabantur ubique.

Peculiare in hoc cane fuit, quod Colon in medio ventre ſub umbilico originem haberet, rectaque deſcendens, mox Rectum formaret; longitudinem igitur una cum toto Recto 8. vel 9. pollices emenſum duntaxat: quale quid & in homine *Dionis* ſe teſtatur obſervaſſe. Ceterum breve hoc Colon ab injecta aqua probe elutum erat, compactas modo fæces & in ortu ſuo, & in magno ſuo proceſſu vermiculari, gerens.

Utriqui cani, quem ſtrangulaveramus, effectum machinæ contemplaturi, laxato poſt apertum abdomen & thoracem fune, vita pulcerrime redibat. Quo animadverſo, mox ad actiones vitales contemplandas, reliquo examine ad tempus dilato, nos accinximus. In priore cane, aperto pericardio, cor pulſabat uno tempore æquabiliter: vita labeſcente, per vices quievit & palpitavit. Levis digiti attactus momentaneam vitam reddebat. Attenti ad ultimum cordis motum, vidimus utrumque ejuſdem ventriculum æquabiliſſime agere, & æque fortiter; idque etiam ubi poſt aliquantillam quietem, ſive ſponte, ſive flatu, tactuve, ſuos redintegraret motus. Quo autem certiores hujus eſſemus, cor parum invertebamus, ut cum ſinu & auricula ſua ventriculus ſiniſter ſub liberiorem conſpectum caderet; unde ſiniſtrum cor pulcerrime agere cernebamus, ut ante videramus pro parte.

Quod autem diu, diſtincteque, ac de induſtria, notabamus, vix cuſpis dici poterat ad baſin in ſyſtole multum accedere, idque etiam a principio, dum cordis validior motus exiſteret, notavimus. Dicendum potius eſt

in ſyſtole cuſpidem, & latera ventriculorum, ſe ſimul leviter contrahere.

Arteria intercoſtalis perſciſſa pulcre oſtendebat velociorem illum ſaltum, quem arterioſus ſanguis ad ſingulam cordis contractionem edit.

Uterque cordis ventriculus apertus multum, ſiniſter autem plus, ſanguinis continebat.

In altero cane pericardium ægre a corde ſecedebat. Attenti ad omnia, vidimus clare in ſyſtole cordis baſin, æque ac mucronem, & parietes, ad ſe invicem accedere, & cor facere ſe ipſo minus: motus vero vitalis ad finem uſque pergebat æqualiter in utroque thalamo, inverſo corde, quemadmodum in cane priore ut cordis ſiniſtri motus apte conſpici poſſet. Tandem, quod non in cane priore, ceſſante motu vitali ventriculorum, auricula dextra quater vibrabat, quo tempore ſiniſtra ſemel. Cor ſiniſtrum cum ſua auricula æque plenum ſanguine, quam ſua cum auricula dextrum. In ſinu dextro polypus magnus.

In utroque canum experimento dextrum cor non vixit ſiniſtro diutius. An quod, corde in ſitu manente, cor ſiniſtrum minus conſpicuum ſub ultimis vitæ ſcintillis mortem teſtari maturiorem videatur? Igiturne aliqua cordis inverſione opus, ut certi quid affirmemus, detegamuſque errores?

In humanorum cadaverum examine cor ſiniſtrum ſæpe minus quam dextrum repletum inveni, ſæpe æque repletum, aliquando repletius. A Methodo ſecandi multum pendet: qui cor dextrum prius aperiunt, hi motu, preſſione, evacuant cor ſiniſtrum plus, quam aliter; qui ſiniſtrum prius, eandem ob cauſam poſſunt dextrum inanire.

Finem capiti huic, & ſimul operi, imponam quibuſdam corollariis & Problematibus.

1°. Patet in canibus facta Machinæ operatione ſic,

ut

ut aqua injecta bis, ter, cum fæcibus alvo expelleretur, vomitum non adfuiſſe.

2°. Canes poſt hanc operationem minime ægrotaſſe.

3°. Quod vomitus non ſucceſſerit, violenteque ex ano fuerit expulſa aqua, id minus videri valvulæ reſiſtentiæ tribuendum, quam quidem canis motui, contorſioni, clamori elabendi conatibus.

4°. Id evidenter patuiſſe, quando, cane prudentius firmato, injecta continuatim aqua vomitu repetito expulſa fuerit.

5°. Experimento eo uſque producto, ut violentus, repetituſque ſequeretur Vomitus, unàque cum aqua cibus, gluten, multuſque tum teres vermis, tum latus; igitur eo uſque, ut vis valvulæ coli penitus ſuperaretur, ut motus periſtalticus naturalis ſufflaminatus, & ut motus antiperiſtalticus eſſet præternaturaliter auctus; experimento, inquam, ſic aucto, canes tamen nullam inde habuiſſe, imo ne a ſæpius quidem repetita eadem actione, ſanitatis jacturam aut læſionem.

6°. Canibus ſtantibus, ac quatuor pedibus ſuis ſupra menſam detentis, cum injectionem fecerimus, quæritur utrum injecta aqua faciliorem hinc habuerit, an difficiliorem motum ad os uſque? Et an ſaltem in homine iliaco, dextrum in latus pro more verſo, injectione minus ſuccedente, ſitus non foret, qualem in canibus obſervavimus, conciliandus?

7°. Et in canibus, & in hominum cadaveribus, quæ *Cl. Widemar*, quæ nos, aperuerimus, apertave contemplati fuerimus, omnia inteſtina modice tantum turgida inventa eſſe: videri hinc eam vim machinæ eſſe, ut omnes in via reſiſtentias multo leviore negotio ſuperet: quam ut per reſiſtentes potentias ſuam viam amplificare cogatur. In vivis quidem inteſtinorum vis contractilis juvare dici poteſt; in cadaveribus autem haud ita.

8°. Cur in iiſdem experimentis (n. 7.) Ventriculus maxime expanſus? Replendus is erat donec vel finderetur, vel per orificia evacuaret ſe ſua: per orificium inferius ſive dextrum non poterat, impellente fortius machina; ergo per ſuperius tantum, ubi primum ſic repletus, ut capere ultra non potuerit.

9°. Haud in canibus duntaxat, verum nec in hominibus, hucuſque inventam eſſe per ſe letalem eam, ſuperna verſus, *Tulpianæ* valvulæ aperturam, ut aqua, ut ſtercora, ut enemata, ut etiam ſuppoſitoria, ex Recto & colo adſcendant, & ore evomantur. Caſus *Matthæi de Gradibus Guainerii*, Pueri, de quo Rat. Med. Tom. 3. pag. 104. 105. tandem & trium illorum, quibus, referente *Cl. Widemario*, hæc machina vitam ſervavit, aperte hoc evincunt.

10. Caſus dari ex obſervationibus, quos machina hæc minime curet: quales enim binos expertus ſit *Cl. Widemar* inſuperabilitatis Valvulæ, tales plures reperiundos fore. Jure proinde *Italos* Medicos & Chirurgos laudandos, qui in vivis hominibus, ne una vice nimium urgendo obeſſent, lente adeo & prudenter progreſſi ſunt.

11. Meditationi Pathologicæ multam materiem a Vermibus in canibus repertis ſuppeditari. Ac primo quidem ope machinæ in binis canibus vermes teretes plures vomitu ejectos; in tertio magnam copiam teretium & latorum. 2. In Anatome canis poſterioris Teniam copioſam, multoſque illos teretes vermes, inteſtina fere tota expleviſſe. 3. Eoſdem copioſiſſimo ac tenaci inhæſiſſe glutini. 4. Cur tota hæc moles, aut cur ſaltem primo in ortu, motu periſtaltico, & tranſeunte chylo, depulſa non fuerit, mirum videri; cum quo affigat ſeſe, quove retineatur, nullibi appareat quidquam. 5. Retineretur ne hæc vermium ac glutinis moles a motu antiperiſtaltico naturali? Sed cur tunc Chylus, cur incipientes non retineantur fœces? 6. Nunquid copioſi adeo vermes ſuo motu & reptatu non plus, quam alia ibidem

con-

contenta, canalem inteſtinalem ſtimulent? & cur haud expellantur tamen? 7. Poſſiderentne vim ſuſtinendi ſe, motui periſtaltico reſiſtendi, affigendi ſe, dum pelluntur, tuendique domicilium? 8. Ideone inefficax toties Antihelmintici vis, quod tenaci glutini involuti vermes, tutique hæreant? 9. Viſne Antihelmintici ea præcipua ſit, quæ gluten incidere, pellereque, ſit potis? 10. An Allium, Aſa fœtida, Fuligo cruda caminorum, &c. ſæpius ſumta, Vermes in medio ſuo glutine ſic afficerent, ut ſede mutari cogerentur, & vel ſponte ſurſum deorſumve exitum quærerent, aut catharctico fortiore tunc facile expellerentur? An vero hæc tantum in gluten deſtruendum potenter agendo inſecta fugent?

12. An inde forte capiatur cur alvo nonnunquam prodeant corpora ulna longiora, inteſtinum cavum longitudine, amplitudine, cavitate, referentia; quale quid ſtupenda eruditione clarus *Juſtus Lipſius*, teſte medico ſuo *Heurnio*, *patre*, excrevit? & quale præſtantiſſimum Collegam, variis portionibus, quas inter unam quatuor ſpithamarum, excreviſſe vidi? Utique Glutinis immenſi, inteſtina opplentis, copia, ſive genita cum vermibus, ſive aliunde, poſſetne aliquando inſpiſſari, condenſari, conglutinari cum cavo inteſtino, & poſt Leienteriam, poſt Atrophiam a tot obſtructis Lacteorum oſculis, naturæ demum bonitate ſub hac expoſita forma excerni?

13. Si tandem, plurium Ileacorum curatorum exemplis, cunctis meridiano ſole clarius conſtiterit *Tulpianam* valvulam a machina innocue aperiri, totumque inteſtinalem tubum ſe tuto per os evacuare; an tunc in difficillima cura vermium, cum maxime latorum, machina applicanda non foret vicibus repetitis, ut *Itali* fecerunt; quandoquidem viderimus ab unica applicatione, ſed fortiore, & lumbricos multos, & copioſam, cum muco abundantiſſimo, expulſam Teniam? Animus eſt, ſi denuo canem tenioſum nactus fuero, ſingulo tertio quartove die experimentum toties repetere, donec ultra ni-

hil de verme prodeat; incidere demum canem, viſurus num penitus a vermibus immunis ſit, nec ne?

14. De experimentis, circa actiones vitales in vivo animali utroque hic captis, notandum id cenſeo, quod in omnibus canibus ac felibus, quos ad contemplandam hanc actionem unquam vivos contemplatus ſum, rem non ſemper, ut hic, invenerim; verum perpetuo cum mira in aliis atque aliis varietate: unde concludo 1°. illegitimam quamcumque regulam phyſiologicam fore, quam ex ejuſmodi phænomenis, adeo incoſtantibus, obtrudere quis vellet. 2°. magis illegitimum eſſe actionem ſani vegetique animalis ſic exponere, & per ea explicare velle, quæ in eodem vulnerato, convulſo, agitato, cum morte luctante, cum abſentia reſiſtentium potentiarum, quæ olim partes in debito ſitu detinebant, fulciebantque, obſerventur. 3°. Maxume illegitimum vitalitatem humanam, ſanam, explicare, & comparare cum phænomenis, quæ animal vulneratum, & cum morte luctans, inſigni varietate & incoſtantia offert contemplantibus.

Atque hic tandem finem operi impono, ſolito jam protractiori, quam ut notabiliores caſus Chirurgicos & Anatomicos, quorum tamen ſcire intereſt, adjungam eidem: unde hos ad proxime ſubſequentem tomum reſervabo.

ANTONII DE HAEN

S. C. R. A. MAJESTATIS CONSILIARII ET ARCHIATRI, NEC NON MEDICINÆ IN HAC ALMA ET ANTIQUISS. UNIVERSITATE PROFESSORIS PRIMARII, SOCIETATIS SCIENTIARUM HARLEMENSIS, ET PHYSICO-BOTANICÆ FLORENTINÆ SOCII,

PARS NONA

RATIONIS MEDENDI

IN NOSOCOMIO PRACTICO;

Quod in gratiam, & emolumentum
Medicinæ Studioſorum

CONDIDIT

MARIA THERESIA,

AUGUSTISSIMA ROMANORUM
IMPERATRIX,
HUNG. BOHEM. &c. REGINA &c. &c.

LUCÆ MDCCLXIX.

Ex Typographia Jacobi Juſti,
SUPERIORUM PERMISSU.

ELENCHUS CAPITUM.

C A P. I.

Siſtens Anatomicas aliquot ſectiones, una cum brevi prægreſſi morbi hiſtoria.

C A P. II.

Siſtens Pathologicam prioris Capitis Diſcuſſionem.

C A P. III.

De Miliaribus.

C A P. IV.

De Syſtemate Halleriano.

C A P. V.

De Morbo Ileo, & proſecutio experimentorum cum Machina adaptata ad eundem, etiam deſperatum, ſolvendum.

C A P. VI.

Varia.

C A P. VII.

De Inoculatione Variolarum.

CAPUT I.

Siſiſtens Anatomicas aliquot Sectiones, una cum brevi prægreſſi Morbi Hiſtoria.

---

§. I. *Pleuroperipneumonia, in qua dolor die 5. evanuit, pulſus autem ſemper, & cum dolore, & ſine eo, aut fortis, aut durus, aut ſubdurus, percipiebatur; in qua ſanguis quo crebrius miſſus; eo magis phlogiſticus fuit; & in qua multa ſigna bona multis perpetuo malis commiſta erant. Mors die ſeptima. Anatome eum in finem deſcripta ut haud ea modo, quæ ad hunc morbum pertinent, ſed & multa alia innoteſcant, quæ in decurſu hujuſce operis uſui venient: quod idem de reliquis anatomicis ſectionibus monitum eſto.* §. II. *Pleuroperipneumonia ad* 11. *diem letalis, cum pulſu fere ſemper duro, & intercurrente Aſphuxia, dolore pridie mortis evanido. Anatome.* §. III. *Pleuroperipneumonia ad diem* 7. *letalis ſine pulſu duro, nec molli tamen.*

men. Anatome. §. IV. *Gaſtritis ſine vomitu, letifera, in cachectica femina, cum maxime fallentibus ſanguinis miſſi phænomenis; in qua etiam id ſingulare, quod conſueto ſuo per omnem vitam modo, animo linqueretur, in prima & altera, quam ipſi inſtituimus, Miſſione ſanguinis; in tertia vero, ac quarta, minime. Anatome.* §. V. *Renalis morbus chronicus, cui deinde Pleuritis, ac Paraphrenitis, accutiſſimæ junctæ, cum miranda Cadaveris ſectione.* §. VI. *Labes vi externa contracta, quæ demum poſt ſexennium Hydropem pectoris mentita, mortem intulit miris ſymptomatibus. Anatome.* §. VII. *Mors a Phthiſi pulmonari, cum ſuſpicione Aneuryſmatis in ventre latentis. Anatome.* §. VIII. *Ignotus morbus ſectione Cadaveris cognitus.* §. IX. *Mors ab ulceribus cruris, ſpurium demum Aneuryſma generantibus.*

§. DE Noſologia, & Diagnoſi, nonnulla prolaturus, præmittam plura, quæ poſt datos primum morbos, a morte deteximus.

Iuvencula 17. annorum, a triennio primum menſes irregulares, quin & ſemel anni ceſſantes ſpatium, a ſeſquianno vero iterum ſat, ut ait, copioſos, & nuper adhuc mox ante hunc ultimum morbum ſuum, habens; febre acuta cum miliaribus anni abhinc elapſo ſpatio laboraverat, exinde vero ſana vixerat; excepta, qua non laborioſa quidem, nec valde ſicca, frequenti tamen admodum vexabatur, tuſſi. Lotrix erat.

Martii 10. Pleuroperipneumonia eam invaſit, cui in principio dolor pectoris univerſi, dein lateris ſiniſtri inferioris, & die quarto ejuſdem lateris ſuperioris, perpetuus eo uſque comes, quinto demum die ita evanuit ut nullus poſtmodum, niſi a validiore nonnunquam tuſſi, perciperetur. Pulſus ipſi paſſim celer, fortis, nonnunquam ſive durus, ſive ſubdurus, nunquam vero cum ce-

le-

leritate mollis, niſi prope mortem fuit. Sexies ipſi Vena ſecta eſt, ſic ut libræ medicæ quinque ipſi detractæ ſint; ſanguinis craſſamenti, cruſtæque denſitate eo quidem auctiore, quo crebrius educeretur. Urinas vel crudas minxit, vel coctas nonnullas etiam hypoſtaticas. Emiſit nunc crudam alvum, nunc, idque ſæpius, coctam, ac flavam; ſub finem autem fuſcam, valdeque fœtentem. Reddidit pauca, vix cocta unquam, ſputa. Bonas partim partim malas tranſegit noctes. Tranſpiratio inconſtans; quemadmodum ne unicum quidem ſignum bonum, ſeu vitales actiones, ſeu naturales, animalesve ſpectares, toto morbi decurſu apparuit, quod malis admodum ſignis non interturbaretur. Periit die 7. morbi finiente.

Hora a morte 27ma elapſa, Cadaver aperuimus. Quod externo in corporis habitu notaremus, nihil fuit. Toroſæ Mammæ. Gracile potius & depreſſius, quam tumidum erat Abdomen, nec vel ad Epigaſtrium ullo modo tumefactum.

Bonum Omentum ac pingue, obvelans cuncta viſcera ad amuſſim, ad imam uſque pelvim, & ad integra latera.

Hepar lobo majori ſuo explebat totum dextrum latus ſic, ut ſuperiore ſui parte altitudinem quartæ, numero a ſuperioribus ducto, coſtæ æquaret; inferiore autem trium latitudine pollicum infra Coſtarum infimarum Cartilagines deſcenderet; in medio vero Epigaſtrio in latus ſiniſtrum nonihil protenderetur. Lobus minor, ingenſque ille, ſuperiorem ventriculi partem tranſcendens, attigit arcum ſiniſtrarum Coſtarum, indeque retroflexus ventriculum a latere, ac non nihil a dorſo, amplectebatur.

Lobus major, qua parte ad minorem vergit, pugni magnitudinis Hydatidem geſſit; quæ, eo quod in excavato ad id hepate hæreret, ſua ipſius mole ſive in vita, ſive in Cadavere, neutiquam eminuit.

Veſi-

Veſicula fellis bilem paucam habuit, eamque haud ſpiſſam valde, aut valde aurantiam.

Splen pedem hominis adulti longitudine ac latitudine referens, ad ſeſquipollicem latum infra imam coſtarum marginem eminuit.

Ventriculus parte ſuperiore delitefcens ſub Hepatis minore lobo, demum conſpicuus infra ejuſdem oras apparuit; ampluſque deinde tam in dextra, quam ſiniſtra, demum leviter obliquus, pylorum formabat ad umbilicnm, dextrorſum.

Inteſtinum Colon naturali modo habuit, niſi quod grandior ſplen flexum in eo extraordinarium faceret. Inteſtinum Ileum in pelvi hinc inde aut rubrum valde, aut purpureum. Ceterum Inteſtina omnia naturaliter diſtenta erant. Boni Renes, Ureteres. Veſica fere vacua. Uterus inſtar parvæ, ejuſdemque complanatæ, Caſtaneæ.

In Thorace Cor haud parvum, juſto carnoſius; maxime lævum. In utroque Cavo polypoſi quid, quod in vaſa majora uſque pergebat: auricula dextra inde omnium maxime diſtenta. Erat autem materies hæc craſſitudine, albedine, ſciſſilitate, ei ſimilis, quam in miſſo ſanguine cruſtam inflammatoriam appellamus. Nec ab ea differabat, qui in magno venarum pulmonalium confluxu aderat, venoſus polypus; nec ille, qui in Aorta. Aorta vero deſcendens hic rubrum ſanguinem, illic pallidiorem habuit; fluidum hic, illic grumoſum. Bonæ valvulæ, & cætera omnia.

Pulmones accreti nullibi: ſiniſtri autem ſuperior lobus exhibuit ſuum totum parenchyma durum ita, ut hepatis referret ſubſtantiam; ſic grave, ut in aquam injectum, mox ejuſdem peteret fundum. Ceterum, lobus inferior, ac dexter pulmo totus, nec rubebant, nec tumebant.

Mox poſt Tracheæ dichotomiam, in principio ſiniſtri pulmonis, Calculus friabilis, granorum quinque, ap-

apparuit; nec procul inde veluti Corpus glandoſum, quod perſciſſum ſimilem calculum, ſed quintuplo minorem, gerebat.

§. II. Vidua ſexagenaria, quæ 30. abhinc annis ex gravi, diuturnoque morbo, ſive arthritico, ſive rheumatico, caruerat Catameniis; quæ anno abhinc elapſo ſyncope correpta, in platea jacuerat aliquantisper; quæ menſis elapſo spatio de gradibus in faciem prona cadens, magnam paſſa hæmorrhagiam fuerat, obtuſiuſque inde capite dolebat & tuſſiebat; quæ tandem nunquam doloribus aut Colicis aut Iliacis obnoxiam ſe fuiſſe teſtabatur; cujus cur meminerim cauſam anatome dabit: hæc, inquam, femina Martii 11. proxime elapſi, cepit pleuroperipneumonia affligi, ac citra auxiliatricem cujuſquam manum, in ſumma omnium rerum penuria, frigido in loco, in nonum uſque diem jacuit.

Nono autem die, ex ſuburbio *Joſephino* in Noſocomium *Hiſpanicum* minus ivit, quam reptavit, integro indigens, quo illuc demum perveniret, bihorio. Inde mox ſella portatili noſtrum eſt inducta Noſocomium, inibique vix undecimo morbi inchoante die expiravit.

Notabile in ea nihil per hunc ſeſquialterum diem, niſi 1° quod poſt venæ ſectionem, ac ſemiveſicans emplaſtrum, dolor quidem lateris penitus remitteret, cetera vero Peripneumoniæ ſymptomata increſcerent. 2° quod pulſus durus & cum dolore lateris, & poſt eundem ceſſantem, perſeveraret; nec niſi paucis ante obitum horis in parvum, debilem, celerrimum, & inæqualem mutaretur: 3° quod Aſphuxiam ter, deficiente ſcilicet omnino pulſu, paſſa ſit.

Horis poſt mortem duabus & triginta prægreſſis, inſpeximus Cadaver. Venter compreſſior potius, quam elatus; colore hinc inde vireſcens.

Hepar magnum, latitudine integræ palmæ manus infra coſtas propendens; in thorace autem ad altitudinem quartæ quintæve a ſuperioribus numerando, coſtæ

aſſur-

aſſurgens, lobo ſiniſtro obvelabat ventriculum, lienemque attingebat.

Lienis nullus conſpectus; non eminebat enim infra coſtas, latitabat ſub ventriculo, ſub quo aſſurgens Hepatis ſiniſtrum lobum tangebat. Sanus erat.

Ventriculus a ſuo prope Diaphragma principio, ad Pylorum uſque, nihil habuit ventriculi figuræ ſimile, ſed canalis mire tortuoſi, inteſtini inſtar, formati, tantummodo, ſecundum inania illa ſpatia, quæ ipſi conceſſerant ſplenis jecinoriſque crepidines.

Pylorus craſſus, durus, una in plaga Cartilaginis inſtar elaſticus.

Omentum complicatum, & convolutum circa originem ſuam, haud ultra duos digitos latos longum; non ita tamen in ſuis concretum convolutionibus, quin explicari adhuc poſſet.

Inteſtinum Colon aſſurgens ex Ileo dextro, conſueto more ſub Hepate flexum, in medio Epigaſtrio deſcendebat, ac miro illi Ventriculo, hic deſcendenti, locum cedens, intra Jejuni volvulos occultabat ſeſe, aſſurgenſque inde, & juxta ventriculum decurrens, petebat ſplenem: inde vero deſcendens, in medio ſuo itinere, ſplenem inter Ileumque, flexit ſe pedis longitudine verſus lineam albam; moxque recurrens ad illum, unde receſſerat locum, deſcendit more conſueto Criſtam Ilii verſus, ab inde vero in pelvim; ubi Rectum formaturum, ſe prius digiti longitudine ſiniſtrorſum flexit, reflexumque iterum in mediam pelvim; & iterum inde digiti longitudine in læva, tandem ad mediam pelvim ſe contulit, Rectum producturum. Sic, ut omnibus hiſce inſolitis volvulis una tertia parte ſolitam alias longitudinem ſuperaret. Deſiderabantur porro Coli in his aberrationibus cum ligamenta, tum cellulæ; ejuſque tenuitas tanta erat, ut pelluceret.

In Inteſtini ilei latere interno, in libero abdomine, erant certo quodam in loco duæ ſibi proxime ap-

pen-

pendiculæ, quavis contrectatione minime diſparentes, flatibus turgidæ; quales in illa Herniæ ſpecie cernimus, in qua, via intra ventrem per inteſtinum patula manente, ejuſdem Inteſtini appendix intra Peritonæi ſaccum in Hernia eſt.

Elevando Colon vidimus veſicam felleam bile plenam, colore aurantiam; ſic, ut lato in ambitu Jecur, Duodenum, &, quod Duodeno Inteſtino pro Meſenterio eſt, Omentum, colore profunde flavo tingerentur.

In Thorace Pulmonis dextri lobus ſuperior cum Pleura leviter, ſiniſtri autem ſuperior lobus totus, & undique, membranca productione connatus fuit. Ambo vero pulmones hinc livido, illinc purpureo colore maculati toti, minime autem compacti, aut indurati.

Cor dextrum tenue, ſiniſtrum valde craſſum. Tricuſpidales Valvulæ naturales, ut & tres Semilunares ad Cor dextrum; Mitrales pariter; ſed Semilunares Aortæ omnes magnas habuere, lataſque, cartilagineas portiones. Aortæ tunicæ craſſiſſimi inſtar Corii: Arteriæ autem pulmonaris tunicæ venam potius, quam arteriam, tenuitate referebant.

Polypus magnitudine Caſtaneæ majoris in Aure dextra, qui totus, una cum longo venæ cavæ polypo albebat, ut materies ſolet, quæ cruſtam phlogiſticam format.

Coſtarum Cartilagines duræ, jam oſſeſcentes, potiſſimum inferiores.

§. III. Ruſticus 48. ann. a 20. annis ſaniſſimus, jam autem ægritudine ſuæ uxoris, quinque forte menſium tempore, multum defatigatus, ejuſque demum obitu inconſolabilis, cogebatur die 18. Martii trium horarum iter, gravi ſarcina oneratus, idque pedes, abſolvere; novoque pondere onuſtus redire. Ad noctem redux febre, tuſſi, ac pungente præcordiorum dolore affligi cepit. Die tamen ſequenti, minus male ſe habens, exivit; veſpere vero valde ægrotavit. Martii 20. e pa-

go ſuo *Viennam*, horæ itinere, pedes appulit, Medelam in Noſocomio *Hiſpanico* petiturus. Inde ad nos, ægris indigentes, mittebatur.

Inveni hominem haud modice febricitantem, dedolatum, tuſſientem, laborioſe reſpirantem. Juſſi lectum mox peteret: at vero ille ejus mentis non eſſe ſeſe; ſed cum biduo indigeret rebus ſuis cum uxoris conſanguineitate componendis, auxilium aliquod ſe velle; rebus compoſitis poſt biduum rediturum ſe, manſurumque. Hominem periculi convincere fruſtra conatus, id demum illi Conſilii dedi, ut domum redux, mox ſibi venam tundi curaret, & magna miſtura attenuante, refrigerante, atque expectorante, copioſe uteretur, pectorale autem decoctum continuo biberet.

Conſilium hoc ſequutus mitius ægrotavit: Die autem Martii 23. totus dedolatus venit pedeſtri iterum itinere ad me, per Nives ac Pluvias continuas & denſas, ſic ut præ laſſitudine, & aëris inclementia, quinque horarum tempore indiguiſſet, ut horulæ abſolveret iter; vini rubri fere libra in diverſorio donatus, & recreatus. Video hominem intrantem Noſocomium ſumma cum animi commiſeratione, ita defatigatum, ut fere concideret humi, frigidum, ad indulium uſque madentem, aſpere tuſſientem, anxie reſpirantem, in eo duntaxat mutatum a biduo, quod nec nunc, nec quoad vixerit, præcordiorum perceperit, aut conquereretur, dolorem. Dies erat morbi quintus, magnam partem jam tranſactus.

Omnis ſanguis vena ter eductus, ſummopere inflammatus fuit, & cum omnibus ſignis cruditatis in ſingulis Functionibus, quarum ſemel iterumque leves prodierant, ſed inconſtantes, & breves, coctiones, ad finem ſeptimi ſui morbi diei expiravit. Nunquam ipſi pulſum aut mollem, aut durum, deprehendimus, ſed fortem ac celerem; paucis vero ante obitum horis debiliorem & omni modo variantem.

Ca-

Cadaver inſpeximus 37. a morte hora. Colon & Ventriculus univerſum explebant Epigaſtrium. Parvum Jecur, & vix plus, quam dextrum latus occupans, ita intra coſtas reconditum, ut, contrario priorum Exemplo, nihil de eo potuiſſet in vita tangi. Nec putet quis vacuitate Thoracis aperti jecur altiora petiviſſe: nam & in hoc, & in præcedenti Cadavere utroque, Thorax non fuit, niſi poſt ventrem, apertus.

Ut de Jecore dictum, ita & intra Coſtas totus reconditus erat ſplen, ut ejus nihil potuerit in vita tactis deprehendi; is autem colore fuſco ruber, una cum membrana ſua ſub digitis deliqueſcebat, rubræ pultis in modum.

Craſſa, profundeque flava bilis, viciniam totam aurigine inficiebat.

Colon tympaniticum totum, tres flexus ſupernumerarios habuit; ingentem primum, mox a conſueto ſub hepate flexu deſcendentem oblique verſus umbilicum, indeque debitum in locum revolutum, inde ad Lienem; ad quem ubi ſolito more ſe flexerat, mox verſus Renem lævum pergebat, redibat ad ſiniſtra, & incurvans ſe deſcendebat ad Criſtam Ilei, parvoque ibidem formato flexu, conſueta tandem via *in* Rectum abibat. Erant autem hic omnes illæ plicæ membraneis productionibus invicem nexæ, ut evolvi non poſſent.

Amplus Ventriculus, ſiniſtrum latus explebat ſic, ut ſupra lienem, cui incumbebat, arcum attingeret coſtarum; magnam quoque partem occupabat lateris in Epigaſtrio dextri, antequam abiret in Pylorum.

A Colo & Ventriculo propendens omentum, idque craſſum valde ac pingue, ſic obvelabat Inteſtina, ut quidem in dextro Ileo palmæ longitudine deficeret, in medio autem ventre in imam pubem deſcenderet; & non modo in ſiniſtris omnia Inteſtina perfecte tegeret, verum etiam verſus annulum abdominis craſſo, eoque duos pollices lato proceſſu, Peritoneum inter & Inteſtina, pergeret ad Rectum uſque.

I 2 Cor

Cor utroque in thalamo habuit nigrum, grumoſumque ſanguinem. In dextra auricula albus erat, firmuſque, ac coriaceus, polypus. Qui ex vena jugulari eductus, ſecum ducebat ſpithamæ longitudinis polypum teretem, media parte album, durum inſtar lardi, altera parte ex nigro atque coagulato cruore formatum; qualem & ex orificio Arteriæ pulmonaris extraxi. Itidem ejuſmodi polypus duplex ex venarum pulmonalium ad Cor origine extrahebatur, referens exacte figuram venarum pulmonarium, in complures ramos diviſarum. Demum & ſimilis ex Aorta extractus eſt, qui ad ejus in Iliacas diviſiones pertingebat. Sic autem ſe habebat ſingulus hic duplex polypus, ut uno in loco alteri a latere adjaceret cohæreretque alter, alio in loco albus polypus rubro incluſus eſſet.

Pulmones utroque in latere Thoracis cum Pleura, cum Pericardio, cum Diaphragmate indiſſolubiliter fere coaluerant. Erant nigro purpurei toti. Ex lobo ſuperiore ſiniſtro ichor effluxit ſectione quavis copioſius, non ex quadam veluti hydatide, ſed ex illius parenchymate. Lobus ſuperior dexter, duritate, craſſitudine, ac colore fuſco-rubro, Hepatis portionem referebat: dura hæc pars aquæ in fundum ilico deſcendit.

In latere dextro ad 3. 4. 5. 6. coſtarum arcum, numero a ſuperioribus ducto, florenum craſſa, ac cartilaginea, Pleura fuit; in plaga autem quadam digiti longi ac lati magnitudine jam oſſea, oſſeaſque ſpinas dimittens.

§. IV. Juvencula 22. annorum, nunquam recte valens, menſes irregulares olim, jam vero nullos a biennio habens, morbum acutum pectoris, decurſo abhinc biennii ſpatio, itidemque ante annum paſſa, ceterum pertinaci Tuſſi, & validæ cephalææ ſæpe obnoxia, tandem 30. Martii febre valida incipit corripi, cum acri tuſſi, pectore compreſſo, reſpiratione difficili, artuum dedolatione, ac Epigaſtrii dolore. Vomuit ſepties, totiesque

al-

alvum excrevit. Tertio die viribus confracta, in via, ex ſuburbio *Leopoldino*, ad Noſocomium *Hiſpanicum* conficiunda, trihorium impendere debuit. Sella portatili inde ilico ad nos ducta eſt.

Pulſus ipſi durus ac celer. Oculi inordinate movebantur, & pupilla integra ſub palpebra ſuperiore ſæpe abſcondebatur. Quater ipſi vena ſecta eſt. In ſingula V. S. duæ ſanguinis unciæ probe fluxerunt, reliquæ 6. 7. 8. unciæ guttatim. In prima V. S. facies, oculique convellebantur, tendines ſubſiliebant, & jacuit media ferme hora inſcia ſui, pulſu interea perpetuo cum conſtanti, tum forti. In altera V. S. ægram, ſubtractis pulvinaribus, horizontaliter reclinavimus, ſymptoma hoc, ut ſperabamus, præventuri, ſed fruſtra; quin & tunc ad ſe rediens, conſuetum hoc ſibi quotieſcunque vena ſecaretur, ſive jaceret, ſive ſederet, fuiſſe aſſeverabat. Attamen in tertia ac quarta Venæ ſectione, tale quid paſſa non eſt.

Sanguis in prima V. S. nihil omnino inflammatorius, in altera admodum: in tertia, quæ ob compreſſum, ac plenitudine fere ſuffocatum pulſum, auctaque morbi ſymptomata, facta eſt, ſanguis, elapſo bihorio, habuit in primo, ac tertio vaſe, cruſtam ſub tenui pellicula tremulam, gelati inſtar; craſſamentum autem ſubnigrum, & maxime diſſolutum: in vaſculo vero ſecundo cruſtam denſam ac fere lardaceam; craſſamentum rubicundius compactiuſque. Sanguis quartæ V. S. quæ propter acutum in Epigaſtrio dolorem, & ob durum, fortem, ſimulque inæqualem pulſum, inſtituebatur, in vaſe priore mox ſua ſuperficie albebat, manſit tamen diu liquidus, licet colorem cruſtæ habebat: poſt horas autem 24. ſolidam valde ac denſam cruſtam habuit; altero in vaſe vix cruſta fuit. Pulſus inde mollior.

Supra notavimus feminam primo morbi die ſepties cum vomuiſſe, tum depoſuiſſe alvo: ex quo vero, inchoante die ſuo tertio, apud nos fuit, non modo non

vomuit unquam, ſed ne nauſeavit quidem; ita ut ſemper avide ſuum jus ſumpſerit, egregieque biberit aquam hordei cum melle & nitro. Alvus ipſi ex judicatoriis non judicantibus. Obiit medio fere exacto morbi die quinto.

Cadaver 24. hora a morte apertum eſt. Hepar explens lobo utroqne latus dextrum, & ad tres latos digitos ſiniſtrum. Longitudine ſua ad duos digitos latos eminuit infra marginem coſtarum ad medium ventrem, & enſiformem Cartilaginem; dextrorſum vero totum intra Coſtas recondebatur. Molis mediocris ergo, ſed ſubſtantiæ bonæ. Bilis copia mediocris, colore aurantia.

Lien ſub ventriculo reconditus, infra coſtas non eminuit, molis mediocris, ſed ſubſtantiæ adeo mollis, ut vel levi digiti attactu, una cum ſua membrana, abiret in ruffum liquamen.

Ventriculus adeo ingens, ut Epigaſtrium exacte repleret ab arcu coſtarum ſiniſtrarum, ad eum dextrarum; altitudine ſeu amplitudine ſua ſuæ reſpondens latitudini, imo vix dimittens de ſua amplitudine verſus Pylorum, quem, ſubito arctatus, in deſcenſu ſuo a margine Coſtarum dextrarum formabat. Plaga obſcure rubra in ſiniſtra ejus parte prope coſtarum marginem. Eratque ibidem tenuis valde ſubſtantiæ. Penetrabat autem color ille obſcure ruber per cunctas ventriculi tunicas, ſic ut inde in ejus cavo gangræna inciperet, ſive color purpureus, qui ventriculum internum ultra pedis magnitudinem defoedabat.

Quo magis a ſiniſtris ad dextras pergebat ventriculus, eo fiebat craſſior, vix ibidem rugoſus, ſed cartilagineis eminentiis inſtructus.

Unicus in Coli ſiniſtra parte ſupernumerarius flexus. Omentum magnum & pingue. Renes boni.

Pulmo dexter verſus ſuperiora leviter accretus; ſiniſter ubique, ac fortiter. Utriuſque color purpureus; internus, externuſque.

Mol-

Molles ceterum ac flaccidi, tres in ſuperficie induratas puſtulas habentes.

Cor pingue. In Thalamo ſiniſtro pauculum ſanguinis nigri ferme coagulati. Polypus albus ex coalitu Venarum pulmonarium extractus, ſex magnos, eoſque craſſos, ramos polypoſos habuit. Polypoſa materies ad digiti longitudinem erat alba, dein rubro ac coagulato cruore in reliqua longitudine complebatur. Similem polypum, ſed craſſiorem, longioremque, ex ſinu dextro extraxi, in quo etiam fibræ, primum albæ, rubris continuabantur.

§. V. Die 23. Jan. hujus, quem vivimus, anni, convenit me homo 39. annum ætatis agens, juventutis Inſtructor, cui, octenni puero, juvenis fortis pilam luſoriam, fune compingente induratam, in lumbos injecit adeo violente, ut humi is proſterneretur. Domum inde delatus, lumbis doluit, ac ſequenti mane ſanguinem minxit. Mictus autem hic, & dolor, citra ullum artis auxilium brevi, integreque, ceſſaverunt. Attamen exinde uſque ad 27. ætatis annum teſtabatur ſe debiliorem dextra lumborum parte fuiſſe, ab eoque loco dolores ſe percepiſſe crebros, per ventrem vagantes, pro colicis & habitos, & citra levamen notabile tractatos. Materiem in urinis purulentam ſe ad 20. vitæ annum percipere cepiſſe; neſcire vero num prius affuiſſet: nunquam enim ſe ſuas examinaſſe urinas, & tunc caſu tantum animadvertiſſe.

Anno ætatis 27. ad rem annonariam in exercitu Gallico admotus, demum poſt iter plurium Leucarum curru abſolutum, minxit ſanguinem rivatim. Quiete reſtitutus, urinas ſine ſanguine reddidit, niſi ad majores motus perpauce. Talem autem ut plurimum minxit, quæ craſſum haberet, tenaxque valde ſedimentum.

Atque ſic ſe res habebat ad Autumnum 1763. uſque. Tunc vero ejuſmodi materiæ in urina mictu ceſſante, inhorruit, quatriduo ſudavit, lumbumque dole-

re ac tumere obſervavit, aucto ad pronationes dolore.

Variorum ſententiam expiſcatus, multa, poſt venæ ſectionem, externa admovit. Hic ſtatus rerum, dum me primum conveniebat, aſſeverabatque a ſuperiore tumoris regione depluere materiem ſecundum ſpinæ lumborum latus, inque inferiore ejuſdem ſede, magis, quam alibi, dolente, colligi.

Die 2. Febr. pus ſponte effluxit aliquot unciarum. Febr. 3. ſponte clauſa apertura, minxit purulenta non fætida. Tumor jam & ad os Ilii erat.

Febr. 4. in Conſilium vocavi Magnificum Virum D. *Hazenohrl* Reg. Celſ. Archiducis *Leopoldi* Archiatrum, D. *Schreibers*, eximium Noſocomii *Civici* Phyſicum, Viros dexterrimos S. S. M. M. chirurgos, D. ab *Hombourg* M. D. D. *du Creux*, &c. Quo in Conſilio quærebatur cujuſnam naturæ tumor eſſet? Aperiunduſne, an ſibi linquendus? Et, ſi aperiundus, quo & modo, & loco.

Concluſum ex Anamneſi, & conſpectu, tactuque, a ſuppurante Rene videri tumorem natum eſſe. Aperiendum eſſe, ne ad os Ilii collectum pus, id in cariem verteret, vicina deſtrueret omnia, reſorptumve mortem poſt hecticam afferret. Aperiundum autem eſſe inferiore ſede ſua, idque apertura exigua, ne a latiore apertura abundantior ſuppuratio excitata, marcorem totius corporis, mortemque, generaret; neve aeris aceeſſu liberiore citius corrumperentur partes, corruptionem forte inchoantes: ſic tamen ut ſi facta apertura, digitus prudenter immiſſus aliam indicationem pateſaceret, totum opus ſecundum hanc dirigeretur.

Interea, dum per unum alterumve diem differretur operatio, per aperturam parvam, quæ die 2. Febr. ſponte nata erat, multum puris, ichoris, rubrive glutinis, nonnunquam effluxit, levi cum febricula, multoque cum ſudore.

Hac

Hac febre intra diem ſedata, Vir dexterr. *ab Hombourg* aperturam fecit, effluente tantummodo ſanguine: altero autem die premendo ab oſſe Ilei ſurſum, multum puris effluxit, idque ita per octiduum. Digito, ſtiloque inductis, patebat varios ſinus, fiſtulaſque, deorſum, dextrorſum, & etiam ſupra vertebras ſiniſtrorſum, formatas eſſe.

Fluente ſic quotidie pure, urina parum; poſt octiduum vero pauco pure effluente, urina plurimum puris, vel ſibi prævium, vel ſubſequum, habuit.

Ligaturis, ut vocant, expulſivis, ſinus, fiſtulæque, prorſus evanuerunt.

Notandum autem eſt materiæ, quæ primis diebus de facta apertura effluxerit, vehementem fuiſſe fœtorem: hunc vero, data quotidie media uncia Peruviani Corticis, quam ad finem fere vitæ quotidie aſſumpſerit, prorſus, brevique tempore, ſublatum fuiſſe. Hoc remedio, Emulſiſque, nocte paregoricis, die demulcentibus, ita profecit, ut dimitti ad munus ſuum poſcentem, ea conditione die 31. Martii dimiſerimus, ut & quotidie pergeret in Corticis uſu, & quotidie rediret deligandus.

Rediit ille diligenter, ulcere parumper fluente, cum frequenti pruritu, cumque pure in urinis jugiter comparente; viribus interim valens, ut in munere ſuo perficiundo, ambulando, bene comedendo, dormiendoque, indies toroſior, meliuſque coloratus, adpareret; ſuam mediam Corticis unciam quotidie religioſe repetens, ad uſque diem Maii octavam.

Ea vero die, cum veſpere prægreſſo mediocrem in vino ſuo mutato commiſiſſet errorem, friguit, horruit, incaluit; altero die Vomitum paſſus ac Diarrhœam eſt: unde eo die in Noſocomium venire deligandus non potuit, venit autem 10. Maii, manſitque moriturus. Nocte enim Pleuritis acceſſit, quæ 30. & aliquot horarum ſpatio ſuſtulit hominem. Sanguis in hac pleuritide ſexies miſſus, ſummopere inflammatus fuit, non minus is, qui

qui ex pedum alterutro, quam qui ex brachiis, effluxit. Pulſus durus ac magnus erat, uſque ad 12. ante mortem horam.

Cadaver incidimus horis 31. a morte elapſis. Ren ſiniſter magnus. Dexter omnino major, integram hominis non magni manum æquans, non placentæ inſtar planus, ſed rotundus valde. Cohærebat porro ad Peritonæum, quo loco oſſeus apex coſtæ infimæ dextræ erat; ibique perforato Peritonæo via patebat, qua materies a Rene ad tumorem externum, ejuſque fiſtulas, pervenerat. Ab illo enim coſtæ apice deſcendebat materies perforato peritonæo, quocum Ren concreverat, ad ſemi digiti longitudinem, poſtea cavum formabat, ſive tumorem inter muſculos & cutem, ex quo quondam orti fuerant ſinus ac Fiſtulæ, quaquaverſum divergentes, jam vero artificioſa ligatura ſic deletæ, ut ne veſtigia quidem earum cernere eſſet.

Membrana externa hujus dextri Renis inæqualiter expanſa, & hinc inde ad lineæ, & ſeſquilineæ, incraſſata denſitatem, dum auferebatur, en! miro conſpectu, quoad ſitum figuramve haud facile deſcribundo, Calculi apparuerunt, duo Majores, tres Minores, & undecim Parvi, quorum unus ex variis calculis concretus, tuberoſam quandam referret radicem; alius ex calculis pluribus itidem compoſitus, qui omnes ad unum ſeu pedunculum in ambitu cohærebant. Pondus maximi erat unc. ij. dr. ij. gr. xv. Pondus alterius unc. ij. dr. j. gr. v. Tertii, dr. vj. minus octo granis. Quarti, dr. ij. ſcr. ij. gr. xiij. Quinti, dr. ij. gr. xxxij. Undecim parvi pendebant una dr. j. gr. xxxiv. Fuit ergo pondus omnium unc. vj. ſcr. ij. gr. ix. præter minutias ubique in Rene inventas, ramenta forte aliorum.

Calculis exemptis, pelvis & ureter ſponte patebant, & de corticali Renis ſubſtantia ſupererat parum admodum. Ureter naturali triplo amplior, verſus veſicam paullo anguſtior, tota ſua ſubſtantia craſſior.

Ren

Ren ſiniſter non durus, ſed dum incidebatur, ruberrimus. Papillæ naturales, ureter craſſior ampliorque, minus tamen dextro. Proſtata fuit cum Veſicæ collo digitum craſſa.

In Thorace ſub loco olim dolentiſſimo, quem, ne quis dubitaret, veſtigia indigitabant Emplaſtri, Pleuræ plaga admodum lata, haud inflammata tantum, verum inflammatiſſima fuit, & cum, permanente ibidem dolore, dolor diffudiſſet ſeſe verſus arcum coſtarum, Dorſumque, ita in Cadavere Pleura inflammatiſſima apparuit inde; ad alterum ſpinæ latus.

Pulmones nullibi ad Pleuram accreti, niſi adhæſione digito non latiore in loco inflammato; molles cæterum & dum incidebantur, in ſuperiore parte profunde griſei, etiam intus, erant; in inferiore intenſiſſime rubri.

Cor ſiniſtrum ſangnine polypoſo æque plenum, quam dextrum. Ambæ auriculæ admodum parvæ. Singulare autem fuit invenire Appendicem ſiniſtræ Auriculæ, quæ vermicularem cæci proceſſum haud inconcinne referebat. Attentius examinando & per Auriculam inflando, vidimus appendicem hanc genitam eſſe ex carnea auriculæ ſubſtantia, totam eſſe carnoſam, & hinc inde ea veſtitam pinguedine, quæ ad cor multa, juxta auriculam ad Appendicem protendebatur: apex vero illius, inſtar fundi ſacci rotundus, pingui caruit. Phenomenon ſane, quod aliis notatum non memini; Phyſiologis materiam præbens ſpeculandi.

Diaphragma ſummopere inflammatum, qua tendineum, qua muſculoſum; minus tamen qua Peritonæo, quam qua Pleura tectum.

§. VI. Homini annos 34. nato in pectus irruit currûs agitati Timon; non lædens tamen ita, quin ille integro exinde ſexennio famuli præſtare officium, leviore incommodo, potuerit. Anno ætatis 39. febre intermittente laborans, integre curatus eſt, ſic, ut nullum

in-

inde in corpore vitium relictum fuiſſe recordaretur.

Jam vero quadragenarius cepit a tribus elapſis menſibus difficile reſpirare, pectore angi, inani vexari tuſſicula, maxime ad motum majorem. Diarrhæam validam habere cepit, continuamque. A qua quidem, ut & per artem excitata Diureſi, levius per 2. 3. ſeptimanas habuit. Exin vero cepit parvum habere, intermittentemque pulſum; intermittentem vero ſic, ut Viri Expertiſſimi *Molinari* & *Mac-cheog*, qui ejuſdem in ſe curam ſuſceperant, tempore toto ultimi vitæ trimeſtris ſpatii intermiſſionem ſæpiſſime animadverterent 5. imo 6. pulſationum. Huic frigus junxit ſe, & perpetuum, & plane marmoreum; nunquam in ſex poſtremis vitæ ſeptimanis recaleſcens. Initio trimeſtris hujus morbi Hypochondria dura, ac tumida fuere, ipſus vero venter tumuit nunquam. Sex ultimis vitæ ſeptimanis decumbere lecto, præ anguſtiis pectus ſuffocantibus, non potuit; erectus ſemper ſedens, quod ſuſtinere quidem præ laſſitudine ac debilitate vix potuit, præ anguſtiis tamen debuit. Crura tandem, dein & femora, ædematoſa reddebantur, ut fere creparent. Frigus intenſum, & ultimo vitæ quatriduo Aſphuxia. Excipulo inſidens expirat.

Horis a morte 29. elapſis, Cadaver cum laudatis ſupra Medicis præclaris, cum dexterr. *Hombourg*, & cum chirurgo noſtri Noſocomii *Scherer*, aperui.

Ventriculus ingens, obliquus ita, ut ſitum haberet fere perpendicularem.

Sua crepidine jecur pertingebat ad Umbilicum, cetera bonum; Lobo minore magnam explebat ſiniſtri Epigaſtrii partem.

Latus valde ac longus Lien, bonus erat. Pancreas induratum.

Inteſtina contracta, ut craſſiora vix digiti diametrum, tenuia vero multis in locis vix duas digiti tertias in diametro haberent: haud tamen pro tenuitate incraſſata.

In

In perſcindendis dextrarum Coſtarum Cartilaginibus aqua erupit, & multa, & ſordida. Hydropis pectoris augebatur ſuſpicio; pectore autem aperto, patuit non pectoris eſſe, ſed Pericardii, Hydropem.

Plenum hoc Pericardium tantæ molis erat, ut utramque Thoracis cameram, ad jugulum fere uſque, expleret; pulmonibus in tanti ſacci ambitu compreſſis, nec tamen duris, nec, quod mirabile, ne vel minimum quidem, cum Pleura, ac Diaphragmate, connexis. Nullus Pectoris Hydrops.

Eduximus primum ex Pericardio aquæ turbidæ ſubviridis menſuram, id eſt unc. 48. dein mediam menſuram aquæ rubellæ: nec hæc, nec illa foetuit. Evacuato Pericardio, Cor examinaturi mirabamur Pericardium de integro repleri. Quare Cor cum vaſis majoribus educentes, in tabula examinavimus, num forte in hoc, illiſve, ea pateret, qua pericardium ſanguine continuo repleretur, ſcaturigo?

Primo adſpectu Cor nobis undique lacerum, atque exeſum apparuit: propius vero examinantes, deprehendimus id omne lacerum ac filamentoſum uni deberi ſanguini, qui polypoſam naturam adeptus, ipſi undique annectebatur, colore hic flavo, alibi nigro, illic iterum variegato; digitis demum inde ſeparandus. Cor ipſum proceri quamvis hominis, valde tamen parvum. Quocunque autem in loco viam quæreremus penetrantis Pericardium ſangninis, invenire eandem non potuimus. An forte vulnus venæ, arteriæve majoris, paulo ante mortem factum, ad oram Pericardii, ubi vaſa majora perſcideramus, hæſit? ut proinde ſic ejuſdem nos penitus latuerit adſpectus?

Cor ſubſtantiæ fuſco pallentis, ac veluti ſemicoctæ. Cæterum nec valvulæ, nec vaſa majora, nec pericardium, aut aneuryſmatica, aut indurata, aut incraſſata, cartilaginea, oſſeave, apparuerunt.

§. VII.

§. VII. Matrona annor. 59. me in Conſilium vocat ineunte Aprili 1763. cum ſuis Medicis, expertiſſimis viris, *Hirſch*, & *Prosky*. Hæc pluribus annis in *Hungaria* Metallurgorum vaporibus expoſita, pectore angi, ac tuſſire, vehementerque debilitari, ceperat. *Viennæ* nunc incola, a Menſe Januario haud ultra potuerat carpento vehi, imo ne vix quidem extra lectum ſedere. Ex eodemque tempore, præter pectoris affectuum augmentum, natum ſibi tumorem ajebat in infima, eaque ſiniſtra Epigaſtrii regione, haud procul ab umbilico, qui cum doleret violente, tum moleſte pulſaret. Pulſus in Carpo debiliſſimus. Utique internum quoddam Aneuryſma eſſe videbatur, cujus in viva vix eſſet determinanda ſedes. Poſt querelas moleſtæ hujus pulſationis, trium menſium ſpatio continuantis, mortua eſt.

Cadaver 1. Maii aperuimus. Pulmones quovis in loco tuberculis ſuppurantibus pleni, hinc inde duri, plurimumque cum Pleura connati. Toto vero in corpore, ut ut anxie quærebamus, in Muſculis Abdominis, in Omento, in Meſenterio, in Meſocolo, in Lumbis, ad Spinam, ad Aortam, Venamve cavam; nulla vitia deprehendimus, præterquam in loco dolente olim, ac pulſante. Nihil minus tamen quam Aneuryſma erat. Scilicet Colon in indicata Epigaſtri parte, longitudine latorum digitorum quatuor, diametrum habebat ſeſquipollicis, cui amplificatæ portioni tanta utrinque aderat conſtringens anguſtia, ut aer, non niſi vi, per eandem impelli expellique poſſet.

Exangue ita hoc corpus, ut quamvis Aorta, Vena Cava, Arteriæ Iliacæ, aperirentur, nulla ſpongia ad imbibendum illum, & ad partes quaſvis nude contemplandas, opus fuerit: ut profecto fatear me hujus vitæ rationem æque parum intellexiſſe, quam in duobus illis, quorum Anatomen dedi *Rat. Med. Tom. VI. Cap. IV. Probl.* 1. & 2.

§. VIII.

§. VIII. Maii 28. hujus anni ad me miſit, pro publica demonſtratione, Expertiſſ. D. *Päſmeyr*, laudatiſſimus apud ſanctimoniales *ſanctæ Eliſabethæ* Medicus, tumorem, quem ventre exemerat feminæ, in illarum Monacharum Noſocomio mortuæ, una cum hiſtoria morbi. Femina hæc 32. ann. ſeſquimenſis ſpatio in illo Noſocomio jacuerat, incuſans forte præpoſteram, qua olim in *Hungaria* laboraverat, intermittentis febris ablationem, ut præſentis originem morbi. Tumor ventris ipſi durus erat, & æquabilis; tumida crura; urinæ paucæ; ſuperiorum emaciatio. Appetitus autem ſemper viguit. Urinam redditura, ventris potiſſimum vexabatur doloribus. Alvus alterno die ſpontanea. Tandem macie confecta, ac ſummopere debilitata, moritur.

Tumidum hoc corpus ponderis inveni Librarum medicarum triginta, exceptis 8. $\frac{1}{2}$ unciis. Sedes ejus in Meſenterio erat, ac longitudine ſeſquipedis medium inferiore ſua parte canalem, ſeu Cavum ſulcum, habebat, in quo Inteſtinum Ileum ſua media diametro collocabatur, connatumque erat; mox inde egreſſum Inteſtinum, & ab hac immenſa mole liberum, in colum abibat, quod cum ſua valvula ſimul ex corpore, cum tota mole, exemptum fuerat. Moles ipſa rotunda erat, inæqualis tamen multis prominentibus tuberibus, ſubſtantia conſtans hic ſteatomatoſa, illic cartilaginea, pluribuſque in locis gerens hydatidas.

§. IX. Magnificus D. *Hazenöhrl* ſub finem anni proxime elapſi ad me miſit viſcera quædam hominis, qui in Noſocomio Hiſpanico obierat. Venerat ille, homo vino, vini ſpiritui, cereviſiæque perditè deditus, quadragenario major, ad ſe, curandus a crure, pluſquam 50. in plagis ulceroſo; haud vero a ſuo tumido ventre; quem, quia incommodo multo ſibi non erat, niſi leviore, eaque brevi poſt paſtum, anxietate, flocci fecit. Appetitus viguit, & modicam vini portionem ſuis ſibi

pe-

pecuniis in Noſocomio quotidie comparavit. Remediis ſolventibus eò pervenit, ut unico duntaxat in loco crus maneret ulceroſum, venterque una modice detumeſceret. Animo hilaris homo, viribuſque pollens, ſuo tamen crure, quod fere curatum videbatur, uti potuit nunquam: id quod haud levem ulcerum cruris internorum ſuſpicionem injecit Medentibus. Nec fruſtra ſane. Crus enim gangræna ſenſim affectum, ſic ſua vaſa eroſa exhibuit, ut, quamvis inſtrumento tortili admoto munitus homo, a letali hæmorrhagia ſervari non potuerit.

Hepar ejus granuloſum, friabile totum. Lien quinque librarum, demtis unciis duabus, non morboſus, ſed ingenti adeo egens ſpatio, ut Inteſtina ex toto illo loco aliorſum detruſa jacerent. Pulmones ſaniſſimi, quamquam exulcerati exiſtimari in vita potuiſſent, unciis puris duabus quotidie tuſſi ejectis.

Plures anatomici Caſus ſunt enarrandi; aſt vero cum ſuis quique locis convenientius aptari queant, eoſdem ad illa referam.

CAPUT II.

Siſtens Pathologicam prioris capitis diſcuſſionem.

§. I. *Ex iis quæ ſuperiore capite enarrata ſunt, evincitur incertum ſæpe id eſſe, ac non raro erroneum, quod ex determinato ſitu locatarum in toto ventre partium, ad Noſologiam, & Pathologiam formandam concludi ſolet.*

§. II. *Eodemque pacto ſe habere id omne, quod ex duritie, ac tumore earundem partium colligitur: eo quod tum*

tum viſcera ipſa, morbo affecta, ſitum forte alienum ſua natura habeant, tum alia ab aliis loco turbentur, tum denique eorum tumores tantæ ſæpe molis ſint, ut longe a ſua origine percipiantur. §. III. *Hydropem pectoris, quamvis aliquoties ſatis probabilem, haud infrequenter tamen eſſe ambiguum, penitusque fallentem ſic, ut vel minime adſit dum adeſſe credatur; vel dum putetur abeſſe, adſit. Itemque de Hydrocardia affirmari oportere.* §. IV. *Signa Phthiſeos pulmonalis in vita adeſſe, cum Pulmone in cadavere minime purulento.* §. V. *Aneuryſmatis Diagnoſim fallere poſſe, origine pulſationis ac doloris ad longe aliam cauſam referenda.* §. VI. *Gaſtritis & ſine vomitu, cum dolore; & ſine utroque.* §. VII. *Paraphrenitis conſuetis, imo pathognomicis ſignis, deſtituta.* §. VIII. *Nihil fallacius ſignis, quæ ex ſanguine humano petuntur, & erroneum crebro judicium eſt, quod inde de natura humorum capitur.* §. IX. *De pulſu varia, maxime de eo Peripneumonicorum, utrum mollis, an durus ſit.* §. X. *Seria in hæc omnia animadverſio, & ad prudentiam exhortatio. De polypo quædam.*

§. I. Ex quo ad docendam Medicinam in hac alma Univerſitate admotus fui, Auditores meos ſerio hortatus, perpetuoque, ſum, ſitum in cadaveribus viſcerum notarent accurate, quo in Noſologia, ac Pathologia rarius errarent. Quippe inter cetera morbos in Epigaſtrio diſcriminandi adminicula, etiam ſitas in illo partes tactu exploramus, idque merito; ſiquidem ad affecti cognitionem viſceris, partiſve, multum conferat: non ita tamen, quin haud infrequenter, ni cauti ſimus, imponat nobis. Ut enim de meis præteritorum annorum demonſtrationibus hic taceam; quid, quæſo, differentiarum in partium ſitu nupera non exhibuere Cadavera! In *Capitis I.* §. *I. & II.* hepar explebat totum ferme

Epigaſtrium; in §. *III.* parva adeo jecinoris moles, ut in vivo tactu non potuerit percipi, & ut Colum cum Omento ac Ventriculo, Liene poſt hunc occultato, univerſum Epigaſtrium expleat: Deinde Splen in his tota facie in anteriora hæret, in illis autem poſt ventriculum verſus dorſum: nonnullis infra coſtas unum, duos, ternoſve latos, pluresque, eminet digitos, dum aliis penitus intra easdem recondatur. Tertio, ventriculum hi habent in ſiniſtra tantummodo Epigaſtrii parte, diaphragmati immediate ſuccumbentem; illi ab interpoſita ingenti Hepatis mole multum a diaphragmate remotum, qui forte hinc minus in vomitum proni, aptive. His quippe oeſophagus eſt multo longior: quam obſervationem noſtram vides a *Morgagni* confirmatam Epiſt. 45. §. 16. „ Jecur, ait, maximum, ut ſiniſtrum quoque occupans „ hypochondrium, ventriculum deprimeret; itaque gu- „ læ, in hunc deſinentis, portio ad tranſverſos digitos „ duos, infra diaphragma apparebat. In quibuſdam menſuras 4. 5. 6. & plures capit; vix libram in aliis. Marſupii figuram ſæpe refert; nonnunquam contracti, & contorti inteſtini formam æmulatur. Nonnullis eſt verſus cordis ſcrobem, aliis verſus umbilicum directus. Quid quod ſæpe plus minuſve ad dextrum hypocondrium; imo ut pluries ante vidi, maxime anno 1752. in cadavere Excell. Comitis *Dhen*, *Danici* apud *Batavos* legati, nuncque iterum in §. *IV. Cap. I.* demonſtravi, uſque ad coſtarum dextrarum arcum continuata amplitudine protendatur? Jam Inteſtinum colon quotieſne notabiles volvulos verſus renes, umbilicum, imo verſus ima pelvis, format, ut olim hic demonſtravi, & antea pluries videram?

Quæ omnia cum haud omnino raro ita ſe habere deprehendantur, quam circumſpectene oporteat agere in ſede morborum, ex ſolo attactu partium, determinanda! Quis in ventris torminibus in Colo potius, quam in Ileo, ac vice verſa, ex loco affecto dolorum determinet

ſe-

ſedem? Quis ſplenis, quis jecinoris, quis ventriculi morbos, dum reliqua ſigna ſæpe obſcura ſint, eo ex loco definiat, quem aut tumidum, aut dolentem eſſe, tactus deprehendit? Hepatis plura mala dantur, quæ nec Icterus, nec depravatus corporis color concomitetur. Cum facie pulchre florida hominem pereuntem vidi, cui præter pectoris Hydropem, Lien tota ſua externa membrana in denſam eſſet mutatus cartilaginem. Et ventriculus ſi dextram Epigaſtrii regionem multum occupet, ſi umbilicalem; [illegible] ſine Inteſtini ſive craſſi, ſive ilei, ſive hepatis affectionem mentiatur; ſi cætera ſigna dubia ſint, quæ inteſtinorum morbos juvent interſtinguere? Nonne etiam citra ulla affecti Lienis criteria, tamen hoc viſcus in inflammatoriis pectoris morbis, capite ſuperiore recenſitis, bis repertum eſt una cum membrana ſua in pultem converſum? *Cap. I.* §. *III. & IV.*

§. II. Sed ad alia nos vertamus. Quis ille, qui nobis rite determinet in vita tumores ventris, conſimiles illi, quem prioris capitis paragraphus deſcripſit octava? In Meſenterio inveniebatur ille inteſtino Ileo accretus: verum ejuſmodi & Ren exhibuit monſtroſus, ventrem in tuber prominens extendendo; degeneraſcens omentum; monſtroſum ovarium, tuba, uterus; Hydatides de aliis enatæ tumoribus: ut quorum omnium frequens noſtra demonſtratio fuit in Tomis præcedentibus hujus operis. Quid quod ventre in medio monſtroſa veſica urinaria impoſuerit clariſſim. *Morgagno*, inſtar uteri ſumme gravidi expanſa, digitumque paſſim in ſubſtantia craſſa, & Peritonæo ſub umbilico a creta? Ideam certe longe aliam ſuæ naturæ, ſuæque originis, in vita dederat, quam reapſe eſſet. Vide *Epiſt. Anat. Med.* 39. §. 33.

§. III. Jamque Hydropem pectoris quod ſigna non arguerent in eo præſentem, qui *Cap. I.* §. *VI.* pericardii hydrope laborare inventus eſt?

Namque cum reſpiratione difficili & anxia, cum tuſſicula inani, & hypocondria tumuere, non tumente un-

quam ventre reliquo; & a Diarrhæa, ac Diureſi, mitius egit; & nocturnas paſſus anxietates in lecto eſt; & crura demum ipſi intumuerunt. Utique hic in mentem venit candor non minus, quam error exercitatiſſimi in Praxi Medici *Jo. Jac. Vicarii*, qui refertur a Cl. *Morgagni* Epiſt. XVI. §. II. jurare voluiſſe hominem hydrope pectoris *infallibiliter* laborare „ cujus mortui aperto „ thorace, cum in dextro ſiniſtroque hujus cavo nec „ dragmam unam aquæ aut ſeri inveniret, nunquam ſatis laudanda ingenuitate mirabundus exclamavit: Quam fallacia ſunt ſubinde Diagnoſtica! Confirmavit eadem Epiſtola Vir magnus hanc fallaciam pluribus exemplis anatomicis; licet præter ſigna plura conſueta, duo illa probabilia admodum ſigna adeſſent; anxietatum nocturnarum, & tumentium, poſt anxietates diu toleratas, crurum, manuumve.

Unde nec ipſe Pericardii hydrops, quem in hoc cadavere §. *VI. Cap. I.* ingentem fuiſſe vides, ſuis ita ſtabilitus, atque confirmatus ſignis eſt, ut non fallat multoties. Eadem Morgagniana Epiſtola conſtat ſigna Hydropis pectoris ſolius, ſigna ſolius Hydrocardiæ, ſigna utriuſque hujus morbi ſimul obtinentis, adeo confuſa interſeſe in vita fuiſſe, adeo turpiter Medicos fefelliſſe, ut cadavera aliud omnino ab eo, quod creditum fuerat, exhiberent. Quæ enim ut Pathognomica nonnullis audiunt, verbi gratia, cordis veluti æquæ innatantis perceptio, ejuſdemque palpitatio, hæc defuere non paucis eorum, quibus Hydrocardiam in vita adfuiſſe demonſtravit anatome; vel ſi adfuerit palpitatio, alia longe vitia ad cor, vaſave majora, adfuiſſe deprehenſa ſunt. Verbo, hæc, & omnia ſigna, ſimul collecta, ſuſpicionem formant, non efficiunt certitudinem: unde propriis meis convictus erroribus, facile ad quoſvis conſimiles morbos refero, quæ *Vieuſſenius* de Hydrothorace: „ Non tam facile eſſe, inquit, Thoracis hydropem cognoſcere, quam „ aliqui credunt Medici, nimium ſibi tribuentes, ana-

„ to-

„ tomen ignorantes, & qui nunquam putaverint cada-
„ vera eſſe incidenda, aut, cum ab aliis inciderentur,
„ inſpicienda „. Imo neque hoc ſufficit: videas enim, qui etiam cadavera incidendo didicerant multa, vel ob id in diagnoſi errare, quod ea, quæ ſemel iterumque in cadaveribus obſervaverant, hæc iis omnibus adeſſe contendant, quibus ſymptomata, priorum conſimilia, obſervant adeſſe; ignari ſcilicet hujus veritatis, quod ſi longe plura cadavera incidiſſent, longe numeroſiores eorumdem ſymptomatum cauſas didiciſſent: ut cogar ad *Vieuſſenii* ſententiam hæc præclara *Morgagni* verba adjungere:
„ Nam qui plura inciderunt, aut inſpexerunt, cadave-
„ ra, *hi* ſaltem, cum *illi* minime dubitant, ipſi dubita-
„ re didicerunt „.

§. IV. Pluribus hujuſce meæ opellæ Tomis per multiplicem Anatomen demonſtravi, & *Benneti Theatro veſtibuloque Tabidorum* confirmavi, ſputa purulenta, eademque cum copioſa, tum diuturna, ſæpe quidem vomicas, abſceſſus, tubercula deſignare pulmonum, haud raro tamen minime. §. *IX. Cap. I.* integerrimus deprehenſus Pulmo, poſt quotidianam unciarum duarum puris excretionem, hanc utique obſervationem & experientiam confirmat. Ita ut tot exempla prudentiæ nos in Diagnoſi admoneant, ne mortui veriora proferentes, ignominiam forte cum noſtræ inurant, tum Artis, famæ.

§. V. Et quid de Aneuryſmatis ſimilitudine in pertinaci illa, eademque dolorifica, palſatione memorem, quam pulſationem *Cap. I.* caſus ſeptimus inteſtini coli, intercepta inter binas invincibiles contractiones amplitudine, genitam, credere nos cogit? Ut ut enim opponat quis inteſtinum loco moveri, idemque impleri, ac depleri, ob idque illam ejus expanſionem, quod & loco mutabilis, & amplitudine varia eſſet, pulſationem cum perpetuam, tum loco immutatam, producere non potuiſſe; minime tamen negari poteſt, ſi ab una parte conſideremus

mus coli inteſtini ſedem firmiorem eſſe ea reliquorum convolutorum inteſtinorum; & ab altera parte eam coli inter conſtringentes binos, aëraque ægre tranſmittentes, annulos, tympaniticam plane redditam eſſe partem; negari, inquam, non poteſt, quin inde quæpiam ex Meſocolicis, aliiſve vicinis, arteria, imo arteria in ipſa coli tympanitici tunica vaſculoſa, moleſte pulſare potuerit. Videtur eo magis hinc pulſus dolorifici deducenda origo; quo minus alia cauſa in tota vicinia invenienda fuerit. Profecto dantur Aneuryſmatis æmulæ pulſationes, minime tamen ad illud referendæ. Hiſtoriam haud multo abſimilem olim retuli *Tom. IV. Cap. II.* §. *VI.* Dederat ſimile *Ballonius conſ.* 107. *Libr. I.* Nobiliorem autem nondum novi eâ, quam memorat egregius *Morgagni Epiſt.* 24. §. 34. 35. Violenta quippe aſſiduaque pulſatio ad præcordia, & ad Umbilicum, â quatuor retro menſibus percipiebatur; qua pulſatione majorem ſenſiſſe aut vidiſſe vix ille meminerit: cujus cauſam, cum reperire nullam aliam poſſet, præter quaſdam conjecturas, Nervorum agitationi ſive irritationi merito adſcripſit.

§. VI. In *Gaſtritidis* Definitione, & validus ventriculi dolor, & repetens ad ingeſta quæcunque vomitus, continentur ſic, ut inter ſigna ejuſdem Pathognomica recenſeantur. At vero in *Cap. I.* §. *IV.* in maximi ventriculi ampliſſima inflammatione, poſtquam ægra ad morbi primordia ſepties & vomuiſſet, & alvum egeſſiſſet, non modo per integros fere quinque dies, quos totus morbus numerat, non vomuit, ſed nec nauſeavit; imo, quod plus eſt, omnia oblata abliguriens, ac ventriculum ſæpe replens, ſuum bonum appetitum cum ſæpius nobis teſtata ipſa eſt, tum experimento quotidiano nobis confirmavit. Unde non modo hic id pathognomicum ſignum abfuit, verum & adfuit contrarium, ac plane oppoſitum.

Sed poteſt utrumque pathognomicum deeſſe. *Rat. Med.*

Med. Tom. VI. Cap. VI. de innuſtione cranii, retuli exemplum Juvenis, qui ad mortem propemodum uſque, nec ſigna Febris, Gangrænæve in pulſu, nec ſigna vel minimi doloris in ventriculo, nec ſigna læſæ cujuſquam ventriculi functionis, mentis perpetuo compos, unquam habuerit; dum nihilominus ventriculus ore ſuperiore ſuo, initioque œſophagi, ſolito multo amplior, ſanguine ita cunctis in vaſis turgebat, ut nonnullis in locis hæc duarum, in aliis trium linearum diametrum haberent; quod forte ab antiqua ad vomendum diſpoſitione quis explicabit: ſed quod ſequitur, inde non deducet; purpureus enim totus ventriculus fundo erat ſuo, biniſque in plagis tam interne, quam externe, gangrænoſus. An non evidenter hinc patet obſtructionem notabilem, ſævam inflammationem, vehementem adeo Gangrænam, ut totam ventriculi penetraret ſubſtantiam, citra dolorem, citraque febrim, formari? Bono cum appetitu adeſſe? Cum viſceris integra functione ſuperſtite perfici?

Simile quid ex *Valſalva* Illuſtris *Morgagni* habet *Epiſt.* 49. §. 14. Febris acuta maligna hominem perimit 14. die nullo alio ſtipato ſymptomate, niſi quod „ æger de aſſidua animi inquietudine, & de vigiliis per- „ petuo conquerebatur. In cadavere ventriculi fundus „ atro erat colore infectus. Hic igitur iterum ventriculi adfuit inflammatio jam in Gangrænam tendens, citra dolorem, citraque vomitum.

§. VII. *Paraphrenitis* hiſtoria, præter ſigna pathognomica inflammationis, habet quoque nauſeas, vomitus, delirium perpetuum, riſum ſardonicum, convulſiones, furores, gangrænam. Vide *Boerh. Aph.* 909. *cum Ill. Præſ. Comm.* Nihilo ſecius Caſus V. Capitis I. refert nobis hominem, qui die febris acutæ quinto, Pleuritidis ſævæ altero, mortuus, Diaphragma habuit tam vehementer inflammatum, ut injectoria arte reddi non poſſit rubicundius, idque tum in muſculoſa ſua parte multa, tum in tendinea univerſa; paulo lævius quidem qua

ventrem, graviſſime vero qua ſpectaret thoracem; quamquam 70. unciæ ſanguinis in ſex venæ ſectionibus, ſpatio 24. horarum, detractæ eſſent. Porro hic homo nec nauſeavit in morbo unquam, nec vomuit, nec niſi ſub mortem, non in morbo, deliravit, nec riſum ſardonicum habuit, ni velis levem oris contractionem ipſi morienti, ut morientibus multis minime paraphreniticis, contingentem, ad riſum hunc contorquendo referre: uti etiam nec convulſiones paſſus, nec furores eſt. Obſervatum eſt diaphragma inflammatum ab omni eo, quod ventriculum utcumque diſtendit, vehementer irritari ac dolere: noſter tamen homo multam copiam Oxym; ſquillitici cum Stibio non abluto & Aqua Hyſſopi bibit; copioſam valde aquam hordei cum melle & nitro; præterea omni bihorio vaſculum unc. iij. infuſo-decocti pectoralis; ſumſit quovis quadrihorio unc. vj. vjj. juris carnium cum cremore tartari: deglutiit denique vario hauſtu unc. xx. olei amygdalini recentiſſime preſſi: nec teſtatus unquam eſt a deglutitis ſibi pejus eſſe. Quis demum mortalium in hac Pleuritide fuiſſet unquam univerſi pene Diaphragmatis inflammationem ſuſpicatus?

§. VIII. De fallacia ſignorum petendorum a ſanguine humano quid multa commemorem! Patuit ex §. *IV. Cap. I.* ſi quod habitum de ejus natura conſilium fuiſſet, die ab ejus extractione prima, cum integro bihorio, in vaſis tribus, in loco temperato, quieviſſet; id ſequenti die, contrariis omnino apparentibus ejuſdem phænomenis, revocandum, prorſumque contrarium concludendum fuiſſe. Cujus equidem fallaciæ abunde memineram in *Rat. Med. Tom. I. Cap. 6. Tom. 3. Cap. 3.* & alibi paſſim, edendo multiplicia mea experimenta, quæ primum cum ſanguine centum & quinquaginta venæ ſectionum, ac dein cum alio numeroſarum ſanguinis miſſionum feci. Facit equidem mutationem in cruſta alba tenaci, in craſſamenti conſiſtentia, in ſeri copia, ac colore, limpiditateve, ſanguinis ſive jactus validus, ſive

ſtil-

ſtillicidium; Lumen venæ magnum, parvumque; vaſis, in quod excipitur, planities, vel altitudo; fluidum per quod ex vena in vas tranſit, aëreum, aut aquoſum; ejuſdem fluidi alterutrius calor, aut frigus; loci, in quo aſſervetur, a moderata aëris temperatura hinc, illincque receſſus; calidi cruori poſt miſſionem agitatio vel quies; morbi annive, tempus, ſexus, & ætas; hæc, inquam, omnia, horumque conſimilia, miram ac ſtupendam phænomenôn ſanguinis mutationem generare, ut alii affirmant, ita ego millies vidi: verum nullam in praxi regulam, aut legem, qualiacunque demum hæc experimenta mihi formare potuerunt. Quotiesne nobis viſus eſt ſanguis guttatim defluens cruſtam denſiorem, firmiuſque genuiſſe craſſamentum, quam is, qui valido jactu proſilierat? Viſus eſt, multoties repetito experimento, ſanguis eodem jactu, eodem lumine vaſis, in eadem aëris temperatura, in vaſa exceptus ſibi ſimillima, in uno ægro cruſtam denſiſſimam tenaciſſimamque exhibuiſſe in primo & altero vaſe, in tertio, quartoque nullam: in alio ægro, in priore vaſculo nullam, in binis tribuſve, ſequentibus magnam: in tertio homine in vaſculo primo denſiſſimam cruſtam, in altero nullam, maximam in tertio, in quarto pauculam: & alibi iterum in primo alterove vaſe nullam, validam in tertio, in quarto nullam. Atque hæc in variis ægris: Verum jam nulla memoratarum varietatum datur, quæ non in eodem ægro, in eadem venæ ſectione, eodem jactu (nam ſi ratione jactus, aut luminis, aut alius rei ante obſervatæ, mutatio contingeret, ad hanc, ut ad rem non facientem, non attendimus;) nulla, inquam, varietas datur, quam non obſervaverimus in ægris iiſdem, ſive in varia, ſive, quod plus ſtringit, in eadem ſanguinis miſſione. Inverſa itidem, mutata, confuſa, omnia hæc phænomena ſæpius vidimus, dum quater, quinquies, & ultra, iiſdem hominibus tundi debuerit vena. Et aliquoties quæ cruſta flava gelatinoſa cum diſſolutiſſimo craſſamento nobis apparuit

pa-

paruerat, moto ſanguine, iterumque repoſito in quiete, denſiſſima facta eſt, ejuſque tenax craſſamentum. Aliquando in eadem V. S. vas unum viſcidſſilem cruſtam, vas aliud gelatinoſam habuit. Ut profecto ſi judicium de ſtatu ſanguinis ſeu craſſi inflammati, & non inflammati, ſeu e contrario ſoluti, judicandum foret ex miſſi cruoris conſpectu, ſententia altera alteram refutaret. Adde hiſce omnibus eam ſanginis in varia miſſione incoſtantiam, ut ſine ullo ordine in prima miſſione inflammatus, in altera minime, in tertia cruſtam mucoſam habeat, in quarta tenacem, &, ut minus latine vocant, lardaceam; ordineque iterum aut mutato, aut plane inverſo in aliis ægris: ſic ut ſæpe nihil horum vel ad ſanitatem vel ad mortem, vel ad humorum naturam determinandam, in Diagnoſi ac Prognoſi faciat.

Hinc ad rem illuſtris *Morgagni*, ubi intempeſtive „ lætari dixerat Medicos qui cætera non attendentes, „ id unum ſpectant, tenuiorem aut nullam in ſangine „ eſſe cruſtam, quæ antea fuerat craſſa „ demum ſubjungit: „ Cave tamen ne viciſſim iis in univerſum aſſentiaris, „ quos ego aliquando pronuntiantes audivi, ſi in hujuſ„ modi morbis (Peripneumonia ac Pleuritide, de his „ enim agebat) ſanguis ſecundo miſſus cruſta careat, „ id adeo malum eſſe, ut ſi tertio mittatur, intereant „ ægrotantes.

Equidem non ſunt hic erroris taxandi *Baglivius Sydenhamus*, aliique, qui quibuſdam Epidemicis in morbis ſimile quid obſervarunt; ſed ii duntaxat, qui ex obſervatis Epidemiæ cuiquam propriis, canones diagnoſticos, prognoſticos, ac curatorios condidere, in Sporadicis, imo aliis in Epidemiis, penitus fallaces.

Quæ ſi ita ſe habent, quis inflammationem abſentem præſentemve; quis humorum aut coagulum aut diſſolutionem, ex ſolo ſanguine determinare auſit? utique ſi in eodem homine alia V. S. ab alia toto cælo differat; ſi in eadem V. S. adeo oppoſitiſſima ſint

phœ-

phœnomena; quis inde de natura humorum aut poſſit, aut auſit, judicium ferre?

Neque eſt quoque ex ſolo conſpecto ſanguine vel ejuſdem diſſolutio in vere putridis, vel condenſatio in inflammatoriis morbis, ſtatuenda. In putredine ſumma, ac malignitate deleteria, ſanguinem paucis ante mortem horis miſſum, mecum viderunt auditores, primum quidem tenacem in parte rubra, & cruſta tectum inflammata; in altera miſſione omnino bonum. In Petechiis ac Miliaribus, ſymptomaticis ſcilicet eruptionibus illis, quas rariſſimas noſtrum Noſocomium habet, auditoribus meis ter, quater, plurium annorum decurſu; demonſtravi ſanguinem cum craſſiſſimum, tum cruſta tectum inflammata. Et *Valſalva*, & *Morgagni*, ut diſſolutum, ita ſæpe tenacem, imo tenaciſſimum, & craſſa cruſta tectum, deprehenderunt, ut ex *Epiſt.* 49. liquet: narratque poſterior in febre quaſi peſtilenti, quæ *anno* 1731. agri Patavini partem infeſtabat, ſanguinem, primo febris hujus graſſantis tempore, ut plurimum diſſolutum; progreſſu vero temporis, perſeverante eadem conſtitutione, nimis concretum apparuiſſe: nihilominus & in principio hujus conſtitutionis, cum ſanguine diſſoluto; & in decurſu ejuſdem, cum cruore concreto; homines peticulis laboraſſe: imo ſi, quo conſtitutionis tempore ſanguis ſolebat eſſe concretus, quibuſdam de vena prodiret ſolutus, his tamen, haud ſecus quam ceteris, contigiſſe Petechias. Unde concluſere, „ conjungi cum maligna vi „ *ſolutivam*, aut *coagulativam* ſanguinis; in neutraque „ harum malignitatem conſiſtere; præſertim cum alteru- „ tram in tot aliis, qui maligni non ſunt, morbis videamus. Adjungam ego id eo evidentius adparere, quia multis non modo in eodem morbo, verum etiam in eadem V. S. ſanguinem partim compactum, partim ſolutum apparere, evictum ſit.

Fateor nodum ſolutu difficillimum mihi hoc ultimum phænomenon videri, & magis nos magiſque con-

vin-

vinci de intricata, atque non ſufficienter hucuſque intellecta, ſanguinis humuni hiſtoria. Intricatiorem forte adhuc reddet obſervatio, quam habui, ægri, cui elabens de tunſa vena ſanguis brachium frigore intenſo afficeret. Cum præſens non eſſem ſanguinem explorare, dum flueret, non potui: minus tamen ejuſdem verum frigus miratus fuiſſem, edoctus a clariſſimo, quem toties jam laudavi, Viro, hiſtoriam feminæ, quæ olim ſanginem ſuum menſtruum experta calidiſſimum, nunc *Mediaviæ*, „Me-
„ dico ſuo, teſtaretur bis in menſe omnino frigidum
„ fluxiſſe; fidemque ſuo teſtimonio inveniret, cum ipſa,
„ & chirurgus ſpectatæ fidei, æque ac experientiæ vir,
„ ſanguinem, vena ſtillando exeuntem, eademque die
„ iterum pede miſſum, & ipſa ſenſu, & ille tactu, ge-
„ lidum deprehenderint: id quod parumper mutabatur,
„ dum ſequenti die ſanguis ex brachio ac pede, uno eo-
„ demque momento educebatur; cujus an cauſa ſuppreſ-
„ ſioni ac ſuffocationi pulſuum, quæ aderat, adſcriben-
„ da ſit, relinquo diſcutiendum. Hæc mulier deinde febribus variis, doloribus vagis, convulſionibus, pectoris anxietate, larga V. S. ſæpe oppugnandis, multum conflictata, triennio ſat bene vixit: deinde redeuntibus ſymptomatibus largiore ſanguinis miſſione ſæpius liberata eſt: manente tamen aſſiduo in ventre glaciei ſenſu, qui cum inde ad pectus aſcendit, eam affert reſpirandi difficultatem, ut continuo ſanguis, nec modica copia mittendus ſit.

§. IX. Et qui demum veri pulſuum ſint in Peripneumonia Caracteres, paucis examinandum eſt. Hunc pulſum *Hippocrate*, quia de pulſibus non adeo multa habet, non deſcibente, *Galenum* de eo conſulamus neceſſe eſt. *Lib. IV. de cauſis pulſ. Cap. XII.* „ Peripneu-
„ monicorum, inquit, magnus eſt pulſus, & languidus,
„ molliſque ſimiliter, *μαλακὸς*, atque Lethargicorum
„ pulſus: niſi quatenus præpollet inæqualitate, & in
„ uno pulſu, & collectiva, quam vocant. In uno ictu,
„ cum

„ cum veluti interpellatur, & undoſus eſt, & dicrotus „ interdum fit; in collectiva, cum alias differentias ha- „ bet, tum modo quidem intermittit, modo autem in- „ tercurrit. Mollitiem deinde explicat *Galenus* ex eo, quod cum laxum ac molle & undique vacuum viſcus ſit Pulmo, non niſi a pituitoſiore & craſſiore ſanguine inflammari queat. Cum autem pulſus Dicroti antea meminiſſet, jam ait rarum Peripneumonicis eum eſſe, quod Dicrotus fere ſemper quandam requirat vaſis duritiem, quæ ex pituitoſa fluxione contrahi non ſolet. „ Eſt au- „ tem, inquit, bilioſioris ſanguinis opus cogere, ſiccare, „ tendere & exſiccare: qui bilioſior ſanguis quandoqui- „ dem minus ſæpe pulmonem infeſtat, manifeſtum etiam „ eſt raram fore pulſus duritiem; quod ſi ſic, rarus „ quoque ipſis bis feriens pulſus.

Quo fundamento *Galenus* hic ſuum ratiocinium ſuperſtruxerit, ignorare me fateor: nihilominus *Galenum* tantæ in Medicina autoritatis fuiſſe, ut inter centum, quos forte conſuleris, Autores, vix paucos reperias, qui illum, plus minus, non ſequantur, eſt quod vehementer mirer. Plerique etiam graves in arte viri, in definitione & aitiologia Peripneumoniæ tradendis, hi *Galeni* textum recenſentes, illi, ne nominato quidem *Galeno*, veluti propriam ſententiam referentes, ſententiam Galeni proferunt, ac ſtatuunt ex amuſſim. Hinc inde reperias, quem explicatio *Galeni* de pulmone, non niſi a pituitoſiore cruore inflammato, offendat quidem, qui tamen a *Galeni* definitione de pulſu molli ne latum quidem unguem recedere auſit: Cujuſmodi v. g. *Ludovicus Mercatus* fuit. Invenire alios eſt, eoſque haud plane paucos, qui de Peripneumonia agentes, de pulſu, num veriti ſcholas? ne meminerint quidem; ut v. g. *Langius*.

Sunt præterea, qui quidem in Peripneumoniæ definitione pulſuum non meminerint, ſed dum alia occaſione pulſus mollis explicandus venit, cum ſic Peripneu-

mo-

monicorum eſſe dicant, quemadmodum Pleuriticorum eſt dum ſuffocata fere reſpiratione Cor ſiniſtrum paucum modo cruorem accipiat; vel ut Phreniticorum eſt, quando, vi inflammationis Meningum, origines nervorum comprimuntur ſic, ut nervi vitales langueſcant. Sic celeberrimus *Ruſſiæ Archiater J. de Gorter in Comp. Med. Tract.* 47. §. *III.* Tandem nonnullus deprehendas, quos propria experientia compulerit durum in Peripneumonia deſcribere pulſum: quos inter candidior nemo *Felice Platero*, quem in hæc verba ut erumperet veri ſtimulavit amor: „ Uterque affectus, Pleuritis, ac Peripneu-„ monia, cum horrore vel rigore incipit, ſubſequente „ febrili calore, quo corpus ipſorum nonnihil accendi-„ tur: reſpiratio concitatur, uti & pulſus, arteria du-„ ra, & Serræ inſtar, aſpera ad tactum (quem ta-„ men pulſum mollem, ſeu undoſum, in Peripneumo-„ nia privatim eſſe putant) ſe offerente. *Tom. I. Cap.* „ 10.

Profecto, ut *Platerus*, rem ego inveni plerumque, nec quanto tempore Medicinæ docendæ admotus fui, alio modo in ſcholis docui. Et quid ni? ubi ingens Diſcipulorum, lectis ægrorum mecum circumſtans, corona, pulſum in hoc morbo durum, & rariſſime tantum non mollem, mecum deprehendat? Quid, quod hoc anno omnes Peripneumonici confirmarint? ſic ut inter tantos ſive juniores medicos, ſive adultiores ſtudioſos, ne unus quidem extiterit, qui non vere durum eum eſſe affirmaret? Ejuſdem experientiæ ſocium appello *Cl. Morgagni*, qui ubi *Epiſt.* 20. ſimilem *Valſalvæ* obſervationem retulerat, deinde proprias ſuas *Epiſt.* 21. enarrat, quibus conſtat pulſum in morbo durum illis fuiſſe, quos vera Peripneumonia periiſſe eorundem Cadavera demonſtrabant.

Forſitan arbitrari quis poterit pleraſque meas, non ſimpliciter Peripneumonias, ſed Pleuroperipneumonias fuiſſe, quæ ratione doloris Pleuritici durum pulſum tan-

gentibus obtulerunt. Sed regero illi principem morbum, in deſcriptis Capite priore ægris, fuiſſe Peripneumoniam, adeoque morbi principis Characterem gerere pulſum debuiſſe. Et dum in nonnullis notatum ſit durante Peripneumonia pulſum durum fuiſſe ſilente dolore, an ſaltem ſic non pateat Peripneumonicis pulſum durum adeſſe?

Nunquamne igitur mollis in Peripneumonia pulſus? Eſt ſane, ſed malo ægri omine. Videte *Boerhavium*: adjungite *Ill. L. B. van Zwieten* Commentarios. Mollem pulſum inibi non inventuri eſtis in Peripneumoniæ definitione, quemadmodum pulſum durum invenitis notatum in Definitione Pleuritidis; ſed in morbi, in prava ac deſperata ruentis, deſcriptione duntaxat; eo nimirum in morbi ſtadio, in quo Pulmo magnam partem impenetrabilis, paucum cruorem, cum crudo ægrorum alimento, potuve, imperfecte miſtum, per nonnulla vaſa adhuc aperta, cordi ſiniſtro, ad continuandum qualemcunque humorum circuitum, transfundit. Hicque modus quoque *Morgagno* eſt explicandi, quomodo ineunte Peripneumonia pulſus durus eſſe debeat, & quo pacto dein, obſtructo, magis præ inflammatione Pulmone, mollis fiat. *Ep.* 20. §. 38.

An non credibile *Galenum* incidiſſe, dum ejusmodi definitionem animo meditaretur, in eam Peripneumoniam, quam *Notham* nunc appellitamus, & quæ eodem cum Vero olim nomine comprehenderetur? An ſaltem in provectam jam Peripneumoniam veram? Neſcio qui rem alias explicem. Saltem cum quotidiana experientia pulſum peripneumonicorum & mihi, & aliis, durum exhibeat, terminabo hanc paragraphum nonam ſententia Ill. *Morgagni* Epiſtola mox laudata: „ Hoc tantum „ dico, inquit, pro varia ſanguinis, & corporum, Pul- „ monumque in primis diſpoſitione, varioque modo, „ quo in his illius congeſtio accedit, veriſimile eſſe va- „ riari ſigna; ut modo præcipua omnia, aut pleraque „ inflammationis indicia occurrant, *idque ut plurimum*;

„ mo-

„ modo nulla ferme illorum, aut etiam contraria, ut „ cum pulſus rarus eſt; denique nulla interdum, ſed „ pulſu tamen plus minuſve frequenti.

§. X. Quo porro omnis hujus ſecundi capitis ſermo tendat, facile capiet quiſque. Si enim 1° ita variet multorum in ventre viſcerum inter ſeſe cum magnitudo, tum ſitus, etiam in ſtatu ſano, ut exploratione ſæpe, quodnam illorum patiatur, determinare aut arduum ſit, aut impoſſibile; imo ut aliud eorum alius occupet ſedem: ſi 2° præter affecta, quæ noſcuntur viſcera, inveniantur alia, quorum affectorum nulla in vita ſigna conſtiterant, pejus affecta, quam quorum conſtiterant; ut v. g. in inflammato pulmone Lienis corruptio, bis hoc anno reperta talis, ut una cum ſua membrana in pultem ruffam deliqueſceret, intraque digitos diffflueret totus: Si 3° ipſa viſcera morboſa ita mole ſua, mutatoque præ aucta mole ſitu, imponant, ut Meſenterii tumor, ut Ren exorbitans, ut Veſica urinaria, Uterus, Tuba, Ovarium, eundem ſæpe locum occupantia, veris ſignis pathognomicis, quibus quid demum ſit innoteſcat, plane deſtituantur: Si 4° Pectoris Hydropis, omnia a Practicis celeberrimis requiſita ſigna ferentis; Si Hydropis Pericardii; ſi topicorum ad vitalia vitiorum Diagnoſes, vel exercitatiſſimos fefellerint: Si 5° frequenter admodum ſuppurati pulmonis Diagnoſim pulmo a morte integerrimus erroneam oſtenderit: Si 6° interna Aneuryſmata, quæ vivis adeſſe putaveramus, in cadaveribus deſiderentur, longeque aliud præ illis referant indagantibus: Si 7° Gaſtritis, ac Paraphrenitis, abſque vomitu, imo potius cum perſeverante appetitu, & cum magna, minimeque coacta liquidorum ingurgitatione homines perimant; imo Gaſtritis ſine vel vomitu, vel dolore verti queat in Gangrænam: Si 8° Hiſtoria humani ſanguinis ita obvelata nobis eſt, ut experimenta in uno eodemque morbo, imo in eadem cruoris detractione, prorſum contrarias videantur formare indicationes:

Si

Si denique 9° in Peripneumonia, frequenti adeo ægritudine, Viginti & ultra Sæcula necdum veram pulſus definitionem, quæ ab omnibus admittatur, exhibere potuerint; profecto Diagnoſes morborum, ut ut ſæpe veræ, & adæquatæ, nihilominus non raro toto cælo fallunt; & Noſologia adeo imperfecta hucuſque habetur, ut exceptiones cum multas, tum notabiles, patiatur; proindeque eam ordine Botanico in Claſſes, Ordines, Genera, ac Species reducere, fruſtra quis tentet; præterquam quod ſpecierum in infinitum fere excreſcat numerus: qua enim methodo undecim enumerantur Epilepſiæ v. c. ſpecies, eadem ipſa 250. imo plures numerare ſpecies poſſum.

Audire quidem mihi videor qui amare conquerantur, eo modo, quo pluries in præcedentibus hujus operis tomis, quo denuo in hoc nono, pergo, Medicinam a me incertiorem reddi; a me, ſcilicet, cujus foret, proprii vi muneris, eandem Tyronibus reddere quotidie certiorem. Hos autem rogatos velim, quo demum pacto Artis exoptent certitudinem? An ſuffocando Naturæ vocem, quæ ut aliis, ſic & mihi, eam falſam eſſe clamet, quam hucuſque credideramus, certitudinem? Agnoſcant ſaltem Medicam Artem natam eſſe ſedula, atque attenta obſervatione eorum, quæ in morbis apparuerant, quæ in Cadaveribus detecta. Quæ ſæpe viſa regulam quandam formare contendebant; aſt ea, quæ non raro fallebant, arctos adeo limites noſtræ circumſcripſere Arti, ut non infrequenter formata antea lex ceſſaverit talis eſſe. Certiorne igitur Ars erit, ſi quod toties Cadaverum iuſtrationes non moneant, ſupprimemus; ne ſemel, dudumque receptas opiniones, ac ſcholarum ſyſtemata, quæ ad multa explicanda multum, ad plura parum, aut nihil faciant, labefactentur?

Vimne eam inferre veritati poterimus, ut ea haud amplius vera ſint, quæ contra receptas opiniones nobis palam Cadavera clament? Profecto hi, qui nihil prius ve-

ritate habent, ægre non ferent me medicinam non aliam tradidiſſe, quam eam, quæ minime a ſyſtemate, opinioneve, verum ab ipſa Natura depicta, deſcriptaque fuerit.

Termino hoc caput, de Polypoſis concretionibus, quas *Capite* primo plures enarravi, nihil omnino memorans; ſiquidem *Tom.* 2. & alibi ſatis clare, opinor, demonſtravi eos eſſe paucos, qui inter morborum cauſas referantur, Polypos; cujuſmodi ibidem unicum deſcripſi: pleroſque vero ſanguinis diatheſi phlogiſtica in morbis gigni, aut a conquaſſante, ac palpitante Corde, in ſanguine fere quieſcente fabricari. Si enim quis omnes Denatorum polypos, veluti totidem morborum cauſas, conſiderare velit, utique cunctas mortalium ægritudines iiſdem adſcribat oportet. Non attenderet idem millies polypoſas Concretiones eorum in Cadaveribus reperiri, qui uſque ad paucos ante mortem dies ſaniſſimi, nullam unquam earundem dederant ſuſpicionem: neque conſideraret quotieſcunque polypos invenire datur, toties alias, cum varias, tum manifeſtiores morbi, mortiſque cauſas, deprehendi. Hæc quemadmodum ante tot annos & ſcripſi, & publice ſemper docui, gaudeo ab egregio *Morgagni* & ſuis, & *Valſalvæ* obſervationibus, ubique, abundeque, confirmari.

CA-

CAPUT III.

De Miliaribus.

§. I. *Miliaria hoc anno in Noſocomio nulla. An quod extincta Viennæ? Minime, ſed quod eadem non fabricemus.* §. II. *Repetitio antiquæ concluſionis, quod Morbus miliaris non ſit Auſtriæ endemius, ſed paſſim factitius. Multorum clarorum in Arte virorum ſententia id confirmatur.*

§. I. IN tomo hujus operis *octavo* Anacephalæoſin dedi cunctarum obſervationum, quas ſuper hac materia eouſque feceram, quaſque *in Tomorum plurimorum variis*, in *Theſibus de Febribus*, & in *Epiſtola ad Amicum*, communicaveram. Lætus deprehendi diſcipulorum animos nunc minus eſſe agitatos, minus circa famoſam hanc quæſtionem inquietos; ita quidem ut ineptas quorundam calumnias potius, quam objectiones, tanquam ultimos agonizantis erroris gemitus conſiderarent; ad quas qui reſponderet, nimio profecto & immerito eaſdem honore decoraret.

Animus fuiſſet novas forte Obſervationes edere, cum per integros ſeptem & ultra menſes in Noſocomio præter morbos acutos fere nihil, aut parum ſaltem, demonſtrarim, Verum in tanto Acutorum numero ne unicus quidem fuit, quem ſive Petechialia, ſive Miliaria Exanthemata, infecerint. Quin nec toto hoc anno contigit, ut ad conſultationes in urbe, ſuburbiiſque, advocatus; advocor autem crebro; in ægrum vel unicum

inciderim, quem alterutrum horumce macularet Exanthematum, niſi ſemel forte Miliarium principium, quod ilico ſuffocabatur.

Igiturne, rogabit quis, extinctus demum *Viennæ* eſt infamis hic Morbus? Minime: nam & illum crebrum viderunt Medici Exanthematum fautores, genitoreſque: perierunt cum illis complures, hos inter autem ſenex, quem non alterutrum, verum utrumque hoc exanthematum genus corripuerat; peritura forſan & illuſtris virgo fuiſſet, niſi clarus ſuperveniens Medicus Miliaria in eadem regimine calido, calidioribuſque Bezoardicis, jam genita, eodem artificio, eademque fortuna pepuliſſet, quibus *Sydenhamus*, conſentientibus Medicis aliquot aliis, Collegam ſuum *Morice* a Petechiis liberabat. Quod vero neutrum horum in meo Noſocomio habuerim, id pro parte ſaltem ei tribuendum cautelæ cenſeo, qua nullos hoc anno ægros ex aliis Noſocomiis mihi conquiſiverim; ægris autem pro demonſtratione variorum Acutorum morborum egens, curaverim ad me illos adferri, qui acute laborantes ad certam ſemper horam ad Noſocomium Hiſpanicum aut afferuntur, aut ipſi adhuc accedunt, antequam cæteris cum ægris commiſceantur. Non quod ejuſmodi cautela omne Exanthematum periculum excludat; domi enim eadem ſibi pravo Regimine conſciſcere poſſunt, priuſquam ad Noſocomia deferantur; ut vel hinc Miliaria nonnunquam ad Nos detulerint: tamen juvit, quo minus periculi incurreremus, pauciores ad id habere occaſiones.

Cur vero apud ægros, ad quos conſultationis ergo vocor, necdum exanthemata viderim, hanc ejus cauſam reor, quod hæ Conſultationes magnam partem apud ejuſmodi ægros haberentur, quorum Medici vel ejuſdem mecum ſententiæ de Exanthematum origine eſſent, vel eo ſaltem deveniſſent, ut ſua Methodo eadem non generarent.

§. II.

§. II. Repeto igitur antiquam meam Concluſionem eo confidentius, quo magis video nullo ſolido ratiocinio, nullo rite capto experimento, ab iis, qui contra clamitent, refutari aut infirmari poſſe, & quo experimentis meis propriis eandem reddo firmiorem: ſcilicet, ſi Petechiæ & Miliares eruptiones ſint morbi hic loci endemici, oportet eos apud ægros, quos vel in Noſocomio tracto, vel in urbe video, quoque familiares eſſe; ſicut quidam Medici eos apud ſuos ægrotantes familiares reperiunt. Atqui olim valde raros, toto hoc anno nullos ullibi habui. Ergo hæc Exanthemata non ſunt endemia, ſed a cauſis alibi poſitis oriuntur, quas nos non ponimus.

Quod ego experior, idem clari mecum viri dudum experti ſunt, ut publicis teſtimoniis conſtat. Dantur præterea quorum necdum nota teſtimonia ſunt. *Exp. Cramer*, digniſſimus ad *Leythæ Pontem* Phyſicus, ſtudii naturalis univerſi, ac præprimis Ornithologiæ, ac Botanices cultura eximia clarus, diſſertationem meditatur, ex ſua numeroſa praxi petitam, qua ea, quæ ſtatuo ego, abunde ſit confirmaturus.

Nec deſunt clari aliarum Regionum Viri, qui quo attentius rem contemplantur, eo magis ſe mecum aſſentire aſſeverent: imo dantur, qui in annoſa ſua praxi nunquam aliter, quam ego, de miliaribus cenſuerint. Teſtem produco celeberrimum Virum, *Meinungenſis* Civitatis Phyſicum ſeniorem, Doctiſſimum S. G. *Külderer*, qui Epiſtolâ 10. Oct. anni 1763. ad me data referens quaſdam ſane egregias cortice peruviano patratas a ſe curas, tandem ſubjungit: „Jam aliquot abhinc an„nis in *Ehrhardtiana œconomia Plantarum Hiſtoria*, „*Tomo X. pag.* 125. *&* *ſeq.* ad cujus operis a quinto „tomo continuationem me, poſt laudati Autoris obitum, „Typographus compulit, occaſionem arripui demonſtran„di, quam certo, quamque facili negotio Febres mali„gnæ, quæ anno 1759. hic graſſabantur, quæque ma-

„ ximam partem aut Parotides, aut Bubones, aliiſve in
„ locis Tumores, paſſim vero Petechias & Miliares, ſi-
„ bi adjunctas habentes, curari vix poterant; demum
„ unice, ſive Cortice peruviano, ſive ſaltem ejusmodi
„ Medicamentis; quibus Exhantëmatis, altero tertiove
„ morbi die confertim prorumpentis, eruptio impedire-
„ tur potius, quam promoveretur, curarentur. Nun-
„ quam enim Exanthemata ſimilia exiſtimavi critica eſ-
„ ſe, at vero perpetuo ſymptomatica, diſſolutioniſque
„ putredinoſæ humorum certiſſima ſigna: ubi tamen,
„ proh dolor! conſueta Methodus (die Mode-arzeny,
„ ſcribit) nihil aliud quam Exanthematum clamet ex-
„ pulſionem; quo ex fonte quot non prodierint Calami-
„ tates!

Ut celeberrimus hic Autor, ita clariſſimus *Klein*, eruditiſſimus *Allioni*, experientia & eruditione clarus *Valcarenchi*, eximius *Glaſs*, magnificus *Hazenöhrl*, egregius *Lautter*, cenſuerunt; brevique cenſebunt publico teſtimonio plures. Ut hæc doctrina, cujus in ſalutem publicam, ſuſcepta defenſio tot inimicitias in me, tot calamos virulentos, totque atroces calumnias ideo excitavit, quod contradicendi libido, quæ juſta eſſent, non inveniret, nunc demum ſarta tecta eſſe videatur; illoque me gaudio expleat, quod unicum verumque ſit patrocinii veritatis præmium.

Quo igitur anno expertiſſimus hujus urbis Practicus, Medicus aulicus, excuſſa hoc anno apud *Krüchten* Diſquiſitione *De Miliarium Exathematum indole & tractatione*, antiquum errorem ſtatuminare tentaverit, non ſatis capio. Dicta fuerant, & ad nauſeam uſque repetita a variis, tum & ſæpius a me refutata, pleraque eorum, quæ, veluti nova, profert; & ſi qua recentiora exempla propria de praxi retulerit, facile quiſque per ſe vidit ea ita ambidextra eſſe, ut negantem æque juvent, qnam affirmantem. Ea enim hoc ſæculo Experimentorum uſus eſt, ut non id dicas, quod experimenta

lo-

loquuntur, ſed id loqui experimenta jubeas, quod ipſe intendis: de his autem latius ſequenti capite in alia materia. Ne ederet opuſculum ſuum, pluries ſerio monueram; quippe me, ut nullis aliis, ita nec illi, pro excuſſo fere patrio errore militanti, minime parciturum. Igiturne refellam opus? Honore dignus Autor eſt, laudandus Practicus, meus Amicus. Sui quoque Conaminis, ubi mea, quæ non legit, attentius perlegerit; ubi annoſior mea confirmata viderit; ipſum vehementer pœnitebit. Sat igitur refutatum relinquo.

CAPUT IV.

De Syſtemate Halleriano.

---

§. I. *Partes ſenſibiles quæcunque, haud raro inſenſibiles apparent. Modificatio Ill.* Morgagni *admittitur quidem, ſed conditionaliter, & non, niſi ſecundum ejuſdem viri illuſtris explicationem. Quod ſi Modificatio eadem ſimpliciter admitteretur, nihil omnino novo Syſtemati faveret.* Fabricius ab Aquapendente, *&* Valſalva, *maxime autem olim* Aretæus, *tendines, ligamenta, ac perioſtea, partes ſenſibiles eſſe experti ſunt; hanc vero earundem ſenſibilitatem in Arthriticorum cadaveribus* Morgagni *demonſtrat.* §. II. *Contra conſuetas obſervationes, dantur notabiles puris confectiones citra febrim, vel citra dolorem, vel etiam citra utrumque, in omni hominum temperie, ætate, & ſexu.* §. III. *Inflammationes diriſſimæ Ventriculi, Inteſtinorum, &c. eædemque mortiferæ, aut ſine dolore, aut ſine febre, aut etiam ſine utroque.* §. IV. *Reſumitur quæſtio*

de Pleuræ ſenſibilitate, occaſione Cadaveris Pleuritici, *in Noſocomio demonſtrati. Pulmo inflammatus hepaticæ duritiei plerumque invenitur, rarius mollis ac rubicundus. Quia Pulmo in morbis pectoris inflammatoriis affectus eſſe deprehendirur, conſequitur quidem id, ut nec Pleuræ, nec Intercoſtalium muſculorum, Inflammatio hominem illæſo pulmone occidat; haud vero id, ut ſolus Pulmo & ſedes doloris ſit, & mortis cauſa. Viros illuſtres,* Valſalvam, *ac* Morgagnum, *perperam ab* Exp. Tyſſoto *ſuas in partes trahi, 72. exemplis demonſtratur; quæ inter 14. ſunt cum inflammata pleura, & 17. cum indolente pulmone. Muſculorum intercoſtalium examen cum in omnibus hiſce anatomicis exemplis deſit, non imperfectam modo, ſed & nullam, redderet omnem* Tyſſoti *concluſionem; etiamſi nec* Morgagni *nec* Valſalva, *nec ego, quidquam haberemus ejus argumentis opponendum: habemus autem plurimum.* §. V. *Inconſtantia incomprehenſibilis, & ſtupenda Contradictio ſyſtematis Halleriani, dum* Tyſſotus 1ᵐ *mendacia ſtatuit eſſe cuncta Ill.* Halleri *de inſenſibilitate Pulmonis experimenta; ob idque, quid de reliquis illius experimentis judicandum, unicuique integrum facit: 2ᵈᵒ dum ſyſtema hoc in Canones format, inter ſeſe mirifice repugnantes.* §. VI. *Irritabilitas Cordis talis, qualem ſtatuit* Hallerus, *& ipſo eo Authore, & Morgagniani Operis 170. experimentis, funditus ſubvertitur. Exploſit præterea* Morgagni *experimentorum in Brutis captorum adplicationem ad Corpus humanum.* §. VII. *Concluſio hujus Capitis.*

§. I. IN opuſculo *Difficultatum* ſuper hoc ſyſtemate, in eo *Vindiciarnm* contra *Illuſtris Halleri* Apologiam, in *Gallica ad amicum Epiſtola*, ſparſimque hinc inde, conatus fui hujuſce patefacere infirmitatem. Roborarunt ſententiam de eodem meam cum illius Autor

ipſe

ipſe, qui quo ulterius in eo defendendo pergit, eo ſeſe mutabiliorem, incertioremque, etiam in præcipuis ſuis fundamentis, oſtendit; tum ejus Defenſores, qui, quo illud ſyſtema tueantur, in multis ab Autore recedere, plura ejuſdem experimenta infirmare, quædam ridicula rejicere, abſurdioraque rejectis coguntur ſubſtituere.

Sufficienter proinde meas in hac refutatione egiſſe partes mihi videor: attamen cum dies diem doceat, & quotidie nova obſervemus Hallerianis adverſa, quædam abs re non erit prioribus addidiſſe.

Homo, cujus morbi, & ſectionis, Hiſtoriam dedi *Cap. I. §. VI.* geſſit in ſuo Rene dextro monſtruoſo ultra mediam libram Calculorum omnis figuræ, nec doluit tamen inde, tum quo tempore primum apud nos erat, tum eo 40. dierum ſpatio, quo urbem ac ſuburbia tranſcurrendo doceret, voluntariasque adderet exſpatiationes.

Ren, inquit, Cl. *Hallerus*, inſenſile Viſcus eſt. Sed quis hoc præter illum? Juxta ejus ſyſtema a *Tyſſoto* elucidatum, quo duriores in corpore partes, eo inſenſiliores ſunt; eo ſenſiliores, quo molliores. Ren porro durus non eſt, ſaltem non utero, qui ſenſibiliſſimus, durior. Ergo Ren ſentit. Et quem Experientia in vivis haud ſecus, quam inciſiones mortuorum erudierunt, perilluſtris *Morgagnus*, quotieſne Renes ſenſiles declaravit? Quam non ſenſilitatem horum quotidianæ lamentationes Renum Calculo laborantium declarant!

Aſt Experimenta Renum teſtantur inſenſibilitatem, ais. Bona verba! Experimenta bene capta exhibere nudam deberent veritatem. Id vero moris non eſt. Vidimus *Cap. II.* Peripneumonicorum durum pulſum debuiſſe mollem dici, quo Galeni ſervaretur Autoritas. Vidimus *Cap. IV.* experimenta Miliarium eruptionum criticam eorundem indolem teſtari debere, dum id ita Patroni illorum juſſerint. Nunquam vero magis id, quam in Irritabilitatis ſyſtemate elucefcit, ut, quod præ-

occupatus ſyſtemate animus juſſerit, id eloquantur experimenta.

Demus vero pauliſper eſſe indolentes Renes; num tamen homo noſter dolere non debuit a finitimarum Renibus partium compreſſione? Meſenterii ſcilicet, Inteſtinorum, Nervorum ex vertebris oriundorum, Muſculorum Pſoæ, Quadrati lumborum, Iliaci interni, partium utique omnium ore ſenſibilium? Verum ut ex hiſtoria patuit, nihil toto, quod dixi, tempore doluit, ne a motu quidem validiore, nullumve impedimentum in motu cruris dextri expertus eſt.

Equidem Cl. *Morgagni*, qui taciter ac reverenter, in ſuis Epiſtolis Anatomico-Medicis, Modernorum ſyſtema exploſit, hinc inde ejuſdem abſurditates obvelare, ac emollire ſatagens, ſic ad hanc difficultatem reſpondit, ut ſubito nati tumores dolorem quidem viciniæ ſuæ ſenſibili creent, minus vero qui ſenſim, lenteque; eo quod hæc compreſſioni pedetentim aſſueſcat, ac ſenſim quandoque occaleſcat.

Modificationem hanc ea lege admitto, ut ſaltem 1° in principio tumoris ſæpe dolere viciniæ debeant partes in locis, qui pleni, haud inculpate aliena inſolitaque admittunt: ut 2° in Cadaveribus hæ partes vicinæ enerves, aut calloſæ reperiantur: ut 3° in vita quoque partium, lente creſcenti tumori vicinarum, licet indolentium fere, tamen in uſu læſarum, phænomena appareant.

Sed, inquient forſitan, id neceſſario ex hac Modificatione non ſequi: ſiquidem cum utero imprægnato, ſenſim ſe eam in molem extendi, quam pauci tumores coæquent, feminæ complures vix doleant toto tempore graviditatis; eæque caſu denatæ calloſitatem degenerationemque partium compreſſuram nullam Anatomicis exhibeant: in aliis vero ipſum V. C. molis prægrandis jecur, idque induratum, non exhibeat a morte calloſum peritonæum, ventriculum, inteſtina.

De-

Demus & hoc quoque: an vero hoc dato id verum eſſe ſequitur, quod Novum ſyſtema inde concludit? Minime. Si enim 1° Clariſſimo *Morgagno* id lubens conceſſero, quod exempli gratia, Duræ ac piæ Matres, dum ſenſim tenduntur, parum doleant; quod Renes pedetentim tumefacti vix percipiant dolorem; quod in graviditate, in hydrope, Muſculi abdominales, Peritonæum, Meſenterium, Inteſtina, Cutiſque expanſa, in pluribus non doleant, ſaltem non multum; nunquid legitima concluſio hæc erit, Cutim, quæ omnibus fatentibus ſenſibilis eſt, Meſenterium, Inteſtinaque, ipſos demum Nervos abdominales, ſenſibilitate carere? Utique tandem nihil ultra univerſo in corpore ſenſibile foret.

2° Vidi ego, videre *Valſalva* ac *Morgagni*, ordine inverſo, tumores ſubito natos dolorum expertes; lente vero cretos maxime dolorificos: idque iis etiam in partibus, quæ omnium Conſenſu ſenſibiles ſunt, ut poſtmodum patebit.

Tandem 3° ad leniendas quaſdam novi ſyſtematis abſurditates Eximius *Morgagni*, ut ſupra monui, hæc excogitavit; minime vero approbavit ad uſum pathologicum. Qui enim aliter ipſum intelligamus, Cephalæarum Cauſam ex paulatim nata compreſſione Cerebri membranarum *in Epiſtola I.* explicantem? Et capitis dolores a nata pauxillatim Duræ Meningis cum Cranio cohæſione deducentem? Qua alia ratione ejus mentem capiemus, dum *Epiſt.* 58. obſervationem primo *Valſalvæ* referens, qui diuturni atque omnibus adhibitis auxiliis rebellis, ad Diaphyſin Tibiæ, ejuſque Malleolum, doloris cauſam invenerat ad Tendines, inque Perioſteo: deinde obſervationem *Fabricii ab Aquapendente*, qui in carpo pituitam acrem, internos tendines afficientem, ut diuturni doloris cauſam, deprehenderat; quique ambo magni in arte viri, ſcalpello educta materie, & ille, oſſis quadam ſeparatione facta, ægros ſuos reddiderant

ab

ab omni dolore immunes: dum illis, inquam, hæc ſubjungit: „Cæterum num duo Anatomici, iidemque Chi-„rurgi præſtantiſſimi, *Fabricius* & *Valſalva*, ipſi quo-„que tum forte decepti ſint, tendines uterque, hic e-„tiam Perioſteum, illis cruciata doloribus fuiſſe non „dubitantes, malim per te exiſtimes, quam ipſe di-„cere. Profecto ut ambo hi vitiis tendinis, ac perio-ſtei, minutatim natis, dolores ſive repetentes, ſive perſeverantes, tribuerant; ita Hic dolores capitis vitiis membranarum cerebri gradatim ortis.

Sed, quod crebro dixi, quodque ab *Ill. Hallero*, ejuſque Diſcipulis, conſideratius attendi optaſſem, quemadmodum cunctæ hæ partes explicatis de cauſis doluiſſe inventæ ſunt; ita non raro non doluiſſe viſæ ſunt: id quod ut in enarratis caſibus, ita & in aliis, imo in univerſi Corporis partibus contingere, evictum eſt. Nonne dudum Aretæus ligamenta conſiderans „νεῦρα, τὰ „δέσματα τῶν ἄρθρων. non dolere ſæpe, ſcribit, dum „quis ea abſcindit, conteritve; & interea alio tempo-„re hominem ſic ab illis dolere, ut a nulla re magis; „imo ut non ferramenta adſtringentia, non vincula, „non vulnerans gladius, non exurens ignis, plus crea-„rent doloris; id quod rem ſtupendam vocat, cujus „ſolis Diis nota cauſa ſit. Morb. diuturnor. Lib. 2. „Cap. 12.

Profecto procul abfuit ille humanæ naturæ Ruſpator, ut ideo ligamentorum ſenſilitatem negaret, quod quandoque non viderentur illa ſentire. Et non negat non doluiſſe, & doluiſſe affirmat. Cur *Aretæum* non ſequamur?

Sed experimenta, ajunt, docuere non ſentire omnino, nec unquam, ligamenta ac tendines. Attamen eorum, qui in Brutis rem explorarunt, hi has partes non ſentire, illi ſentire eaſdem, experti ſunt. Ita ut, quod *Aretæus* mox de humanis, idem de Brutorum tendinibus, ac ligamentis, nunc ſentientibus, nunc inſenſibilibus, poſteriores notaverint. At

At miſſa faciamus experimenta in Brutis capta, ea quæ in homine, de quo unice agitur, contemplaturi. Ab omni ævo Ligamentorum ac Tendinum ſenſus a doloribus Arthriticis demonſtrari creditus fuit, ut pluries adverſus *Hallerum* evici. Vir autem illuſtris ille podagræ ſedem negavit in tendine ligamentove eſſe, & propria ſua podagra, ut putat, edoctus, ad cutem locavit.

Cum ea, quæ adeo convincentia claro Viro repoſui, ipſum conviciſſe non videantur, adeundus ipſi *Morgagnus* erit, adeunduſque *Valſalva*. Narrabit ipſi *hic* ſe podagricam materiem inveniſſe in membrana digitorum tendines obvelante: *ille* poſt ſævos iſchiadicos dolores in vita toleratos, non *ſupra*, ſed totum, idque ingens, atque multiplex vitium, *intra* articulum coxæ ſe reperiſſe: imo quod *Cælius Aurelianus* notaverit lapides podagricos primo articulum ſolvere, cutim deinde diſtendere, atque erumpendo prominere; hæc omnia ſe vidiſſe in digitorum manuum articulis *Patricii Veneti:* remittitque lectores ad ſimilia obſervata *Harderi*, *Schneyderi*, *Dobrenskii*, in *Sepulcreto*. Tandem inducit nonnullos, quibus ſcribere libuit, non poſſe humorem arthriticum intra articulorum caveas perferri, quandoquidem ligamenta capſularia occludant eaſdem, neque ulla ad has via pateat, nec vena aliqua hæc loca ſubeat; quibus egregie reſpondet Vias huc eaſdem eſſe, quæ Mucilagini, articulorum cava lubricanti, dicatæ. Adde ad hæc, quæ paulo ſupra, ex *Valſalvæ* & *Aquapendentis* demonſtrationibus didicimus.

Nonne interim dolenda Artis noſtræ ſors eſt, qua id, quod plurimi Mortalium, quod ipſi Medici in ſe millies experti ſunt, quod tot clari Anatomici ſuis oculis viderunt, Renes nempe, intimoſque Articulos, Capſulas; ac Tendines, doloris materia obſideri, adeoque ſentire; id verum ultra non eſſe, quia condito ſemel imprudenter Syſtemati convenit has omnes partes inſenſiles eſſe?

§. II.

§. II. Puris confectiones febrim habere doloremque comites, ab *Hippocrate*, in noſtra uſque tempora, obſervatum eſt. Ipſe tamen *Hippocrates*, poſtque ipſum alii, obſervarunt eas nonnunquam fieri ingentes, quæ æque doloris ſint, quam febris, expertes. *Epiſt. IV.* apud *Chart. textu* 40. ubi primum dederat *Hippocrates* ſigna conſueta, quæ Medicis patefaciant num, qui in morbis abſceſſus appareant, judicatorii ſint; duos ſubjungit caſus, qui a ſignis hiſce, ab eo datis, abluderent: ac primum quidem *Leambii*, qui ad humerum, & ad ſiniſtrum ani latus, citra vel minimam febrim exulcerabatur; alterum alius ægri, qui cum inflammata ſede, unde poſthac purulentum prodiit, febris omnino fuerit, doloriſque expers. Ne quis autem Medicus, ſimilia nondum expertus, fidem forte dictis negaret, rem probe ſe noſſe, & aſſeveranter ſe loqui *Hippocrates* declarat: *ἱκανῶς τοῦτο λέγω*, inquit.

Egregius *Morgagni* in Senatore ſene & ædematoſo id in crure obſervavit. Et qui in varia ætate, ac ſexu, viderat, laudat Collegam ſuum, *Cl. Pujatum*, ut qui in Anu, in Adoleſcentula, in Viro robuſto, idem obſervaſſet. Num inde concludam legitime cutaneos nervos, & cutem ipſam, inſenſiles eſſe? Non: ſed has ſenſiles per ſe partes, aliquando inſenſiles eſſe, ut de ligamentis ſupra *Aretæus*.

§. III. Inflammationes adeo ſævas, ut eas Gangræna, Sphaceluſque excipiant, febres, magnique ſolent comitari dolores. Non eſt tamen lex perpetua. Juvenis meus Cap. I. §. VI. Homo *Valſalva* apud *Morgagni* Ep. 24. inflammatum ventriculum, ac gangrænoſum uterque citra dolorem, meus etiam citra febrim, habuerunt. *Morgagni* poſt quam cum ipſe quatuor aut quinque exemplis idem expertus eſſet, tum ex *Fernelio*, *Hoffmanno*, *Ortlobio*, *Riverio*, aliiſque confirmaſſet; demum *Epiſt.* 25. §. 21. præclare ſubjungit: „Quæ omnia „cum ita ſint; quando cum aliis inflammatorum Inte-

„ſti-

„ ſtinorum ſignis vehementem dolorem, & acutam fe-
„ brim in ægrotantibus deprehendes; jure quidem me-
„ ritoque credes Rei medicæ Autoribus, hæc duo inter
„ præcipuas notas magnæ Inteſtinorum inflammationis
„ ponentibus. Nec tamen, ſi quando alterum, vel u-
„ trumque horum, aut abeſſe, aut vix eſſe, invenies,
„ continuo putabis aut nullam eſſe inflammationem, aut
„ levem; neque Gangrænam & Sphacelum in eorum
„ eſſe Inteſtinis non poſſe, in quibus duo illa præceſ-
„ ſiſſe non videris. Optandum ſane fuiſſet ut Medici,
„ cum ſigna hujus Inflammationis, & conſequentis ipſam
„ Gangrænæ, propoſuerunt, hoc monitum non omitte-
„ rent in morbo, qui per fallaciam ejuſmodi, nec ra-
„ ro, præceps, ac repentinum affert exitium. Nec raro
„ inquam; nam memini, cum adoleſcentuli ſupra de-
„ ſcripti caſum mirabundus narrarem *Valſalvæ* & *Al-*
„ *bertino*, continuo utrumque confirmaſſe non abſimilia
„ occurriſſe ſibi, nec ſemel. Quid, quod idem Vir per-
illuſtris ſemel, ego pluries, herniam incarceratam indo-
lentem viderimus, ut morbus tumore inguinis, ac vo-
mitu deſperato cognoſceretur duntaxat; & inflammata
valde inteſtini pars, inque gangrænam pro parte verſa,
in Cadavere adpareret?

Ex quibus manifeſtum fit partes ſenſiliſſimas, do-
lorum atrocitate infames, non raro a cauſis dolorificis
affici, ſine ſenſu doloris. An tunc cauſa doloris vehe-
mens intercipiat id, quod ea in parte cum communi
ſenſorio communicet? Numque pauculum in Nervo re-
quiritur, ut ſubjecta pars inſenſilis, etiam ſciſſa uſtaque,
nihil ſenſorio communi denuntiet. Sed quæcunque mi-
rabilis phænomeni cauſa ſit, id perpetuo conſtat, ideo
Muſculos, ideo Nervos, ideo Ventriculum, Inteſtina,
Meſenterium, Cutim, partibus ſenſilibus annumeranda
non eſſe, eo quod non raro inſenſilia appareant.

§. IV. Cum ſimile quidpiam credatnr in Pleura
obſervari, paulatim perduci me ſentio ad reſuſcitandam

tæ-

tædioſam de ejus ſenſilitate quæſtionem ; quæ occaſione ſyſtematis moderni agitata toties eſt ; quæque ejus ſenſilitas ita a magnis viris *Valſalva*, & *Morgagno*, exploſa fuiſſe Clariſſimo *Tyſſoto* apparet, ut in ſuo diffamatorio contra me libello clamet io ! triumphe ! Quo brevior ſim, refero me ad ea quæ in *Gallica ad Amicum Epiſtola* in hanc rem ipſi repoſui ; additurus hic reliqua, quæ occaſione Anatomicæ ſectionis, *Cap. I.* §. *V.* relatæ, neceſſario mihi exponenda ſunt.

In thorace dextro, ſub loco olim dolentiſſimo, quem, ne de eo quis ambigeret, Emplaſtri figebant veſtigia, Membrana Pleura, latiſſima admodum plaga, haud inflammata duntaxat, ſed inflammatiſſima apparuit : ſic quidem, ut cum illi, qui Pleuram vaſculoſam eſſe præfracte negarunt, tum hi, qui feliciſſima injectione paucis tantummodo vaſis ornatam videri ſtatuerunt, hic eam vidiſſent quovis in puncto vaſculoſiſſimam. Clari hi viri laudandi ſunt, quod vel nulla, vel vix ulla vaſa, ſuis Pleuræ injectionibus ſe inveniſſe, adeoque *Ruiſchio* adhuc infeliciores fuiſſe, fateantur ; ſed condemnandi ſunt, quod ideo Pleuram vaſculoſam eſſe negaverint ; quod ideo inflammationi ineptam eſſe decreverint ; quodque ideo aut deceptos, aut mendaces, magnos in arte viros decreverint, qui in Cadaveribus eandem valde inflammatam, & viderant, & deſcripſerant poſteritati : *Eraſiſtratos* ajo, *Cælios*, *Martianos*, *Diemerbroeckios*, *Riolanos*, *Boerhavios*, *Valſalvas*, *Morgagnos*.

Hæc porro Pleura, ut vehementer, quo indicavi loco, inflammata, ſic etiam, cum in vita dolor, non deſerendo hanc plagam, uſque ad dorſum proſerpſiſſet, inflammata Pleura inventa eſt uſque ad alterum ſpinæ dorſalis latus. Tum & ipſa Diaphragma conveſtiens, & qua tendineum, & qua muſculoſum, inflammata admodum adparuit : inflammatum quoque Diaphragma erat, qua parte Peritonæo ſuccingitur ; levius tamen, quam qua Pleura.

Pul-

Pulmones nullibi ad Pleuram accreti, niſi in inflammata quadam plaga, adhæſione digito non latiore: molles ceterum, & dum profundius incidebantur, ſuperius griſei, inferius intenſiſſime rubri.

Plurimos inter teſtes, huic ſectioni circumſtantes, erat Vir Clariſſimus, *Göttingenſis* in Anatome Profeſſor *Vrisberg*, qui per duos, treſve menſes, hanc noſtram univerſitatem ſua præſentia cohoneſtavit.

Febris acuta primum, dein ſæva Pleuritis, ſuſtulerunt hominem; haud ſine Peripneumonia tamen. Licet enim Pulmones inflammatione duros non deprehenderemus, quemadmodum in antecedente trium Cadaverum ſectione, erat inflammatus tamen, infimis uterque lobis, ea nimirum rariore inflammationis ſpecie, quam Cl. *Morgagni* deſcribit, ut rariorem, Ep. 20. §. 21. „ Plerique credere videntur, ait, pulmonis inflam-
„ mationem in rubore ferme conſiſtere: (hic noſter ca-
„ ſus erat) quod aliquando fieri poſſe non eſt negan-
„ dum, ut ſi quando de genere eſt legitimi Eryſipela-
„ tis: Verum in pleriſque inflammationibus denſus du-
„ ruſque fit Pulmo.

Neceſſe fuit hanc memorare Cl. *Morgagni* adnotationem convenientem cum ea *Hippocratis*, pulmones Peripneumonicorum nunc Eryſipelatoſos, nunc infarctos, duroſque, ſcribentis; convenientemque præterea cum ea *Lanzonii*, qui in Pleuritide, Pleura illæſa, Pulmonem invenit Eryſipelate affectum, ex flavo maculoſum, non vero durum: neceſſe, inquam, fuit hanc adferre adnotationem; ut ſimul confirmarem id, quod in *Epiſtola ad Amicum*, contra *Tyſſotum* urſi: nempe in Schola *Boerhaviana* Pleuritidem, ſi ſedem in Pleura, vel in Muſculis intercoſtalibus habet, haud ita conſiderari, ac ſi inde homo illæſo moreretur Polmone; at vero ſic, ut reſpiratione Pleuriticorum vehementer læſa, pulmonem ſerius ocyus affici; ſuæque affectionis indicia in Cadavere præbere oporteat. Imo *Boerhaave* non in Pleu-

ritide tantum, verum etiam in pleriſque morbis letalibus, peripneumonicum hominem demum mori docebat.

An igitur adverſariorum inde deducta conſequentia legitima eſt? Quando *Boerhaave* ſcripſit Aph. 874. „ Cur ex iiſdem pariter liquet hunc morbum, (Peripneumoniam) fere fieri ex omni alio prægreſſo, antequam ex eo moriatur æger? adeoque proximam „ mortis cauſam, & ultimum omnium fere letalium „ morborum effectum eſſe Peripneumoniam: quando, inquam, ſic ſcripſit, nunquid ideo ſtatuit mortalium neminem nunquam a Pleuritide mori, quia Peripneumonia ſcenam claudit? neminem unquam a Paraphrenitide? neminem ab Hepatitide, Enteritide, Hyſteritide, Nephritide, Arthritide? An quoque dixit *Boerhaave*, hæc ſcribens, non differre morbum principem ab epigenomena Peripneumonia? Nihil profecto minus. Sed quidem hoc docuit, quemadmodum inflammatio Meningum Cerebri, ea inteſtinorum, uteri; quemadmodum ceteri enumerati morbi principes, ſeu primarii; ſive ſanguinem corrumpendo, ſive ſolida omnia obſtruendo, conſtringendove, ſive Nervorum labefactando originem, ſive alio quocunque demum modo id efficiant, ut pulmo plus accipiat cruoris, quam ſiniſtrum in Cor refundere poſſit, letalem adeoque Peripneumoniam gignant; ſic quidem ut non directe per ſe, ſed per epigenomenam peripneumoniam necet hominem; ita pariter & quidem a fortiore, Pleuritis, id eſt Inflammatio Muſculorum intercoſtalium aut Pleuræ, non modo ea facit, quæ enumeratorum plerique, verum magis immediate eorum organorum, quibus ad reſpirandum eget Pulmo, lædit functiones, eoque certius hac ſuperveniente Peripneumonia occidit: abſque eo tamen, ut nata ſic peripneumonia non magis princeps ſit morbus, non magis exiſtentiam inflammationis laterum, ut ſui cauſam, neget; quam ſuperveniens inflammationi v. g. Inteſtinorum, negaret hanc ipſam Inteſtinorum inflammationem & ſeparatum a ſeſe mor-

morbum eſſe, & ſe ex eadem ſuam ſumſiſſe originem.

Neque alia ratione, intentioneve, ſuas tradidere *Valſalva*, ac *Morgagni* obſervationes. Ut profecto neſciam quo pacto potuerit *Tyſſotus* tam in *Halleri*, quam in ſui proprii ſyſtematis confirmationem, magnorum illorum Virorum obſervationibus ita abuti, ut inde probaret nunquam Pleuritidem in Muſculis aut Membrana laterum thoracis, ſedem habere; & hunc morbum unum eundemque cum Peripneumonia eſſe. Cum illegitima hæc innovatio ſimul totam hac in parte Pathologiam perturbet, neceſſe eſt paucis ut has obſervationes recenſeam, ſingulariumque ſingularem analyſin faciam.

Epiſt. anat. med. 20. §. I. recenſet Cl. *Morgagni* caſus per univerſum opus diſperſos, antequam ex profeſſo rem aggrediatur: itaque eodem modo eum ſequar.

1° in Epiſt. 6. N.° 10. *Valſalva* in homine poſt dolorem ſiniſtri lateris invenit Pulmonem ſiniſtrum induratum. Pleuræ mentionem eo non faciente, illæſam fuiſſe lubens ſupponam. Numquid Muſculorum intercoſtalium mentione non facta, illæſos quoque credam eoſdem? Neutiquam: etenim ex univerſa ſequentium hiſtoriarum ſerie patebit, vix, niſi ſemel iterumque, examinatos in Cadaveribus hos muſculos fuiſſe; adeoque inſignem adeſſe in omnibus *Tyſſoti* concluſionibus defectum. Cum enim *Boerhaavius* Pleuritidis ſedem in Pleura, vel in muſculis intercoſtalibus fixit, & in his ultimis ſolis *Hallerus*; ipſe vero *Tyſſotus* in unico Pulmone; non potuit fere ullo teſtimonio *Valſalvæ*, & *Morgagni*, ille uti, niſi in quo rigoroſum ſimul factum fuerit eorundem muſculorum examen; in quo ſane examine totus rei cardo vertitur. Adeoque, ut monui, cum vix tale examen unquam ab illuſtri hoc Duumviratu inſtitutum ſit, fuit vana ac inanis omnis ejus concluſio.

Igitur æger *Valſalvæ* doluit ſiniſtro latere, vel ob id unice, quod induratus pulmo ſenſibilem pleuram

continuo terendo, premendo, fricando irritaverit; vel ob hanc cauſam, & ſimul ob intercoſtalium muſculorum inflammationem.

Nunquid vero tunc Pleura non fuiſſet inventa inflammata? Potuiſſet, ſed non debuiſſet. Non omnis ſenſibilium partium irritatio gignit phlogoſin. Si gignat Pulmo induratus hanc fricando, terendove, gignit & epigenomenam pleuritidem; ſine minus, Pleura doluit non inflammatoriè.

2° Epiſt. eadem §. 12. Senex Sterni dolore in morbo ſuo ultimo unica modo die laborat, ſaltem poſtea non conqueſtus de eo eſt. Illi abeunti ſtertor ſucceſſit. Erat autem homo & ante dolorem pectoris, & poſt eundem, hebes, ac ſemiſopitus. *Valſalva* in Thorace invenit pulmonem dextrum hic durum, ibi nigrum, alibi corruptum. Quid hæc hiſtoria ad queſtionem noſtram? Homo hic unico die doluit duntaxat, vel quod inflammatus cruor ſternum relinquendo affecerit pulmonem, vel quia æger præ mentis habetudine, & ſoporoſitate, dolorem ultrà non perceperit. Die 5. vel 6. a ceſſante dolore mortuus eſt.

Arbitrabitur forte adverſæ opinionis Scriptor hominem hunc non minus ſtupidum fuiſſe, quo die dolores pectoris conquerebatur, quam & antea & poſtmodum, nihilominus de dolore non niſi eo unico die conqueſtum eſſe; cum igitur hebitudine ſua non impediretur dolorem unico die percipere, oportere eum toto morbi tempore doluiſſe, cum pulmo ejus ita pro parte induratus, debuerit, ſecundum prioris morbi explicationem, continuo dolore pleuram irritando, fricandoque afficere.

Viciſſim autem hunc ego rogabo, ut explicet mihi cur homo hic perpetuo non doluerit, ſi cauſa doloris pleuritici vera ſit pulmonis inflammatio? Cum enim Pulmo in Cadavere peſſime inflammatus reperiretur, debuit doluiſſe continuo. Nec cauſam indolentis pulmonis

nis in ejuſdem gangrænam referat: nam pars adhuc dura præ inflammatione erat. Cum hoc mihi nunquam explicabit, vel ad dicta antea me refero, vel in partium ſenſibilium temporariam inſenſilitatem, quæ longe lateque ſuperius demonſtrata eſt, cauſam refundam.

3° Ibid. §. 14. Peripneumonia ac ſopore detentus intra quatriduum moritur. Thoracem non examinavit *Morgagni*. Ergo Adverſarius ex tota hac hiſtoria nihil concludere poteſt.

4° Epiſt. 7. N.° 4. *Valſalva* hæc habet. „ Vir „ annorum circiter 35. dolore corripitur in Thorace „ cum febre. Dolore abeunte, accedit ad febrim deli„ rium: quod, febre magis augeſcente, ad mortem uſ„ que perdurat, quæ circa diem 11. accidit. Thora„ ce recluſo pulmonum poſteriora dura aliquantum, & „ rubra inveniuntur. Si hic homo pleuriticus fuit, dolor abivit, quia pro pleuræ inflammatione ea meningum nata eſt: pulmo autem inflammatus fuit quod Phrenitis, ut omnes morbi acuti fere, quemadmodum ſuperius probatum eſt, vitam Peripneumonia finiverit. Notandum adverſus pulmonum ſenſibilitatem, quod ſi ideo homo thorace doluiſſe ſtatuatur, quod pulmones inflammati eſſent, pulmones inflammati plurimo morbi tempore inſenſiles fuerint. Si dicas præ delirio hominem dolorem non ſenſiſſe, dicam idem de Pleura, vel de Muſculis intercoſtalibus.

5° Epiſt. 22. §. 10. *Valſalva* in Thorace hominis venerei, qui ſiniſtri cum lateris dolore acute decubuerat, ſiniſtrum pulmonem ſuperiore parte durum, inferiore ſanioſum, invenit. Iterum ab affrictu & irritatione rigidi pulmonis ad pleuram dolor explicatur: vel ab inflammatis muſculis intercoſtalibus.

6° ibidem §. 11. Meretrix in ſiniſtra thoracis parte ſic dolet, ut vix decumbere in eandem poſſit. Cum pulmones ambo dura tubercula & ulcera geſſerint, cur, ſi ſedes doloris lateris in pulmone eſt, non doluit illa

utroque latere? Ergo Pulmones non ſunt dolorum laterum ſedes. Unde ergo ſiniſtri lateris tantummodo dolor? Intercoſtales muſculi, ſi examinati fuiſſent, doloris forſan patefeciſſent cauſam:

7° ibid. §. 16. Virgo Pleuroperipneumonica ſiniſtro latere potiſſimum ac valide doluerat. Invenitur & Pleura inflammata, & pulmo. Hiſtoria hæc explicatione non eget. Nimiæ præcipitationis convincit Modernos.

8° ibid. §. 22. Pleuroperipneumonia cum pungenti ſiniſtri lateris thoracis dolore. Pulmo ſiniſter prave affectus, minus dexter: ambo cum pleura ubique connexi, magis adhuc dexter. Pravus pulmo ſiniſter minus accretus, ad loca accretionis diſtraxit pleuram, ut doluerit, dolore tamen non inflammatorio. Dexter Pulmo univerſalius accretus, & parum vitioſus, non potuit diſtrahere pleuram. Quid ſi etiam ſiniſtri intercoſtales muſculi inflammati fuerint?

9. Epiſt. 36. §. 23. Lanio acuta prehenditur febre, ſignis ſtipata internæ thoracis inflamationis. Pulmo dexter annexus Pleuræ & durus. Hiſtoria non narrat, an dolor affuerit, nec quanam thoracis in parte: Signa modo ait adfuiſſe inflammationis internæ. Si doluit igitur latere dextro, cauſa ex præcedentibus intelligitur, preſſio ſcilicet & irritatio pleuræ a duro pulmone. Sin minus, obſcurior narratio eſt, quam ut quiſquam illam in ſui favorem laudet.

10. Epiſt. 37. §. 29. Thoracis inflammationem conqueſta mulier eſt. Vaga enarratio nihil determinans, adhuc minus Anatome, quæ non eſt facta Thoracis.

11. Epiſt. 45. §. 16. Mulier in acuto morbo pectoris non quærebatur de peculiari ad dorſum moleſtia, ut neque de pungente dolore. In Cadavere tamen, præter vitiatos pulmones, pleura utroque in latere roſeo rubore ad non parva ſpatia rubebat. Subrubrum & Pericardium.

Sed

Sed ipſa hæc mulier nunquam erat conqueſta de tremore cordis, nunquam de animi defectionibus. Nihilominus ipſi erat Pericardium hoc amplum, ſero quaſi purulento diſtentum, in ſubſtantia incraſſatum, eductaque contenta materie luridum, quemadmodum quoque univerſa cordis, vaſorumque majorum, & Auricularum ſuperficies erat, a craſſa polypoſa compacta, iiſdemque accreta materie.

Cum proinde hæc mulier cordis palpitationibus, animique caruerit defectibus, quos pati debuiſſet, non miramur nec laterum conqueſtam eſſe dolorem. Peculiare illud hic obtinuit, ſupra memoratum, explicatu difficile, quo licuit cauſas adeſſe ſymptomatum, ipſa tamen deeſſe aliquando ſymptomata. Nihil ergo hoc argumentum urget.

12. Epiſt. 48. §. 32. Thoracis inflammatione Meretrix periit; cujus non eſt examinatum pectus. Adeoque hæe obſervatio ad quæſtionem non facit quidquam.

13. Recenſui hucuſque eos caſus, quorum per anacephalæoſin *Morgagni* meminit. §. 1. Epiſt. 20. quæ nobis commentanda eſt: priuſquam vero id aggredior, neceſſe eſt eos recenſeam per univerſum opus diſperſos, quorum Autor in hac §. 1. Epiſtola 20. ipſe non meminerit; ut toto in opere nihil, quod ad rem facere poſſit, maneat intactum.

Epiſt. 7. §. 11. Figulo vehemens eſt dolor ſiniſtri lateris, die ſeptimo moritur. Siniſter Pulmo præ inflamatione jam ſuppurari inchoat. Pleuræ adhæret multis membranaceis vinculis. Pleura ſuperius craſſa, inferius craſſiuſcula, & rubicundior. Pericardii facies exterior, ſiniſtra tautum, a vaſculis minimis, ſanguine turgidulis, rubebat. Hic omnia adſunt, quæ in ſchola Boerhaviana ad Pleuroperipneumoniam requiruntur.

14. Epiſt. 52. §. 15. Pleuritis ad imam ſiniſtram Thoracis partem graviſſima fuit. In Cadavere ſolum cranium examinarunt. Ergo ut ſupra ad N.° 12.

15. Ibid. §. 13. Dolor pungens ad lævam mamillam. Siniſter Pulmo inferiore loco inflammatus; ſiniſtraque pleura. Demonſtratio ut Numeri 13. ſuperioris.

16. Epiſt. 9. §. 12. Nulla doloris laterum mentione facta, febricitans coquus moritur ad 13. diem epilepticus. In Cadavere inflammata Pleura.

Ad hiſtoriam hanc non eſt quod multum hæreamus. Cl. Autor nec morbum ipſum ſe multum vidiſſe, nec diſſectioni, quæ modo a Medicinæ ſtudioſo facta eſt, interfuiſſe ſe fatetur. Aſt cum Pleura inflammata eſſet, legitime ſupponam hominem latere doluiſſe.

17. Epiſt. 22. §. 16. Virgo utroque quidem latere doluerat, ſed ſiniſtro potiſſimum. Pleura ſiniſtra inflammata, ſiniſterque Pulmo. Pulmo dexter ſuperius durus pleuram irritaverat nondum inflammatorie.

18. Epiſt. 45. §. 23. Pulmo inflammatus ac peſſime affectus, ſine ullis ejus in morbo acuto ſignis aut dolore. Qui ita urgent ideo non eſſe ſenſibilem pleuram, quod ſine prægreſſo dolore inventa ſit inflammata; coguntur hic ſuam aſſumptam Pulmonis ſenſibilitatem dimittere. Quid clarius demonſtrat Peripneumoniam exquiſitam doloris expertem eſſe; ideoque in ejus definitione doloris non fieri debere mentionem?

Nunc ad Epiſt. 20. & 21. examinandas, quibus *Tyſſotus* Pleuræ inſenſibilitatem, ac ſenſibilitatem Pulmonis, probare anniſus eſt, nos accingamus.

Epiſt. 20. meras *Valſalvæ* continet obſervationes: quarum *prima* hæc eſt §. 2. Moritur Peripneumonicus, ſine dolore. In thorace dexter pulmo inflammatus, cum Pleura illæſa. Hic quæretur a me cur Pleura non doluerit, quæ juxta explicationes priores meas a duriore Pulmone laceſſita dolere debuiſſet? Quæro viciſſim ego, cur Pulmo, adeo ſenſilis hoc tempore habitus, non doluerit? dolere enim debuiſſet. Si caſus utrique litigantium partium inexplicabilis, neutri favorem, aut præjudicium facit. Ego qui ſenſibiles partes non raro non ſen-

ſentire demonſtravi, facile hic pleuræ explico indolentiam.

2. §. 3. Dolor in latere dextro. „ Dexteri pul-„ monis ſuperior lobus, & proximi lobi pars ſuperior, „ qua uterque dorſum ſpectabant, tumore turgebant „ inflammato, & præduro, arcteque per membraneos „ nexus pleuræ adhærebant: hæc tamen nullam inflam-„ mationis notam habebat. Quæro hic ab iis, qui omnem pleuriticum dolorem Pulmonibus inflammatis tribuunt, cur pulmone ad dorſum inflammato homo non ad dorſum, ubi inflammatio, ſed ad latus, ubi ſanus pulmo, doluerit? Ergo inflammatus pulmo non dolet. Cur igitur homo doluerit in latere ubi nec pulmo durus, nec pleura læſa? Reſponſio forte in propatulo eſſet, ſi muſculos intercoſtales examinaſſet *Valſalva*.

3. §. 5. Dolor gravans ſiniſtri Thoracis. Tumidus, ac durus pulmo, ſiniſtram hanc partem totam explebat. Pulmo valde tumidus compreſſit pleuram, quæ inde non *punctorie* non *inflammatorie*, ſed *gravative* doluit: unde nec inflammata apparuit. Si quis tamen velit acutum ac pungentem dolorem adfuiſſe, in muſculis intercoſtalibus ſedem quærat.

4. §. 7. Dolor in Thoracis ſiniſtra parte. In ſiniſtro cavo ſerum albidum, tum pulmo a poſteriore parte inflammatus. Pleuram *Valſalva* non deſcripſit. An quod bona eſſet? Supponamus fuiſſe bonam, & ex toto caſu concludamus 1°. pulmonem inſenſilem eſſe, qua enim parte inflammabatur, non dolebat. 2°. Serum acre effuſum non quidem inflammando, ſed irritando, creaſſe pleuræ dolorem.

5. §. 9. Dolor primo gravans in latere dextro, quarto die pungens, quinto mors. Pulmo dexter immanem inflammationem ac duritiem, & ſub his inchoatum jam abſceſſum, oſtendit. Inſinuat *Cl. Morgagni* in hac anatome deſcribunda *Valſalvæ* negligentiam. Nihil enim quod requirebatur, de tota plura. Si inflammata fuit, u-

utique cauſa intellecta doloris eſt: ſin minus; expectemus muſculorum intercoſtalium examen.

6. §. 11. Poſt dolorem præſertim circa ſternum, in febre continua, mors die nono. Pulmo ſiniſter inſeparabiliter cum tota pleura connatus. Dexter concretus cum toto mediaſtino, itemque cum pleura ſuperiores coſtas veſtiente; pus ſanioſum e pulmone effluxit, dum vi a ſuperioribus coſtis avelleretur. Antiquior forte cohæſio, quæ demum, pulmone præ inflammatione, & ſuppuratione tumido, ac duro, cauſa doloris fuit. Sed quid ſententia *Morgagni* præſtantius? „ Hic illud juvat attendere, inquit, cum dolor eſſet præſertim circa ſternum, vitiatum pulmonem toti mediaſtino arcte adhæſiſſe, quod videlicet ad ſternum alligatur. At alligatur, inquis, etiam ad Thoracis vertebras, circa quas non memoratur dolor. Verum hoc eſt: ſed verum id quoque, in violenta reſpiratione, qua uti ea virgo cogebatur, ſternum moveri, non vertebras; itaque illas magis affici Mediaſtini partes, quæ ad ſternum ſunt alligatæ.

Peto humaniter ab iis, qui haſce *Morgagni* præclaras Epiſtolas in ſuas partes trahunt, num manifeſto iis oppoſitus non ſit, Mediaſtinum, Pleuræ productionem, ſenſibilem declarando? ſi dubitent adhuc, ſequantur eum hoc loco, tres *Sepulcreti* obſervationes ſic explicantem, ut Mediaſtino, ac Pericardio ſenſibilitatem non neget.

7. §. 13. Dolor in dextra Thoracis parte, atque etiam in medio ſterni. Supinus cubat. Erecta cervice ſpirare cogitur. Die 7. mors. „ Pulmo dexter in ſuperiore parte tota induruerat; & nonnihil Sterno, artius autem mediaſtino, adhærebat. Siniſter a tergo infectus erat colore atro.

Si dolor a Pulmone inflammato, in ſiniſtro Thorace debuit violentior fuiſſe, cum ſæva inflammatio jam in ſphacelum tenderet. Atqui non doluit latus ſiniſtrum. Ergo pulmo eſt ſenſibilis.

Cur

Cur homo doluit latere dextro, & ad ſternum medium? quia pulmo ſua duritie pleuram fricabat, & adhæſione ad ſternum ac mediaſtinum, has diſtrahebat partes.

8. §. 15. Infantis quatuordecim dierum vera peripneumonia nihil ad negotium noſtrum facit: De pleuritide enim, aut dolore, hic nulla quæſtio.

9. §. 16. Virgini dolor in ſiniſtra primum, hinc in dextra Thoracis parte. „ Pulmo dexter nonnihil in„ flammatus, a tergo præſertim. Siniſter autem, qui „ undique pleuræ, coſtas, & diaphragma convestienti, „ adhærebat arctius, ut eximi ſine laceratione non poſ„ ſet, multum rubebat. Principio pulmo inflammatus dexter ſolus, preſſit ac fricuit pleuram dextram; inflammatus dein ſiniſter, non modo pleuram compreſſit, ſed ſuas cum ea cohæſiones diſtraxit.

Iterum in illos, qui egregium *Morgagnum* ſuis a partibus ſtare toties gloriantur, noto hunc Autorem, dum in hanc *Valſalvæ* hiſtoriam commentatur, manifeſto agnoſcere, pleuræ ſenſibilitatem, affirmando, & iſtam virginem, & virum priorem, in dextrum latus incumbere non potuiſſe, eo quod pulmo ſiniſter ad pleuram alligatus, ac ponderoſus, inclinato in dextrum latus corpore, pleuram diſtraheret, moleſtiamque crearet. Sic & §. 38. exponens cur pleura, licet inflammata inventa non fuerit, doluerit tamen, rem ſic exponit. „ Nonne ita rem potero declarare, ut pleuram, quam„ vis haud inflammatam, diſtrahi intelligas, quoties „ diſtentus jam, ſed non omnino, ab inflammatione „ pulmo, inſpirato aëre magis diſtenditur, & hoc ipſo „ omnia ſuæ ſuperficiei puncta aliud ab alio dimovere, „ & quod conſequitur, annexam pleuram quaſi divel„ lere conatur?

10. §. 17. Adeſt juveni dolor obtuſus in lævo Thorace. Die 17. mors. „ Thorace aperto, illeſa pleura „ inventa eſt, pulmoneſque ab hac omnino ſoluti. Sed „ erat ſiniſter ubique inflammatus ſi partem ſuperio-

„ rem

„ rem excipias. Obtuſus fuit, non pleuriticus dolor, excitatus a frictu in inſpiratione turgentis pulmonis: ideoque necdum inflammata apparuit pleura.

11. §. 20. Sacerdoti principio dolor eſt dextræ Thoracis partis, deinde ſiniſtræ. Non notavit *Valſalva*, utrum dolor dextræ partis abiverit, ſuperveniente illo ſiniſtræ, an vero cum eodem extiterit? Quidquid fuerit rogo eos, qui omnem pleuriticum dolorem pulmoni tribuunt, cur non notetur hunc Reverendum virum in dorſo tantummodo doluiſſe, in quo ſolo ambo inflammati pulmones? Dico iterum inde manifeſtum fieri, non dolere pulmones. Cur ergo doluit æger utraque in parte? cauſa non invenitur, niſi vel a turgidis pulmonibus latera fricantibus, vel ab inflammatione Muſculorum intercoſtalium.

12. §. 22. „ Senex dolore deprehenditur in dextra „ Thoracis parte, febricitat, tuſſit, expuit: facilius „ decumbit in dorſum. Sputi copia major fit. Sed *ob* „ *ſectam die* 10. *venam ſupprimitur*. Itaque undecimo „ moritur. Pulmo ſiniſter ſanus, quamvis undique pleu- „ ræ adhærens. Dexter contra, quamvis a pleura ſolutus, „ dorſum verſus ſummopere inflammatus deprehenditur.

De pleura nulla iterum mentio. Sanamne benigne interpretabimur? Sit! Si dolor Thoracis fuit verſus dorſum, non in dorſo, ut pulmo non in dorſo, ſed verſus dorſum inflammatus erat, frictu hic pleuram læſit, moleſtavit, dolore affecit; ſi non ibi latus doluit, ubi inflammatio pulmonis, ab inflammatione Muſculorum intercoſtalium intelligendus eſt dolor, inſenſibilisque pulmo inflammatus ſtatuendus.

13. §. 24. „ Vir --- cum Thoracis dolore, & dif- „ ficili reſpiratione correptus eſſet, initio quidem fa- „ cilius in latus cubabat dextrum, deinde in ſiniſtrum; „ in dorſum nullo modo poterat. -- Pulmones ambo & „ adhærebant pleuræ, ſic tamen ut ſine laceratione ſe- „ parari poſſent, & dorſum verſus inflammati erant, „ & multum duri.

Deeſt

Deeſt quoque determinatæ, quæ in Thorace doluerit, plagæ mentio, deeſt & ea ſtatus pleuræ. Ergo ſupponendum eſt in Thorace doluiſſe, quâ parte ambo pulmones præ inflammatione duri, pleuram terebant, & comprimebant. Sin minus, muſculi intercoſtales inflammati fuerunt.

14. §. 26. Vehemens peripneumonia in cachetico, nulla mentione facta doloris, exquiſitam pulmonis inflammationem notat; definitio, ut a ſcholis datur, peripneumoniæ, egregie iterum contra novum ſiſtema roboratur.

15. §. 28. A caſu, & alliſione dorſi in humum, ac dein valida inſilientis adverſarii compreſſione in pectus facta, Thoracis dolor natus, nihil hic explicat. De ſimili enim morbo quæſtio non eſt. Si pleura læſa non fuit, certo muſculi Thoracis læſi fuerunt: pulmo inflammatus erat, ut in fine acutorum ſolet: vel a Thorace contuſo, ad bene reſpirandum inepto, & dolor naſci, & epigenomena, vel morientibus ſolita, peripneumonia, poteſt.

16. §. 30. Clericus poſt multos chronicos morbos acuto corripitur, & die 7. moritur; dolores non Thoracis, ſed hypocondriorum ſemper teſtatus. Utrumlibet in latus decubuerat. Pulmones a pleura ſoluti, dexter tamen inflammatione durus. Copioſa aqua in utraque Thoracis camera & in pericardio. Lien quadruplo major. Hepatis inflammationem mentitus fuerat morbus. „ Cadaveris ſectio, ſcribit ingenuus *Valſalva*, „ detexit errorem.

Hiſtoria neque hæc ad quæſtionem pertinet. Hydrops Thoracis, & pericardii deprimendo diaphragma, & viſcera hypocondriorum, dolorem excitavit, a ſcopo quæſtionis alienum. Pulmo ἐπιγενομένως inflammatus.

17. §. 32. Ut prior a ſcopo aliena. Ardor & irritatio in ſiniſtra Thoracis parte, a longo antea tempore priuſquam vita peripneumonice, ſolito letalium morbo-

borum more, finiretur. Mors proprie ab Hydrope Thoracis utriuſque.

18. §. 33. Seni gravans eſt dextri lateris dolor. In dextrum jacere tantummodo poteſt. Die 3. moritur. Pectus dextrum repletum ſero, & pulmo inflammatione durus. Verſus ſcapulas pleuræ per membranulas cohærens. Dolor hic gravans fuit, non pleuriticus, ſed a pulmone pleuram, cui nectebatur, diſtrahente, & ſeri ſeu preſſione, ſeu acrimonia, oriundus. In ſiniſtrum ſenex incumbens anxietatem majorem, doloremque patiebatur: hunc, quod pleuram fortius diſtraheret; illam, quod & copioſum ſerum, & gravis pulmo, qui non niſi ad ſcapulas cum pleura nectebatur, in Mediaſtinum, in pericardium, inque ſanum incumberet pulmonem. Huc non facit.

19. §. 35. Pungens dolor læva Thoracis parte. Die 16. mors. Pulmo ſiniſter undique vicinis nexus partibus, inflammatus, ac ſuperius jam ſuppuratus. Hydrops incraſſati pericardii.

Si pleura illæſa inventa eſt, quod non ſcribitur, dolor natus eſt vel a diſtracta pleura, vel ab inflammatione muſculorum intercoſtalium.

20. §. 36. „ Juvenis dolore corripitur Thoracis ---
„ ad diem 16. obiit. In ſiniſtra cavea limpida ſtagnabat aqua, in qua ſanus, & ſolutus undique erat
„ pulmo. Induratus vero, proximiſque partibus, &
„ præſertim verſus ſcapulam, valide annexus, qui in
„ dextra; ubi erat vaccini ſeri ſimilis --- In pericar-
„ dio omnino ſimilis humor --- ut ingens idem occu-
„ paret Thoracis ſpatium.

Nulla mentio pleuræ; nulla dolentis loci determinatio. An quod Thorace doluerit univerſo? utique ſat ad id cauſarum habuit. Iterum nihil ad rem noſtram.

21. §. 37. Cum pungente ſiniſtri lateris dolore vir periit die 7. „ In Thoracis ſiniſtro cavo aqua erat ſi-

„ mi-

„ milis ſeri vaccini; pulmo autem prædurus ad Me-
„ diaſtinum & pleuram coſtas accingentem valide ad-
„ hærebat. Eodemque pacto pulmo dexter Media-
„ ſtino, & Pleuræ, qua Diaphragma, & præſertim
„ qua anterius ſummas coſtas conveſtit, alligabatur.
„ Ad hunc ultimum locum latebat in pulmone ulcus can-
„ croſum, ſedes fortaſſe morbi inveterati. „ Diu e-
nim ſenex hic catharralem materiem expuiſſe legitur.

Materies hæc catarrhalis non ex cancroſo ulcere; pejor enim tunc prodiiſſet; ſed ex pulmone, ulcere hoc moleſtato, & in actione ſua impedito, orta eſſe videtur. Doluit homo in hoc acuto ac lethali morbo in ſiniſtro latere, eo quod ſiniſter pulmo inflammatione turgens, ac ponderoſus, & prædurus, vitiato ſuo motu pleuram, cui nectebatur, diſtraheret. A quibus adhæſionibus pleura altero in latere non doluit, quod pulmo ejus inflammatus non eſſet.

Aſt inquies, etiam ab ulcere cancroſo dolere debuit latere hoc, quum ab ichore cancroſo pulmonis pleura ſenſibilis fœdaretur.

Minime: nam textus dicit ulcus cancroſum in pulmone *latuiſſe*. Occluſum ergo pulmonis ulcus pleuram lædere non potuit: Cum vero nec ipſe pulmo, in quo latebat, doluerit inde, novo argumento eſt indolentem eſſe pulmonem.

Dudum autem ſenſi opponi mihi poſſe, quod pulmo axactiſſime Thoracem explens, & pleuræ undique contiguus, diſtrahere, quâcum concrevit, pleuram; laceſſireque eandem, cui immediate accubuit, nullo modo poſſit.

Reſpondeo 1°. Data ac conceſſa hac Thoracis perfecta a pulmone plenitudine, negari tamen non poteſt, quin pulmo inflammatus, ac turgidus, & durus, concutiente validæ tuſſis motu, violente agitetur, convellatur, ſicque vel annexam pleuram diſtrahat, vel non annexam fricet, terat, prematque.

Reſp.

Reſp. 2°. Opinio hæc omnimodæ repletionis per pulmonem Thoracis, nondum extra omnem controverſiam eſt. Equidem ipſemet *Tom.* 2. *Rat. Med. pag.* 130. hanc ut vulgatiorem, amplexus, ſcripſi; & egregius *Haller in Elem. Phyſiol. Tom.* 3. multis eam firmavit argumentis; haud vero ita convincentibus, ut argumentorum oppoſitorum vis enervetur omnis. Profecto non pauca me reddunt ſubinde utramque ſententiam inter fluctuantem. Clariſſimi *Hambergeri* de pulmone per mediaſtinum proſpecto experimentum, necdum ſat ſolide refutatum eſt: & in Clariſſimi viri *Liber Kiihn* dicto *Crucis* experimento, cur demum, ſi bullas aëreas, per aquam manifeſtas, ab aëre, pilis animalis adhærente, natas dixeris; Cur, inquam, hæ bullulæ non apparent, quamdiu pleura animalis necdum aperta eſt? Sed tunc tandem ubi debita cum cautela, ne pulmonem lædas, pleuram penetraveris?

Etiam quod ex integra pulmonum cum cunctis ſuis parietibus cohæſione, reſpiratione interim illæſa, petitur argumentum, quadantenus ſtringit; haud ita fortiter tamen, ut præſentem litem dirimere poſſet. Quantumcumque enim idem ego, poſt alios in cadavere deprehendi; ita mecum alii multi, nocumenta reſpirandi in vita illorum hominum animadverterunt. Ut tandem evincatur inde id, quod ſi nonnullis inculpate geſta videatur hæc cohæſio, eo tamen haud minus cum vitioſa, tum morboſa dici debeat, quam vitioſus, ac morboſus hydrops dicatur ſive pectoris, ſive pericardii, quamvis pluries deprehendatur illorum in cadaveribus, qui nullam ejus dediſſent in vita ſuſpicionem. Ignoramus adminicula quibus utatur Natura, ad ſupplenda aliunde, quæ deficere in corpore videntur.

Nunquid & ipſe *Morgagni*, in hac de pleno ſemper Thorace queſtione, dubius non fluitat? Ad id credendum inducimur, legentes illum Epiſt. 16. §. 5. ſic ſcribentem: „ Caſum habes, inquit, in Sepulcreto de-

„ ſcri-

„ ſcriptum, Adoleſcentis, qui ſe *Williſio* ac *Lowero* cu-
„ randum tradidit. Is poſt immodicas equitationes, a-
„ liaſque corporis diuturnas exercitationes, cum ali-
„ quandiu in ſiniſtra thoracis parte eum ſenſum habuiſ-
„ ſet, qui eſſe ſine interna compreſſione non poterat,
„ ibi tandem ſenſit diſrumpi ſibi vas quoddam; inde-
„ que per ſemihoræ ſpatium in regione illa humoris,
„ veluti ab alto in pectoris fundum cadentis, ſtillici-
„ dium non tantum ab eo percipi, ſed etiam ab adſtan-
„ tibus audiri potuit; Res non ita facilis explicatu iis,
„ qui inter pulmonis, & Thoracis parietes negant
„ ſpatii quidquam intercedere, vera tamen, ut poſt-
„ modum comprobavit humoris, in eo latere congeſti,
„ cum fluctuatio in agitatione corporis ab ipſo, ab a-
„ liiſque *evidentiſſime* percepta, tum eductio per immiſ-
„ ſam a Chirurgo fiſtulam primum, ſemper autem po-
„ ſtea, per foramen a natura reſeratum, & ab arte
„ ſervatum.

22. §. 41. Mulierem 60. ann. prehendit pungens dolor, in dextra Thoracis parte, ut in hanc cubare non poſſit. Remittit poſtea dolor, ut in dextrum decumbat facile. „ Uterque pulmo adhærens pleuræ invenitur, ſed
„ dexter arctius. Hic totus, & ſuperiore præſertim
„ parte, induruerat: in qua abſceſſus erat, quo inci-
„ ſo, multum ſeri effluxit fuſci coloris. Hoc ipſo colo-
„ re proxima quoque Pulmonis ſubſtantia infecta erat,
„ & ſphacelo quodammodo correpta. Siniſter pulmo
„ non ut dexter ex uno, ſed pluribus ex lobis conſtans,
„ qua dorſum ſpectabat, leviter inflammatus, totaque
„ extima ſuperficie reliqua nigris hic illic maculis erat
„ diſtinctus. In pericardio multa aqua.

De pleura mentio non eſt facta, num inter adhæſiones inflammata eſſet? Credo non fuiſſe. Ex Hiſtoria enim liquet inflammationem pleuriticam metaſtatice in peripneumonicam tranſiviſſe. In horum pleuriticorum cadaveribus, non eſt quod pleuram expectemus inflam-

matam. Rogabis an juxta explicationes ſupra datas pleura non debuiſſet dupliciter dolere; tum ob adhæſiones cum pulmone, tum quia etiam citra adhæſiones dexter pulmo graviter, ſiniſter ad dorſum leviter inflammatus, ſubdurus, ſaltem tumidus, fricare illam, ac moleſtare debuiſſet?

Eſt profecto nonnulla hoc explicandi difficultas; verum qui pulmonem unice ſenſibilem in Pleuritide, ac Peripneumonia ſtatuunt, ſimili difficultate laborabunt explicaturi, cur Mulier hæc ad dorſum dextri lateris non doluerit, ſaltem leviter, a leviter inflammato pulmone?

23. §. 43. Dolor pungens dextri lateris. Nonniſi in latus affectum cubare poteſt Virgo, ad finem vero in ſiniſtrum. Nona die mors convulſiva. Pulmo dexter pleuræ arcte adhærens inventus eſt, totaque ejus ſubſtantia inflammatione magna affecta, & ulcere inſuper, qua pleuram ſpectabat certo in loco, inter quod ulcus & pleuram ſeroſa erat materies.

Caſum exponam verbis ipſius *Cl. Morgagni*, ut quam ſenſibilem pleuram crediderit ipſe intelligas: „Huic „ Virgini, inquit, pungens dolor mitior videtur fuiſ- „ ſe, quam mulieri, cujus noviſſime §. 41. expoſui hi- „ ſtoriam. Virgo enim, quod Mulier non poterat, in „ affectum cubabat latus; quamquam & in alterum „ tandem jacuit, *poſtquam ſeroſa ulceris materia laxa- „ vit pleuræ fibras, ut diſtractionem ferret ab appenſo „ pulmone.*

24. §. 45. Viro dolor ad mamillam ſiniſtram, nothaſque coſtas fuit; in neutrum latus decumbere poteſt. Die 5. moritur. In ſiniſtro pectore pulmo valde induruerat, ad ſubviridem colorem vergens, nigriſque diſtinctus maculis: cum ſecaretur, ſeroſa, ac putrida colluvies, cum miſto ſanguine, erumpebat. A duro pulmone ac turgido, pleuram premente, & in tuſſi fricante, dolor natus. *Cl. Morgagni* expoſiturus cur hic neutrum

trum potuerit in latus cubare, ſuſpicatur a *Valſalva* in Hiſtoria omiſſam eſſe pulmonum ad pleuram adhæſionem, qua poſita ſemper alteruter pulmo in adverſum latus decubitu pleuram diſtraxit. De maculis nigris pulmonum non loquor; Sæpius occurunt. Videntur ſub mortem naſci. Sic docui ſemper publice. Idem confirmantem in ſequenti Epiſtola *Morgagnum* video.

25. §. 47. „ Juvenis --- pungente dolore corripi-
„ tur in dextra Thoracis parte, cum febre, & tuſſi.
„ Parum expuit. Circa 8. diem accedit delirium, no-
„ ctu præſertim. Dolor abit, ſed reſpirationis difficultas
„ ſemper gravior fit. Facilis eſt decubitus in utrumli-
„ libet latus. Die tandem 10. obiit. Pulmones indu-
„ ruerant toti. Ambo erant dorſum verſus ad pleuram
„ alligati; ſiniſter etiam a latere. Præterea cum ſub-
„ ſtantia quædam alba, quaſi membranacea, univerſæ
„ pleuræ, & pulmonibus impoſita eſſet, quaſi reticula-
„ ris inſtar corporis laxi & mollis; per hanc tamen
„ nonnullis in locis Pleura, & Pulmones inter ſe e-
„ rant firmiter colligata. In utroque Thoracis cavo,
„ ſed magis in dextro, multus erat humor colore ſimi-
„ lis ſeri vaccini. - - - Pericardium ſero turgebat.

Cl. Morgagni exponit pungentem dextræ Thoracis partis dolorem a Pleuræ ſenſibilitate, diſtractæ forte fortioribus pulmonis alligationibus ante delirium, quam erant in latere ſiniſtro; & a ſeri copia majore. Serum certe dolorem augere potuit cum acredine ſua, tum mole, qua rigidum jam pulmonem adhuc magis in ſuo motu turbavit: turbatus ita in motu ille, & atterere, & diſtrahere Pleuram debuit,

Sed urgebis neceſſitatem doloris & in altera cavea, cum ibidem eædem exiſterent cauſæ, quæ in dextra dolorem, *Morgagno* explicante, creaverint; ac proinde explicationis vanitatem, cum ſiniſtra pleura ab iiſdemmet ipſis non doluerit cauſis.

Verum an is, qui ita me urget, non attendat quanto magis urgeat ſeipſum? Si non pleura, ſed Pulmo ſenſibilis eſt; ſi dextrum latus ab inflammato Pulmone dolet; cur itidem a Pulmone ſiniſtro inflammato non doluerit juvenis latere ſiniſtro? Viden' difficultatem eandem? Nonne eodem jure, quo ille Pleuram, ſi inflammata, aut laceſſita non dolet, inſenſilem credit, ego inſenſilem ſtatuam pulmonem? Expediam tamen me, non ille, agnoſcendo, per experimenta antea enarrata, pleuram, omneſque partes ſenſibiles, quandam inſenſilitatem adverſus cauſas dolorificas aliquando præ ſe ferre.

26. §. 49, „ Mulier 60. annorum febre prehen-
„ ditur vehementi, ſicca tuſſi, & pungente ſiniſtri la-
„ teris dolore; ſic tamen, ut ſi in hoc cubet, non
„ multum doleat. A ſanguinis miſſione adeo remitti-
„ tur dolor, ut jam poſſit in quamcunque partem de-
„ cumbere. Febris duntaxat & ſitis urgent. Craſſa ali-
„ quando expuit. Gravior ſit reſpiratio. Tandem 13.
„ die motitur.

„ Pulmo ſiniſter (dexter, ut bene conjecturat
„ *Morgagni*) omnino ſolutus a Pleura, quæ prorſus
„ illæſa erat: ſubalbidus; nigris diſtinctus punctis, carne
„ durior, nonnulla oſtendit tubercula ſanie ſcatentia.
„ Pulmo *ſiniſter* ſuperius quidem Pleuræ per ſe adhæ-
„ rebat; ſed longe minus erat vitiatus, quippe nigris
„ tantummodo conſperſus maculis, & jugulum verſus
„ durior parvum abſceſſum continebat.

Iterum cum celeberrimo *Morgagno* dolorem pungentem ſiniſtri pectoris tribuimus Pleuræ, alligatæ illi Pulmonis parti, quæ in eo dura ac turgida, erat.

Sed cur a cauſa doloris pleuræ longe graviore non doluit pleura, in latere dextro? ob eandem cauſam, qua Pulmo, aliis ita ſenſibilis, etiam hic non doluit. Utrinque enigma, niſi ſolutionem in fine proxime præcedentis 25. caſus invenias. Sic & intelliges, cur perſeverante cauſa doloris, auctoque morbo funeſto, ſiluerit dolor.

27.

27. §. 51. Hic & pleura inflammata cum pulmone. Ergo nulla quæſtio.

28. §, 53. Uti etiam hæc hiſtoria.

29. §. 55. Hæc adhuc notabiliorem inflammationem pleuræ habuit.

30. §. 56. Notabilis inflammatio Pleuræ denuo cum ea pulmonis.

31. §. 59. Mulieri 64. ann. dextri lateris fit dolor, ut difficulter in illud incumbat, nec id tangat ſine dolore. Frequens reſpiratio, inanis tuſſis, celerrimus, frequens, parvus, debilis pulſus. Die 7. circa caput ſudat. Deficiens viribus circa nonum periit.

„ Pulmo in cavo dextro valde turgidus, ut hoc „ totum impleret, læviter adhærens ad Pleuram ope „ cujuſdam quaſi membranæ, inter illam & Pleuram in- „ terjectæ.

Pſeudomembranam hanc non moror, ut quæ prope mortem a ſanguine phlogiſtico tranſudante naſcitur, ut pluries innui. Non videtur vera Pleuritis fuiſſe hic morbus, nec vera Pleuroperipneumonia. Haud enim ſolet verus dolor pleuriticus externo attactu exacerbari, ſed ſpurius integumentorum, a Rheumatica v. g. materia; quare etiam *Hippocrates* dolores laterum, a dolore pleuritico, ſolicite diſtinxit; dantur exceptiones tamen; hinc addo aliud: quod nempe nec Pleuriticorum, nec Peripneumonicorum, omnibus fatentibus, ſit, qui hic deſcribitur, pulſus. Ita ut videatur a morbo antiquo mors demum pulmone obruto contigiſſe.

32. §. 61. Poſt dolorem dextri potiſſimum lateris, die 18. mors. „ Cum dexter Pulmo a pleura, cui ad- „ hærebat, ſepararetur, multum purulentæ materiæ e- „ rupit, ſcilicet ex abſceſſu in pulmonari ſubſtantia, „ circa quam magna erat inflammatio, pleura tamen il- „ læſa. Siniſter pulmo erat ſanus. „A diſtractione pleuræ dolor non inflammatorius natus, ut pluries ſupra.

33. §. 63. Dolor duorum menſium interni thoracis ad Pleuritidem non pertinet.

Finitis Valſalvianis obſervatis, cum Ep. 21. incipiunt Morgagnianæ. Igitur Epiſt. 21. eodem modo proſequamur.

1. §. 2.) Hiſtoriæ hæ tres pulmonis inflammatio-
2. §. 6.) nes habent ſine dolore. Si quis roget
3. §. 9.) cur hic fricta, tritaque pleura, non doluerit, illi ſimilem proponam, ut ſupra, queſtionem, de ſuo ſenſibili pulmone. Et addam quæ ad finem 25. Hiſtoriæ Valſalvianæ. Præterire tamen nequeo quod in caſu hoc tertio, pleura admodum laxa inventa, addidit *Morgagni* §. 10. „ Pleuram inquit, quæ adhærentes „ pulmones facillime ſequeretur, ſi laxam fuiſſe agno„ ſcas; poſſis inde, ut opinor, aſſequi, cur pondus in„ flammati lobi non ſentiret.

4. §. 11. Senex levi adeo catarrho ſe affici ſibi videbatur, ut ne Medicum quidem conſulere, imo ut exire vellet. Clam eo vocatus *Valſalva* vicinam adſtantibus, ob deſperatam Peripneumoniam, mortem prædicit, quæ & intra 12. horas contigit. Ille autem, & *Morgagni*, invenerunt lobum ſuperiorem pulmonis dextri tumidum, durum, ſanguine infarctum. Quo etiam inſidioſo morbo clarum egregiis laboribus ſuis *Valliſnerium*, ſeptuagenarium, pereuntem vidit *Morgagni*; cujus vero ſectum Cadaver non fuit.

An hæc illa Peripneumonia Notha? qua in deſcribenda, ideo inter ſeſe *Sydenhamus* & *Boerhaavius* in nonnullis diſcrepant, quod ex peculiari epidemia eam deſcripſeſint ſinguli? Cum tamen lobus ſuperior dextri pulmonis præ inflammatione durus, infarctus, ac tumidus eſſet, vide iterum exemplum indolentiæ Pleuræ, aut ſi mavis, Pulmonis.

5. §. 15. Mors plane ſenilis, ad Pleuritidem, & Peripneumoniam non pertinens. Dexter inferior lobus, præ inflammatione durus ſub mortem factus, ut in mul-

multis admodum morbis fieri ſupra demonſtratum eſt; ſin minus, denuo & Pleuræ & Pulmonis indolentiæ exemplum præbet.

6. §. 17. Senem ſimul febris, & pungens dolor corripuerat, ad anteriorem partem lateris dextri. Cubabat in dorſum. Poſt dies aliquot curationis eo devenerat, ut jam plenius cibaretur, & purgans ad morbi reliquias expellendas ſumſiſſet. Cum dein multum comediſſet, „Nocte quadam proxima febris, & dolor il- „lius ejuſdem partis redierunt. Pulſus erant duri, fre- „quentes, magni, vibrati, ad diem uſque ultimum, „atque adeo ad paucas ante obitum horas.

„Pulmonis dextri ſuperior Lobus magnus duruſ- „que ſe obtulit. Quem cum ſecarem, ſubſtantia fa- „ctam vidimus Hepaticæ ſimilem; pus autem, certe „puris haud abſimilem materiem, ſimul cum ſpumoſo „humore effluere. In ſiniſtro Thoracis cavo, aqua ex „flavo viridis, mediocri copia: Pulmo qua Diaphrag- „ma ſpectabat, itemque ad ſuperius latus, ibique ar- „ctius, pleuræ adhærebat, flava quadam tenuique in- „tercedente quaſi membranula. Pleura tamen nuſquam „in toto hoc Thorace apparuit læſa. Sed ad Pulmo- „nem ſiniſtrum ut redeam, lobus ejus inferior ater, „poſterius & durus, ex eadem ibi fuit ſubſtantia, quæ „a dextris conſpecta eſt, nec pure caruit.

Dolor dextri lateris a ponderoſo pulmone, prementе pleuram. Non ita res habet, inquies; nam in ſiniſtro latere a pulmone ſimiliter affecto etiam pleura dolere debuiſſet. Non doluit. Itane? Ergo pulmo tuus inſenſibilis eſt; præ inflammatione enim dolere debuiſſet, & non doluit tamen. Itaque in dextro pectore res ſe, ut ſæpe ſolet, habuit; in ſiniſtro pars doloris capax iterum non doluit; tibi pulmo, mihi pleura.

7. §. 19. Lanius 78. ann. qui alias ſputo ſanguineo laboraverat, quatrido infra ſiniſtram mamillam, internum, eumque pungentem dolorem habet. Pulſus om-

omni modo mali: Tuſſis crebra latratui ſimilis: ſputa craſſa ac *polypoſa*: difficilis reſpiratio: decubitus in dorſum duntaxat: poſt venæ ſectionem in ſputis ſanguis. Die 8. periit.

Pulmo dexter leviter cohæſit, in eoque antiqui veſtigia morbi. „Siniſtri vero pulmonis ſuperior lobus „nihil habuit vitii, nimio duntaxat ſeroſo humore ſca- „tebat. At inferior gravis, rubens, durus ut ſubſtan- „tiæ hæpaticæ. Hic alicubi adhærebat Pleuræ. -- Pleu- „ra thoracis parietes, ipſumque adeo Diaphragma „conveſtiens, raro ſpectaculo non ſolum cartilaginea „duritie erat, aut oſſea, ſed ex magnis paſſim, nec „tenuibus laminis, revera oſſeis, compingebatur -- Quæ „omnia, & ſi in dextera magis quam læva thoracis „cavea ſpectabantur; tamen in hac quoque multis in „locis pleura ad deſcriptam conſtitutionem accedebat, „in quibuſdam vero jam erat aſſecuta; in nullis vero „erat ſubrubens, nedum inflammata.

Dolor infra ſiniſtram mamillam a lobo inferiore pulmonis ſiniſtri duro, hepatis inſtar, tum atterente Pleuram ſua duritie, tum adhæſionibus diſtrahente eandem. Legitur pleura non rubuiſſe, nec neceſſe erat; conſiſtit enim ſupra haud omnem dolorem inflammatorium eſſe. Notavimus in hiſtoria anatomica in latere hoc pleuram naturalem, non niſi *in multis locis* ad oſſeam conſtitutionem accedentem, adeoque dolere potuiſſe; quamquam eandem, jam tota ſi in oſſeam mutata ſubſtantiam fuiſſet, ob id inſenſilem fuiſſe, haud facile concederem; cum & certo oſſa doleant. Cui tamen hæc quæſtionis ſolutio infirmior apparet, firmiorem quærat in inflammatis Muſculis intercoſtalibus, quorum examen hic deſideratur.

Pleuræ jam oſſeæ portionem in *Cap. I. Caſu* 3. vidimus, verum olim pleuram dextram pro magna parte in os craſſitiei pluſquam lineæ mutatam demonſtravi, quam Vir præſtantiſſimus *Mayer*, Ptochotrophii Phyſicus,

cus, in thorace aſthmatici, aut potius orthopnœici Militis inveniens, ilico ad me deferendam humaniter curavit.

Polypoſa Lanius ſputa ejecit. *Tom.* 2. *Rat. Med. Cap.* 7. *pag.* 129. exhibui demonſtrationem ſimilium ſputorum hominis Noſocomii noſtri, & notabiliſſimam aliam hiſtoriam adjeci.

8. §. 23. Quadragenarium corripuit dolor pungens lateris dextri cum febre & calore magno: ſupinus jacebat, mente parum conſtans, ſoporoſus. Ad finem diei quarti obiit.

„ Nihil in pleura, quod præter naturam eſſet,
„ ſpectavimus, niſi quod propter ſpinæ ſiniſtrum latus
„ tribus quatuorve exacerbaretur tuberculis, quorum
„ color albus, durities inſtar oſſis. Ab ea parte pulmo
„ ferme ſanus, fulvo cæteroquin humore imbutus, qua-
„ cunque ſecaremus. Qui vel uberius ex pulmone pro-
„ dibat dextro. Hic vero (dexter) & major, & gra-
„ vior, & durior, ubique Hepatis ſubſtantiam refere-
„ bat, exceptis quibuſdam non exiguis tractibus, in qui-
„ bus ſubſtantia erat albida, & quaſi ad corruptionem
„ vergente.

Cum Pleura bona, ſaltem qua in regione homo doluerat, dolor, qui adfuit, in muſculis intercoſtalibus quærendus eſt, vel in indurati pulmonis affrictu ad pleuram.

Verum cum tribus illis, quatuorve tuberculis, oſſea duritie exſtantibus in pleura, pulmo non doluerit? vel inde arguitur indolentem eſſe pulmonem, vel non replere exacte thoracem, vel ſaltem partes ſenſibiles ſenſu quandoque carere.

9. §. 24.] Reſponſio eadem, quæ ad proxime
10. §. 27.] præcedentem caſum data, ad hos
11. §. 29.] tres convenit. Id modo addam, quod pulmonum adhæſiones ad Pleuram haud ita inculpate ferantur perpetuo, quam nonnulli jactitent; ſi enim

om-

omnes hos recenſitos caſus revolvamus animo, videmus plures chronicis pectoris morbis vixiſſe obnoxios; in aliis cauſam variorum pectoris morborum inde facile explicandam videri; tandem haud paucos inde futuræ, ac tandem letalis Peripneumoniæ, cauſam proegumenam ſecum diu tuliſſe.

13. §. 30. Hydrops cum pectoris utriuſque, tum Pericardii Hydrope, corrupto etiam pulmone, ad chronicum morbum referendus eſt; non ad acutos Pectoris morbos inflammatorios, de quibus agitur.

14. §. 32.
15. §. 33.
16. §. 34.
17. §. 35.
18. §. 36.

Cum quinque hæ hiſtoriæ pleuram ſimul affectam demonſtrent, non eſt quod in doloris exponenda cauſa multus longuſque hæream. Ultima muſculos intercoſtales quoque inflammatos exhibet; quale examen utinam non ubique fere deſideratum eſſet!

19. §. 45. Nec arbitror explanatione hanc egere, in qua Pulmo ſiniſter, Pleura, ac Muſculi intercoſtales, præ inflammatione fere in Gangrænam abierunt.

20. §. 47. Ruptum Aneuryſma thoracis ad quæſtionem nihil attinet.

21. §. 49. Neque Hydrops tum pectoris tum ventris ſine inflammatione vitam extinguens.

En nunc obſervata omnia, quæ in toto hoc præclaro opere recenſentur; quæque exp. *Tyſſot.* in Epiſt. diffamatoria ad Exp. *Hirzelum*, imperfecte admodum, ac perfunctorie, examinavit. Ex quibus quid concludat ille, partim vidimus, partim videamus.

Primo numerat 35. Pleuritides, quarum 24. *Valſalvam*; 11. *Morgagnum* refert tradidiſſe. Recenſendo non invenit, niſi in ſex caſibus, inflammatam Pleuram; ea tamen cum reſtrictione, ut ex ſex illis duas duntaxat admittat, in quibus Pleura inflammata dici debeat. Adducit deinde egregium *Morgagnum*, veluti, num Pleuræ illæ inflammatæ ſedes pleuritici doloris fuerint, dubi-

bitantem; imo demum inclinantem eo, ut Pulmoni, & non Pleuræ, pungentem dolorem tribueret.

Aſt quantum hic a vero aberraverit! Eximium hoc opus continet Peripneumonicorum, Pleuriticorum, ac Pleuroperipneumonicorum Hiſtorias 72. quæ in ſuas diviſæ claſſes ſic ſe habent.

1	Peripneumoniæ veræ ſine dolore, ſunt - - -	4.
2	————— notæ ſine dolore	1
3	Pleuroperipneumoniæ & Pleuriſides illæſa pleura	19
4	Pleuroperipneumoniæ & Pleuritides cum inflammata Pleura - - - - - - -	14
5	Pulmo cancroſus non dolens - - -	1
6	Pleura inflammata ſine dolore - - -	1
7	Lateris dolor ſilens, pergente tamen in mortem morbo - - - - - - -	3
8	Pulmo inflammatus citra dolorem, vel non dolens in loco inflammato - - - - -	17
9	Muſculi intercoſtales inflammati - - -	2
10	Morbi ad quæſtionem nihil facientes; ut Hydrops pectoris, Hydrops Pericardii, Aneuryſma internum, Chronicus duorum menſium in latere dolor, &c. in quibus Peripneumonia non fuit Morbus primarius, ſed more ſolito prope Mortem aliis morbis ſuperveniens; ut expoſitum ſupra - - -	14
11	Non examinata vel cadavera, vel ſaltem eorundem pectora - - - - - - -	4
		80

In hac ſumma plures quam 72. videntur recenſeri; plures vero non ſunt, ſed quidam caſus ad binas claſſes pertinent, ut v. g. Peripneumonia vera ad 1. & 8. Dolor Pleuriticus ad 3. & 4. & ad 9. &c. Hinc octo numero plures hiſtoriæ dari videntur, quæ tamen numero 72. continentur omnes.

Itaque ſi præclari viri, *Valſalva*, & *Morgagni*, invenerunt 17. inflammationes Pulmonum citra dolorem; uni-

unicam vero indolentem Pleuram: quomodo *Tyſſotus* dolorem pleuriticum veluti Pulmoni potius, quam Pleuræ adſcriptum, a binis his gaudeat Autoribus? Si iidem recenſueruut quidem 19. aut Pleuritides, aut Pleuroperipneumonias illæſa pleura; ſed tamen quoque cum eadem læſa numero 14.: cur ille vix duos ab utroque obſervatos clamitet caſus? Tandem, ut reliqua prætercam, quæ ex hac recenſione proferre poſſem; quomodo ſuas in partes clarum virum utrumque trahere potuit, dum toties in ipſorum textu legeret; neque dubiis ſane expreſſionibus; dolores pleuriticos, etiam non inflammatæ Pleuræ, ſed eidem preſſæ, diſtractæve, adſcribi oportere?

An exinde clare non liquet incomparabile *Morgagni* opus male lectum, pejus intellectum, peſſime in ſuam ſententiam *Tyſſoto* eſſe laudatum; dum, Illo unice id negante, quod cum illo negamus & nos, non ab obruto pulmone, in hiſce morbis, ſed a pleura affecta, hominem mori; hic nihilominus eundem ſic proferat ſcribentem, ac ſi pleuræ omnem denegaret cauſam ſedemque doloris, unico concederet pulmoni? Tentabit forte ex claſſe inflammatarum pleurarum expungere unam alteramve, ut tentavit antea, eo quod leviter modo ruberent; ſed ſi viciſſim ego expungere ipſi tentem omnes leviores Pulmonis inflammationes, nemo hoc tentamine plus illo amittet. Præterquam quod non attendat multis, quibus Nervi delicatuli, a leviore inflammatione graviores dolores oriri, quam aliis, qui nervos habeant hebetiores.

§. V. Et ut demum, quod res eſt, dicam, eſt imperfecta admodum illa omnis ſententia, quæ in allatis hiſtoriis cauſam doloris in unico Pulmone collocet, quamdiu Muſculorum intercoſtalium, illorumve ſaltem involucrorum membranaceorum, deſideratur conditio: ſunt enim partes in lite principes, a *Boerhaavio*, & *Hallero*, doloris creditæ ſedes. Ut vel ob hunc defectum

ſo-

ſolum manca omnia argumenta, & mutilata ſint, non illa *Mórgagni*; nam ſive cauſa doloris in Pleura, ſive in Muſculis intercoſtalibus reſideat, mors tamen ſemper Pulmonis infarctu continget; ſed illa *Tyſſoti*, quibus concludit ideo in pulmone eſſe ſedem doloris, quod non raro Pleura fuerit viſa illeſa.

Interim triſtem ſed non immeritam, contemplemur novi ſyſtematis ſortem, qua cæterorum more ſyſtematum, præ ſua cum inconſtantia, tum confuſione, in ſuis incunabulis jam ſeneſcat. Et quidni? *opinionum commenta delet dies*. In *Halleriano* ſyſtemate Pulmo ac Pleura inſenſibilibus partibus annumerantur, idque ob numeroſa vivis capta in Animalibus experimenta: ideoque doloris pleuritici ſedes præcipua in Muſculis intercoſtalibus collocatur. Exp. *Tyſſot*. dum ſtatuminare hoc idem ſyſtema, ac propugnare ſatagit, ridicula facit omnia, quæ mox laudavi experimenta Ill. *Halleri*; & adverſus illa, ac ſi falſiſſima forent, unicum Pleuritidis ſtatuit in Pulmone dolorem; imo contra *Hallerum* pro ſe veluti pugnantes *Valſalvam* ac *Morgagnum* profert. Quid proinde de numeroſis aliis *Halleri* experimentis ſuſpicari non oporteat, ſi ejuſmodi eorum propugnator tantam ipſorum partem non ſuſpicetur, ſed ſtatuat, falſa eſſe? At vero ipſe Autor ſyſtematis, quam non infirmet, non labefactet, non dehoneſtet illud, quando in Tomo primo *Elementorum Phyſiologiæ*, operis quod æternum durare autumabat, Animam *Stahlianam* de œconomia animali penitus proſcribit; & *Tomo tertio* ſic priſcæ dignitati reſtituit, ut totius Machinæ reſpiratoriæ ſit Domina, ſit unica Moderatrix! Nihilo ſecius Exp. *Tyſſot* non modo ſyſtema propugnat, verum in Regulas reducit Artis, ut v. g. ne quis ultra ambiguus hæreat utrum pars ſenſibilis, inſenſibilisve ſit, id modo tenendum eſſe cenſet, ut quo teneriores Animalis ſint partes, eo eſſent ſenſiliores; eo inſenſiliores, quo duriores: interea dum mollem pulmonem acutiſſimo

ſen-

ſenſu donet ; & lapideæ duritiei dentes , ſenſibiliſſimos cum ceteris debeat percipere mortalibus.

§. VI. Ad irritabilitatem Cordis, quam omnes, ſed limitatiorem , admittimus, ſtabiliendam , egregius *Hallerus* 50. & ultra experimenta partim in frigidis, partim in Calidis animalibus a ſe facta recenſet, quibus probare annifus eſt : „ Siniſtram auriculam, & Cor ſiniſtrum, ideo citius mori, quod Pulmonibus nihil „ ultra ſanguinis transferentibus , haud amplius a ſanguine irritentur. Deinde ſenſim ventriculum dextrum, „ noviſſimeque dextrum auriculam, quoque quieſcere, „ eo quod non acciperent ultra a cavis venis , quo irritarentur, ſanguinem. E contrario vero ſi Venas „ cavas, Aortamque ligaſſet, dein vulnere lato aperuiſſet pulmonarem Arteriam, tunc Cor ſiniſtrum, utpote irritatum ſanguine, qui ex auricula in ventriculum, & ex ventriculo in auriculam moveretur, „ diutius, imo per horas, in mortuo animali vivere ; „ interea dum Cor dextrum, ejuſque Auricula deſineret vivere expulſo omni ſanguine per pulmonarem apertam Arteriam, nec novo per ligatas affluente cavas. Oportere autem Ventriculum dextrum integre „ eſſe evacuatum , ſi , ne ſe ultra moveat, velis : tantam enim eſſe irritabilitatem cordis, ut relictum in „ eo vel pauculum ſanguinis non ſinat ventriculum quieſcere.

Ad hæc in *Difficultatibus meis* oppoſueram *Harvæi*, *Plempii*, *Riolani*, *Hogelandii*, & *Batholini* experimenta, quæ in Cadaveribus cordis thalamos ſanguine multo repletos demonſtraverant, meaque propria, haud ſane pauca : quibus omnibus id evincere conabar, ut ſi verum hoc foret, quod mortuorum animalium cordibus ideo motus non ceſſaſſet, nemini fere mortalium cor a motu ceſſaret, quandoquidem in Denatorum plerisque cordi, ejuſque utrique ventriculo, reſiduus ſanguis, ac crebro copioſus, inveniatur.

At-

Attamen in ſua adverſum me *Apologia* vir clariſſimus hanc tot Anatomicorum, meamque propriam, experientiam, non admiſit. „ Et licebit, inquit, ejuſmo-„ di rationes objicere experimentis, quæ docent cor „ perfecte expallefcere in Ranis, in Pullo, atque adeo „ perfecte inaniri? ſi autem evacuatur, potuit, puto, „ evacuari. Sed neque adeo rarum eſt in homine inane „ reperiri, inque infantibus, matrum nefariarum ma-„ nu occiſis, etiam familiare.

Reſpendi in *Vindiciis* ad hæc *pag.* 223. *ad* 232. ipſis *Halleri* verbis ac ſententiis, quas alibi ſparſim protulerat, & quæ nunc iterum in hac ſua *Apologia* mutabat: unde demum Viri doctiſſimi ſortem deplorabam, eo quod hinc vi Veri preſſus, vera agnoſceret: illinc infauſti ſyſtematis amore illectus, negaret omnia, quæ vel ipſe prius ſcripſiſſet, vel ego ex ipſiuſmet attuliſſem operibus.

Aſt vero non reſpondi ad ultima hæc: „ Sed ne-„ que adeo rarum eſt in homine inane reperiri, inque „ infantibus, matrum nefariarum manu occiſis, etiam „ familiare. Etſi hoc ultimum ultro largiremur, tamen infantum, vel dum naſcuntur, vel mox ab ortu ſuo occiſorum, circulatio non permittit eorum cordium conſpectum ad præſentem de Adultis, aut ſaltem perfecte reſpirantibus, quæſtionem adferre: unde mittimus hæc: quod vero dicat „ neque adeo rarum eſt cor in „ homine inane reperiri „ ad hoc repono 1° quotquot Cadavera non animalium [in his enim ſanguinem multum, utroque cordis in thalamo, poſt perfectam quietem Cordis, me inveniſſe *Rat. med. Tom. VIII. Capite ultimo* ſcripſi, ac demonſtravi, ſimilia paulo poſt prolaturus,] ſed quotquot Cadavera umana poſt editas meas *Vindicias* aperui, in illis iterum me conſtanter ſanguinem, eumque ſæpe copioſum, in cordis utroque vidiſſe ventriculo; & ex quo moris mihi fuit cordis inverſi ventriculum poſteriorem, ſeu ſiniſtrum, prius ape-

aperiundi, me illud ſæpe æque plenum, nec haud ita raro dextro plenius, reperire.

2° In magni *Morgagni* opere magno tam ab eodem, quam a *Valſalva*, *Mediadia*, aliiſque, centies nonageſies & octies narratur quo pacto Cor, in eoque ſanguis, humanis in Cadaveribus, ſe haberet. Si demas pauca, in quibus vel utrumque vacuum repertum eſt, ut V. C. poſt ingentes hæmorrhagias, vel alterutrum, ut in Hydrophoba, &c. videbis ſaltem centies ac ſeptuageſies cor aut modicum, aut multum, aut plurimum, utroqqe in Ventriculo, ſanguinem geſſiſſe; eundemque ſive fluidum, ſive grumoſum, ſive polypoſum, ſive denique ex pluribus, omnibuſve horum, aliquid habentem.

Hæc porro ſi dignaretur Ill. *Haller*, ſuis cum obſervatis conferre, videret Primo, ſua non convenire cum meis, quæ hujus *operis tomo* 8. in canibus facta communicavi. Secundo, etſi convenirent cum meis, nihil tamen ad Cor humanum facere, ſi jugis humanis in cadaveribus capta experientia monſtraret contrarium. Diceremus potius cum Clariſſ. *Morgagni Ep.* 12. §. 14. qui, dum objeciſſet ſibi,. „At *Rhedius* tamen cerebro „ Teſtudinibus excepto, has vidit, inquis, diu, & nonnunquam ſex ipſos menſes ambulare potuiſſe„ ſcite reſpondet. „Ego vero de perfectis, ut vocant, animalibus, *atque adeo de Homine*, hic verba facio; & tu „ mihi teſtudines narras, quas facere motum vel corde „ ablato, non ignoravit *Ariſtoteles*. Tertio autem lege coſtanti hamani cordis utrumque thalamum ſanguine, ac paſſim multo, gaudere in Cadaveribns; adeoque ejus integrum de Cordis irritabilitate ſyſtema corruere.

§. VII. Terminabo hoc caput animi teſtando lætitiam, quod non temere hoc novum ſyſtema amplexus, aut, quod plus eſt, non in Pathologia exponenda cæce ſequutus ſim, ſed prius ſedulo ſtatuerim examinandum eſſe. Quam ſubito a tergo ſecuta ſuiſſet pœnitentia facti!

ćti! Quid quod ipſi ejuſdem conditores ſua incomprehenſibili inconſtantia, ac manifeſtiſſima contradictione, coegiſſent me canere palinodiam e ſuggeſtu? Equidem laudo illos, veneror que, qui ejuſmodi nova proferant, quæ quo rigidius examinantur, eo rutilantius fulgeant; qui vero non talia, eos ut deſiſtant hortor. Nova indies prolata, quæ examen non ſuſtineant, peſtes ſunt in ſchola medica, tum quod diſcere, & dediſcere temporis irrevocabilis, irreparabilis jactura ſit; tum quod ſyſtema docere, idque mutare; aliud forſitan ineptius adoptare, rejicereque, docentibus turpe ſit, & noxium diſcentibus. Utinam demum fœcunda fingendi ingenia Syſtematum ſuorum inanitate defatigati, deque eorundem nocumento convicti, eo demum uſque ſaperent, ut caducæ inventi ſyſtematis gloriolæ abnegantes, ad ſalutare Naturæ ſtudium, quo unico *Hippocrates*, quo ſolo quoquot magni Viri *Hippocratem* ſecuti ſint, claruerunt, æternumque clarebunt, animos nobiſcum intenderent, Artiſque pomæria more *Hippocratico* extendere ſatagerent! Interea dum id ab illorum ingenuitate expectamus, in id ego ſedulus annitar, ut ad lectos ægrorum una cum circumſtantium Diſcipulorum Corona, ſimplicem Naturam contemplando magis intelligam magiſque, in omnibus plane Aſyſtematicus.

CAPUT V.

De Morbo Ileo, & proſecutio experimentorum cum Machina adaptata ad eundem, etiam deſperatum, ſolvendum.

§. I. *Morbus Ileus periodicus, quem olim Nix ventri circumpoſita, epotaque frigida, ſolverant; alia vice minime, ſed cortex peruvianus; jam Tabaci fumo in anum injecto ſolvitur. Prophylaxis.* §. II. *Iliacus morbus conſtricta hernia oriundus, gelidæ aquæ externa applicatione ſubito in gangrænam letumque converſus. Emphyſema terribile inde. Anatome. Collum Hernioſi ſacci in umbilico adeo laxum, ut ſi ſic in vita fuiſſet, facili negotio hernia reponi potuiſſet. Aliud exemplum recentiſſimum Herniæ umbilicalis, curatæ fere protinus gelidiſſima fomentatione.* §. III. *quædam de Machina Italica ad ſolvendum Ileum. Plurima experimenta in canibus facta; quorum unum, cum formidandum, tum Doctrinæ ferax. Varia contemplatio functionum Vitalium in ſemivivis animalibus. Quædam de Tænia.*

§. 5. ANnus Academicus proxime elapſus ſuppeditavit mihi ſingularis Ilei morbi contemplationem. Homo 30. & aliquot annorum, a 20. fere retro annis ſæpius hoc morbo laboraverat, ter aliquando, quaterve in anni unius ſpatio. Sicciſſimi temperamenti erat, ob idque etiam ſiccioris, quod execranda Onania turpiter ſe commaculare conſueviſſet. Con-

Conſuetis artis adminiculis ſæpius ab hoc morbo reſtitutus, *Neapoli* demum eodem afficitur, adeo gravi, ac pertinaci, ut a conſuetis, ac juvare ſolitis adminiculis, nullum conſequeretur ſolatium.

Etiam ventri univerſo circumdata Nix, quæ quondam in graviore paroxyſmo profuerat, nihil opitulabatur. Alius demum advocatus Medicus, cortice peruviano morbi tentandum eſſe levamen ratus, ſopivit eo vomitum primum, deinde Ileum.

In frequentium adeo paroxyſmorum pleriſque, aqua gelidiſſima, eaque epota largiter, Vomitum omnium auxiliorum feliciſſima compeſcuerat. In præſenti autem paroxyſmo necdum. Nec juverant enemata, purgantia, cataplaſmata, fomenta, paregorica. Quin & tabaci fumus bis injectus in anum, & miſtura ex mentha cum ſex opii granis brevi ſpatio aſſumpta, nihil profuerant; niſi aliquot exinde elapſis horis.

In conſilium quippe advocatus inchoante die tertio, inveni cum dolorem, tum vomitum, ab aliquod horis minus violentos. Pulſus quamvis frequens, plenus tamen erat, nec durus, nec inæqualis; blanduſque ceperat profundi ſudor. Autor fui iisdem uti pergerent, quibus hæc emendatio jam cepta eſſet, nihil mutando donec res in melius verti obſervabatur: ſin minus, fumum repetendum eſſe Tabaci.

Cum morbus ſexta exinde hora elapſa ingraveſceret, injectus eſt tabaci fumus. Aſſeruit tunc ægrotus lævo abdominis in latere, quæ in quovis paroxyſmo præcipua ſedes doloris, tale quidem ſe manifeſto deprehendere, ac ſi contractum quid, & dolens, ſubito evolveretur, eoque evoluto, ſe levius pati. Continuata deinde opiata miſtura, levamen minus celere, ſi præ ſiti calide; celerius, ſi frigide biberet, obſervabat. Itaque etiam conceſſa frigida eſt. His auxiliis ſenſim vomitus ceſſavit, prodiit alvus, conticuit dolor, & ſolutus brevi omnis morbus eſt.

In conſilio tunc de prophylaxi actum. Ea ab abſtinentia nefandi criminis, & ab uſu lactis cum pilulis ſaponis veneti, gummique ferulaceorum, petita eſt. Profuere: ſic, ut jam ultra medii anni ſpatium paroxyſmus defuerit.

§. II. Quo illa cura fortunatior erat, eo hæc, quæ ſequitur, fuit infortunatior. Mulier quinquagenaria a 15. retro annis herniam a partu umbilicalem habuit, quam celabat, reſtituebatque ſemper ipſa elapſam. At vero veſpere quodam elapſi proxime januarii eandem plurimum egreſſam reponere nequeuns, dira per noctem paſſa tormenta eſt. Summo mane repoſitione fruſtra tentata, vena ipſi tundebatur; plura, eaque variæ materiæ Enemata, injiciebantur; & gelida aqua herniæ, quæ capitis molem æquabat, circumpoſita, laborioſeque renovata eſt. Poſt meridiem primum illam vidi, Herniam examinavi, quæ capitis, ut dixi, magnitudine, ac duo in tubera diviſa erat. Repoſitionem vero fruſtra tentavi. Enemata fumi Tabaci, & varii generis alia immittenda ſæpius eſſe cenſui, &, quia a frigidis omnia in pejus, emollientia, ac calentia cataplaſmata admovenda eſſe, exhibendaque Paregorica. Sed nata intra 24. horas viſibilis gangræna, feminam ſuſtulit trigeſima morbi hora. Horis a morte 35. elapſis cadaver aperui. Enormi totius corporis emphyſemate Monſtrum erat. Ut ſi dixero quadruplo majorem, ceterum craſſi corporis, fuiſſe molem, minus dixero. Sandapila includi certo non potuiſſet. Fætebat necdum apertum. Dum ad locum hernioſum cutim gangrænoſam incideramus, aer fætidiſſimus ſibilo ſtrepituque violentiſſime erupit, ſibilandoque erumpere continuavit ex corporis perſciſſa celluloſitate. Ne in animi deliquium caderemus omnes, neceſſe fuit, quotquot januas feneſtraſque conclave haberet, extemplo aperire, & aera accenſo pulvere maſtiches, & olibani, multique aceti vapore, luſtrare.

Sac-

Sacco demum hernioſo aperto, invenimus inteſtinum tumidiſſimum ad ulnæ dimidiæ longitudinem extra umbilicum. Umbilici dilatatio nullo modo conſtricta, ſed ampliſſima erat, ut commode ire, ac redire, inteſtinum potuerit. Principio videbatur inteſtinum binis extuberantibus ſaccis adhærere; unde credebamus hinc impoſſibilem repoſitionem herniæ fuiſſe; verum attentius omnia revolventibus, nulla Inteſtini cum ſacco adhæſio patuit. Examinis proſecutionem fætor prohibuit, haud ultra ferendus.

Spaſmodicæ partium conſtrictiones, ipſique Tetani, nonnunquam a morte ſolvuntur; non raro permanent; ut maxillæ tetanum, triduo a morte necdum ſolutum, olim viderim, ac deſcripſerim. In hac femina ſolutam conſtrictionem fuiſſe poſt obitum ſuſpicor; in vita vero minime; cum alias inteſtinum facile reponi potuiſſet in ventrem. Gangræna in ſacco, & in integumentis erat, vix in ipſo inteſtino; quod potius dici debebat inflammatum.

Incarceratæ huic herniæ gelida aqua, *Heiſtero* cum maxume commendante, admota non profuit: homini autem iliaco cum epota profuit ad vomitum, tum ventri hæc, vel nix ipſa, adplicata; tamen nix non ſemper, aqua ut plurimum ore hauſta. Et gelidæ internus, externuſque uſus, Matronam iliacam curavit, applicante *Nabotho*, aſpiciente, & teſtante *Hoffmano*. Quin & feminam 73. annorum, quæ die 5. conſtrictæ ſuæ herniæ, quam operatione chirurgica reponi conſtanter recuſaverat, morti jam propinqua videbatur, Illuſtris Medicus, ac Poliater Haga-Batavus, *Abrahamus Weſterhoff*, Amicus meus candidiſſimus, & antiquiſſimus, hiſce diebus mortis e faucibus eripuit, cataplaſmati calenti ſubſtituendo gelidæ copioſæ fomentum: ex quo vetula vix ad mediam horam tota inhorreſcens, jamque moribundæ ſimilis, mox dein levamen, poſtea ſedationem omnium ſymptomatum experta eſt, abortaque diarhœa putrida, integre reſtituta.

 An

An frigus, conſtringendo inteſtinum, materiem obſtruentem ex hernia liberiorum in partem expellit? Num univerſo corpori incuſſus à Gelidæ applicatione externa, internave, horror ſtringendo omnia, ſic arctat Ventriculum, & Inteſtina, ut motus antiperiſtalticus ſopiatur? utque, eo quieſcente, per reſiduas vitæ vires motus periſtalticus animetur ad ſolvendum morbum? ſimulque eadem conſtrictione ſolvit alvum? Eſt ne remedium, quod, ni juvat, occidit; inducendo gangrænam? Nunquid etiam cortex peruvianus, potens in multis, *Sydenhamo* dudum notante, remedium purgans, perinde, atque aqua gelida, Ventriculum atque Inteſtina, conſtringendo, ſimulque hac adſtrictione fœces promovendo, morbum *Neapoli* ſolvit?

Verum in homine hoc macilentiſſimo & exſiccatiſſimo, magis probabile apparet, hac, ſive gelidæ, ſive corticis adſtrictione, inteſtinum, jam ratione temperiei contractiſſimum, ſic claudi oportuiſſe, ut morbus redderetur plane conclamatus.

Si dixeris forte corticem peruvianum minus hic egiſſe, ratione adſtrictionis, quam virtute ſua in agitatos, inordinatoſque nervos ſpecifica, qua v. c. æque in macilentiſſimo homine, quam in laxiſſimo, intermittentium, ſeu remittentium febrium, ſopit aggreſſus; quomodo demum gelidæ aquæ, quæ utique hac vi ſpecifica minime guadet, expones actionem?

An igitur credibilius eſt, ut alias experimur, hominem hunc tum temperie, tum infanda conſuetudine, exſiccatum, nervos ſuos habuiſſe debiles ultimamque coctionem, & nutritionem, præ vaſorum minimorum conſtrictione vitiatas; adeoque multa viſcera, inteſtinaque ſua, omnino flaccida, & inertia? Modus utique, quo ultimus paroxyſmus ſolvebatur, qui fere ſolutæ intro-ſuſceptionis inteſtini videtur, ſpaſmum flaccidis inteſtinis acceſſiſſe forte innnuit.

§. III. Cum morbus ſit formidandus, nec raro cito

to necans mirum non eſt, forti nodo quæſitos fortes cuneos eſſe, & in deſperatis deſperata tentata. Elapſo anno *in Tomo VIII. cap. ultimo* Machinæ memini, quæ a Clariſſimo viro, ac præſtantiſſimo *Mediolanenſium* Medico *Widemar*, mecum fuerat communicata; una cum experimentis, cum antea in *Italia* per *Italos*, tum a me *Viennæ* captis; quibus addidi nonnullas, & practicas, & theoreticas obſervationes. *Viennæ* necdum in homine captum experimentum eſt: *Mediolani* hoc anno unus; *Monzæ*, olim *Modoeciæ*, alter; ab iliaco morbo, effectu hujus Machinæ, curati ſunt.

Mediolani Auriga 55. annos natus, Baccho, ac Veneri litans, in Anorexiam incidit, alvumque tardam; & quidem ſic tandem ut licet præclariſſimus, verſatiſſimuſque Practicus, *I. de Widemar*, quæcunque artis auxilia tentaſſet, æger tamen jam eſſet in diem 17. aut 18. alvo clauſus, Adplicata Machina primo ſcybala duriſſima; eademque, bis adhuc deinceps admota, copioſam alvum ſolvit: ita ut in ſua jam antiqua ægritudine, quæ eum in Noſocomio binis poſtliminio menſibus ſuſtulit, alvum ſolvente remedio haud indiguerit ultra.

Monzæ autem *Rev. Pater Kolm*, *Tridentinus*, *ordinis S. Aug.* iliaco morbo correptus, ope Machinæ, unica vice duntaxat admotæ, alvum ita copioſam habuit, ut altera adplicatione non egeret. Haud equidem vidit hunc ægrotantem ipſe *Widemarus*, ſed rem totam reſcivit a dexterrimo chirurgo Mediolanenſi *Ucelli*; qui cum ſua Machina *Monſam* vocatus, eandem viro Reverendo ipſe admovit.

Quamvis iterum res in utroque hoc caſu ſucceſſerit, meretur tamen, antequam in homine tuto tentetur, ſerio, matureque perpendi. En quæ poſt expertus ſim!

Die Maji 27. canem mediocrem machinæ adplicuimus, præſentibus Clariſſimo Domino Gottingenſi Profeſſore *Vrisberg*, & Clariſſimo Domino Medico Vienenſi *Hirſch*. Canis ab injecta aqua ter vomuit; ilico

 poſt

poſt hilaris denuo, ſanus, famelicus. Effluxerat non parum ex ano aquæ: ſub injectione jacuit canis dum injiciebatur.

Eidem cani die 5. Junii experimentum repetivimus ſtanti, ſiphone ope linteaminum ſic ad anum firmato, ut parum admodum reflueret retrorſum. Perfecta intra duo minuta operatio fuit. Canis ter valide vomuit, ſanus exinde, ac famelicus.

Die 12. Junii ipſi huic cani ſtanti, obfirmato rite ſiphunculo, intra minutum & aliquot ſecundas tota operatio perficiebatur. Denuo ad tertium vomitum injicere perrexeramus. Borborigmi exaudiebantur, & venter valde ſub finem injectionis intumeſcebat.

Laqueo porro eum extemplo ſtrangulantes, Thoracem aperuimus, partium vitalium contemplaturi actionem. Aperto Thorace laqueus pauculum laxabatur, quo nobis beſtia redderet aſpectum, quem quærebamus, vividiorem. Vita autem nimia nihil non turbabat, ventriculo aqua diſtentiſſimo per anguſtum foramen, quod profeſtor aperiundo Tharacem in ſummo Epigaſtrio inflixerat, ſe penetrante; unde conſtriximus denuo laqueum.

Aperto pericardio cor bene ſe contrahebat, contractili motu obſervato tam ad baſin, quam ad cuſpidem. Potuimus omnia per horæ quadrantis ſpatium contemplari, & quo cordis ſiniſtri, ejuſque auriculæ motum accuratius intueremur, cor pro more parumper invertimus.

Sæpe lente, ſæpe iterum cito, Auricula ſiniſtra convellebantur. In ventriculo ſiniſtro motus palpitans diutius perſeverabat, quam in ejuſdem auricula. In dextra auricula motus omnium diutiſſimus, ut & in Thalamo dextro, cujus vita diuturnior ea ſiniſtri adparebat, eo quod ſiniſtri apex a dextri ventriculi contractione duntaxat moveri nobis videbatur: errabamus autem: ipſum cor ſiniſtrum erat, quod primario movebatur, ut patebit mox. Si-

Silente corde Abdomen aperuimus. Ut in præcedentibus, ita & in hoc cane parum erant inteſtina expanſa, Ventriculus autem vehementer. Valvula coli connivebat. Vermicularis proceſſus coli valde expanſus.

Redeuntes ad cor, vidimus ex eo ſiniſtro thalamo copioſum ſanguinem, plane fluidum, prodeuntem; etiam ex dextro multum. At ventriculus ſiniſter duplo ad minimum erat dextro amplior: Ut pateret ſiniſtrum fuiſſe, qui tam diu pulſaſſet, nobiſque veluti dexter eſſet, impoſuiſſet. Levis tamen palpitatio ventriculi dextri ſupererat, ſilente ſiniſtro. Immoto fere corde, per anteriora aſperæ arteriæ pulmonem inflantes, pauculum aſt breviſſimum cordis motum excitavimus.

Aug. 24. die cani haud interrupta machinæ actione aquam tepidam injecimus ſic, ut animal intra minutum temporis, vomeret, & ut, injectione ſpatio duorum minutorum continuata, fere quinque aquæ libras vomitibus ejiceret iteratis, unaque nonnullas teniæ portiones. Extracto extra anum tubulo, haud tanta vis aquæ, ut quidem alias, ex illo proſiliit. Canis e manibus noſtris dimiſſus, pro more ſe primo momento abſcondit, verum diutius ſub arca delituit, ac fere tota die, contra id quod in aliis canibus obſervaveramus, occuluit. Fluxit ex latibulo ſuo multum aquæ, orene, an ano, incertum. Vomitus ſub operatione ad tres modo digitos, non ut olim in aliis canibus ad tres pedes, proſiliit. An quod hic ventre ſuo ad tabulam adplicaretur, & alii ſuis quatuor pedibus erectis tenerentur? ſicque hi, præ illo, ad vomitum violentiorem aptiores?

Alteri cani injecimus aquæ circiter libram, viſuri num alvus, educto ſiphone, vi emitteretur. Effluxit vero potius, quam erupit; contra quam in aliis obſervaveramus. Similiſque fuit experimenti iterati effectus. Deinde continuata opera aquam duorum minutorum ſpatio injecimus. Hic verò canis neutiquam vomuit, ſed vehementer intumeſcens, mortuus eſt. Preſens erat Doctiſſimus

mus *Mummſſen*, Medicus *Hamburgenſis*, & ni fallor, Doct. *Nitert* Medicus *Batavo-Tranſiſalanus*, nec non Doctiſſ. Medicus *Lucenſis*. *Michael Moni*.

Ipſo momento incidimus illum. Cellulofitas ad ventrem, & ad Thoracem aqua plurima ſcatebat. Hinc quærebamus nos inter, an animalis agitatione ſiphunculus ad ani margines in cellulofitatem vicinam penetraſſet ſe ſe, non vero in cavum recti introductus manſiſſet? ſed turgidiſſimus venter internam læſionem innuebat; demonſtrabatque id poſtea copioſiſſima, ventre contenta, & effluens aqua. An læſiſſet, perrupiſſetque Rectum ſiphunculus? ſed liviter tantummodo inducta fiſtula in anum ænea, aërem per illum in Rectum inflavimus, qui colon intrans, idque expandens, manifeſto docebat minime penetratum Rectum fuiſſe.

An itaque nimia valvulæ coli reſiſtentia repuliſſet aquam? eaque ſibi in vicinia valvulæ in abdomen viam paraſſet? Sed, quem inflaveramus, aër, qui eo, quo aqua, penetraſſet, quoque non penetraſſe, ſed inteſtinum expanſiſſe nobis clare videbatur. Quo, tamen omnis auferretur dubitatio, injecimus ope machinæ per anum aquam, moxque vidimus vix notabile volumen aquæ ante valvulam colligi, quin ſuperaret illam, ileumque repleret inteſtinum.

Ergo altius origo phænomeni quærenda fuit. Inteſtinum jejunum in quadam plaga inveniebatur dehiſcens in ſua peritoneali tunica, integri digiti longitudine; in medio vero hujus fiſſuræ totum inteſtinum diviſum erat, latitudine pollicis: pauloque inde remotius altera digitum minimum longa fiſſura, ſed exterioris duntaxat tunicæ, reperiebatur.

Quamvis jam patere videretur, id quod quærebatur; inquirere tamen voluimus, num forte altiore in loco quid lateret, quod elucidare nos poſſet? Aqua enim per datum foramen effluere in ventrem potuiſſet vel ſola vi machinæ, vel ab obſtaculo, quod forte plaga hac fiſ-

fiſſa altius hæreret. Itaque ligato jejuno ſupra hanc plagam, proximeque ad eam, aërem per œſophagum immiſimus. Ille vero ſucceſſive inflans Ventriculum, duodenum, & eam Jejuni partem, quæ ſupra ligaturam erat; haſque partes in ſua diſtentione conſtanter ſervans; abunde evicit nullum hæſiſſe ſupra ligaturam obſtaculum, quod aquæ tranſitum remoraretur.

Hiſtoriæ ſic enarratæ explicationem periclitabor, quæ mihi admodum naturalis videtur, omnique ſatisfaciens phænomeni parti; opinionem ſuam cuique relinquendo integram.

In Hernia incarcerata eſt pars inteſtini ingrediens in ſaccum herniofum, parsque ejuſdem regrediens in ventrem. Pars ingrediens non raro invenitur cum ſtercore, tum aëre, ita turgida, ut altera pars regrediens ex ſacco in ventrem complanetur tota, fiatque impervia, & nihil ultra ex inteſtino prolapſo remeare in Ventrem poſſit.

Simile quid videor mihi dato in caſu videre: inteſtina convoluta multis in locis ſuperſcandunt ſe, pars alia aliam premit, in cavo abdomine. Sic ſecundum naturam. Verum aqua, violentia noſtræ Machinæ agitata, expleat ſubito ejuſmodi inteſtini partem, quæ aliam ſibi proximam ſuperſcandit; an facile non capitur partem hanc ſuperſcandentem, ſi ab una parte conſideretur abdomen jam plenum pluribus aquæ libris, ut evolutio compreſſi inteſtini ultra ſperanda non ſit; ſi ab altera parte aqua continuet vi impelli eadem; an non facile capitur, inquam, partem hanc ſuperſcandentem ſubjectam ſui partem ſic comprimere, ut omnis ejuſmodi dematur cavitas, omniſque ad hanc demptam cavitatem impulſa ſiſtatur aqua? In ſumma inteſtini hoc in loco expanſione videntur mihi tunicæ interiores hiaſſe exterioribus priores: Aqua vero continuata vi impulſa, eodem modo hiantis celluloſæ tunicæ cellulas ſubiiſſe, quo ſolet in emphyſemate aër. Communicante autem hac cellu-

lulosa tunica per meſenterium, cum univerſi celluloſitate corporis, intelligi videtur, cur adeo copioſa aqua effluerent, ex celluloſa tunica, circumdante Abdomen & Thoracem. Permanente igitur vi impulſæ aquæ eadem, inteſtinum jam interiorum tunicarum fiſſura debilius, rimam eandem completam egit, effuditque cavum in ventrem aquam. Quod porro Inteſtini ejuſdem pars ſuperior, non internis, ſed externa tunica, hiulcaverit, inde natum reor, quod aqua celluloſam tunicam jam ingreſſa, complicatam forte hanc inteſtini partem ſic plus ceteris extenderet, ut demnm externa tunica dehiſceret.

Adde ad hæc omnia eum, qui machinam dirigebat, teſtari, ſe nunquam velocius, minuſque interruptius, ejuſdem alternantia manubria agitaſſe.

Multa profecto nos docet hoc experimentum. Et quidem 1°. hanc machinam offendere ejuſmodi in corpore reſiſtentias poſſe, ut funeſta evadat. 2°. Eo magis Italos amicos, viros clariſſimos, laudandos eſſe, quo in vivo homine mitiores paucioreſque injectiones fecerint, poſteraque potius tertiave die, repetierint. 3°. Cum conſtiterit jam humana cadavera non omnia ſic eſſe diſpoſita, ad coli valvulam, ut tranſmittant impulſam vi machinæ aquam, ut *Tomo VIII.* patuit, etiam hac de cauſa leniter ac breviter hic agi oportere; ne in colo idem contingat, quod in Jejuno canis: aut ſi non hoc, ne ſaltem anxietates oriantur, minime ſufferendæ. 4°. Nec omnem extra metum eſſe, ut nonnunquam ad incarceratas Hernias admota machina, vis impulſi liquidi, aut inteſtinum compreſſum non aperiat; aut, ſi aperiat, non ita comprimat ſubjectam, quæ jam compreſſa nimis, partem ut omnis per eandem ſit impeditus in ventrem influxus; alterutroque demum modo idem infortunium in homine, quod in cane, excitet. 5°. Forſitan hinc illarum anxietatum originem, naturamque intelligi, quæ in inteſtino; quod pro parte tympaniticum ſit, quæque ſimiles in colicis flatulentis crebro contingant; tum & ſic

con-

concipi, quo demum pacto verus Ileus, licet flatulentus tantummodo, naſci queat; idemque, dura atque indigeſtilia alicubi in inteſtino nimium retardentur, ac compingantur.

Die Aug. 28. in eodem cane, in quo una cum illo infortunato ante quatriduum, experimentum repetitum eſt, nec non in altero, & in tertio. Ab injectione deſtitimus, ubi omnes libras tres quatuorve, in tribus aut quatuor vicibus evomuerant, lente ſemper agitata machina. Neque omnes hi tres canes tanta vi, tantoque jactu, ac quidem olim ſæpe obſervaveramus, aquam alvo, educto ſyphone, ejecerunt. Liberati e manibus noſtris, ore, & ano dimiſerunt aquam; hac emiſſa, alacres cucurrerunt, comederunt, ac diu ſani manſerunt in Noſocomio.

Septembris 3. binis illorum; aufugerat enim tertius; repetita injectio eſt ſic, ut priorem tertio vomentem dimiſerimus; alterum vero, ingentem profecto canem, injectione producta eo, ut quidem nondum vomeret, ſed jam vomituriret, ſtrangularemus, viſuri num forte quid aliud hoc experimento, nondum antea tentato, diſceremus.

Inteſtina craſſa & tenuja neutiquam extenta ſed expanſa fere naturaliter erant. Duodenum duplo amplius; ventriculus autem ita expanſus, ut aquæ contineret libram ſeſqui alteram. Notavimus antea in canibus, quæ etiam vomuerant pluries, parum expanſa inteſtina fuiſſe, Ventriculum autem quam plurimum; unde & dimiſſi vivi canes multum ſemper poſtea vomuerant. Similiter rem in humani cadaveris inteſtinis, ac ventriculo olim deprehenderamus, etſi multum aquæ ore jam elapſum eſſet. Manu premente, omnem fere aquam illam per æſophagum expulimus.

Cor utrumque fluidiſſimo ſanguine plenum; ſic ut inciſione primum in ſiniſtro, deinde in dextro Thalamo facta, ſanguis ex utroque cavo, rivi inſtar, proſiliret. E-

Erat porro hic canis terete Verme multo plenus, copioſaque Tenia. Sedes Teniæ incipiebat ſpitamæ longitudine a valvula coli, ſurſumque aſcendendo trium ſpithamarum longitudinem in ileo emetiebatur; ultra non, ſed quidem Teretes, quemadmodum & in ventriculo; incertum, num domicilium antiquum hic habuiſſent; an vero, aqua ſubtus premente eo verſus pulſi eſſent.

In hac nunc trium Spithamarum longitudine, morabatur faſciculus multarum teniarum, hic decem, alibi undedecim, duodecim, in longitudine poſitarum, quas gluten haud tenax valde involvebat. Fuere, quæ hanc longitudinem integram emetirentur, emetitæque reflecterentur; fuere quæ mediam, quæ tertiam. Id vero num ideo, quod nonnullas fregiſſemus eximendo? vix credibile; attentius enim examinatæ breviores hæ, æque quam longiores illæ, componebantur primum ex latioribus mutuo articulatis, & ſubito tenuioribus admodum portionibus, itidem mutuo articulatis. Latarum autem & tenuium portionum eadem longitudo fuit.

Vermium ſeu articulationum, vacua apparebant corpora eſſe. Siphone dicto *Anelliano*, quo in fiſtula lachrimali deobſtruenda utimur, lac in unam pertuſam injecimus, quæ inde repleri quidem videbatur, at vero in alteram, niſi ſemel iterumve, non tranſmiſit. Pellicula externa frangebatur paſſim, antequam in ſubſequentem articulationem lac poſſet ſe penetrare. Nec inflato aëre plus profecimus. Argenteo vero ſtylo omnium ſubtiliſſimo citra minimam læſionem penetravimus ex una in aliam; ita ut ad brevem hunc ſtylum ſex ſeptem varias articulationes, citra ullam læſionem, penetrando affigeremus.

Nunquid ſic intelligitur demonſtratus a magno *Winslowo* canalis, qui injectione facta in alteram ex altera penetrabat portione? An igitur, in cane ſaltem, te-

nia inſectum unicum; non vero vermis ex numeroſis cucurbitinis, ut ajunt, vermibus coagmentatus.

CAPUT VI.

Varia.

§. I. *Febris continuæ remittentis*, Συνέχεος, *hoc anno in* Auſtria *graſſantis*, *genius*, *&* *natura*. *Auteres qui in hoc febrium genere cognoſcendo*, *curandoque*, *ſe ſe omnium maxime commendaverunt*. §. II. *Virtus fomentorum aquoſorum*, *eorundemque in perpetuo madore & calore conſervatorum*, *in multis externis morbis*. §. III. *Endemii in* Auſtria *morbi ophtalmici*. *Varia ad illos remedia*. *Laus bilis hepaticæ* Muſtellæ fluviatilis. §. IV. *Cura Viperina*. §. V. *De Rachitide nonnulla*. §. VI. *Arſenici albi*, *copioſe aſſumpti*, *effectus mirifici*; *&* *quid*, *multis incaſſum tentatis*, *profuerit*. §. VII. *De uva urſi*.

§. I. GRaſſatæ ſunt in *Auſtria* hoc anno *Febres continuæ remittentes*, veræ hemitritææ tales, ut ex una continua, alteraque tertiana, compoſitæ viderentur; hæ quibuſdam in locis benigniores, paucis medicamentis, quin & hic illic, adhibita haud admodum laudabili methodo, tandem ceſſarunt, paucis inde morientibus. Pagos autem novi, in quibus dictam malignitatem quandam adjunctam habentes febres iſtæ, per remedia antiphlogiſtica communia primum, deinde a 5. vel 6. morbi die per corticem Peruvianum, quotidie ad ſex

drag-

dragmas in ſubſtantia, ut Medici ajunt, aſſumptum, demum ad 14. 17. diem judicabantur, haud infrequenter ſudoribus: Sic ut ſexaginta, & aliquot ægris bini modo perirent, & alii duo, non ſine ſymptomaticis exanthematibus demum ad criſim ducerentur.

Perierunt in urbe ii maxime, quibus damnanda ſua methodo Medici exanthemata excitaverant.

In Noſocomio noſtro tres mulieres hac febre decubuerunt. Communem febrium acutarum methodum ſequebamur, quamdiu eidem morigeræ erant: cortice vero eas abegimus, quando immorigeræ plane erant, & pravis ſtipatæ ſymptomatibus, & eam malignitatem redolentes, qua alibi petechiæ, & Miliares eruptiones, febrim concomitabantur. Harum feminarum priori, die 14. corticem dare inchoavimus; alteri 12. die; tertiæ vero 6. die; perſeverantes in ejus uſu ita, ut per dies 14. a curata febre eandem daremus, quam in febre, doſim, tertia demum, & quarta ſeptimana paulatim parciorem. Recidivam harum una die 14. paſſa eſt, quod maturius exire Noſocomio vellet. Redeuns vero altera febris recidivæ die in Noſocomium, intra triduum curata fuit, & quatuordecim diebus eandem, qua olim, ſumſit corticis quantitatem, deinde pedetentim minorem.

Poſcebat autem hæc febris in ſua declinatione, poſtque eandem, purgans ad ſingulos 3. 4. dies; Ventriculo alias corticem, qui toties ſpecificum ventriculo langu enti auxilium eſt, plane reſpuente, cum deleto omnino appetitu. Dedimus illis uncias IV. vel V. *Aquæ laxativæ Pharmacopææ Viennenſis*, quæ nobis purgans longe tutiſſimum, mitiſſimum, citiſſimumque viſa eſt: idque ſummo mane; ea lege, ut poſt alteram alvum, quæ paſſim intra trihorium, citiuſve, habetur, corticis ſui conſuetum uſum repeterent; ſub quo purgans adhuc pluries operari ſolet, & reparare appetitum.

Plures tamen vidi in urbe harum febrium prioribus

per

pertinaciores, nunc alterno, nunc quarto die ingraveſcentes, idque ſæpe citra vel minimum frigus, cortici neutiquam auſcultantes: ita ut nonnulli ægri ad 20. alii ad 40. diem, & ultra, nihil aliud; quod tamen multum erat; a cortice lucrarentur, quam ut viribus ſuſtinerentur, ut a majore malignitate, quæ, Regimine cooperante, Miliarium in una eruptionem jam inchoaverat, præſervarentur; utque triduo aut quatriduo ante criſin pares coctioni eſſent; ac demum 20. aut etiam multo poſteriore die, hi ſputis, alvo alii, alii per ſudores, urinaſque; nonnulli integre, alii partim ac repetitim, judicarentur: idque ea lege, ut ſi poſt coctionem niſus adparerent Naturæ, ad criſin promovendam per laudabilem viam quamcunque, exempli gratia, per pulmonem; loco corticis, modo vires ſufficerent, ea porrigerentur, quæ ad hunc niſum promovendum efficaciſſima in arte habeatur.

Occaſione trium hac febre laborantium ægrarum, præter generales *Hippocratis*, id eſt naturæ, leges, centies laudavi, debuique laudare, magnorum virorum, qui in febrium hujus generis curatione cæteris perſpicaciores, felicioreſque fuerunt, auro contra cariora opera: *Mortoni*, ajo, *Sydenhami*, & incomparabilis in hac materia *Franciſci Torti* Archiatri *Mutinenſis*, ac Profeſſoris: deinde & illorum, qui priorum exemplis inſtructi, Doctrinaque imbuti, hanc rem illuſtrarunt, *Pringli*, ac *Huxhami*, apud Anglos; *Lauteri* ac magnifici viri *Hazenöhrl* apud Auſtriacos, &c. Inde intellexit, demonſtrationibuſque convicta ſtudioſa juventus vidit, in febribus ardentibus, & in omnis generis Hemitritæis, communi methodo inſuperabilibus, frequenter admodum ſive præveniri, dum minas intentat; ſive tolli, dum jam adeſt; dictam in arte malignitatem: dato cum prudenter, tum audacter, antequam nimius fiat Solidorum Fluidorumque a ſanitate receſſus, cortice Peruviano:

& quidem ſic, ut ſi ore aſſumptus minus expedite opituletur, etiam in anum injiciatur.

§. II. In morbis cutaneis antiquis, ulceroſis, in malignis crurum ulceribus, in ulceribus ſpinæ ventoſæ fædiſſimis, in tumoribus arthriticis, continuamus, id quod ſuperioribus annis innui, pulcras obſervare aut emendationes, aut curationes eorum, quos conſueta artis auxilia haud levaverant; ope ſollicitæ continuæque applicationis aquæ calidæ, ſive puræ, ſive, ne forſan pauperes eam præ ſimplicitate nimia negligant, repudientve, medicatæ redditæ, a Malva, Parietaria, Chærophyllo, Althæa, ſem. Lupini. &c. Vetuſtiores, viros in arte graves, hac in parte imitati, qui dum conſuetis unguentis, & emplaſtris, ejuſmodi mala aut difficilius, aut nullatenus, curari cernerent, fomenta aquoſa, reddita ejuſmodi vegetabilibus medicata, vehementer laudarunt; *Dioſcorides*, inquam, *Dodonæos*, *Cluſios*, *Lobelios*, *Sanctorios*, & noviſſimum præclarum Autorem *Morgagni*, qui in Epiſtola 57. §. 3. calcaream podagricorum materiem ſola aqua calida fuiſſe reſolutam, refert.

§. III. Eſt endemius in *Auſtria* omnis fere generis oculorum morbus. Inflammatio, Pannus, Pterugion, Phlyctena, Albugo, Cataracta, Amauroſis, ſæpe hi bini morbi ultimi una juncti, Staphyloma, Sarcoſis. Viæ publicæ, quantumvis lapilloſo ſolo duræ, nec non in urbe ſtrata platearum, conſervari ſuperſtratis ſolent ſilicibus tritis, lapillulisque, continuo renovatis. Curruum innumerorum rotis hi ita commoliuntur, ut nube tenuiſſimi pollinis circumderis aſſiduo, quacunque perrexeris; eoque magis, quod ſit Regio ventoſior: ut vetus proverbium dicat, *Auſtria aut vontoſa, aut venenoſa.*

Unde præter oculorum morbos frequentia eſſe oportere Aſthmata, Dyſpnœas, Phthiſes pulmonales, facile quiſque per ſe perſpicit.

In-

Inter ea auxilia, quæ variis oculorum affectibus opitulari experimur, & miramur, una cum venæ ſectione, & iteratis purgantibus, laudare oportet flores Zinci, quorum dragma unciis quinque aquæ Roſarum vel Euphragiæ admiſſa, incipienti, ac repetenti tunicæ conjunctivæ inflammationi, efficax auxilium præſtat.

Neque hic laude ſua caret aqua puriſſima, cujus unciæ, ſpiritus vini rectificatiſſimi guttas 15. vel 20. additæ fuerunt. Quæ gravior inflammatio ac dolor hiſce minus cito cedunt, potentius remedium capiunt cataplaſmate, quod ex pulpæ Pomorum acido dulcium, ac Micæ panis albi ana unc. ij. florum Roſar. rubr. ac Sambuci à pugill. j. Croci ac Camphoræ ana gr. vj. componi ſolet. Vix vero hæc omnia graviores inflammationes tollunt, niſi ſimul purgatio antiphlogiſtica ſæpius repetita, potenter revellat; quo cummaxime etiam facit aut in Nucha veſicans, aut Emplaſtrum poſt aures, quod ex Empl. Veſicat. & Melil. a q. ſ. compoſitum ſit. Quaſdam tamen inflammationes ita ad omnia pertinaces offendimus, ut viſus minentur jacturam; quibus una cum remediorum dictorum pleriſque, ſetaceum Nuchæ reperimus utiliſſimum.

Ad maculas vero, ad perlas, ad pannos, ad pterugia, ad Adnatæ albugines, nihil efficacius experimur Bile animalium, ac præprimis Bile hepatica *Muſtellæ fluviatilis* vel *lacuſtris*, etiam *Motellæ* dictæ, & *Lotæ*, (*Rutte*, *Aal-Rutte* germ.,) quam apud *Rondeletium* libro de *piſcibus lacuſtribus* cap. 19. quæras. Antiquum remedium, *Hartmanno* aliiſque laudatum, oblivioni deinde fere datum, nunc iterum ad experimenta revocavi, effectuſque gaviſus ſum, poſtquam nitidos Juvenis oculos conſpexiſſem, quos a variolis maculatos hoc oleo integre curaſſet Matrona Mater. Cum *Danubius* hos piſces alat numeroſos, iique ſapidum ſuum jecur ſæpe magnum ita habeant, ut non modica bilis hepaticæ copia inde colligi poſſit, dum in vitro ſuſpenſum,

ſoliſque expoſitum calori; levi compreſſione nonnunquam juvetur; curavi mihi hanc bilem perpetuo præſto eſſe. Bis, ter, die, guttula una, alterave, oculo ſincera inſtillatur, ſupra maculam, aut albuginem. Plures profecto brevi fuerunt ab his malis curati.

An ſpecifica ad has ærumnas *Muſtellæ fluviatilis* Bilis? vix crediderim: Senioris *Tobiæ* Albugines bile majoris piſcis, in *Tygride* fluvio capti, curabat Angelus *Raphael*, juxta id, quod ipſius filio dixerat, *Tob. cap*, 6. & 11. *Fel ejus valet ad ungendos oculos, in quibus fuerit Albugo, & ſanabuntur*. Unde ſuſpicor, ſi, quibus in locis Muſtella fluviatilis deſideratur, capi experimentum lubeat jecoraria bile *Anguillæ*, *Lucii piſcis*, *Aſelli majoris* ac *minoris*, &c. forſitan quoque haud inutile fore. Dolorem levem ac brevem quidam ab admoto hoc remedio experiuntur, alii diuturniorem gravioremque: illis nihil; his autem, poſt horæ quadrantem oculum aqua Roſarum eluere expedit.

§. IV. Ut ceteræ res ſublunares, ita Medicamenta multa, mutationes temporum ſubire ſolent. Patuit id mox bile *Muſtellæ fluviatilis*. *Vipera* ſæpius in cælum elata olim, in morbis cutaneis pertinaciſſimis, nec non in ſumma dibilitate curandis, dein hic viluit, ibi oblivioni penitus tradita fuit, iterumque poſtliminio ſummis laudibus decorata. Cum eximii Viri *Mead*, & *Morgagni*, Viperæ decocta, gelataque, ob pulcras, quas ipſi cum vidiſſent, tum patraſſent, curationes, impenſe laudarent; *Viennenſiumque* Medicorum complures egregias ſuas per eadem curas celebrarent; experimenta capere hac æſtate cepi. Puellæ decenni herpete ulceroſa circum os & nares, deinde tuſſi pertinaciſſima a longo tempore laboranti, nec conſuetis a me datis remediis curatæ, juſculum dedi, paratum ex aqua cocta cum quarta viperæ vivæ parte; ſic ut quotidie idem, quod ſex unciarum erat, unica vice, jejuno aſſumeret ventriculo. Menſis ſic elapſo ſpatio, læti vidimus eam tuſſi

ſi ſua integre curatam, herpete pene liberam. Juvenculæ ſcabioſæ quæ quopiam unguento ſuam ſibi ſcabiem infeliciter curaverat, atque inde in tuſſim fere intolerabilem, ſummamque maciem inciderat, dedi quotidie libram juris cum media vipera viva decocti; poſt menſem tuſſi omnino vacantem, ſcabie ipſi non nihil redeunte, vidi. Si quis maluerit redeunti ſcabiei tuſſis adſcribere ablationem, cui adſcribet ejuſdem curam in Puella, in qua & cutaneus morbus, & tuſſis violenta, una curabantur? Præterquam quod in juvencula ſcabies pauca rediiſſet, cum integra cura tuſſis. Experimenta promoturus intellexi viperas deficere; defecturas in æſtatem. Dante DEO, multiplicabo tunc experimenta ſic, ut quid agat hoc Medicamen, quouſque agat, quidque demum ſit de ejuſdem laudibus admittendum, cum intelligam, tum patefaciam.

§. V. In Rachitide, alio demum *Auſtriæ* endemico morbo, ſatis nequeo *Orſtracodermata* laudare; ſi enim bis, ter, die, pulveris hujus ſcrupulus quotidie detur, infanteſque ſole aprico, aere rurali, motu in infantili curru crebrerrimo ac quotidiano, lecto & conclavi ſiccis, ſaniſque fruuntur alimentis, propemodum omnes cito; qui vero horum adminiculorum pleriſque carent, ſolo hoc pulvere, motuque, tardius quidem prioribus, tuto tamen, & certo, curantur; quam diu degeneratio univerſæ compagis curam necdum reddiderit quocunque noto hucuſque remedio impoſſibilem.

§. VI. Arſenici albi terribiles recenſere juvat effectus. Hortulani in proximo pago *Penſink* uxor, nunquam adhuc gravida, ſaniſſima tamen, ac toroſa mulier, menſe julio anni 1763. emerat pro ægrotante quopiam puero, pulveres duos *Cremoris tartari*, & *Lapidum cancrorum*, eorumque uno puero dato, alterum in menſa repoſuerat. Ipſa vero a prandio minus recte ſe habens, ſumpſit, ut putabat, hunc alterum pulverem.

Notandum eſt feminam hanc, antequam pulverem ſumeret, præ enormi ſiti immaniter gelidam bibiſſe; prætereaque pulverem una cum ingenti aquæ copia aſſumpſiſſe: ita ut copioſo cum veneno, antitodum quoque ſumpſerit copioſum.

Cum valida ventris tormina pati inciperet, petiit lectum, nauſeavit, elapſa autem ſemi hora vomuit. Interea temporis redux domum maritus, videt uxorem vehementer vomentem, & anxiam eſſe. Igitur percunctari ille quid geſtum, quidve aſſumptum ſit? Dum vero inaudit pulverem hunc, quem in menſa mane ſe repoſuiſſe uxor ajebat, aſſumptum ab illa eſſe, mox territus hic ad menſam accurrere, & miſerando ejulatu vociferari, pharmacopæi pulverem in menſa reperiri, ejus vero loco aſſumptum pulverem *Arſenici albi*, quem ad mures necandos emtum, eadem in menſa incogitanter repoſuerat. Vocatus actutum Medicus, oleo & lacte corpus laudabiliter implevit; unde vomitus, qui per multas horas plus centies erupiſſet, paulatim ceſſavit.

Porro mirabatur femina quod, vomitu ceſſante, ſe tam belle haberet, quemadmodum etiam die altero tertioque. Quarto vero die pedes invaſit, qui dicitur *crampus*, craſſaque plantarum pedum epidermis tota ſeceſſit. Qua dein recreſcente, incedere, præ ſumma ejuſdem teneritudine, dudum non potuit. Juſſa eſt *Badenſia* Balnea Sulphurea adire, menſiſque hiſce uti ſpatio. Catamenia ſubſtitere in balneo. Multaque ibidem Medicamenta ſumſit. A Balneo crurum ipſi ſenſim impeditior motus, ſic ut primum ingenti cum labore, tardiſſimeque, paſſus quoſdam ederet, ab ineunte vero Septembri cruribus movendis ultra non eſſet; manuumque, ac brachiorum fere omnem motum amitteret; humeris ſolis, ac femoribus nonnihil adhuc obſequioſis. Jamque univerſo de corpore, caput ſi exceperis, Epidermis ſeceſſit. Poſtmodum autem motus exiguus muſculis manuum rediit, ut ſiniſtra leve quid, chartam v. c. tene-

nere, dextra digitos nonnihil, ſed obſcure, ut vix advertiſſes, movere poſſet. Binis vero hominibus ſuffulta, crura ne hilum quidem movere potuit. Quodque in paralyticis nonnunquam adverteramus, ut jacentes artuum inferiorum ſuperiorumque motum quemdam, qui ſedentibus illis impoſſibilis, ederent; hæc ne vel minimum quidem. Attraxit utcunque crus, & brachium, levi illo motu, quem dixi humeris femoribuſque ſuperſtitem fuiſſe, haud vero movit. Intolerabilis acceſſit crurum, pedumque, pruritus, qui in aliis boni ſæpe augurii, in hac vero minime. Interea pulſus, appetitus, ſomnus, alvus, urina, bona; quique in balneo ſubſtiterant rediere menſes. Multis, iiſque præſtantiſſimis remediis incaſſum uſa, inducta demum in Noſocomium noſtrum eſt, ineunte Novembri anni 1763.

Datis, ut monui, incaſſum ſelectiſſimis remediis, animum mihi ſubiit vires explorare, cum aliis vulnerariis, *Braſſicæ*, cui *Otto Tackenius*, vapore *Arſenici* captus, curationem ſuam magnam partem adſcripſit, poſtquam lacte & oleo a præſenti periculo vindicatus primum eſſet; in *Hip. Chem. Cap.* 24. Sumpſit itaque femina bimeſtri ſpatio hoc decoctum: Rp. Tarax. rec. cum toto unc. β. Braſſicæ rubræ Lib. i. Pulv. Saſſap. unc. ij. Glycyrrhi unc. iij. coq. aq. p. per horam. Colat. Menſ. in β. D. u.

Cardialgia ex acore manifeſto vexata aliquoties fuit, ſed mox reſtituta uſu miſturæ, paratæ ex aqua ſambuci, ſyr. diacod. & lap. cancr. Semel autem febris cardialgiam concomitans, remedio huic haud obedivit amplius, ſed cephalalgiam adjunxit, & tantillum illud, quod ſupererat, motus, proſtravit. Cogebamur tunc cortice peruviano eandem fugare; haud multo tamen; cum paucos intra dies febris, ſuis cum ſymptomatibus, fuſa, fugataque eſſet.

Spatio bimeſtri hac methodo Paralyſin, ac Pruritum, Doloremque nihil emendavimus. Unde robur ner-

vis cortice peruviano conciliare annitebamur, interea dum crura manuſque nunc aqua vulneraria, nunc pulveris aromatici fumo, bis die fricarentur. Vis dein electrina, quotidie ſemel adhibita, levem quidem emendationem fecit, ut crura utcunque plus attrahere, ac digitorum manus ſpectabiliorem, pedisque dextri obſcurum, qui nullus fuerat, motum edere poſſet; at vero tandem corpore ad lecti crepidinem ſuffulto, crura, ac pedes immiſimus in Balneum, uſque ſupra genua, aquæ calidæ, cui flores chamomillæ, flores ſambuci ac lavendulæ intabuerant: dum interea corpus repleretur decocto Tarax. Naſturt. Sarſap. Glycyrrh. Effectum hinc, ut decurſo menſis horum in uſu ſpatio, gradi inciperet, cum iiſdem deinceps pergendo ambularet, digitos nendo exerceret, ac tandem menſe Junio domum, quo aere ruſticano frueretur, peteret, & ſæpius inde ad me pedes venerit; ob reliquias mali ejuſdem remedii novam formulam petitura.

Quæri a me poſſet citiuſne curata hæc femina fuiſſet, quando, vel antequam meæ curæ ſubjiceretur, vel ſaltem cum eidem ſubjecta eſſet, ultima meæ methodi parte tractata fuiſſet: indicante nimirum pruritu illo dolorifico acredinem, aut veneni reſiduam, aut veneno genitam, ante oſtia cutanea morantem, ſuique per eadem expulſionem flagitantem? Ægre ſane quæſtionem hanc non fero. Innui Braſſicæ vires, *Tachenio* autore, me explorare voluiſſe, viresque deinde electricas. His ſcopo non reſpondentibus indicationem, de qua quæſtio agit, ſecutus ſum; in ſimili poſtmodum offerendo mihi caſu ab ultima indicatione incepturus curam, quo conſtare poſſet num & citra auxilia diluentia, ſaponacea, ac ſolventia, aut venenum aut veneno genita materies, æque feliciter expelli poſſet. Interim haud diſplicuiſſe lectoribus opinor, hanc integram communicando hiſtoriam, qua non curam duntaxat, ſed una contueantur mirabundos *Arſenici albi* effectus. Quod ipſum copia enor-

normi, ſcrupuli certe pondere graviore, aſſumtum, primum quidem abundantiſſima; quam tam mox ante, quam una cum illo ſumſerat, aqua; deinde vero ſaluberrimo conſilio medici præſtantis oleo & lacte, ſic viribus inerme redditum eſt, ut neque necaverit feminam, neque hoſpitatum diu in primis viis fuerit, ſed his cæteriſque relictis extremorum artuum Paralyſin, Epidermidis univerſæ ſeceſſum, perpetuumque cutis Pruritum, dolentemque eundem, generaverit.

§. VII. Calculoſorum pauciores hoc anno affuerunt, quam ut experimenta cum *Uva urſi* augere multum potuerim. Interim ex quo hanc Plantam ab *Illuſtriſſimo Præſide* utilem in hoc terrifico morbo didiceram; multiſque experimentis, ut talem, probaveram: magis confirmor, magiſque in eo, quod in hoc *Opere* toties monui, nullarum eam virium eſſe, ubi in ſyſtemate urinoſo interno multa facta fuerit, ſive a calculo, ſive a pure, ſive ab urina, ſæpius diutiuſque retenta, Degeneratio. Qui in poſteriore caſu experimenta irrita expertus, ideo de veritate eorundem priore in caſu dubitat, poterit ab ipſis, quos Uva urſi, jam pluribus ab annis a ſuis ærumnis ſartos, tectoſque ſervat, rerum edoceri veritatem. Adſunt enim & in hac urbe, & alibi plures; vivumque exemplum poteſt conſpici quotidie in *Panholzero*, janitore aulico. Quod ſi quis arbitretur conſimili, majorive virtute, *Vaccinium foliis Buxi* pollere; rem experimentis tentando, legitimeque probando, & Medicos cunctos, & Genus humanum univerſum, ſibi reddet devinctiſſimos. Ceterum exiſtimo me, adeo in ſpecificis, quæ necdum probaverit uſus, admittendis difficilem, adeo in propriis erroribus caſtigandis facilem, id fidei apud candidiores mereri, ut non, niſi probata experimenta, protulerim quondam.

CAPUT VII.

Nonnulla de Inſitione Variolarum.

---

§. I. *Duplicis erroris, in mea ad Ill.* Tralles *Reſponſione, correctio.* §. II. *Variolarum naturalium, hominem ſecundo, & letaliter quidem, invadentium exemplum.* §. III. *Tria exempla ſecundarum variolarum, quorum in primo ſecundæ prioribus mitiores; in altero, ac tertio, contra.* §. IV. *Epitome novi operis Ill.* Tralles, *quo ad meas decem quæſtiones, ipſi propoſitas, reſpondet: eaque occaſione Medici teſtimonium refertur, qui hoc anno ex quatuor inoculatis unum morte amiſit; ex duodecim qui naturalibus variolis laborarunt, neminem: quamvis inter hos poſteriores eſſent, quos ab inſitione arcendos eſſe ſtatuiſſet.*

§. I. GRave argumentum, quod ſententiam meam de Inoculatione variolarum roboret, denuo nactus, & de uno alteroque errore, quem in Reſponſo ad *Cl. Tralles* nuperrime commiſerim, convictus, nonnihil hanc quæſtionem refricem neceſſe eſt.

Scripſeram in Reſponſi hujus *Appendice*, Filium natu majorem Excell. Comitis, quem naturales variolæ invaſiſſent, periiſſe. Non periit, ſed evaſit: dolore tanto ſæviore animos utriuſque nobiliſſ. Parentis percellente, quod naturalibus variolis filium natu majorem ſervaverint, artificialibus amiſerint minorem.

Scri-

Scripſeram *Florentiæ* factam inoculationem fuiſſe Nobilis cujuſdam legati filio: non filio, ſed natu majori filiæ facta eſt: quæ ipſa biennio poſt cum fratre ac ſorore, inoculatas variolas patientibus, intrepide converſata, variolas naturales hoc iterum contagio ſibi contraxit. Scripſeram, ſic enim edoctus eram, puellæ natu majoris artificioſas variolas tales fuiſſe, ut de earundem cum numero, tum genio, qui operationi præeſſent Medici; contenti eſſent. Hæc cum paulo aliter ſe habere deprehendo, hiſtoriam ex ipſis Patris litteris, ac Medicorum Puellæ teſtimoniis, integram dabo.

Doctiſſ. Medicus *Collinius* qui nobili puellæ in variolis tam arte, quam natura, genitis ſemper adfuit; & doctiſſ. *Durazzinius*, qui cum priore puellam in variolis naturalibus curavit, hoc caſus utriuſque teſtimonium perhibuerunt.

„ *Iſabella* ex feminis natu major, ætatis ſuæ anno „ quinto, gracili ac ſani corporis habitu prædita, pri- „ ma fuit, quæ vere 1761. præmiſſo conſueto purgatio- „ nis regimine, artificiale contagium per vulnuſcula cu- „ ti femorum inflicta, intrepide ſuſtulit. Sexto ab in- „ ſitione die calor, & pulſus celeritas ægram invaſit, „ & papulæ circa vulnera eruperunt, maculis mixtæ „ ſubrubris, parum, aut nihil elatis; & decimo tertio „ exiles puſtulæ ſparſim ſe protulerunt, quæ tribus die- „ bus maturationis & exareſcentiæ ſtadia percurrerunt. „ Conſpicuam male olentis puris vim ab inciſionibus, „ uſque ad earundem cicatricem, abundanter ejecit, & „ quod admodum animadverſione dignum, urinas albo „ copioſo ſedimento per totum ferme curationis decur- „ ſum, qui quadraginta, & ultra diebus ſeſe extendit, „ onuſtas reddidit. Id genus fuere morboſæ perturba- „ tionis ſigna, quam corpori generoſæ puellæ excita- „ vit varioloſi aliquantulum puris, a *Cl. Paulo* Medi- „ co *Lucenſi*, tranſmiſſi; id ipſum, quod aliquot indu- „ biis variolis *Lucæ* occaſionem præbuit.

„ Fi-

„ Fide *doctiſſimorum hominum* freti Parentes *Iſa-*
„ *bellæ*, & fratribus, qui vere, anni 1763. variolis
„ diſcretis, eodem artificio excitatis, lecto decumbe-
„ bant, liberum conceſſerunt commercium. Sed XVI.
„ Kal. Quint. dum illi convaleſcebant, inopinato fe-
„ bris illam adoritur, ſymptomatibus ſtipata, quæ va-
„ riolas diſtinctas regulariter comitantur: & quarto ab
„ invaſione die, puſtulæ per univerſum corpus, valde
„ copioſæ, proruperunt, nullum dubitationi locum re-
„ linquentes morbi illiuſmodi ad veras variolas refe-
„ rendum eſſe, ubi naturalis earundum decurſus om-
„ nino demonſtravit, qui ſine ulla nedum faciei defor-
„ mitate feliciter ceſſit.

Quod in teſtimonio dicitur, fide *doctiſſimorum hominum freti parentes*, nonnulla explicatione eget. Doctiſs. vir *Collinius*, quem inoculationi præfuiſſe memini, dubium Parentibus generoſis moverat, num vere haberet puella ab inſitione variolas? Quamobrem hi virum Doctiſſimum, erudita, atque utiliſſima opera clarum, *Targionium*, *Tozzetum*, qui inſitioni quoque adſtiterat, nunc denuo ad decimum & quartum ab inſitione diem advocarent, utpote in Inoculationis negotio expertiſſimum, celebratiſſimumque. Hic omnibus bene examinatis judicavit pro tenera, ac delicatula puellæ natura, ſat variolarum excitatum fuiſſe; præſertim ubi puſtulas duas in labio inferiore, inque poplite aliam, vidiſſet, quæ variolarum erumpentium naturam optime referrent.

Alter *horum doctiſſimorum virorum* fuit in re oculatoria famoſus ſcriptor *Condaminius*, ad quem generoſus parens detulerat caſum. Repondit ille „ Nullam pa-
„ rentis animum ſubire inquietudinem oportere: ſiqui-
„ dem homines omni variolarum unquam acquirenda-
„ rum periculo ſe ſe per inoculationem liberarent; ma-
„ teria varioloſa funditus evacuante ſe incíſionum facta-
„ rum ulceribus. „ Recte quidem, ſecundum ſua prin-

ci-

cipia, clarus *Condaminius*: vel enim veræ variolæ prodierunt, vel non: ſi cum optimo *Targionio* ſtatuerat veras fuiſſe, expectare ſecundas ille non potuit; ſin minus, evacuatione ulceroſa ſex ſeptem ſeptimanarum, uriniſque albo ſedimine fætis, tam nativum, quam inſitum virus varioloſum, omnino expulſum fuiſſe credere debuit.

§. II. Atque hæc de correctione ejus, qui in utraque hac hiſtoria referenda a me commiſſus fuerat, erroris, ſufficiant; accepta vel ideo futura lectoribus, quod utramque hiſtoriam, potiſſimumque poſteriorem, multum elucident. Verum Publico debeo ſecundarum variolarum authenticam hiſtoriam mecum communicatam, Juvenis Academici, quem in prioribus variolis vidit, tractavit, vir Clariſſimus *Petrus Emmanuel Hartmann*, digniſſimus Medicinæ in Univerſitate, quæ *Francofurti ad Viadram* fulget, Profeſſor. Contigerat hic caſus ipſi, dum adhuc in *Helmſtadienſi* Academia eſſet; in qua is, de quo agitur, Juvenis tunc Muſas colebat. Sic ergo ille ad amicum ſcripſit. „ Anno 1761. die 20. „ Maii, verſus veſperam acceſſi ad Juris ſtudioſum D. „ *Voelger*, Friſonem, 10. circiter annos natum, habitu „ corporis mollioris, ſanguineique: quem circa quartam a meridie horam a febre continua correptum deprehendi. Nox ſubſecuta maxime inquieta; urina „ cruda. Altero die matutinis horis paulo remiſſior erat febris; poſt meridiem vero anxietates præcordiorum moleſtiſſimæ accedebant. Verſus veſperam denuo febris increſcebat; nox inquietiſſima; urina adhuc cruda; cum continuis præcordiorum anguſtiis. „ Tertio die mane Hæmorrhagia narium ſatis copioſa „ ſupervenit. Inter hæc ſenſim facies, præſertim circa „ oculos, inſigniter intumuit, & verſus veſperam maculæ paulo elevatæ, rubicundæ, ſatis copioſæ in facie, & paſſim, licet rarius, in univerſo reliquo etiam corpore, in conſpectum prodierunt. Per noctem

„ om-

„ omnes hæ maculæ in veſiculas abierant lentiformes, „ & ſatis elevatas, circuloque rubicundo circumdatas. „ Remiſerunt ita anguſtiæ præcordiales, & febris; æ- „ grotuſque quarto, quinto, ſextoque die, ſatis bene „ ſe habuit. Sexto die, veſpere, nova acceſſit febris „ ſatis gravis, & puſtulæ laudabile pus contraxerunt, „ diſtinctæque ubique, ſi confluxum earum in dextro „ brachio prope axillam, & in ſiniſtra gena, exceperim. „ Tum ab hoc die nihil ſingularis phænomeni accidit; „ ſed reliquus harum variolarum decurſus cum aliis be- „ nignis variolis perfecte convenit. Eo vero loco, in „ quo utroque confluxus variolarum fuerat, ſatis ma- „ nifeſtæ cicatrices ſuperfuerunt.

Studioſus hic deinde *Helmſtadio Francofurtum ad Viadram* appulit, ibidemque haud ita pridem variolas iterato contraxit, quibus decumbentem vidit, & tractavit Exp. & Doctiſſ. vir *Eberti*, Phyſicus *Francofurtenſis*, eaſque variolas ita malignas doluit, ut nulla arte Juvenem a morte præſervare potuerit. Expecto propediem hujus deſcriptam a claro hoc Phyſico hiſtoriam.

§. III. Magnificus Vir, *Tergeſtinus* quondam Medicus, nunc Regii Archiducis *Leopoldi* Archiatrorum alter, *Carolus Krapf*, oſtendens mihi pulcra ſua Morborum Diaria, ſimul monſtrabat mihi Filiæ ſuæ, binorumque Filiorum, Variolarum Diarium, cujus en compendium!

Anno 1764. Filia ejus, ſexennis, cepit 5. Febr. febricitare, & die febr. 8. variolas habere. Creſcebant hæ ſenſim; & ad diem 12. menſis, qui ſeptimus morbi erat, pure bene turgebant, baſi rubra pulcre ornata. Septimo eo morbi die a puſtulis magis puella doluit. In maximis puſtulis apex depreſſior erat, cum puncto livido, nigrove, in ſui medio. Die 8. morbi a maturis jam puſtulis dolor intenſior.

Egregius Pater hoc die, ut & morbi decimo, majores puſtulas ita evacuavit, ut nil ultra puris viderentur

tur habere; vidit nihilominus eaſdem brevi poſt pure æque plenas.

Decidua puſtula, locus aſper & elevatus erat, ſquammulam deinde dimittens: ſquammulæ ſucceſſit rubra macula, quæ non niſi, inſequente menſe Majo, evanuit.

Cum eadem hac Filia, Filii ejus bini, *Xaverius*, ac *Leopoldus*, variolis laborarunt. *Xaverio* eruptio cum continuo tremore contigerat.

Die 28. Maii, mane, cepit febricitare filia, & tandem die 1. Junii veſpere variolas habere paucas quidem, at vero ſenſim plures ad uſque quintum cum eruptionis, cum menſis diem. Ordine ſibi ſubſequente quoque hæ maturuerunt, & aruerunt, rubra latiore baſi pulcre coloratæ. Prima vice tamen numero ſextuplo plures affuerant. Junii 8. die in facie, quæ habebat numero circiter triginta puſtulas, ſicceſcere ceperunt. Et ut quondam, ita & nunc, deciduis cruſtis locus aſper & elevatus ſquammam, ac rubram maculam habuit. Unica modo foveam fronti impreſſam reliquit.

Filius *Xaverius* ad 14. Junii febricitans, triduo poſt Variolas accepit, iiſdemque copioſioribus, & graviore cum ægritudine, quam hyeme, hinc inde cohærentibus, laboravit. Circa 22. Junii, qui octavus morbi, Suppuratio inchoat, & ordine ſolito dein turgeſcentia, flavedo, exſiccatio, lapſus.

Leopoldus autem prope idem tempus alteras variolas paſſus eſt. Priores ſuas ſimiles habuerat iis ſororis; has vero alteras longe copioſiores. Plures ſimiles hiſtorias, ac præſertim unam binorum cum ſua Sorore fratrum, quos omnes utroque in morbo viderat curaveratque *Diemerbroeckius*, attuli, in gallica mea *Inoculationis Refutatione*.

§. IV. Confirmant hæc omnia quæ toties in variis de hac materie diſſertationibus, & recens adhuc in Epiſtola ad Cl. *Tralles*, Inoculationis Patronis objeci:

Sci-

Scilicet 1° vanam eam eſſe ſecuritatem, qua ſopire eorum inquietudines ſatagant, quibus Inſitio aut nullas conciliaverit, aut perpaucas variolas. 2° Nihil calamitoſius poſſe accidere parentibus, quam Naturali via ſervatam ſibi prolem videre, Artificiali occiſam. 3° Et poſt inſitas variolas, & poſt ſpontaneas, homines iiſdem impeti ſecundo contagione naturalium; ut profecto hi, qui naturales variolas paſſi, ſe ſe dederint inoculandos, alioſve, qui rite naturalibus perfuncti eſſent, inoculaverint, cum Divina Providentia, ut ita dicam, luſerint; potuiſſet enim, quod aliis, idem, aut ſibi, aut illis, contingere. 4° Quotquod inſitionem ſubierint, hos æque parum ſecuritatis habere, quam ii, quos adortæ ſint naturales variolæ, ne, ut *Florentina* Puella, utque Juvencula *Conſtantinopolitana*, *Coconam Timoni*, & ut demum alii, quorum memini in Reſp. ad Cl. *Tralles*, ne, inquam, converſantes cum varioloſis, eaſdem denuo ſibi contagio contrahant. 5° etiam id, quod nonnulli aſſeruerint, qui frequentia experimentorum convicti, & tamen Inoculationi dediti ſunt, eſſe nempe alteras variolas benigniores prioribus; a veritate alienum eſſe: ſiquidem & *Florentina* puella, puerique *Tergeſtini*, multo copioſiores ſuas poſteriores variolas, quam priores, habuerint; & Juvenis *Francofurtenſis*, & Juvencula *Conſtantinopolitana*, aliique complures, nos convicerint, de ſecundarum variolarum tam malignitate, quam letalitate.

Interim dum præſentis diſceptationis naturam intueor, video adeo iniquam ejuſdem ſortem eſſe, ut quidquid adverſus inoculandi praxim opponitur, vix admittatur, audiaturve, ipſaque tandem forſitan ſpectabiliſſimo exemplo ubique obtineat Principatum. Fortunatam eam cunctis Mortalibus apprecor; ſi felix fauſtaque ipſis contingat, gratulaturus; ſin minus, eodem quo ipſi, moerore afficiundus. Nihilominus pergam, quo cepi, pede; ad convitia tranquillus, ad nova obſer-

ſervata communicanda, placeantne, an diſpliceant, ſemper promptus. Et quamvis non is ſum, qui hominibus propoſiti tenacioribus mutare ſententiam me poſſe credam, meas egiſſe me partes arbitrabor, ſi quæ vera, quæ demonſtrata habeo, candidus communicem; quo ſaltem ii, qui animæquiores inter utramque fluctuant partem, inanem plane haud eſſe intelligant, quam adverſus Inoculationem incuſſerim, formidinem. Quod enim in *Difficultatibus meis ſuper Inoculatione* dixi, id audacter hic repeto; non poſſe admitti illam, niſi poſito hoc principio, quod in Plurimorum ſalutem de vita Pauciorum diſponere pro lubitu liceat: quod quidem Dei, vitæ mortisque Arbitri, non modo permiſſu, ſed etiam juſſu, in juſto bello, in facinoroſis puniendis, &c. licuit mortalibus; neutiquam vero in Inoculationis negotio, in quibus ejuſmodi juſſum, aut permiſſio divina non extat, probari hoc titulo poſſit. Profecto ſi ſemel ad ea omnia, quæ ad Reipublicæ qualemcumque majorem utilitatem conferre putantur, hoc principium abſque Dei Juſſu, aut permiſſu expreſſo, adhiberetur, quod inde horrenda non conſequerentur! Peſtiferos demum comburerent, ne virus in cæteros propagaretur: duobus enim tribusve, qui primi affecti eſſent, necatis, centum millia ſervarentur forte. Et ad quæ non ultra! ſed potius manum de tabula.

Et ut tandem quod res eſt dicam; quantumcumque Praxis iſta prævaleat, ſuprema etiam autoritate ſuffulta, ac condecorata, non efficiet unquam id, ut variolæ ſive naturales, ſive artificiales fuerint, eundem hominem non bis feriant: non efficiet, ut ab inſitivis haud ultra quis trucidetur: ut præſenti mortis diſcrimini ſe ſe non committant inoculandi: ut multi inde male non mulctentur: ut paucus non ſit eorum numerus, qui eadem de cauſa, aut ſanitatis, aut venuſtatis jacturam, acerbe non lugeant. Quæ enim obſervata olim, eadem, & obſervabuntur poſthac; eoque frequen-

tius, quo magis inſitio percrebreſcat. Veniet, veniet dies, cum nimiam in eandem propenſionem, ingens animi moeror, integrarumque familiarum luctus a tergo ſequatur inconſolabilis: dies, inquam, quo præſens quæſtio de integro commoveat, agitetque Mortalium mentes, iteratumque, aſt priore cum maturius, tum ſedatius, poſcat examen. Sed his Altiori Providentiæ relictis, quæ res humanas, pro infinita ſua, & adoranda ſapientia, ſic moderatur, ut nihil in ejus gloriam non cedat, mihi monuiſſe ſufficiet, donec proſtabunt exempla, quæ nedum ſuſpectam hanc Praxin reddant, ſed & hos qui eam exercent, Homicidii; qui eandem in ſe admittunt, Suicidii; reos agant.

* * * * * * * * *

Finis hic erat hujus Tomi, & ſub prælo jam ille ſudabat, cum Vir illuſtris, BALTHASAR TRALLES, ad me mitteret ſuam Reſponſionem ad Decem meas de Inoculatione Quæſtiones. Æquum foret ut, qui Replicam dediſſem, jam Duplicam darem; ſed votum obſtat Cl. viri pag. 303. ſerio deprecantis huic controverſiæ ultra immiſceri. Ipſi igitur obtemperabo. Cum tamen publici interſit ea noſſe, quæ præclaro hoc opere habentur, convenientiſſime iſta huic capiti annecti poterunt.

Titulus operis eſt: *Vexatiſſimum noſtra ætate de Inſitione Variolarum, vel admittenda, vel repudianda, Argumentum, &c.* Eſt diviſum duas in partes, quarum prior, eaque longe maxima, ad præſentem Quæſtionem; altera ad amicam nos inter Litem pertinet. Paginas 304. in majori Octavo habet. Quia lis inter nos peculiaris ad Inoculationis negotium non ſpectat, unice in examinanda priore parte verſabor, alteram in proximam opportunitatem reſervaturus.

Honoratiſſimus Autor meis decem quæſtionibus tres alias præmittit, quas, ut ait, a me, adeoque tredecim, expectaſſet. Prima hæc eſt: *An certo certius quivis homo variolis ſerius, ocyus, afficiatur?* Altera: *An Inoculatio illis affricet variolas, qui ſine ea ipſas haud paſſi fuiſſent?* Tertia: *An cum pure variolarum inſitio, & cum ejus vehiculo, immitti in corpus queat fomes morboſus alius, contagioſus?*

Primam hanc quæſtionem non propoſui, utpote ad quam in prioribus operibus fuſe reſpondiſſem; & quæ nova adderem, in præſentiarum non haberem. Secundam ex eruditiſſimo *Condaminio* abunde probare potuiſſem, ſed cum plures Inoculationis Defenſores hic cum illo non ſentiant, eam non propoſui; ſat alioquin materiæ ad cauſam meam tuendam nactus. Tertia problematica eſt, probabilior utique quam demonſtrabilior, adeoque litem minus utiliter extendens. Hinc claro Autori tres ſuas prodromas quæſtiones relinquens, non niſi erga illius ad meas decem reſponſa verſabor.

Quæſtiones porro meas omnes ſic expendit vir doctiſſimus, ut clara primum in luce collocet omnem Inoculatorum doctrinam: dein meam ipſis ſententiam opponit, ſententiamque illorum, quos mecum ſentire deprehendit. Id autem ſic facit, ut, utrum illis, vel mihi, faveat, dubites; ſæpe perſpicue cernas; ac potiſſimum quidem illis. Haud ſic tamen, ut quanam a parte ipſe ſtare malit, evidenter capias: donec demum abſolutis Quæſtionibus mentem ſuam, a pag. 208. ad 230. dilucide exponat, eamque adeo quidem in re inoculatoria retardatam, atque ſuſpenſam, ut, quam apud animum ſtatuiſſet dilectæ filiæ inſitionem, procraſtinaturus ſit; quemadmodum etiam alii, qui cara ſua pignora *Trallesio* inoculanda commiſiſſent, dilaturi hoc negotium eſſent. Forte ad hujus propoſiti prorogationem & illum, & hos, magis determinavit Epiſtola Clariſſimi *Ludwigii*, Decani Med. Fac. Lipſ. ad Cl. *Tralles*, in

 qua

qua hæc verba: „Hoc anno habui quatuor inoculatos, „ & duodecim ægros naturalibus variolis affectos. Ex „ prioribus unum amiſi; Ex poſterioribus nullum, li- „ cet inter eos eſſent, quos, ob humorum malam con- „ ſtitutionem, ab operatione arcendos ſtatueram.

Quandoquidem ergo ſe ab Inoculiſtis remotiorem, Antinoculiſtis proximiorem declaravit, haud erit opus in ea, quæ in ſingularum quæſtionum reſponſione, hinc inde vero minus conſentanea videri forſitan poſſent, animadvertere. Sufficere enim arbitror, ſi ambiguus alicubi, ſi a mea intentione alienus, eum demum ad finem operis omnem ſuſtuliſſe, aut moderaſſe difficultatem. Breve itaque erit meum omne hujus tractatus examen, verſaturum unice circa ea, quæ dubia in illo manent.

Primum proinde advertere cogor virum clariſſimum mentem meam aſequutum non eſſe, dum Inoculiſtarum argumenta de præparandis ad Inſitionem corporibus adeo longus, adeo fortis, adverſum me urget. Potuerat in Gallica mea *Inoculationis Refutatione* Apologiam dudum vidiſſe meam: quam ſi vidiſſet, non alia profecto mente, quam ipſe ſit, me eſſe intellexiſſet. Præparationis neceſſitatem atque præſtantiam ultro agnovi ſemper: tantummodo inſufficientem eandem ſæpe ab ipſis Inoculatoribus deprehenſam eſſe, multis probavi experimentis.

Secundo, nec bene intellexit quid voluerim in ſexta mea quæſtione, quam me ſic proponente: *Nullîne ab Inſitione moriantur?* Vir doctiſſimus in hanc mutandam eſſe cenſuit: *Pauciores ne ab Inoculatione, quam a naturalis morbi incurſu moriantur?* Profecto quæſtionem, ut hic ille, ſic ego proponere nec debui, nec potui; gnarus apprime quot pueri adultique a Variolis, ſine Medico, ægrotent; quot eorum Anicularum concilio perdantur; quot homines continuo pereant, tardius advocato Medico; quot etiam cum Medico, cui

mo-

morem gerere detrectent; quot denique innumeri, qui Medicis deſtituti, quam uſi, feliciores fuiſſent, Et, ſi quondam mortuorum & ab inſitivis, & a naturalibus, numerum, pene coæquaverim, id non, niſi præſtantiſſimæ tempeſtivæque curandi Methodi conſideratione feci. Ut proinde quæſtio, quo putabat *Tralleſius* modo, a me proponi non potuerit, cui mens unice erat id meam theſin probando evincere, quod inſitio adeo inſons, & inculpata non eſſet, quam quidem ad eandem commendandam plurimi Inoculiſtarum ubiqe jactitent. Non diffiteor tamen quæſtionem evidentius meam mentem expreſſuram fuiſſe hoc modo: *Raræne ab Inſitione Mortes?*

Tertio. Sicco pede tranſire nequeo, quæ in hac eadem Sexta Quæſtione examinanda, Vir egregius, a pag. 141. ad 151. adeo ſapienter adverſus *Condaminii* problema arithmeticum urget. Obtutu ſcilicet politico iſtud problema valere, dum Principi parum interſit quinam pereant, modo pereant pauciores. Principem itaque poſſe, ſi ab inoculatione minores numero pereant, problema iſtud admittere; haud vero privatum quemcumque civem, cui filius haud minus, quam Regi ſuus, carus ſit, & apud quem multum interſit filiusne ſuus moriatnr, an alienus. Quod reſponſum vellem ad 7. quæſtionem quoque dediſſet. Si enim apud quemque privatum hominem multum differat propriuſne filius ſit qui moriatur, an alius ſibi ignoti; etiam plurimum intereſt eidem proleſne ſua, an aliena, in extremam Extenuationem ab Inoculatione incidat, in perpetuam Claudicationem, in annoſa moleſtaque Ulcera, in incurabiles fere Hæmorrhagias, in Abſceſſus horrendos, in Scrophuloſam Diatheſin, &c. eo quod hæc ad munia quæcumque obeunda, ſæpe ad generationem, illos reddant ineptos.

Dum porro ſic loquitur clarus Autor de Principe, politice hoc negotium conſiderante, reor eum in ab-

ſtracto a Chriſtianiſmo loqui velle. Novi enim id minime illius eſſe principium Chriſtiano Principi licitum eſſe populorum ſuorum incremento ſic ſtudere, ut ejus cauſa quoſdam, ceterum forte ætatem victuros, aut immolaret, aut ſaltem perire ſineret. Sed perirent forte, ais, a naturalibus variolis, multoque cum iis plures. Bene ais, *forte*: quod ſi contingeret, non humana opera, ſed inevitabili ſorte, ſeu potius DEI juſſu, perirent.

Evidentius fit eam mecum Cl. *Tralles* mentem fuiſſe, dum pag. 138. Patrem *Haganum*, qui inoculatione filium *Londini* amiſerat, comparans cum Patriarcha *Abrahamo*, qui in *Moriam* proficiſci, & *Iſaacum* immolare a DEO juſſus, domum cum filio rediiſſet, bene notat comparationis diſparitatem: ſiquidem *hicce* Pater Credentium filium, DEI mandato, immolaturus fuiſſe; „at miſer *ille* Pater, inquit, nulla vocatione „ divina accepta, non ſine ſummo triſtitiæ affectu *Hagam*, orbus filio ſuo, iterum repetiit „. Si enim id ita intelligit, ut unicum DEI mandatum turbatam conſcientiam pacet ſi affuerit, ſi defuerit, neutiquam; ſtatuit quoque Principibus nullum jus in vitam Subditorum competere, quam quod ipſis divinæ Leges concedant.

Quum ergo hoc ſit, quem veneror, Autoris principium, ad plura id adplicare potuiſſet, omnemque inoculationem ex eodem condemnare.

Quarto. Ad quæſtionem meam Octavam quæ ſic habet: *Nunquid non propagent inoculatæ contagium?* reſpondet eximius vir a pag. 161. ad 164. exp. *Tyſſoto*, qui ob inſitarum cum paucitatem, tum benignitatem, quodvis fere negaverat contagium: quod cum minime verum eſſe, & e contrario inſitivas ſæpe & copioſas & malignas eſſe, credere cogeretur, cenſuit Gordios inde nodos Inoculationi necti; quorum ſolutionem *Tyſſoto* relinquere, quam ipſe tentare, mavult. Argumentum autem *Cl.mi Tralles* contra latitudinem propagationis

va-

varioloſi contagii, ab illuſtri *Werlhofio* ſtatutam, in eo quodammodo, ut mihi videtur, deficit, quod ex caſibus a ſe viſis, in quibus tot homines contagium contrahere potuiſſe, nec contraxiſſe tamen; poſtmodum vero ex cauſis, vix explicabilibus, idem contraxiſſe advertit; ex iis, inquam, caſibus, æque confici poteſt, ut illo priore tempore hi homines necdum eſſent ſuſcipiendo contagio apti, quam ut tale ferax contagium non detur, quale poſuerat *Werlhofius*.

Quantamcumque autem operam *Cl. Tralles*, veluti patiens & ſedatus inter litigantes judex, navat ad contagionis infamiam ab inoculatione abigendam, minime abegit tamen. Quotquot enim teſtimonia coacervat de non aucto ab inſitivis contagio; qualemcumque exiſtimat eruditi *Schultzii* aſſertum, quo hic contagium ab inoculatione minui potius, quam augeri ſtatuit, eo quod *Londini*, ejuſque in confiniis, anno 1719. proximo ſcilicet ante acceptam apud Anglos inſitionem, a Varioliſ mortui ſint 3229. homines; & anno 1753. poſt tantam inoculationum crebritatem, tantummodo 774. hæc omnia, ſi quid video, non modo id non probant, quod omnes hi clari viri inde probari credunt, ſed potius cauſæ inoculatoriæ deſperationem.

Etenim ſi inoculationi tribuere debeo hanc *Scultzii* obſervationem, quam utinam tanti non feciſſet Ill. *Tralles*! cur nondum nota anglis hac Praxi, *Londini* anno 1710. mortui ſunt a variolis 3138. homines, & anno ſequenti 915. duntaxat? Cur anno 1683. variolæ 2096. homines occiderunt, & anno proxime ſequenti 156. tantummodo? Utique a cauſa longe alia, quam ab inoculatione.

Profecto ſi vir expertiſſimus *Schultzius*, antequam hæc ſcripturus eſſet, conſuluiſſet Londinenſe Necrologium, in quo patet ſub frequentiſſimis inoculationibus eo anno, qui proxime illum ſuum beatum annum ſequitur, 2393. homines in variolis periiſſe; in illo vero, qui feli-

cem illum annum proxime præcedit, 3538. utique contagii decrementum ab inoculandi frequentia non derivaſſet, nec in errorem utcumque duxiſſet illuſtrem *Tralleſium*.

Fervor ſane tuendæ partis arripuit egregium *Schultzium* pari modo, quo anno 1752. Reverendiſſimum *Maddox*, Epiſcopum *Vigorniæ*. Hic enim quod forte obſervaſſet anno 1751. a variolis tantum 998. *Londini* periiſſe, anno vero 1750. recenſeri 1229. mortuos, pro ſuggeſtu exclamavit mortuorum a variolis numerum, præ inſitionum frequentia, una quinta fere parte decreviſſe: dum interim ipſe ille annus, quo ita peroraverat Epiſcopus, mortuos a variolis haberet 3538. plures nimirum, quam unquam ſpatio 67. annorum, quos Londinenſe Necrologium, ab inoculatoribus nobiſcum communicatum, continet, obſervatum.

Igitur ipſo *Schultzii*, *Maddoxii*, Aliorumque, inito calculo, nos eodem jure concludimus augeri inoculando contagium, quo illi id minui. Sed ultra pergendum eſt. Pace tantorum virorum dixerim jure longe potiore nos contagii augmentum concludere quam illos decrementum.

Necrologinm meum Londinenſe cum anno 1755. terminatur. Si retrogreſſus ſumam ab anno 1755. annos 22. inoculandi frequentia famoſos, invenio a variolis mortuos eſſe 43975. ſi ſumam deinde annos 22. illos, qui immediate primum Anglicanæ inſitionis præcedunt, mortuos inde habeo 36530. duntaxat.

Ergo tempore prodigioſiſſimarum numero inoculationum periere a variolis 7445. homines numeroſiores, quam pari annorum numero, ante inductam inſitionem; homines, inquam, plures quam $\frac{1}{6}$. Nec incuſet forte quis majorem eo tempore mortalitatem, qua a cæteris quoque morbis longe plures morerentur, & a quorum malignitate variolæ fierent maligniores: etenim id Ne-

cro-

crologium non affirmat: imo anno illo 1752. in quo a variolis periere 3538. non numerantur tot mortui tam a reliquis morbis, quam a variolis, quam anno illo feliciſſimo, de quo Reverendiſſimus *Maddox*.

Condonabunt proinde mihi *Angli* amici noſtri, & optimus *Schultzius*, & integerrimus *Tralles*, ſic argumentanti: Tot mille & mille homines inoculationem Londini ſubierunt per illos 22. annos, qui, ſecundum communem ſententiam, numerum horum, qui naturali contagio contrahere variolas potuerant, incredibiliter minuere debuerunt. Atqui numerus eorum, qui variolis perierunt, non decrevit, ſed increvit. Ergo, vel contagium naturalium variolarum notabiliter augetur inoculando: vel, plurimos eorum, qui inoculationem jam paſſi ſunt, variolæ ſecundæ aggrediuntur, & necant: vel, inoculatorum eſt multa ſtrages: vel omnia ſimul.

Datis tandem ad decem meas Quæſtiones reſponſis, Vir clariſſimus omnia reſumit, mentemque exponit ſic ſuam, ut metuat ne æque ſuis amicis Inoculiſtis, quam mihi, diſpliceat. Quid de hoc ſuo metu cenſeam, proferam ingenuè, ubi quid ille de methodo inoculandi cogitet, paucis retulero. Primo concedit ea vere ſe habere ſic, quemadmodum ego propoſueram. Deinde ex enormi diſcrepantia tum variorum Inſitionis Corryphæorum inter ſeſe, tum ſingulorum a ſe ipſis, conficit id, ut longe plus periculi inſitivæ variolæ involvant, quam vulgo aut aſſeritur, aut ſcribitur. Tertio recenſet præcepta magnorum in arte inoculatoria virorum de non inoculandis infantibus infra quinquennium, nec adoleſcentibus intra 14. & 17. ætatis annum, raroquê poſt annum 25. Affert multorum leges, juxta quas oportet eximi Athleticos, Plethoricos, Temperie calidos, bilioſos; maxime vino ſi ſint aromatibuſque dediti. Juxta eaſdem vetari inoculationem hyeme & æſtate. Eſſe quoque eximendos pueros nervoſos, valdeque irritabiles; cum maxume autem verminoſos, quos jubent verme liberare

prius:

prius: id quam difficulter ſæpe efficiamus, verſatiſſimus ille practicus ultro agnoſcit. Itidem non Rachiticos; nullos tempore morborum epidemicorum, ut febris inflammatoriæ, putridæ, &c. Nullos præterea Aſthmaticos, nullos Phthiſicos, nullos Hecticos; non febre lenta laborantes, non ubi Ulcera interna, ubi Obſtructiones glandularum, ſeu Scrophuli, ubi Obſtructiones viſcerum poſt febres intermittentes, ubi Scorbutus, Scabies, Furunculi, Coryza, Dolor quiſcumque, menſium ſuppreſſio, menſes irregulares, Chloroſis, Cachexia, Icterica diſpoſitio, Graviditas, Puerperium, Mobilitas nervoſa, Lues venerea, ſive in parentibus præſens, ſive ab iiſdem tranſmiſſa in proles; non illos qui eadem de cauſa magnam vim mercurii in corpore habent; non vini, ejuſque ſpirituum amatores; non omnino tempore Epidemiæ varioloſæ; quamvis ejuſmodi epidemia quandoque 15. 20. annis perſeveret.

Ex his omnibus demum ſpectatiſſimus Autor concludit ipſa præcepta clarorum in ea methodo virorum ad inſitionem dimidiam, tertiam, quartam, dixerim potius centeſimam, Mortalium non admittere partem.

Liceat mihi hiſce obſervationibus hanc unam addere! Si ab inoculationis promotoribus omnibus plurimam Mortalium partem ab hac operatione arcere jubemur, aderunt perpetuo homines plurimis variolis contrahendis obnoxii, contagium perpetuantes, ſpemque nobis, quam multi adeo faciles dederant, abigentes, fore, ut variolæ demum ceſſent affligere genus humanum; fore etiam ut inoculati ab alluente contagio naturali male non habeant nec pereant. Quid ſi præterea inoculati contagium augeant? Abſenſque illud præſens ſiſtant? An igitur tantopere mirabimur publicos populorum clamores ſupremum ad examen commoviſſe Magiſtratum? Et an dignum non foret Principibus opus, tentamen Cl. Lugd. Profeſſoris *Raſt* ad minuendum contagium examinare? Sed ad rem.

His

His ita candide recenſitis Cl. *Tralles*, ut ſupra monui, utrinque ſibi metuere cœpit, & in hæc ad me verba tandem erumpit: „ Confido ea propter te in veritate invenienda meam in Bivio ſtantis chriſtianam intentionem, & animi candorem, calculo tuo dignaturum fore porro. Forte autem mihi ea nunc contingit infelicitas, ut tot inoculationis Amici, viri eximii, quibus non minus, quam tibi, exiſtimationem & venerationem debeo, & exſolvo, Te me haud idoneum controverſiæ arbitrum ſelegiſſe affirment, cauſam ſuam fortioribus armis tuituri; Tu vero in omnibus valorem tuarum aſſertionum me non aſſecutum eſſe quæraris, &c.

Quid amantiſſimi Antagoniſtæ mei amici inoculatores ad hæc dicturi ſint, facile mecum augurari poteſt. Erunt quippe inter illos, ut fit in rebus humanis, qui animo præoccupati, vix examinaturi ejus argumenta ſint, eumque condemnaturi; quos, opinor, non morabitur. Erunt vero complures qui clari viri veſtigia prementes, in eodem cum illo, bivio ſe collocabunt, ancipites plane utrum inoculationem ultra ſequantur blandientem, an vero horrificam fugiant. Hæc de illis. Quid vero ego, id præſcire certus potuit. Quid enim niſi ſummis efferre laudibus virum debui, qui quo verum intimius atque expeditius contueretur, ad tempus totam veluti relinquit, cui adhæſerat, partem; ut quidquid ornaret vituperaretque eandem, liberius contemplaretur? Exemplo profecto haud minus imitando, quam admirando, & mihi, & omnibus, qui ex officio in Litigioſis verſantur, fuit, quo diſcat quiſque, quem non damnabile ſtudium partium, non honores caduci, ſed DEI honos, veritas, ac Reipublicæ ſalus, unice tenent, qui in hiſce ſe gerat oportet. Sicuti aſperiuſculum forte quidquam ipſi invito elapſum ſit, eodem animo, quo ille mihi, ego ipſi condono. Quod vero hinc inde me, in mea Sparta ornanda, nonnihil aut minus recte intellexiſſe,

aut

aut repoſuiſſe, blande inſinuet, eſt ſane ob quod immenſas ipſi debeam grates. Errare humanum eſt; nolle corrigi diabolicum. Qui id mihi oſtenderit *Tralleſius*, vel ob id unicum, ſi non ob alias cauſas bene multas, digniſſimus profecto eſt, quem veneratione eximia, quem amore fraterno, quem amicitia colam perenni.

Nihil ea moror, quæ a pag. 232. ad 241. Vir perilluſtris habet de incertitudine multarum in medicina rerum; cum in hoc argumento pertractando alterum & quartum hujus Operis caput impenderim. Suos habet ars limites noſtra; quos ultra citraque tendere nefas. Neque propterea ars nulla habenda eſt, ſed præclara potius & ſaluberrima; arctioribus tamen, quam vulgus Medentium credit, circumſcripta cancellis. Non aliam eam Tyronibus trado. Porro quod in eadem ſæpe acriter circa res graves diſceptetur, id eo minus *Tralleſio* miror, quo humanarum rerum conditionem attentius contemplor. Cur rarius in arte noſtra, quam in illa ſacratiore, *δεῖ καὶ αἱρέσεις ἐν ὑμῖν εἶναι, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γίνωνται ἐν ὑμῖν?* Aut ignavus eſt, aut Epicuri de grege porcus, aut ſuis commodis tantummodo, non Reipublicæ natus, qui arti, quam profitetur, tuendæ devinctus, nihilo ſecius ſtudio famæ, commodi, emolumenti, vitæque tranquillæ, Naturæ ſuffocat ac Veri vocem.

F I N I S.

P. S.

P. S.

PRænobilis ac Clariſſimi Viri *Eberti*, Conſiliarii actualis Wurtenbergenſis; Regiique provincialis & urbani phyſici Francofurtenſis ad Viadrum, teſtimonium, quod me propediem expectare pag. 296. innueram, tandem poſt diuturnas in itinere moras accepi. Teſtatur vir Cl. ſe hunc ipſum juvenem, juris ſtudioſum, nomine *Voelger*, ſive *Vulger*, annos circiter 23. natum, febricitantem 18. Aprilis 1761. reperiſſe, cum maculis rubris, cum dolore extremarum partium, ac præſertim ſpinæ dorſi, & lumborum: vidiſſe ſe die inſequente prorumpentes variolas, quæ copioſæ, ſine rubro circulo, depreſſæque manſerint, tandemque confluxerint: haud citra ſpem aliquam tamen, ob ſymptomatum tolerabilitatem. Die 23. menſis ſe illum, bene ratione morbi habentem, commiſiſſe prudentis Chirurgi curæ, cum Rus, ad virum nobilem vocatus eſſet; reducem vero poſtera die in urbem percepiſſe ſe, quod æger poſt bonam noctem, bonamque auroram, a ſubito variolarum receſſu convulſus periiſſet. Hæc omnia, & in longum, germanice: finit autem latine Vir Cl. ſic: „ Sic teſtor, & quod omnia „ ſic ſe habuerint, mea ſubſcriptione, & appreſſo ſigil- „ lo, iterum teſtor. Francofurti ad Viadrum 11. Auguſt. 1764.

Ad pag. 233. Teniæ humanæ portionem longam nunc tandem nactus, injectionem præ teneritudine vaſorum fruſtra tentavi. Id modo didici vas album per medium cujuſque articulatæ partis longitudinem, Axis inſtar, decurrere, ex quo utrinque innumeri rami ad angulos plerumque rectos oriuntur, abeuntes in glomeres, & penicillos, non pervenientes autem ad extremam lati-

ti-

titudinis oram, ſed lineæ fere diſtantia ab ora utraque terminati. Infuſo in medium vas lacte, laterales hi rami pulcra impletione turgebant; lac vero ex una portione vermis in aliam, ſeu, ut alii loquuntur, ex uno verme cucurbitino in alium, non tranſivit, eo quod vas diſſiliret.

Margines hæ, ſeu oræ extremæ inſecti, quas dixi a vaſis non perreptari, fere pellucent, digitoque leniter frictæ ac preſſæ, alba corpuſcula oſtendunt, quæ hac preſſione ac frictione ex una articulatione in aliam, in tertiam, in ſextam, & ultra adſcendunt; ut inde pateat ad ſingulam articulationem non haberi ſingulare inſectum, verum ex tot innumeris articulatis portionibus unicum inſectum conflari.

Confirmatur hoc eodem experimento quod Cap. V. pag. 233. in canina tenia me feciſſe narravi; nam & in hac humana tenia tenuiſſimum ſpecillum, ſeu filum argenteum, duxi per vas longitudinale medium, ſine ulla læſione, per tot articulatas portiones, per quot volebam.

Tandem ſi conſideremus ſingulas portiones ab uno totius teniæ extremo eſſe latiores, ordineque exacte decreſcente pauxillatim fieri extenuatiores: ſic quidem, ut in longitudine plurium ulnarum poſteriores ſint fere dimidia latitudine prioribus anguſtiores; an probabile ſit tot centena inſecta, ordine nunquam læſo, ſic invicem jungi, ut a principio ad finem latitudo integræ teniæ æquabiliſſime decreſceret? Tenia humana in eo differt a canina, quod in illa latitudo pedetentim decreſcat, in hac plures æque latæ invicem connectantur portiones; deinde plures æque anguſtæ. Forſan tamen & in cane, & in homine, vermes a ſeſe in nonnullis differre, crebriore examine deprehendere poterimus.

Ad Caput de inoculatione. Vir Doctiſſimus, & maxime egregius Medicus *Du Monchy*, inoculationis patronus, haud ita pridem inoculavit *Roterodami* duos filios

Do-

Domini *Anderſon*, quorum alter ſaniſſimus, alter minus ſanus. Interim hic, minus ſanus ſcilicet, a paucis variolis convaluit, ille ab iiſdem confluentibus periit. Paulo ante, eadem in urbe, puella inoculata a convulſione mortua eſt. *Amſtælodami* Matrona, quæ, quod inoculata eſſet, marito variolas patienti intrepide inſervierat, nunc iiſdem veris & legitimis decumbit, fere curata.